2018 NOBEL EDEBİYAT ÖDÜLÜ

Kadimzamanlar ve Diğer Vakitler

ROMAN

TİMAŞ

olga tokarczuk

LEHÇE ASLINDAN ÇEVİREN NEŞE TALUY YÜCE

Dört melek tarafından korunan Kadimzamanlar, evrenin kalbidir. Burada zaman farklı akar. Bu ne hükümetlerin, ne generallerin ne de başkanların tarihidir. Kadimzamanlar'ın her sakini kendi zamanının hikâyesini yazar: İnancını yitiren toprak sahibi Popielski, geçmişinden kopmak istemeyen Michał, kendini ormana hapseden Kötü Adam, savaşla birlikte vicdanını yitiren Ivan Mutka, dünyanın karmaşasını emen kahve öğütücüsü, deliliğin sınırlarında dolaşan ve kabul edilmeyen Başak, ölümün yaşamı olan mantar miselleri, ağlamayı unutan Paweł, değişimlerle çalkalanan insan karşısında hiç değişmez gözüken meyve bahçeleri... Peki kim yazmaktadır zamanın kaderini?

Dünya edebiyatının önde gelen seslerinden, Nobel Edebiyat Ödülü sahibi Olga Tokarczuk, **Kadimzamanlar ve Diğer Vakitler**'de dünyanın bir mikrokozmosu olarak irdelenen bu mitsel Polonya kasabasından kesitler sunuyor; 1914'ten 1980'e kadar insanlığın değişimini, Kadimzamanlar'da yaşayan üç neslin arketip fertleri üzerinden anlatıyor. İki savaş arasındaki çöküşü, masalsı olduğu kadar vurucu bir tonda resmederek okuru varlık, hiçlik, zaman, modernite, fanilik üzerine düşünmeye çağırıyor.

"Muhteşem bir yazar." —**Svetlana Alexievich**

"Tokarczuk ile birlikte, Nobel sadece bir kadın yazarı seçmedi, yüzyılının sesini seçti. Olga Tokarczuk, şiirsel üslubu ve akılda kalan hikâyeciliğiyle dönemine iz bırakan bir yazar." —**Didier Jacob, L'Obs**

"Merak uyandıran, dokunaklı bir roman." —**The Independent**

"Kadimzamanlar ve Diğer Vakitler garip bir şekilde sakinleştirici bir etkiye sahip. Güçlü ve uzun bir süre yankısı sürecek, unutulmayacak bir hikâye." —**World Literature Today**

TİMAŞ
DÜNYA EDEBİYATI
ISBN 978-605-08-3338-6
9 786050 833386
timas.com.tr timasyayingrubu

TİMAŞ YAYINLARI

İstanbul 2020

timas.com.tr

KADİM ZAMANLAR
ve DİĞER VAKİTLER
Olga Tokarczuk

Dünya Roman - Öykü

TİMAŞ YAYINLARI | 4941
Dünya Edebiyatı Dizisi | 72

EDİTÖR
Ayşe Tuba Ayman

KAPAK TASARIMI
Barış Şehri

İÇ TASARIM
Nur Kayaalp

1. BASKI
Aralık 2020, İstanbul

ISBN
ISBN: 978-605-08-3338-6
9 786050 833386

TİMAŞ YAYINLARI
Cağaloğlu, Alemdar Mahallesi,
Alayköşkü Caddesi, No: 5, Fatih/İstanbul
Telefon: (0212) 511 24 24

timas.com.tr
timas@timas.com.tr
timasyayingrubu

Kültür Bakanlığı Yayıncılık
Sertifika No: 45587

BASKI VE CİLT
Mega Basım
Cihangir Mah. Güvercin Cad.
No:3 Baha İş Merkezi
Avcılar / İstanbul
Telefon: (0212) 412 17 00
Matbaa Sertifika No: 44452

YAYIN HAKLARI
© *Prawiek i inne czasy,* Olga Tokarczuk 1992, 1996, 2000. Bu kitabın Türkiye'deki tüm yayın hakları anlaşmalı olarak Timaş Basım Ticaret ve Sanayi Anonim Şirketi'ne aittir. Tanıtım amacıyla yapılacak alıntılar dışında hiçbir şekilde kopya edilemez, çoğaltılamaz, yayımlanamaz. Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

Kadınzamanlar ve Diğer Vakitler

Olga Tokarczuk

LEHÇE ASLINDAN ÇEVİREN

NEŞE TALUY YÜCE

OLGA TOKARCZUK

29 Ocak 1962 yılında Sulechov'da dünyaya gelen Olga Tokarczuk, edebiyat kariyerine başlamadan önce Varşova Üniversitesi'nde psikolog olarak çalışmış, burada Carl Jung üzerine çalışmalar yapmıştır. Polonya'nın en başarılı yazarları arasında olan Tokarczuk, *Koşucular* romanıyla 2018 Man Booker International Ödülü'nü kazanmış, *Sür Pulluğunu Ölülerin Kemikleri Üzerinde* ile de 2019 ödülünün finalistleri arasına gimiştir. 2015'te Polonya Kültür ve Doğal Alan Bakanlığı tarafından özel bir edebiyat ödülüne layık görülmüştür. Bunun yanı sıra yazar, Polonya'nın en prestijli edebiyat nişanı olan Nike Ödülü'ne layık görülmüştür. Yazarın dokuz romanı ve üç kısa hikâye derlemesi, kırktan fazla dile tercüme edilmiştir. Yazarlığın yanı sıra Tokarczuk, Polonya Yeşiller Partisi üyeliğini sürdürmekte ve aktivist faaliyetlerde bulunmaktadır. 2018 yılında Nobel Edebiyat Ödülü'nün sahibi olmuştur.

NEŞE TALUY YÜCE

Ankara'da doğdu. Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi Radyo Televizyon Bölümünü ve aynı üniversitenin Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi, Rus Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında lisans öğrenimini tamamladı. 1996'da Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Leh Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında doktor, 2005'te profesör unvanı aldı. Halen aynı bölümde öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır. Çevirilerinin yanısıra pek çok kuramsal kitabı da bulunmaktadır. 2006'da Leh edebiyatının başyapıtlarını çevirdiği ve bu edebiyatı Türkiye'de ustaca tanıttığı için Polonya Cumhuriyeti Dışişleri Bakanı Stefan Meller'den özel bir ödül almıştır ve 2009 yılında *Testosteron* (A. Saramonowicz) adlı oyunun çevirisiyle, Ankara Sanat Kurumu tarafından, "En İyi Çevirmen Ödülü"ne layık görülmüştür. 2016 yılında Polonya Cumhuriyeti Kültür Bakanlığından "Polonya Kültürüne Hizmet Nişanı" almıştır. Pek çok oyun çevirisi çeşitli tiyatrolar tarafından sergilenmiştir ve sergilenmektedir.

Kadimzamanlar'ın Zamanı

Kadimzamanlar kenti evrenin merkezinde bir yerdir.

Kentte, kuzeyden güneye hızlı adımlarla yürümek bir saat kadar sürer. Doğudan batıya da öyle. Birisi kentin etrafında yavaş adımlarla, her şeye dikkatle bakarak, düşüne taşına dolaşmak istese, tüm gününü alır. Sabahtan akşama kadar.

Kentin kuzey sınırı olan Taszów'dan Kielce'ye giden yol hareketli ve tehlikeli olduğu için yolculuk kaygısı uyandırır. Bu sınırı Başmelek Rafał korur.

Güneyde sınırı kilisesi, huzurevi ve çamurlu bir Pazar yerini çevreleyen alçak yapılarıyla Jeszkotle kasabası belirler. Kasaba sahip olma ve sahip olunma arzularını uyandırdığından bir tehdit oluşturmaktadır. Kadimzamanlar kenti tarafına Başmelek Gabriel muhafızlık eder.

Güneyden kuzeye, yani Jeszkotle'den Kielce'yi izleyerek Gosciniec'e giden yolun her iki tarafında Kadimzamanlar kenti yer almaktadır.

Kadimzamanlar'ın batı sınırında nehir kenarında sulak çayırlar, biraz orman ve bir malikâne vardır. Malikânenin yanında bir damızlık at çiftliği bulunur ki, burada tek bir at tüm Kadimzamanlar kentine bedeldir. Atlar Toprak Sahibi'ne, çayırlar ise bölge rahibine aittir. Batı sınırındaki tehlike kibre batmaktır. Başmelek Michał bu sınırı korur.

Kadimzamanlar'ın doğusunda, bölgeyi Taszów'dan ayıran sınıra doğru Aknehir uzanır. Aknehir bir değirmene doğru dönerken sınır tek başına akçaağaç çalıları arasından geçer. Bu taraftaki tehlike, çok zeki olma arzusundan kaynaklanan akılsızlıktır. Burada sınırı Başmelek Uriel korumaktadır.

Tanrı Kadimzamanlar'ın merkezinde, üzerine her yaz mayıs böceklerinin toplandığı büyük bir tepe yükseltmiştir. Bu nedenle insanlar onu Mayıs Böceği Tepesi olarak adlandırırlar. Ne de olsa yaratmak Tanrı'nınsa, adlandırmak da insanın işidir.

Karanehir kuzeybatıdan güneye doğru akarken değirmenin aşağısında Aknehir'le birleşir. Karanehir derin ve koyudur. Ormandan geçer ve orman kaba yüzünü ona yansıtır. Kuru yapraklar Karanehir boyunca süzülür; dikkatsiz böcekler, girdaplarda yaşam savaşı verirler. Karanehir dolaşmış ağaç köklerine çarpar, ormanı yıkar. Bazen koyu yüzeyinde girdaplar meydana gelir, çünkü nehir kızgın ve küstah olmayı pek güzel becerir. Her yıl baharın sonuna doğru, rahibin çayırlarına yayılır ve burada güneş ışığı altında ısınır. Kurbağaların binlerce kez çoğalmasına izin verir. Rahip bütün yaz bununla mücadele eder ve nehir her yaz Temmuz sonuna doğru, mecrasına geri gönderilmesine yüce gönüllükle izin verir.

Aknehir, sığ ve hayat doludur. Kumun içinde geniş bir kanal halinde dökülür, saklayacak hiçbir şeyi yoktur. Berrak ve temizdir, güneş duru ve kumlu tabanından yansır. Büyük, parlak bir kertenkeleye benzer. Kavak ağaçlarının arasından şırıldayarak geçer, oynak dönüşler yapar. Muzipliklerini bilmek zordur. Bir yıl akçaağaç kümelerinden bir

ada yapar, sonra onlardan yıllar boyu uzaklaşır. Aknehir, korulukların, çayırların ve arazilerin arasından akar. Kumu altın gibi parlar.

Nehirler, değirmenin aşağısında birleşir. Önce kararsız, cesaretsiz bir şekilde, özlemle yakın akarlar, sonra birbirlerine kavuşup birbirlerinin içinde kaybolurlar. Değirmenin yanında bu erime potasından akan nehir artık ne Ak ne de Kara'dır, ancak güçlüdür ve ekmek için un öğüten değirmenin çarkını kolayca çevirir.

Kadimzamanlar, her iki nehrin ve ayrıca onların karşılıklı arzusundan oluşan üçüncü birinin arasında yer alır. Değirmenin aşağısında Ak ve Kara'nın birleşmesinden doğan nehir, Nehir olarak adlandırılır, sakin ve tatminkâr bir şekilde akar.

Genowefa'nın Zamanı

1914 yazında, Çar'ın parlak üniformalı iki atlı askeri Michał için gelmişti. Michał onların Jeszkotle yönünden geldiklerini görmüştü. Yakıcı, sıcak hava kahkahalarını taşımıştı kulaklarına. Michał ne isteyeceklerini bildiği halde, kapıda una bulanmış ceketiyle durup beklemişti.

"*Wy kto?*"[1] diye sordular.

"*Mienia zowut Michaił Józefowicz Niebieski,*"[2] diye cevap vermişti, vermesi gerektiği gibi.

"İyi ya, sizin için bir sürprizimiz var."

Belgeyi onlardan alıp karısına göstermişti. Onu savaşa gitmesi için hazırlarken bütün gün boyunca ağlamıştı karısı. Ağlamaktan öyle güçsüz düşmüş, öyle bunalmıştı ki, köprüye giden kocasını görmek için evin eşiğini bile geçememişti.

Patateslerden çiçekler düşüp yerine yeşil meyveler geldiğinde, Genowefa hamile olduğunu anlamıştı. Parmaklarıyla ayları saydığında Mayıs ayının sonundaki ilk saman zamanına geldiğini anladı. Bu sırada olmuş olmalıydı. Şimdi Michał'e söylemeye yetişemediğinden kederlenmişti. Belki de karnının her gün büyümesi, Michał'in eve döneceğinin

1 Kimsiniz? (Rus.) (ç.n)

2 Adım Michaił Jozefowicz Niebieski. (Rus.) (ç.n)

bir tür işaretiydi ki, zaten eve dönmek zorundaydı. Değirmeni aynen Michał'in yaptığı gibi Genowefa işletiyordu. İşçileri yönetiyor, buğdayı getiren köylülere makbuzlar yazıyordu. Değirmen taşlarını döndüren suyun sesini ve makinelerin gürültüsünü dinliyordu. Saçı ve kirpikleri unla kaplandığından, her akşam aynanın önünde durduğunda yaşlı bir kadın görüyordu. Sonra yaşlı kadın aynanın önünde soyunup karnını inceliyordu. Yatağa girdiğinde, yastıklara ve yün çoraplara rağmen ısınamıyordu. Ve her zaman sanki suya girer gibi, ayaklarından uyumaya başlayan biri olduğu için, saatlerce uyuyamıyordu. Böylece dua için çok zamanı kalıyordu. "Babamız" diye başlıyor, sonra "Selam ey Meryem" ile devam ediyor ve koruyucu meleği için en sevdiği hülyalı duasını sona bırakıyordu. Ondan Michał'i korumasını istemişti, çünkü savaşta bir insanın kendi koruyucu meleğinden daha çoğuna gereksinimi olabilirdi. Sonra duası, seyrek ve basit savaş görüntülerine dönüşecekti; ne de olsa Genowefa, Kadimzamanlar kentinden başka bir dünya ve Pazar günleri, Szlomo'nun barından çıkan sarhoşların pazaryerinde çıkardığı arbedelerden başka bir savaş bilmezdi. Birbirlerinin ceketlerinin eteklerini çeker, yere düşüp çamurda yuvarlanıp toprağa bulanırlar ve berbat hale gelirlerdi. Böylece Genowefa, savaşı çamurda, su birikintilerinde ve süprüntülerde gerçekleşen ve her şeyin hemen bir saldırıyla sona erdiği bir dövüş olarak düşlüyordu. Bu yüzden savaşın bu kadar uzun sürmesine şaşırıyordu işte.

Bazen, kasabaya alışverişe gittiğinde, insanların konuşmalarına kulak misafiri olurdu.

"Çar, Almanlardan daha kuvvetli," derlerdi.

Veya, "Savaş Noel'de bitmiş olur."

Ama ne o Noel'de bitmişti, ne de ondan sonraki dört Noel'de.

Bayramdan hemen önce Genowefa Jeszkotle'ye alışverişe gitmişti. Köprüyü geçerken nehir boyunca yürüyen bir kız görmüştü. Giysileri pejmürde, ayakları çıplaktı. Çıplak ayakları kara cesurca batıyor, küçük, derin izler bırakıyordu. Genowefa ürperdi ve durdu. Yukarıdan kızı izledi, çantasından onun için bir kopek çıkardı. Kız yukarı baktığında göz göze geldiler. Bozuk para karın içine düşmüştü. Kız gülümsedi, ancak bu gülümsemede bir teşekkür ya da sıcaklık yoktu. Büyük, beyaz dişleri görünmüş, yeşil gözleri parlamıştı.

"Senin için," demişti Genowefa.

Kız çömelmiş ve parayı kardan zarifçe almıştı, sonra da tek kelime etmeden dönüp yoluna gitmişti.

Jeszkotle her renkten arınmış gibi görünüyordu. Her şey siyah, beyaz ve griydi. Pazar yerinde küçük gruplar halinde duran adamlar vardı, savaş hakkında konuşuyorlardı. Kentler yıkılmış, vatandaşların sahip oldukları şeyler sokaklara saçılmıştı;nsanlar kurşunlardan kaçıyor, kardeş kardeşi arıyordu. Kimin kötü olduğunu kimse bilmiyordu. Rusların mı, yoksa Almanların mı? Almanlar gözleri patlatan gazla insanları zehirliyorlardı. Hasat zamanı kıtlık olacaktı. Savaş ilk belaydı ve ardından diğerlerini de getiriyordu.

Genowefa, Szenbert'in dükkânının önündeki kar içinde eriyen bir at gübresi yığınının üstünden aştı. Kapıya çakılmış kontrplak tabelada şöyle yazıyordu:

ECZANE
Szenbert & Co

Sadece En İyi Kalitede
Çamaşır Sabunu
Çivit
Buğday ve Pirinç Nişastası
Yağ, Mum, Kibrit
Böcek İlacı

"Böcek ilacı" sözünü okuyunca birden kendini zayıf hissetmişti. Almanların kullandığı, insanların gözünün patlamasına neden olan gazı düşünmüştü. Hamam böcekleri de Szenbert'in ilacını serptiğinizde aynı şeyi mi hissediyorlardı? Kusmamak için birkaç kez derin nefes almak zorunda kalmıştı.

"Buyurun Hanımefendi?" demişti, hamileliğinin son safhalarındaki genç, neşeli sesli bir kadın. Genowefa'nın karnına bakıp gülümsemişti.

Genowefa gazyağı, kibrit, sabun ve yeni bir fırça istemiş, parmağını fırçanın keskin kıllarına sürtmüştü sonra.

"Bayram için temizlik yapacağım. Yerleri ovacağım, perdeleri yıkayıp fırını temizleyeceğim."

"Yaklaşan başka bir bayramımız da var, Tapınağa Adak. Siz Kadimzamanlar'dansınız değil mi? Değirmenden? Sizi tanıyorum."

"Şimdi tanıştık işte. Çocuğunuz ne zaman gelecek?"

"Şubat'ta."

"Benimki de."

Bayan Szenbert tezgâhın üstünde gri sabunları hazırlamaya başlamıştı.

“Biz sersem kızların neden savaş zamanında doğurduğunu hiç düşünmüş müydünüz?”

“Elbette, Tanrı...”

“Tanrı, Tanrı... O sadece gözü alacak kadar borçlarda da olan iyi bir muhasebeci. Bir hesap olması lazım. Bir yaşam harcanırken diğeri dünyaya geliyor... Oğlunuz olacak herhalde, çok güzelsiniz.”

Genowefa sepetini almıştı.

“Benim bir kıza gereksinimim var, çünkü kocam savaşa gitti ve bir oğlan babasız iyi büyümez.”

Bayan Szenbert tezgâhın ardından çıkıp Genowefa’yı kapıya kadar geçirmişti.

“Hepimizin kız evlada gereksinimi var. Hepimizin kızı olmaya başlasa dünyada barış olurdu.”

İkisi de buna kahkahalarla gülmüşlerdi.

Misia'nın Meleğinin Zamanı

Melek, Misia'nın doğumunu ebe Kucmerka'dan daha farklı görmüştü. Bir melek genellikle her şeyi farklı görür. Melekler dünyayı üreten ve sonra yok etmeyi sürdüren fiziksel biçimlerinden değil de bu biçimlerin anlam ve ruhundan algılarlar.

Tanrı tarafından Misia'ya atanan melek, ağrılı, göçmüş, bir kumaş parçası gibi kırışmış bir beden görmüştü –bu Misia'yı doğuran Genowefa'nın bedeniydi. Melek, Misia'yı içinde şaşkın, yarı bilinçli bir ruhun henüz ortaya çıkmak üzere olduğu taze, parlak, bir boşluk olarak görmüştü. Çocuk gözlerini açtığında koruyucu melek Yaratan'a teşekkür etmişti. Sonra meleğin bakışıyla insanın bakışı ilk defa karşılaşmış ve melek, ancak bedensiz bir meleğin titreyebileceği kadar titremişti.

Melek, Misia'yı bu dünyaya ebenin arkasında karşılamıştı: Bu ona yaşayacak alan açmıştı, onu diğer meleklere ve Tanrı'ya göstermiş ve bedensiz dudakları fısıldamıştı: "Bakın, bakın, bu benim tatlı, küçük ruhum." Alışılagelmemiş, meleklere özgü hassasiyet, sevecen bir acımayla dolmuştu –bu meleklerin barındırdığı tek duyguydu. Tanrı onlara içgüdüler, duygular ve gereksinimler vermemişti.

Meleklerin sahip olduğu tek duygu, gökkubbe kadar ağır, sonsuz bir acımaydı.

Şimdi melek, çocuğu ılık suda yıkayan ve yumuşak bir pazenle kurulayan Kucmerka'yı görebiliyordu. Genowefa'nın yorgunluktan kızarmış gözlerine bakmıştı sonra.

Melek, olayları akan bir su gibi gözlemlemişti. Onlarla ilgilenmiyordu, onlar ilgisini çekmiyordu, zira nereden nereye aktıklarını biliyordu, başlangıcını ve bitişini biliyordu. Her birinde beğendiğimiz veya beğenmediğimiz, zaman içinde birbirine yakınlaşan ve uzaklaşan, birbirinden kaynaklanan veya tamamen birbirinden bağımsız olayların akışını görebiliyordu; ancak bu da ona bir şey ifade etmiyordu.

Bir melek için olaylar bir rüyaya benzer veya başı sonu olmayan bir filme. Melekler onların içine giremezler, onlara hiçbir şekilde gereksinim duymazlar. Bir insan dünyadan öğrenir, olaylardan öğrenir, dünya ve kendisi hakkında bilgiler edinir, olaylarda yansıtılır, kendi sınırlarını ve potansiyelini belirler ve kendisi için nesneleri adlandırır. Bir melek dışarıdan hiçbir şey edinmek zorunda değildir, ancak kendiliğinden bilgi sahibidir, dünya ve kendisi hakkında bilinmesi gereken her şey onun içindedir –işte Tanrı onu böyle yaratmıştır.

Bir melek, insanınki gibi bir akla sahip değildir, sonuçlar çıkarmaz veya yargılamaz. Mantıksal düşünmez. Bazı insanlara göre bir melek aptalmış gibi görünebilir. Ama bir melek daha baştan, içinde bilgi ağacının meyvesini, sade sezgiyle zenginleştirilebilen saf bilgeliği barındırır. O mantıktan, hatalardan ve onların ürettikleri korkudan yok-

sun bir akıldır, yanlış algılardan kaynaklanan önyargıları olmayan bir anlayıştır. Ancak Tanrı tarafından yaratılan tüm diğer şeyler gibi melekler uçucudur. Bu Misia'nın gereksinim duyduğunda, meleğinin neden sık sık orada olmadığını açıklar.

Misia'nın meleği orada olmadığında, bakışını dünyevi yaşamdan başka tarafa çeviriyor ve diğer meleklere, diğer dünyalara, yüksek ve alçak, dünyada her bir şeye atanan her bir hayvana ve bitkiye bakıyor. Varlıkların engin merdivenini, sıra dışı yapı ile içindeki Sekiz Dünyayı ve karmaşa içinde yaratılarla uğraşan Yaratıcı'yı görebilir. Ama Misia'nın meleğinin Tanrı'nın yüzünü izlediğini düşünen yanılır. Melek insandan daha fazla şeyi görür görmesine, ama her şeyi değil.

Diğer dünyalara zihnen dönersek, melek diğer insanların ve hayvanların, karanlık, su mercimeğiyle kaplı çamurlu bir su birikintisi gibi olan acı dolu dünyasına benzeyen Misia'nın dünyasına zorlukla odaklanıyordu.

Başak'ın Zamanı

Genowefa'nın bir kopek verdiği çıplak ayaklı kız Başak'tı.

Başak, Kadimzamanlar'a Temmuz veya Ağustos'ta gelmişti. Hasattan arta kalanları toplayıp onları kendisi için pişirdiğinden insanlar ona bu adı vermişlerdi. Sonra sonbaharda patates çalmış, Kasım'da tarlalar boşaldığında zamanını handa geçirmişti. Bazen biri ona bir bardak votka ısmarlardı, bazen de bir dilim ekmek ve yağ alırdı. Ama insanlar karşılıksız, bedava bir şey vermeye istekli değillerdi, özellikle de bir handa; böylece Başak hayat kadınlığına başlamıştı. Biraz çakırkeyif ve votkayla ısınmış halde, erkeklerle dışarı çıkıp bir sucuk kangalına kendini onlara verirdi. Civarda genç ve kolay tek kadın oydu, erkekler bir köpek gibi etrafında dolaşırlardı.

Başak iri ve topluydu. Güneşin zarar veremediği kumral saçları ve beyaz bir teni vardı. Yüzsüzce, herkesin suratına doğrudan bakardı, rahibe bile. Biri hafifçe kayan yeşil gözleri vardı. Başak'ı çalılara götüren erkekler her zaman sonradan kendilerini tedirgin hissederlerdi. Pantolonlarını ilikler, kızarmış yüzleriyle dumanaltı tavernaya dönerlerdi. Başak hiçbir zaman sırt üstü yatmak istemezdi. Derdi ki, "Neden altına yatayım? Seninle eşitim." Bir ağaca ya da hanın ahşap duvarına yaslanmayı tercih eder ve eteklerini omuzuna atardı. Arkası karanlıkta ay gibi parlardı.

İşte Başak dünyayı böyle öğrenmişti.

İki tür öğrenme vardır. İçeriden ve dışarıdan. Birincisi en iyi, hatta yegâne yöntem olarak kabul edilir. İnsanlar uzak yolculuklarla, izlemekle, okumakla, üniversitelerle ve derslerle öğrenirler –onların dışında olup bitenlerden öğrenirler. İnsan öğrenmek zorunda olan aptal bir yaratıktır. Bu nedenle kendine bilgi yükler, onu bir arı gibi toplar, daha fazlasını ekler, kullanır ve işler. Ancak içinde "aptallık" vardır ve öğrenmeye gereksinir, işte bu değişmez.

Başak işleri dışarıdan içeri özümseyerek öğrenmişti.

Sadece dışarıda geliştirilen bilgi, insanın içinde hiçbir şeyi değiştirmez veya diğeriyle değiştirilen bir giysi gibi onu sadece yüzeyde değiştirir. Ancak içindekileri alıp öğrenen kişi, öğrendiklerini içerdiğinden sürekli değişime uğrar.

Böylece, Kadimzamanlar'dan ve çevre yöreden kokan, pis köylülerle birlite olan Başak, aynı onlara dönüşmüş, onlar gibi sarhoş olmuş, onlar gibi savaştan korkmuş ve onlar gibi heyecanlanmıştı. Dahası Başak, hanın arkasındaki çalılarda onların karılarını, çocuklarını ve Mayıs Böceği Tepesi civarındaki havasız, kokuşmuş, ahşap kulübelerini de içine almıştı. Bir şekilde, tüm kasabayı kendine almıştı, kasabadaki her acıyı ve her umudu.

Bunlar Başak'ın üniversiteleriydi. Diploması karnında büyüyordu.

Toprak Sahibi'nin eşi Bayan Popielska, Başak'ın kaderini duyunca onu malikâneye getirtmişti. Kocaman karnına bakmıştı.

“Her an doğurabilirsin. Nasıl geçineceksin? Sana dikiş dikmeyi ve yemek pişirmeyi öğreteceğim. Çamaşırda bile çalışabilirsin. Kim bilir, her şey yolunda giderse bebeğe bakabilirsin.”

Ancak Toprak Sahibi’nin karısı, kızın resimler, mobilyalar ve döşemeler üzerinde cesurca dolaşan yabancı, küstah bakışını görünce tereddüt etmişti. Ve bu bakış oğullarının ve kızının masum yüzlerine geldiğinde, ses tonunu değiştirmişti.

“Gereksinim içinde olan komşularımıza yardım etmek görevimizdir. Ancak komşular yardım talep etmelidir. Bu tür bir yardımı sağlarım. Jeszkotle de bir barınak işletiyorum. Çocuğu oraya teslim edebilirsin, temiz ve çok güzel bir yer.”

“Barınak” kelimesi Başak’ın dikkatini çekmişti. Toprak Sahibi’nin eşine baktı. Bayan Popielska özgüvenini topladı:

“Hasattan önce yiyecek ve giysi dağıtıyorum. İnsanlar seni burada istemiyor. Karmaşa ve fesatlık getiriyorsun. Ahlaklı bir kadın değilsin. Buradan gitmelisin.”

“İstediğim yerde olamaz mıyım?”

“Buraların hepsi benim, benim arazim ve ormanım.”

Başak gülümsediğinde beyaz dişleri ortaya çıkmıştı.

“Hepsi senin mi? Zavallı, sıska kahpe...”

Bayan Popielska’nın yüzü gerilmişti. “Çık dışarı,” demişti sakince.

Başak arkasını dönmüştü, şimdi çıplak ayaklarının parke zemine vurması duyulabiliyordu.

O yaz kocası Başak'la birlikte olmak için çıldıran hizmetçi Bayan Franiowa, kıza "Kaltak" demiş ve yüzüne bir tokat atmıştı. Başak, yoldaki kaba çakılların üstünde yoluna giderken, çatıdaki marangozlar ona ıslık çalmıştı. O da eteğini kaldırıp çıplak arkasını göstermişti.

Parkın dışında durup nereye gideceğini düşünmüştü.

Sağında Jeszkotle, solunda ise orman vardı. Orman onu kendine çekiyormuş gibi hissetmişti. Ağaçların arasına girer girmez her şeyin daha güçlü ve keskin, yani daha başka koktuğunun farkına varmıştı. Wydymacz'da bazen gecelediği, terk edilmiş bir eve doğru yürümüştü. Ev, yakılmış bir mezranın kalıntılarıydı ve şimdi üzerini orman kaplamıştı. Taşıdığı ağırlıktan ve sıcaklıktan şişmiş haldeki ayakları sert kozalakları hissedemiyordu. Nehrin kenarında yabancı bir ağrı bedenini kaplıyordu. Panik, yavaş yavaş onu ele geçirmeye başlamıştı. "Öleceğim, şimdi öleceğim, bana yardım edecek kimse yok," diye korku içinde düşünüyordu. Karanehir'in ortasında durmuş, bir adım daha atmayı reddetmişti. Soğuk su bacaklarını, bedeninin altını yıkamıştı. Suyun içinden bir eğreltiotunun altına hızla saklanan tavşanı görmüş, ona imrenmişti. Ağaç kökleri arasında dolaşan bir balık görmüş, onun yerinde olmak istemişti. Bir taşın altına kaçan kertenkeleyi görmüş ve şimdi de ona imrenmişti. Bir ağrı daha hissetmişti, bu sefer daha güçlü ve daha korkutucu. "Öleceğim," diye düşünmüştü, "...şimdi öylece ölüp gideceğim. Doğum başlayacak ve kimse bana yardım etmeyecek." Serinliğe ve karanlığa gereksinim duyduğundan, nehrin kenarındaki eğreltiotlarına uzanmak istemişti, ancak tüm bedeninin

karşı koymasına rağmen ilerlemişti. Ağrı üçüncü kez geldiğinde, Başak çok fazla zamanının kalmadığını anlamıştı.

Wydymacz'daki yıkık dökük ev, dört duvar ve bir miktar çatıdan ibaretti. İçeride üstünde aşırı büyümüş ısırgan otları olan molozlar vardı. Nem kokuyordu. Duvarlarda kör sümüklü böcekler izler bırakmıştı. Başak, topladığı büyük dulavrat yapraklarından kendine bir yatak yapmıştı. Ağrı daha sık ve sabırsız dalgalar halinde gelmeye devam ediyordu. Dayanılmaz hale geldiği anlarda, Başak onu içinden dışarı itmek, ısırgan otlarının ve dulavrat yapraklarının üstüne atmak için bir şeyler yapmak zorunda olduğunun farkına varmıştı. Dişlerini sıkıp ıkınmaya başlamıştı. "Ağrı geldiği yere geri gider," diye düşünmüş ve oturmuştu. Eteğini kaldırmıştı: Karnından ve kalçalarından başka bir şey göremiyordu. Bedeni hâlâ gergin ve kilitlenmiş haldeydi. Aşağıya bakmaya çalışsa da karnı yoluna çıkıyordu. Böylece, ağrıdan titreyen ellerle, çocuğun çıkması gereken yeri hissetmeye çalışmıştı. Parmak uçları şişkinliği ve tüylerini hissedebiliyordu, ancak teni parmaklarının dokunuşunu hissetmiyordu. Kendine, sanki yabancı bir şeymiş, bir nesneymiş gibi dokunuyordu.

Ağrı yoğunlaşıp duygularını bulandırmıştı. Düşünceleri çürüyen kumaş gibi parçalanmıştı. Sözcükleri ve düşünceleri dağılmıştı ve toprağa akıyordu. Doğumdan dolayı kabaran bedeni tüm kontrolü ele almıştı. Ve insan bedeni görüntülerde ilerlediğinden, Başak'ın yarı bilinçli zihnini kaplamıştı.

Başak'a sanki bir kilisede doğum yapıyor gibi gelmişti o an, soğuk taş zeminde, bir ikonanın önünde. Orgun rahatlatıcı uğultusunu duyabiliyordu. Orgun kendisi olduğunu

ve onu kendisinin çaldığını hayal etmişti, içinde her tür ses vardı ve ne zaman isterse hepsini hemen çıkarabilirdi. Kendini muazzam ve her şeye gücü yetecekmiş gibi hissetmişti. Ama her şeye kâdir olma duygusu bir sinek tarafından tuzla buz edilmişti, büyük mor bir sineğin kulağının üstünde gezen sıradan vızıltısıyla. Ağrı, Başak'ı yeni bir güçle vurmuştu bu defa. "Öleceğim, öleceğim," diye inlemişti. "Ölmeyeceğim, ölmeyeceğim," diye inlemişti bir an sonra ise. Ter göz kapaklarını tıkayıp gözlerini yakmıştı. Hıçkırmaya başlamıştı. Kendini kolları üstünde destekleyerek umutsuzca ıkınmaya başlamıştı. Ve bu çabadan sonra bir rahatlama hissetmişti. Bir şey ondan dışarı sıçrayıp çıkmıştı. Başak şimdi açıktı. Dulavrat yapraklarına sırtüstü devrilince onların arasında çocuğu aradı, ama orada ılık sudan başka bir şey yoktu. Bunun üzerine tüm gücünü toplayıp tekrar ıkınmaya başladı. Gözlerini sıkı sıkı kapatmıştı. Derin bir nefes alıp ıkındı. Bağırıp yukarı baktı. Çürümüş kirişlerin arasından bulutsuz gökyüzünü görebiliyordu. Ve orada çocuğunu görmüştü. Çocuk tereddütle kalkıp ayakları üstünde durmuştu. Kimsenin ona bakmadığı gibi bakıyordu: Engin ve tarifsiz bir aşkla. Küçük bir oğlandı. Çocuğun yerden aldığı ince bir dal, küçük bir çayır yılanına dönüşmüştü. Başak mutluydu. Yaprakların üstüne uzandığında bir tür karanlık bir kuyuya düşmüştü. Düşünceleri geri dönmüş, sakince, zarifçe zihninden geçmişti. "Demek evin kuyusu var. O zaman kuyuda su da vardır, zira burası serin ve nemli. Çocuklar kuyularda oynar, sümüklü böcekler tekrar görebilir ve buğdaylar olgunlaşır. Çocuğu beslemek için bir şeyler alacağım. Çocuk nerede?"

Gözlerini açmıştı, korkuyordu, zaman ona durmuş gibi gelmişti. Ki ortada çocuk yoktu.

Ağrı bir kez daha gelmiş, Başak çığlık atmaya başlamıştı. Öyle yüksek sesle bağırmıştı ki yıkık dökük evin duvarları sarsılmış, kuşlar ürkmüş, çayırlarda samanları tırmıklayan insanlar yukarı bakıp haç çıkarmışlardı. Başak bir boğulma nöbeti geçirmiş ve çığlığını yutmuştu. Şimdi içe doğru bağırıyordu, kendi içine. Çığlığı öyle güçlüydü ki, karnı oynamıştı. Başak bacaklarının arasında yeni ve garip bir şey hissetmişti. Kendini kolları üzerinde kaldırıp çocuğun yüzüne baktı. Çocuğun gözleri sımsıkı kapalıydı. Başak bir kez daha ıkınınca çocuk doğmuştu bu defa. Çabalamaktan titrer halde onu kollarına almak istemişti, ancak elleri, gözlerinin görebildiğine erişememişti. Buna rağmen rahat bir nefes almış ve kendini karanlığa bırakmıştı.

Uyandığında yanındaki çocuğu görmüştü –büzülmüş ve ölü. Göğsüne bastırmaya çalışmıştı. Göğüsleri ondan daha büyüktü, acı verici bir şekilde canlılardı. Üstünde sinekler daireler çiziyordu.

Başak bütün öğleden sonra ölü çocuğu emmesi için cesaretlendirmeye çalışmıştı. Akşama doğru, ağrı geri dönmüş ve Başak, eşini de çıkarmış, sonra tekrar uykuya dalmıştı. Rüyasında çocuğu sadece sütle değil, Karanehir'in suyuyla da besliyordu. Çocuk, bir insanın göğsünün üstüne oturan ve yaşamını emen bir karabasan gibiydi. Kan istiyordu. Başak'ın rüyası giderek daha da ağırlaşmış ve huzursuz eder hale gelmişti, ancak bir türlü uyanamıyordu. Rüyada bir kadın ortaya çıkmıştı, bir ağaç kadar büyüktü. Başak onu çok iyi görebiliyordu, yüzünün her detayını, saçlarını, giysilerini. Bir Yahudi gibi kıvırcık siyah saçları ve harika

ifadeli bir yüzü vardı. Başak onu güzel bulmuştu. Onu tüm bedeniyle arzulamıştı, ama bu karnının altından bildiği arzu değildi; bedeninin içinden bir yerlerden akmıştı, karnının üstündeki bir yerden, kalbine yakın. Güçlü kadın Başak'ın üzerine eğilip çenesini okşamıştı. Başak gözlerinin içine yakından baktığında, önceden bilmediği ve var olduğunu bile hiç düşünmediği bir şey görmüştü. "Sen benimsin," demişti kocaman kadın, Başak'ın boynunu ve şişmiş göğüsünü kucaklamıştı. Dokunduğu beden kutsanıyor, ölümsüzleşiyordu. Başak, kendini tamamen teslim etmişti, nokta nokta. Sonra dev kadın Başak'ı kollarına alıp göğsüne bastırmıştı. Başak'ın çatlamış dudaklarına ulaşan sütü hayvan kürkü, papatya çayı ve sedef otu kokuyordu. Başak içti, içti.

Bir şimşek rüyasını parçalayınca hâlâ harap kulübede, dulavrat yapraklarının üstünde yattığını görmüştü. Etrafında bir grilik vardı. Günbatımı mı, gündoğumu mu bilmiyordu. Yakınlarda bir yerde, şimşek ikinci kez çaktıktan saniyeler sonra, gökten bir sonraki şimşeğin gürültüsünü bastıran bir sağanak başlamıştı. Sızdıran çatı kirişlerinin arasından akan su Başak'ın üstündeki kan ve teri yıkamış, yanan bedenini serinletmiş, sulayıp onu beslemişti. Başak suyu doğrudan gökten içmişti.

Güneş çıktığında, kulübenin önüne varıp bir çukur kazmaya başlamıştı, sonra da topraktan birbirine karışmış kökleri çıkarmıştı. Toprak, sanki gömme işinde ona yardımcı olmak istercesine yumuşak ve gevşekti. Bebeğin bedenini şekilsiz çukurun içine yatırmıştı.

Mezarın üstündeki toprağı düzeltmek için uzun zaman harcamıştı ve gözlerini kaldırıp etrafa baktığında, her

şey farklıydı. Artık nesneleri, şeyleri, birbirinin yanı sıra var olan olayları içeren bir dünya değildi. Şimdi Başak'ın gördüğü tek kütle, büyük bir hayvan veya birçok biçime giren, filizlenen, ölen ve yeniden doğan bir büyük adamdı. Başak'ın etrafındaki her şey tek bir bedendi ve kendi bedeni de bu büyük bedenin bir parçasıydı –dev, güçlü, inanılmaz büyük. Her harekette, her seste gücü ortaya çıkıyordu ki, tek başına hiçbir şeyden bir şey yaratabilecek ve bir şeyi, hiçbir şeye dönüştürecek gibiydi.

Başak'ın başı dönmeye başladığında alçak yıkık duvara yaslanmıştı. Votkayla sarhoş olmuş gibi görünüyordu, kafasını bulanmış, karnında bir yerde gülme duygusu uyanmıştı. Her şey hep olduğu gibi görünmüştü: Kumlu yolla bölünen küçük yeşil çayırın ötesinde, kenarlarında yoğun fındık çalılarının yetiştiği çam ormanı vardı. Hafif bir esinti çimen ve yaprakları okşuyordu, bir çekirge bir yerlerde şarkısını söylüyordu ve sinekler vızıldıyordu. İşte bu kadar. Ve ancak şimdi Başak çekirgenin gökyüzüyle nasıl birleştiğini ve fındık çalılarını orman yolunda neyin himaye ettiğini görebiliyordu. Bundan daha fazlasını da görebiliyordu elbette. Her şeye hâkim olan gücü de görebiliyordu, nasıl işlediğini anlayabiliyordu. Bizimkinin üstünde ve altında uzanan diğer dünyaların hatlarını ve diğer zamanları görebiliyordu. Sözcüklerle açıklanamayacak şeyleri de.

Kötü Adam'ın Zamanı

Kötü Adam Kadimzamanlar'ın ormanlarında savaştan önce ortaya çıktıysa da, onun gibi biri bu ormanlarda her zaman yaşamış olabilirdi.

Önce ilkbaharda, Wodenica'da herkesin Amerika'ya gittiğini düşündüğü Bronek Malak'ın yarı çürümüş cesedini bulmuşlardı. Taszów'dan gelen polis, yöreyi inceledikten sonra cesedi arabayla götürmüştü. Polisler Kadimzamanlar'a birkaç kez daha gelmişlerdi, ancak sonuç olarak ortaya bir şey çıkmamıştı. Katil bulunamamıştı. Sonra biri, ormanda bir yabancı gördüğünü üstü kapalı olarak ima etmişti. Çıplaktı ve maymun gibi kıllıydı, ağaçların arasında dolaşıyordu. Sonra diğerleri de ormanda garip izler ve işaretler bulduklarını hatırlamışlardı –kumlu yolda bir ayak izi, kazılmış bir çukur, atılmış hayvan kalıntıları. Birisi de ormanda bir uluma duymuştu, yarı insan, yarı hayvan inlemesi.

Böylece insanlar Kötü Adam'ın nereden geldiğine dair hikâyeler anlatmaya başlamışlardı. Gerçi kimse ne olduğunu tam olarak bilmese de Kötü Adam'ın, Kötü Adam olmadan önce korkunç bir suç işlemiş sıradan bir köylü olduğunu söylemişlerdi.

Suçun ne olduğuna bakmadan, vicdanı onu yiyip bitirmiş, bir an için bile durup dinlenmesine izin vermemişti; böylece vicdanının sesi altında ezilen adam, ormanda teselli bulana kadar kendinden kaçmıştı. Ormandaki zorlu koşulların sonunda yolunu kaybetmişti. Güneşin gökyüzünde dans ettiğini gördüğünü düşünmüş ve bu, onun yönünü kaybetmesine neden olmuştu. Kuzeye giden yolun onu kesinlikle bir yere götüreceğini tahmin etmişti. Ancak sonra kuzeye giden yola olan güvenini kaybetmiş ve sonunda ormanın doğuda biteceğine inanarak doğuya yönelmişti. Ancak doğuya giderken yine kuşkularına yenilmişti. Karmaşa içinde durmuş, yönünden emin olamamıştı. Bu nedenle niyetini değiştirip güneye gitmeye karar vermişti, ancak güneye giden yola da inancını yitirdiğinden, aptalca batıya yönelmişti. O zaman da başladığı noktaya geldiği ortaya çıkmıştı –büyük ormanın tam ortasına. Dördüncü günde, pusulanın uçlarına olan güvenini yitirmişti. Beşinci gün, mantığına güvenmeyi de bırakmıştı. Altıncı gün nereden geldiğini ve ormana geliş nedenini unutmuş, yedinci günse adını bile hatırlayamamıştı.

O günden beri ormandaki hayvanlar gibi olmuştu. Çilekler ve mantarlarla yaşamış, sonra küçük hayvanları avlamıştı. Her geçen gün hafızasından daha büyük parçalar silmişti –Kötü Adam'ın aklı giderek daha düzleşmişti. Sözcükleri unutmuştu, zira onları kullanmıyordu. Her akşam nasıl dua edilir, unutmuştu. Ateş nasıl yakılır ve kullanılır, unutmuştu. Paltosunun düğmelerinin nasıl ilikleneceğini ve ayakkabıların nasıl bağlanacağını. Çocukluğundan beri bildiği şarkıları unutmuştu, sonra da tüm çocukluğunu. Ona en yakın insanların yüzlerini, annesini, eşini ve ço-

cuklarını unutmuştu; peynirin, rostonun, patatesin ve patates çorbasının tadını unutmuştu.

Bu unutma hali yıllarca sürmüştü, sonunda Kötü Adam artık ormana gelen adama benzemiyordu. Kötü Adam kendisi değildi ve kendisi olmanın ne anlama geldiğini unutmuştu. Bedeninde kıllar büyümeye başlamıştı ve dişleri, çiğ et yemekten hayvanlarınkiler gibi güçlü ve bembeyaz olmuştu. Şimdi boğazı boğuk sesler ve homurtular çıkarıyordu.

Kötü Adam bir gün ormanda çalı çırpı toplayan yaşlı bir adamı gördüğünde, insanın ona yabancı, hatta tiksindirici olduğunu hissettiğinden, koşup yaşlı adamı öldürmüştü. Başka bir zaman, at arabasını süren bir köylüye saldırmış, adamı ve atı öldürmüştü. Atı yemiş, ancak adama dokunmamıştı –ölü bir adam, canlı olandan daha iğrençtir. Sonra da Bronek Malak'ı öldürmüştü.

Bir keresinde Kötü Adam yanlışlıkla ormanın kıyısına gelip Kadimzamanlar'ı görmüştü. Evlerin görüntüsü onda pişmanlık ve öfkeyi içeren bir tür belirsiz duygu uyandırmıştı. Hemen ardından kasabada bir kurdun uluması gibi korkunç bir feryat işitilmişti. Kötü adam bir süre ormanın kıyısında durmuş, sonra dönüp çekinerek ellerini yere dayamıştı. Şaşkınlıkla bu şekilde hareket etmenin çok daha rahat ve hızlı olduğunu keşfetmişti. Gözleri, artık yere daha yakındı, daha çok yeri daha iyi görebiliyordu. Şimdiye dek zayıf kalan koku alma duyusu, yerdeki kokuları daha iyi alabiliyordu. Tek bir orman, tüm kasabalardan, tüm yollardan ve köprülerden, kentlerden ve kulelerden daha iyiydi. Böylece Kötü Adam sonsuza dek ormana döndü.

Genowefa'nın Zamanı

Savaş dünyada kaosa neden olmuştu. Przyjmy'deki orman yakılmıştı. Kazaklar, Cherubinlerin oğlunu vurmuşlardı, yeterince adam olmadığından tarlaları ekip biçecek kimse yoktu, dolayısıyla yiyecek bir şey de.

Jeszkotle'den Toprak Sahibi Popielski eşyalarını arabalara yükleyip birkaç aylığına ortadan kaybolmuştu. Sonra geri gelmişti. Kazaklar evini ve kilerini yağmalamışlar, yüz yıllık şaraplarını içmişlerdi. İhtiyar Boski, çok eski bir şarabı süngüyle jöle gibi kestiklerini gördüğünü söylemişti.

Genowefa, hâlâ çalışır durumdayken değirmeni yönetmişti. Sabah şafakla kalkıp her şeye gözcü olmuştu. Kimsenin işe geç gelmemesini sağlamıştı. Sonra, her şey ritmik, gürültülü şekilde çalışma düzeninde giderken, birden süt kadar ılık bir rahatlığın dalga dalga geldiğini hissetmişti. Her şey güvende olduğundan eve gidip uyuyan Misia için kahvaltı hazırlamıştı.

1917 ilkbaharında, değirmen çalışmayı durdurmuştu. Öğütecek bir şey yoktu –insanlar tüm tahıl birikimlerini yemişlerdi. Kadimzamanlar aşina olduğu sesten yoksundu. Değirmen dünyayı çalıştıran motor, onu harekete geçiren makineydi. Artık tek işitilen Nehrin akışıydı. Gücü boşa harcanıyordu. Genowefa boş değirmende yürüyüp ağlamıştı. Bir hayalet gibi, beyaz, unlu bir hanımefendi

gibi dolaşmıştı. Akşamları evinin merdivenlerinde oturup değirmeni izliyordu. Gece onu rüyasında görüyordu. Rüyalarında, değirmen kitaplarda gördüğü, beyaz yelkenli bir gemiydi. Ahşap gövdesinde ileri geri hareket eden devasa, gres yağı kaplı pistonlar vardı. Oflayıp pufluyordu. İçinden sıcaklık fışkırıyordu. Genowefa bunu arzulamıştı. Bu rüyalardan terle, endişeyle uyanırdı. Gün ışır ışımaz, kalkıp masada kilimini dokumaya devam ederdi.

1918'in kolera salgını sırasında, kasaba sınırları bile sürüldüğünde, Başak değirmene gelmişti. Genowefa onun değirmenin çevresinde dönüp durduğunu, camlardan içeri baktığını görmüştü. Yorgun görünüyordu. Çok uzun, çok zayıftı. Sarı saçlarına aklar karışmış, kirli bir şal gibi omuzlarını örtmüştü. Elbiseleri yırtık pırtıktı.

Genowefa onu mutfaktan izlemiş, Başak içeri baktığında geri çekilmişti. Başak'tan korkuyordu. Herkes ondan korkuyordu. Başak deliydi, belki hastaydı da. Saçma sapan konuşuyordu ve küfrediyordu. Şimdi, değirmenin etrafında dolaşırken aç bir dişi köpek gibi görünüyordu.

Genowefa, Jeszkotle'nin Bakire Meryemi'ne bir bakış atıp haç çıkarmış ve dışarı çıkmıştı.

Başak, ona döndüğünde, Genowefa bir ürperti hissetmişti. Başak'ın gözlerinin ne kadar da korkunç bir bakışı vardı.

"Değirmene girmeme izin ver," demişti.

Genowefa, anahtar almak için içeri dönmüştü. Hiçbir şey söylemeden kapıyı açmıştı.

Başak, onun önünde serin bir gölgeye doğru ilerlemiş ve saçılmış buğdayları ve bir zamanlar un olan toz yığınlarını

toplamak için hemen dizlerinin üstüne çökmüştü. Bunları ince parmaklarıyla toplayıp ağzına doldurmuştu.

Genowefa, onu adım adım izlemişti. Yukarıdan bir paçavra yığını gibi görünüyordu. Buğdayları yer yemez, oturup ağlamaya başlamıştı. Yaşlar, kirli yüzünden süzülüyordu. Gözleri kapalıydı ve gülümsüyordu. Genowefa boğazında bir düğümün yükseldiğini hissetmişti. Nerede yaşıyordu? Ailesi var mıydı? Noel'de ne yapmıştı? Ne yemişti? Şimdi bedeninin ne kadar çelimsiz olduğunu görebiliyordu, Başak'ın savaş öncesi halini hatırlamıştı. O günlerde toplu, güzel bir kızdı. Şimdi tırnakları bir hayvan pençesi gibi sertleşmiş, çıplak, yaralı ayaklarına bakmıştı. Gri saçlarına dokunmak için elini uzatmıştı. Tam o sırada, Başak gözlerini açıp doğrudan Genowefa'nın gözlerinin içine bakmıştı, ama sadece gözlerinin içine değil, doğrudan ruhunun, her yerinin derinliklerine. Genowefa elini geri çekmişti. Bunlar bir insanın gözleri değildi. Dışarı koşup evini, hatmi çiçeklerini, perdeleri ve Misia'nın pırıldayan elbisesini bektaşi üzümü çalıları arasında gördüğünde bir rahatlama hissetmişti. İçeriden bir somun ekmek getirip değirmene geri dönmüştü.

Başak, açık kapının karanlığından bir tomar buğdayla ortaya çıkmıştı. Genowefa'nın arkasında bir şeye bakıyordu ve yüzü aydınlanmıştı.

"Şeker şey," dedi çite gelen Misia'ya.

"Çocuğuna ne oldu?"

"Öldü."

Genowefa kollarını uzatıp ekmeği ona verirken Başak çok yakınına gelmişti; somunu alırken dudaklarını bir anda

Genowefa'nın ağzına bastırmıştı. Genowefa, geri çekilip sıçramıştı. Başak gülmekten kırılırken somunu, tomarın üstüne koymuştu. Misia ağlamaya başlamıştı.

"Ağlama şeker şey, baban yolda, sana geliyor," diye mırıldanıp kasabaya doğru yürümüştü sonra.

Genowefa, hava kararana dek önlüğüyle dudaklarını silmişti.

O akşam uyuyamamıştı. Başak yanılmış olamazdı. Başak geleceği görebiliyordu, herkes bunu biliyordu.

Ve Genowefa, ertesi günden itibaren beklemeye başlamıştı. Ancak şimdiye kadar yaptığı gibi değildi. Saatleri sayıyordu. Patatesleri çabuk soğumasın diye yorganın altına koymuştu. Yatağı yapmıştı. Tıraş için leğene su doldurmuştu. Michał'in elbiselerini iskemlenin üstüne asmıştı. Michał'i, sanki tütün almaya Jeszkotle'ye gitmiş de hemen gelecekmiş gibi beklemişti.

Böylece bütün yaz ve sonbahar beklemişti. Evden uzaklaşmamış, kiliseye gitmemişti. Şubat'ta, Toprak Sahibi Popielski gelip değirmene iş verdi. Öğütülecek buğdayı nereden bulduğunu kimse bilmiyordu. Köylüye de ödünç tohum vermişti. O sırada Serafinlerin bir kızları oldu ki, bu herkes tarafından savaşın biteceğinin işareti olarak algılanmıştı.

Genowefa değirmende çalıştırmak üzere yeni işçiler aramak zorunda kalmıştı, çünkü çalışanların pek çoğu savaştan dönememişti daha. Toprak Sahibi, yönetici ve yardımcı olarak, Wola'dan Niedziela adlı bir adamı önermişti. Niedziela, hızlı ve güvenilirdi. Değirmenin altında ve üstünde köylülere bağırarak koşuştururdu onları. Öğü-

tülen çuval sayısını tebeşirle duvara yazardı. Genowefa ne zaman değirmene gelse, Niedziela'nın hareketleri hızlanır, Michał'in gür bıyığına benzemeyen, seyrek favorilerini okşarken daha da yüksek sesle bağırırdı.

Genowefa yukarı çıkmakta isteksizdi. Sadece gerçekten önemli konularda –buğday makbuzunda bir yanlışlık olduğunda veya makineler durduğunda çıkardı.

Bir keresinde, Niedziela'yı ararken çuvalları taşıyan oğlanları görmüştü. Yarı bellerine kadar çıplaktılar ve bedenleri büyük krakerler gibi unla kaplanmıştı. Çuvallar kafalarını örttüğünden, hepsi birbirinin aynı görünüyordu. Onlara bakarken genç Serafin'i veya Malak'ı değil de sadece erkek bedenlerini görmüştü. Bu bedenler, bakışlarını sabitlemiş ve onu tedirgin etmişti. Dönüp, başka yere bakmak zorunda kalmıştı.

Bir gün Niedziela bir Yahudi çocukla çıkagelmişti. Oğlan çok gençti. On yediden fazla göstermiyordu. Gözleri koyuydu ve siyah kıvırcık saçları vardı. Genowefa, dudaklarını görmüştü –geniş, çizgiyle çerçevelenmiş gibi, şimdiye kadar gördüklerinden daha koyu.

"Birini daha aldım," demişti Niedziela ve oğlana hamallara katılmasını söylemişti.

Genowefa, Niedziela ile dalgın dalgın konuşmuş, o gidince de oyalanmak için bir bahane bulmuştu. Oğlanın keten gömleğini çıkarıp, katlayıp, dikkatlice merdivenin tırabzanına astığını görmüştü. Kaburgalarını –zayıf ama kaslı– ve altında kanının aktığı, yüreğinin attığı esmer tenini gördüğünde etkilenmişti. Eve dönmüştü ama ondan sonra buğday veya un çuvallarının alındığı veya toplandığı

kapıya inmek için sık sık bir neden bulmuştu. Veya yemek zamanı erkekler aşağı indiğinde yanlarına uğramıştı. Unla kaplanmış omuzlarına, kaslı kollarına ve terden nemlenmiş keten pantolonlarına bakmıştı. İsteksizce bakışları onların arasında birini aramış ve bulduğunda, yüzüne hücum eden kanla sıcak basmış gibi kızarmıştı yüzü.

Bu oğlan, Eli –öyle çağrıldığını duymuştu– onda korku, tedirginlik ve utanma duygusu uyandırıyordu. Onu gördüğünde kalbi atmaya başlıyor, nefesi hızlanıyordu. Sakin ve farklı bir açıdan izlemeyi denemişti. Koyu, kıvırcık saçları, sert burnu ve esrarengiz, koyu dudakları. Yüzünden teri silerken görünen koltuk altı ve koyu tüyleri. Yürürken sallanıyordu. Birkaç kez Genowefa'nın bakışlarıyla karşılaşmış ve çok yakına gelen bir hayvan gibi ürkmüştü. Sonunda, dar bir koridorda çarpışmışlardı. Genowefa ona gülümsemişti.

"Eve bir çuval un getirsene."

Ondan sonra da kocasını beklemeyi bırakmıştı.

Eli çuvalı yere bırakıp keten şapkasını çıkarmış, beyazlamış elleriyle buruşturmuştu. Genowefa ona teşekkür etmişti, ancak oğlan gitmemişti. Oğlanın dudaklarını ısırdığını görmüştü.

"Komposto ister misin?"

"İsterim," demişti. Ona bir kupa verip içmesini izlemişti. Oğlan, uzun, bir kızınkine benzeyen kirpiklerini aşağı indirmişti.

"Bana bir iyilik yapmanı isteyeceğim..."

"Evet?"

"Bu akşam gelip akşam için bana biraz odun kesebilir misin?"

Oğlan başını sallayıp ayrılmıştı.

Tüm öğleden sonra beklemişti. Saçlarını düzeltip aynada kendine bakmıştı. Sonra, oğlan gelir gelmez, odunları keserken ona tereyağı ve ekmek getirmişti. Oğlan tezgâhın üstüne oturup yemişti. Neden olduğunu bilmeden, ona savaşa giden Michał'den bahsetmişti.

Oğlan da ona, "Savaş artık bitti. Herkes geri dönüyor," demişti.

Genowefa ona bir çuval un vermişti. Ertesi gün eve gelmesini istemişti ve daha sonraki gün yine gelmesini istemişti.

Eli odun kesmiş, sobayı temizlemiş ve küçük onarımlar yapmıştı. Nadiren ve sadece önemsiz konularda konuşmuşlardı. Genowefa, onu hep gizlice izliyordu ve ne kadar uzun bakarsa, bakışları da giderek ona daha çok bağlanıyordu. Sonunda, ona daha fazla bakmamaya dayanamamıştı. Onu bakışlarıyla yutuyordu. Gece, rüyasında bir adamla birlikte olduğunu görmüştü, bu Michał veya Eli değil, bir yabancıydı. Kirlenmiş hissederek uyanmıştı. Kalkıp leğeni suyla doldurmuş, tüm bedenini yıkamıştı. Rüyayı unutmak istemişti. Sonra, işçiler değirmene gelirken pencereden onları izlemişti. Eli'nin de bir pencerelerine kaçamak baktığını görmüştü. Perdenin arkasına saklanırken kalbi koşuyormuşçasına hızla attığında, kendine kızmıştı. "Onu düşünmeyeceğim, yemin ederim," diye karar vermiş, işine dönmüştü. Öğleden sonra gidip Niedziela'yı gördüğünde, şans eseri Eli çıkmıştı yoluna.

Kendi sesiyle şaşkına dönmüş bir halde, eve gelmesini istemişti.

"Sana çörek pişirdim," demiş ve masayı işaret etmişti.

Oğlan, ürkekçe oturup şapkasını önüne koymuştu. Genowefa da karşısına geçmiş, onu yerken izlemişti. Oğlan dikkatle ve yavaşça yemişti. Dudaklarında beyaz kırıntılar kalmıştı.

"Eli?"

"Evet?" Ona bakmıştı.

"Beğendin mi?"

"Evet."

Oğlan elini masadan Genowefa'nın yüzüne doğru uzatmıştı. Genowefa aniden geri çekilmişti.

"Bana dokunma."

Oğlan başını öne eğmiş, eliyle şapkasını tutmuştu. Hiçbir şey söylememişti. Genowefa da öylece oturuyordu.

"Söyle bana, nereye dokunmak istemiştin?" diye sessizce sormuştu.

Oğlan başını kaldırıp ona bakmıştı. Genowefa, onun gözlerindeki kızıl parlamaları görebildiğini düşünmüştü.

"Burana dokunacaktım," diyerek kendi boynunda bir yeri işaret etmişti.

Genowefa, elini boynunda gezdirmiş, parmaklarının altında tenini ve kanın akışını hissetmişti. Gözlerini kapatmıştı.

"Sonra?"

“Sonra göğüslerine dokunurdum...”

Genowefa, derin bir iç çekip başını eğmişti.

“Söyle bana, tam olarak neresi.”

“En yumuşak ve sıcak olan yeri... lütfen... izin ver...”

“Hayır.”

Eli kalkıp, onun önünde durmuştu. Nefesinde, bir çocuğunki gibi tatlı çörek ve süt kokusu duyuluyordu.

“Bana dokunmana izin vermiyorum. Bana dokunmayacağına dair Tanrı’ya yemin et.”

Boğuk bir sesle, “Seni kaltak!” dedikten sonra, buruşmuş şapkasını yere fırlatmıştı. Kapı arkasından gürültüyle kapanmıştı.

O gece Eli geri gelmişti. Kibarca kapıya vurduğunda, Genowefa gelenin o olduğunu biliyordu.

“Şapkamı unutmuşum...” diye fısıldamıştı. “Seni seviyorum. Sen isteyene kadar dokunmayacağıma yemin ederim.”

Mutfak zemininde oturmuşlardı. Dalgalar halinde ateş, yüzlerini aydınlatıyordu.

“Michał’in yaşayıp yaşamadığını bilmeliyim. Hâlâ onun eşiyim.”

“Bekleyeceğim, ancak söyle bana, ne kadar zaman?”

“Bilmiyorum. Bana bakabilirsin.”

“Göster kendini bana.”

Genowefa, geceliğini omuzlarından düşürmüştü. Çıplak bedeni parlak kırmızıydı. Eli'nin nefesini tuttuğunu duyabiliyordu.

"Beni ne kadar istediğini göster bana."

Eli, düğmelerini açtığında, Genowefa onu görmüştü. Tüm çabalarının, bakışlarının ve hızlı nefes alıp verişlerinin doruk anı olan rüyasındaki mutluluğunu hissetmişti. Bu mutluluk tüm kontrollerin ötesindeydi ve engellenemezdi. Şimdi ortaya çıkan şey ise korkutucuydu, zira hiçbir şey daha fazla olamazdı. Gerçekleşmiş, taşmış, sona ermiş ve başlamıştı ve o andan itibaren, olmuş olan her şey sönük ve nahoş olacaktı ve uyandırılacak açlık, her zamankinden daha güçlü olacaktı.

Toprak Sahibi Popielski'nin Zamanı

Toprak Sahibi Popielski, inancını kaybediyordu. Tanrı'ya inanmayı bırakmamıştı, ancak Tanrı ve İncil'indeki gravürler gibi ondan geri kalan her şey yavanlaşıyor ve ifadesizleşiyordu.

Pelskiler Kotuszów'dan geldiklerinde, Toprak Sahibi akşamları kâğıt oynadığında, sanat hakkında konuşmalar yaptığında, kilerlerini ziyaret edip gülleri budadığında, her şey yolunda görünüyordu. Gardıropları lavanta koktuğunda, elinde altın saplı kalemiyle meşe masasının başına oturduğunda ve akşamları eşi yorgun omuzlarına masaj yaptığında her şey yolundaydı. Ancak dışarı çıkar çıkmaz, evden bir yere gider gitmez, Jeszkotle'deki pis Pazar yerine veya çevredeki köylere gittiğinde, fiziksel bağışıklılığını tamamen kaybediyordu.

Çökmüş evleri, çürüyen parmaklıkları ve ana caddede zamanın aşındırdığı döşeme taşlarını görüyor ve "Çok geç doğmuşum, dünyanın sonu geliyor. Her şey bitti," diye düşünüyordu. Başı ağrıyor ve görüşü zayıflıyordu –Toprak Sahibi'ne her şey daha karanlık görünüyordu, ayakları üşüyordu ve içinden belirsiz bir ağrı geçiyordu. Her şey boş ve umutsuzdu. Ve buna çare yoktu. Evine, malikânesine gidip çalışma odasında saklanacaktı –bu, dünyanın çöküşünü bir süreliğine durdurmuştu.

Ancak dünya yine de çökmüştü. Toprak Sahibi, Kazaklardan apar topar kaçışından sonra dönüp kilerlerini yokladığında bunu bizzat görmüştü. İçlerindeki her şey harap edilmiş, parçalanmış, kesilmiş, yakılmış, ezilmiş ve dökülmüştü. Bileğine kadar şarap içinde yürürken zararı incelemişti.

"Tahribat ve kaos, tahribat ve kaos..." diye mırıldanmıştı.

Sonra talan edilmiş evinde yatağına uzanıp, "Bu dünyaya kötülük nereden geliyor ki?" diye düşünmüştü. "Tanrı o kadar iyiyse kötülüğe neden izin veriyor? Belki de Tanrı iyi değildir?"

Ülkede yaşanan değişiklikler[3] Toprak Sahibi'nin melankolisine ilaç olmuştu.

1918'de yapacak çok şey vardı ve tasadan kurtulmak için çalışmaktan daha iyi bir çare yoktu. Toprak Sahibi, Ekim boyunca kademeli olarak kendini sosyal aktivitelere hazırlamıştı, Kasım'da ise melankoli onu terk etmiş ve kendini melankolinin öteki ucunda bulmuştu. Artık değişiklik olsun diye pek uyumuyordu ve yemek yemek için zamanı olmuyordu. Ülkeyi dolaşmış, Krakow'a yolculuklar yapmış ve onu uykudan uyanan bir prenses olarak görmüştü. İlk parlamento için seçimleri organize etmiş, iki parti ile Malapolski Balık Havuzu Sahipleri Birliği gibi birkaç birlik kurmuştu. Ertesi yıl Şubat'ta, Küçük Anayasa kanunlaştığında, Toprak Sahibi Popielski soğuk algınlığına

3 Polonya 1795 yılında Rusya, Prusya ve Avusturya tarafından ilhak edilmiş ve varlığına ismen son verilmişti. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Polonya, Wilson İlkeleri'nin 13. maddesi gereğince siyasal ve ekonomik bağımsızlığına kavuştu. (ç.n.)

yakalanmış ve yine odasında, başı pencereye dönük halde yataklara düşmüştü –kısacası, başladığı yere.

Zatürreden iyileşmesi, uzun bir yolculuktan dönmek gibiydi. Çok okumuş ve anılarını yazmaya başlamıştı. Birisiyle konuşmak istemişti; ancak etrafındaki herkes banaldi, ilgi çekici değillerdi. Bu nedenle kitapların kütüphaneden yatağına getirilmesini istemiş ve postayla yenilerini sipariş etmişti.

Mart başlarında, parktaki ilk yürüyüşüne çıktığında, yine çirkin, gri, çürümüşlükle ve tahribatla dolu dünyayı görmüştü. Ne ulusal bağımsızlığın ne de anayasanın bir yararı olmuştu. Parktaki yolda, erimiş kardan çıkan kırmızı bir çocuk eldiveni görmüştü ve nedendir bilinmez, bu tablo hafızasına kazınmıştı. İnatçı, kör diriliş. Yaşamın insani olmayan işleyişi.

Geçen yılın her şeyi yenileme çabaları boşa çıkmıştı.

Toprak Sahibi Popielski yaşlandıkça, dünya ona daha korkunç görünmeye başlamıştı. Genç bir adam kendi gelişimiyle, sınırları ileri itmek ve genişletmekle meşguldür: Çocukluğunda, yataktan odanın duvarlarına, ev, park, kent, ülke, dünya ve sonra insanlığında bir şeyi daha büyütmeyi hayal etmenin zamanı gelir. Dönüm noktası kırklarında oluşur. Gençlik yoğunluğuyla, gücüyle bitkin düşürür. Gecelerden birinde veya bir sabah insan o sınırı aşar, zirveye ulaşır ve aşağı doğru, ölüme doğru ilk adımlarını atar. Sonra şu soru ortaya çıkar: Yüzü karanlığa doğru dönük gururla mı inmelidir, yoksa durumu idare edip karanlık değil de odadaki sönmeye yüz tutmuş ışığa doğru mu dönmelidir?

Bu sırada kirlenmiş karın altından çıkan kırmızı eldivenin görüntüsü, gençliğin en büyük aldatmacasının her türlü iyimserlik, bir şeyin değişeceği veya iyileşeceği ya da her şeyde gelişme olduğu düşüncesindeki ısrarlı inanç olduğu konusunda Toprak Sahibi'ni ikna etmişti. Şimdi hep içinde baldıran otu gibi taşıdığı ümitsizlikle dolu kavanoz parçalanmıştı. Toprak Sahibi etrafına baktığında, pislik gibi etrafa yayılmış acı, ölüm ve çürümeyi görmüştü. Bütün Jeszkotle'yi dolaşmış ve koşer mezbahayı, kancalardaki çürümüş etleri, Szenbert'in dükkânının dışında donmuş bir dilenciyi, bir çocuğun tabutunu izleyen küçük cenaze kortejini, pazaryerindeki alçak evlerin üstündeki alçak bulutları ve tüm yönlerden istila eden kasvetin her şeyi zehirlediğini görmüştü. Bu, insan kaderinin, tüm yaşamların zamanın yakıp tüketen alevlerine atıldığı, kademeli, süregelen bir intiharı hatırlatıyordu.

Malikânesine dönerken kilisenin önünden geçtiğinden, içeri girmiş, ancak bir şey bulamamıştı. Jeszkotleli Meryem Ana ikonasını görmüştü, ne var ki kilisede Toprak Sahibi'nin ümitlerini yeşertecek bir tanrı yoktu.

Jeszkotleli Meryem Ana'nın Zamanı

Jeszkotleli Meryem Ana, ikonanın dekoratif çerçevesinden kiliseyi kısıtlı bir biçimde görüyordu. Yandaki bir nef içinde asılı olduğundan, altarı veya girişteki kutsal su kabını göremiyordu. Bir sütun kürsüyü görmesini engelliyordu. Tek görebildiği, gelen insanlardı –dua etmek için kiliseye uğrayanlar ya da diziler halinde, komünyon için altara süzülenlerdi. Ayin sırasında, düzinelerce insanın –erkeklerin ve kadınların, yaşlıların ve çocukların– profilini görürdü.

Jeszkotleli Meryem Ana, hasta ve zayıflara yardım edecek saf iradeydi. O, ilahî bir mucizeyle ikonanın içine kazınmış bir güçtü. İnsanlar yüzlerini ona döndürdüğünde, dudaklarını oynattıklarında, ellerini karınlarına bastırdıklarında veya kalplerinin hizasında kavuşturduklarında, Jeszkotleli Meryem Ana onlara iyileşmeleri için güç ve kuvvet vermişti. Bunu herkese ayırım yapmadan vermişti, ancak bu merhametten değil, doğasından ötürüydü –gereksinim duyanlara iyileşme gücünü verme. Sonrasında ne olacağına insanların karar vermesi gerekiyordu. Bazısı bu gücün kendilerinde etkisini göstermesine izin vermişler ve daha iyi olmuşlardı. Sonra, ikonayı süsledikleri adaklarla, bedenin iyileşen kısımlarının gümüş, bakır veya hatta altın döküm minyatürleriyle, boncuklarla ve kolyelerle geri gelmişlerdi.

Diğerleri, akıtan bir kap gibi gücün kendilerinden dışarı sızmasına izin verdiklerinden, güç toprağa akmıştı. Ve sonra mucizelere olan inançlarını yitirmişlerdi.

Jeszkotleli Meryem Ana'nın önünde beliren Toprak Sahibi Popielski de böyleydi. Meryem Ana, onun diz çöküp dua etmeye çalıştığını görmüştü. Ama yapamadığından, öfkeyle ayağa kalkmış ve değerli adaklara ve kutsal resmin parlak renklerine bakmıştı. Jeszkotleli Meryem Ana onun bedeni ve ruhu için hayırlı ve yardımcı olacak güce çok gereksinimi olduğunu görmüştü. Ve bunu ona vermiş, onu güçle doldurmuş ve güce batırmıştı. Ancak Toprak Sahibi Popielski, bir kristal top kadar su geçirmez olduğundan, hayırlı güç, üzerinden soğuk kilisenin zeminine akmış ve kiliseyi yumuşak, zar zor hissedilir bir şekilde titreştirmişti.

Michał'in Zamanı

Michał, 1919 yazında geri dönmüştü. Bir mucizeydi, zira savaşın her tür yasayı sınırlarının ötesine ittiği bir dünyada, genellikle mucizeler olurdu.

Michał eve ulaşmak için üç ay geçirmişti. Yola çıktığı yer, dünya yarım küresinin neredeyse öteki ucundaydı –yabancı bir denizin kıyısındaki bir kent olan Vladivostok'ta. Böylece, kaosun kralı olan Doğunun hükümdarından kurtulmuştu, ancak Kadimzamanlar'ın sınırlarının ötesinde ne varsa bulanıktı ve bir rüya gibi akışkandı. Michał, köprüye adımını atarken artık bunları düşünmüyordu.

Hastaydı, zayıflamıştı ve pisti. Yüzü simsiyah uzamış sakallarla kaplıydı ve bitler saçlarında grup halinde cümbüş yapıyordu. Hırpalanmış ordunun yırtık pırtık üniforması bir sopaya asılmış gibi duruyordu üzerinde. Michał, parlak emperyal kartal düğmelerini, ekmekle değiş tokuş etmişti. Ayrıca ateşi, ishali ve yola çıktığı dünyanın artık yerinde olmamasının verdiği ıstıraplı bir iç sıkıntısı vardı. Köprünün üstünde dururken umutlanmış, Ak ve Karanehirlerin hiç bitmeyen bir düğünle birleştiklerini görmüştü. Nehirler hâlâ oradaydı, köprü hâlâ oradaydı ve taşları çatlatan sıcak da.

Michał, köprüden beyaz değirmeni ve penceredeki kırmızı sardunyaları görmüştü.

Değirmenin önünde bir çocuk oynuyordu, kalın saç örgülü küçük bir kızdı. Üç veya dört yaşında olmalıydı. Beyaz tavuklar ısrarla etrafında dolaşıyorlardı. Bir kadının eli pencereyi açmıştı. "En kötü şey olacak," diye düşünmüştü Michał. Açılan pencere kanadında yansıyan güneş, bir an için gözünü almıştı. Michał, değirmene yönelmişti.

Bütün gün ve gece uyumuş, uykusunda geçmiş beş yılın her gününü saymıştı. Yorgun, sersemlemiş aklı yolunu kaybetmiş, uykunun labirentlerine dalmış, böylece yeniden saymaya başlamıştı Michał. Bu sırada Genowefa, tozdan sertleşmiş üniformaya yakından bakmış, terden yağır gibi olmuş yakasına dokunmuş ve ellerini tütün kokan ceplerine daldırmıştı. Sırt çantasının tokalarını okşamış, ancak açmaya cesaret edememişti. Sonra, değirmenin yanından geçenler görsün diye üniformayı çitin üzerine asmıştı.

Michał, ertesi gün şafakta uyanmış ve uyuyan çocuğu incelemişti. Gördüklerine belirli isimler vermişti:

"Kalın, kahverengi saçı var. Koyu kaşları var, koyu teni, küçük kulakları, küçük bir burnu, tüm çocukların küçük burunları vardır, elleri tombul ve çocuksudur, ancak tırnaklarını görebilirsin, yuvarlaktır."

Sonra aynaya gidip kendini incelemişti. Kendine yabancı gelmişti.

Değirmenin etrafında dolanıp dönen büyük taşa dokunmuştu. Eliyle topladığı unu dilinin ucuyla tatmıştı. Elini suya daldırmış, parmaklarını çitin tahtaları boyunca sürümüş, çiçekleri koklamış ve saman bıçağını çalıştırmıştı. Gıcırdayıp öğütülmüş ısırgan otu bağını kesmişti.

Değirmenin arkasında uzun otların arasına girip işemişti.

Odaya döndüğünde, Genowefa'ya bakacak cesareti toplamıştı. Genowefa uyumuyordu. Michał ona bir bakış atmıştı.

"Michał, hiçbir erkek bana dokunmadı."

Misia'nın Zamanı

Her insan gibi Misia da parçalara ayrılmıştı, eksikti, ufalanmıştı. Ondaki her şey birbirinden ayrıydı –görme, işitme, anlama, duyu, his ve deneyimleme. Misia'nın tüm geleceği, hepsini tek bir bütün haline getirmeye ve sonra dağılmalarına izin vermeye bağlıydı.

Önünde duracak ve onu bir bütün olarak yansıtan bir ayna olacak birine gereksinimi vardı.

Misia'nın ilk anısı, değirmene gelen yoldaki kılıksız bir adamın görüntüsüydü. Babası yürürken topallıyordu ve çoğu gece annesinin göğüsüne sokulup ağlıyordu. Böylece Misia ona dengi gibi davranmıştı.

Ondan sonra, gerçekten önemli konularda, yetişkin ve çocuk arasında bir fark olmadığını hissetmişti. Çocukmuş, yetişkinmiş –bunlar geçici durumlardı. Misia, kendinin ve etrafındakilerin nasıl değiştiğini yakından izlemiş, ancak bunun nereye gittiğini, bu değişimlerin amacının ne olduğunu bilememişti. Karton bir kutuda hatıralarını saklamıştı, küçük ve sonra da büyük benliğini –örgü bebek botları, bir çocuğun başına değil de küçük bir yumruğa uyacakmış gibi yapılmış bir kep, küçük bir keten giysi ve ilk küçük elbisesi. Sonra da altı yaşındaki ayağını, örgü

botun yanına getirip zamanın büyüleyici yasalarını hissetmişti.

Babasının dönüşünden beri, Misia dünyayı görmeye başlamıştı. Önceden her şey bulanıktı, net değildi. Misia, babası sanki hiç var olmamış gibi, onun dönmeden önceki halini hatırlayamıyordu. Bireysel nesneleri hatırlamıştı. Değirmen ona kocaman görünmüştü, başı sonu olmayan yekpare bir kütle gibi. Arkasından, aklıyla bakınca değirmeni farklı görmüştü. Bir anlamı ve biçimi vardı. Diğer şeylerle aynıydı. Bir keresinde, Misia "nehri" düşündüğünde, soğuğu ve ıslaklığı düşünmüştü. Şimdi, nehrin bir yerden bir yere aktığını, o aynı nehrin köprüden önce ve sonra var olduğunu ve başka nehirler de olduğunu görebilmişti... Makas –eskiden annesinin sihirli bir şekilde kullandığı, garip, karmaşık, iş yapması zor gelen bir aletti. Babası masaya oturduğundan beridir, Misia makasın iki bıçaklı, basit bir düzenek olduğunu görebiliyordu. O da iki yassı sopadan benzer bir şey yapmıştı. Sonra uzunca bir süre, nesneleri eskiden oldukları gibi görmeye çalışmıştı, ancak babası dünyasını sonsuza dek değiştirmişti.

Misia'nın Öğütücüsünün Zamanı

İnsanlar, hayvanlardan, bitkilerden ve de özellikle nesnelerden daha yoğun yaşadıklarını düşünürler. Hayvanlar, bitkilerden ve nesnelerden daha yoğun yaşadıklarını hissederler. Bitkiler, nesnelerden daha yoğun yaşadıklarını hayal ederler. Ancak nesnelerin ömrü uzundur ve bu ömür her şeyden daha çok canlıdır.

Misia'nın öğütücüsü, birinin ahşap, porselen ve pirinç malzemeyi birleştiren elleriyle var olmuştu. Ahşap, porselen ve pirinç, öğütücü düşüncesinin cisimleşmesini sağlamıştı. Sonradan üzerine kaynayan suyu döktüğünüz kahve tanelerini öğütmek için. Öğütücüyü icat ettiği söylenebilecek kimse yoktur, zira yaratmak, sadece kendine zamanın ötesinde, yani ebediyen ne olduğunu hatırlatmaktır. İnsan, yoktan bir şey yaratamaz –bu ilahî bir maharettir.

Öğütücünün göbeği beyaz porselenden yapılmıştı ve burada, emeğinin meyvelerinin toplandığı, küçük ahşap çekmecenin yer aldığı bir açıklık vardı. Göbeği, bir parça ahşapla biten bir kola sahip pirinç bir başlıkla kaplanmıştı. Başlığın, tıkırdayan kahve çekirdeklerinin konulduğu, kapanabilen bir gözü bulunuyordu.

Öğütücü, atölyenin birinde yapılmış, sonra da kendini birinin her sabah kahve öğütülen evinde bulmuştu. Sıcak

ve canlı eller onu tutmuştu. Onlar da öğütücüyü patiska veya pazenin altında bir insan kalbinin attığı göğsüne bastırmıştı. Sonra, savaşın gidişatı, insanların vahşi ölümden panik halinde kaçışları sırasında, diğer nesnelerle birlikte onu da mutfaktaki güvenli bir raftan, bir kutuya, valizlere ve çuvallara, tren vagonlarına nakletmişti. Diğer şeyler gibi öğütücü de dünyanın tüm karmaşasını emmişti: Ateş altındaki trenlerin görüntüleri, boşa akan kan dereleri ve her yıl farklı bir rüzgârın pencereleriyle oynaştığı terk edilmiş evler. Soğuyan insan bedenlerinin sıcaklığını ve aşina olanı terk etmenin umutsuzluğunu emmişti. Eller ona dokunmuş, ölçülemeyecek miktarda düşünce ve duyguyla temas etmişlerdi. Öğütücü bunları kabullenmişti, çünkü her tür madde bu kapasiteye sahipti –fani ve geçici olanı yakalama kapasitesine.

Michał, onu Doğuda uzaklarda bulmuş ve bir savaş ganimeti olarak sırt çantasına saklamıştı. O akşam, askerler gece için mola verdiklerinde, aletin küçük çekmecesini koklamıştı –güven, kahve ve bir ev gibi kokuyordu.

Misia, öğütücüyü dışarı çıkarıp evin önündeki banka koymuş ve kolunu çevirmişti. Sonra, öğütücü onunla oynuyormuşçasına, hafifçe çalışmıştı. Misia dünyayı banktan seyrederken öğütücü dönmüş ve boşluğu öğütmüştü. Ancak bir gün, Genowefa bir avuç dolusu kahve çekirdeğini içine koyup ona öğütmesini söylemişti. Kol eskisi gibi kolayca dönememişti. Öğütücü teklemiş ve yavaşça, bir düzen içinde işlemeye ve gıcırdamaya başlamıştı. Oyun bitmişti. Öğütücünün işleyişinde öyle bir çekim vardı ki, artık kimse onu durdurmaya cesaret edemezdi. Artık bir öğütücüden başka bir şey değildi. Sonra öğütücü, Misia

ve tüm dünya, yeni çekilmiş kahvenin kokusuyla birlik olmuştu.

Nesnelerin kendi etraflarına yaydıkları görüntülerle yanıltılmaktan kaçınmak için bir nesneye gözler kapalı olarak yakından bakıldığında, kuşkulanmaya izin verilirse, en azından bir an için onların gerçek yüzleri görülebilir.

Nesneler, zamanın ve hareketin olmadığı, başka bir gerçekle demlenmiş varlıklardır. Sadece yüzeyleri görülebilir. Bir yerlerde gizli olan geri kalanı, her maddesel nesnenin önem ve anlamını belirtir. Örneğin bir kahve öğütücü.

Öğütücü sadece, öğütme kavramıyla demlenmiş bir parça malzemedir. Öğütücüler öğütürler ve bunun için vardırlar. Ancak kimse genelde öğütücünün ne anlama geldiğini bilmez. Belki de öğütücü, bir toplamın bölümü, dönüşümün temel yasasıdır, o olmadan dünyanın yuvarlak olamayacağı veya tamamen farklı olacağı bir yasa. Belki de kahve öğütücüler, etrafında her şeyin döndüğü ve gevşediği gerçeğin eksenidir, belki de insanlardan çok dünya için önemlidirler. Ve belki de Misia'nın tek öğütücüsü, Kadimzamanlar olarak adlandırılanın direğidir.

Bölge Rahibinin Zamanı

Baharın sonları, bölge rahibi için yılın en nahoş zamanıydı. Aziz Jan Günü civarında Karanehir, yüzsüzce çayırlara taşardı.

Rahip, itibarı konusunda doğası gereği coşkun ve titiz olduğundan, böyle küçük bir meselenin, böyle yarım yamalak, böyle düşüncesiz ve tanımsız bir şeyin çayırlarını alçakça kapladığını gördüğünde öfkeyle dolardı.

Utanmaz kurbağalar suyla birlikte çıplak ve asi bir şekilde hemen ortaya çıkarlar, her zaman biri diğerinin üstüne tırmanır, aptalca hareket eder, iğrenç sesler çıkarırlardı. Şeytanın da böyle bir sesi olmalıydı: Cırlak, ıslak, şehvetle boğulan, doyumsuz arzuyla titreyen. Ve kurbağalarla birlikte, su yılanları da rahibin çayırlarında görünür, öyle iğrenç bir şekilde sürünür ve kıvranırlardı ki, bu rahibin kendini hemen çok kötü hissetmesine neden olurdu. Böylesine uzun, ince bir bedenin botlarına dokunduğu düşüncesi karşısında tiksintiyle ürperir ve midesine kramplar girerdi. Yılanın görüntüsü hafızasına uzun süre gömülür, rüyalarını etkilerdi. Taşkın alanlarında balıklar da oluyordu ve rahibin tutumu bunlara karşı daha iyiydi. Balıklar yenebildiğinden, iyilerdi, Tanrı'nın armağanıydı onlar.

Nehir, çayırları en çok üç kısa gece boyunca taşkına uğratıyordu. Saldırıp ele geçirdikten sonra duruluyor, gökyüzü-

nü kendinde yansıtıyordu. Bir ay kadar böyle yayılıyordu. Suyun altında, tüm ay boyunca, yemyeşil çimenler çürüyor ve sanki sıcak bir yazmış gibi çürümenin kokusu çayırların üstünde geziniyordu.

Aziz Jan Günü'nden sonra, rahip her gün nehrin Aziz Margaret'in papatyalarını, Aziz Roch'un çan çiçeklerini ve Aziz Klara'nın otlarını basıp basmadığını görmeye geliyordu. Bazen, boğazına kadar suyun içine batmış çiçeklerin masum mavi ve beyaz başları ondan yardım istiyormuş gibi hissediyordu. Yükseliş sırasında çıngırakların çınlamalarına benzeyen tiz kısık seslerini duyabiliyordu. Onlar için yapabileceği bir şey yoktu. Yüzü kızarıyor, yumruklarını çaresizce sıkıyordu yalnızca.

Dua ediyordu. Tüm suların patronu, Aziz Jan ile başlıyordu. Ancak bu duada rahip, Aziz Jan'ın genellikle onu dinlemediğini, daha çok günün ve gecenin eşitlenmesiyle ve gençler tarafından yakılan ateşlerle, votkayla, suya atılan çelenklerin idaresiyle ve çalılarda gece oluşan fısıltılarla ilgilendiğini hissederdi. Hatta her yıl düzenli olarak Kara'nın çayırlarına taşmasına izin veren Aziz Jan'a karşı bir garezi vardı. Bu nedenle ona küsmüştü de. Böylece, Tanrı'nın bizzat kendisine dua etmeye başlamıştı.

Ertesi yıl, en büyük taşkından sonra, Tanrı bölge rahibine, "Nehri çayırlardan ayır. Çok miktarda toprak getirip nehri kanalında tutmak için koruyucu bir set yap," diye buyurmuştu. Rahip Tanrı'ya teşekkür edip bir set inşa etmek için düzenlemelere başlamıştı. İki hafta boyunca kürsüden, nehrin Tanrı'nın armağanlarına zarar verdiğini haykırmış ve şartlara karşı bir mücadele için şu düzende anlaşma çağrısında bulunmuştu: Her evden bir kişi

haftada iki defa toprak taşıyacak ve seti inşa edecek. Bu iş, Perşembe ve Cumalar Kadimzamanlar'a, Pazartesi ve Salı Jeszkotle'ye ve Çarşamba ve Cumartesi Kotuszów'a düşmüştü.

Kadimzamanlar'a atanan ilk günde, sadece iki köylü işe gelmişti. Malak ve Cherubin. Öfkeli rahip, yaylı arabasına binip Kadimzamanlar'daki tüm evleri dolaşmıştı. Serafin'in parmağının kırık olduğu, genç Florian'ın askere alındığı, Chlipalaların henüz bir bebeği doğduğu ve Swiatosz'un fıtık olduğu ortaya çıkmıştı.

Bu nedenle rahip hiçbir şey elde edememişti. Hevesi kırılmış bir halde papaz evine dönmüştü.

O akşam, duada yine Tanrı'nın öğüdünü istemişti. Ve Tanrı, "Onlara para ver," diye yanıt vermişti. Rahip bu yanıtla biraz şaşkına dönmüştü. Bölge rahibinin Tanrısı bazen kendisine benzese de hemen, "Bir günlük iş için en çok on kuruş ver, yoksa astarı yüzünden pahalıya gelir. Tüm ürün on beş zlotiden fazla etmez," diye eklemişti.

Böylece rahip bir kez daha arabasını Kadimzamanlar'a sürmüş ve seti yapmaları için birkaç güçlü kuvvetli köylü tutmuştu. Yeni oğlu olan Jozek Chlipala'yı, kırık parmaklı Serafin'i ve iki işçiyi daha işe almıştı.

Tek arabaları olduğundan iş yavaş ilerliyordu. Rahip, bahar havasının planlarını engelleyeceğinden endişe duyuyordu. Köylüleri elinden geldiğince zorlamıştı. O da cüppesini sıvamış, ancak güzel deri botlarını düşünerek, sadece köylüler arasında koşuşturmuş, çuvalları dürtüklemiş ve atları kırbaçlamıştı. Ertesi gün, sadece kırık parmağıyla Serafin işe gelmişti. Öfkeli rahip yine arabasıyla tüm ka-

sabada dolaşmış, ancak ya işçilerin evlerinde olmadığı ya da hastalık nedeniyle yattıkları ortaya çıkmıştı.

O gün, rahibin Kadimzamanlar'daki tüm köylülerden nefret ettiği gündü –tembeldiler, uyuşuktular ve paraya tamah etmişlerdi. Bir hevesle, bu düşüncesi için Tanrı'nın önünde, onun hizmetçisi olmaya layık olmadığını öne sürerek kendini mazur göstermişti. Yine Tanrı'dan öğüt istemişti. "Ücretleri arttır," demişti Tanrı ona, "Günlük işçilik için on beş kuruş ver, bu yılın samanından kâr etmesen de gelecek yıl zararını karşılarsın." Bu akıllıca bir öğüttü. İş ilerlemişti.

Her şeyden önce, kum Gorka'nın ötesinden arabalarla getiriliyor, sonra çuvallara dolduruluyor, nehir yaralıymışçasına onlarla sargılanıyordu. Ancak ondan sonra nehir toprakla örtülüyor ve üzerine çim ekiliyordu.

Bölge rahibi işini neşeyle inceliyordu. Şimdi nehir, çayırdan tamamen ayrılmıştı. Nehir, çayırı göremiyordu. Çayır, nehri göremiyordu.

Artık nehir belirlenmiş yerinden çıkmaya çalışmıyordu. Huzurlu ve dalgın ve insan bakışına nüfuz edilemez bir şekilde akıyordu. Kıyılarında çayırlar yeşermiş, sonra da hindibalar açmıştı.

Rahibin çayırlarında, çiçekler hiçbir zaman dua etmeyi bırakmazdı. Tüm o Aziz Margaret papatyaları, Aziz Roch'un çan çiçekleri ve sıradan sarı hindibalar. Sürekli ettikleri dualar hindibaların gövdelerini giderek daha az maddesel, daha da az sarı, daha az sert hale getirirdi ki, Haziran'da puf çiçeği haline gelirlerdi. Sonra Tanrı, onla-

rın hürmetinden etkilenir, hindibaların tohum ruhlarını gökyüzüne ulaştıran ılık rüzgârlar gönderirdi.

Aynı ılık rüzgârlar Aziz Jan gününde yağmurları getirmişti. Nehir santim santim kabarıyordu. Bölge rahibi ne uyuyabiliyor ne de yemek yiyebiliyordu. Nehir kıyısındaki set ve çayırlar boyunca yürüyüp izliyordu. Suyun seviyesini bir sopayla ölçüp homurdanarak belalar okuyor, dualar ediyordu. Nehir onu önemsemiyordu; geniş kanalında akmış, girdaplarda dönmüş ve güvenliksiz kıyılarına vurmuştu. Haziran'ın yirmi yedisinde, rahibin çayırları su almaya başlamıştı. Bölge rahibi, sopasıyla yeni set boyunca koşmuş ve suyun çatlaklardan kolayca girmesini, sadece kendinin bildiği yollarda dolaşmasını ve sete nüfuz etmesini umutsuzca izlemişti. Ertesi gece, Kara'nın suları kum seti yıkmış ve her yıl olduğu gibi çayırları istila etmişti.

Rahip pazar günü kürsüde nehrin işlerini şeytanınkilerle karşılaştırmış; her gün, her saat, su gibi şeytanın da insan ruhuna baskı yaptığını söylemişti. Böylece, insan engeller kurmak için sürekli çaba göstermeye zorlanır. Günlük dinî vecibelerin en ufak ihmali, engeli zayıflatır ve baştan çıkarıcının azmi, suyun azmine benzetilebilir. Günah azar azar ruhun kanatlarına sızar, akar ve damlar ve şeytanın habisliği, girdaplara düşüp dibi boylayana kadar insanı istilaya devam eder.

Vaazdan sonra rahip uzunca bir süre heyecanlanmış ve uyuyamamıştı. Kara'ya olan nefretinden uyuyamamıştı. Kendi kendine bir nehirden, bulanık bir su akıntısından, bitki bile değil, hayvan da değil, sadece coğrafi bir özellikten nefret etmenin mümkün olduğunu söylemişti. Bu

onun için nasıl mümkün olabilirdi, bir rahip, böyle saçma bir şey mi hissedecekti? Nehirden nefret etmek...

Ve yine de nefret, nefretti. Rahip ıslak samandan bile rahatsız olmazdı, ancak Kara'nın akılsızlığından ve kör inadından, algılanamazlığından, bencilliğinden ve sınırsız anlamsızlığından rahatsız olmuştu. Onu düşündüğünde, sıcak kanı şakaklarında atıyor ve bedeninde hızla dolaşıyordu. Onu sürüklemeye başlıyordu. Gece saatin kaç olduğuna bakmaksızın kalkıp giyinir, papaz evinden çıkıp çayırlara giderdi. Soğuk rüzgâr onu ayıltırdı. Kendi kendine gülüp, "Bir nehre nasıl kızarım, toprakta sıradan bir derinlik değil mi bu? Bir nehir sadece bir nehirdir, başka bir şey değil," derdi. Ancak kıyıda durduğunda, hepsi geri gelirdi: Tiksinti, tepki ve öfke. Bu nehri memnuniyetle toprağa gömerdi, kaynağından ağzına kadar. Onu görebilecek kimse olmadığından emin olmak için etrafına bakar, sonra da bir akçaağaç dalını koparıp nehrin utanmaz, kıvrımlı bedenini kamçılardı.

Eli'nin Zamanı

"Git. Seni görürsem uyuyamıyorum," demişti Genowefa ona.

"Ve seni görmezsem, yaşayamam."

Ona açık gri gözleriyle bakmış ve adam, onun bakışıyla dokunuşunu yine ruhunun tam merkezinde hissetmişti. Kovalarını indirmiş ve alnından bir saç telini almıştı.

"Kovaları al ve benimle nehre gel."

"Kocan ne der?"

"Malikânede."

"İşçiler ne der?"

"Bana yardım ediyorsun diye düşünürler."

Eli kovaları yakalayıp onu taşlı yola doğru izlemişti.

"Artık yetişkin bir erkeksin," demişti Genowefa arkasını dönmeden.

"Birbirimizi görmediğimizde beni düşünüyor musun?"

"Sen ne zaman beni düşünürsen, ben de seni düşünüyorum. Her gün. Rüyalarıma giriyorsun."

"Tanrım, neden buna bir son vermiyorsun?" Eli, kovaları aniden yola bırakmıştı. "Ben veya atalarım ne günah işlediler ki? Neden böyle acı çekmek zorundayım?"

Genowefa durup ayaklarına bakmıştı.

"Lanet okuma, Eli."

Bir süre hiçbir şey konuşmamışlardı. Eli kovaları aldıktan sonra devam etmişlerdi. Yol genişlediğinden yan yana yürüyebiliyorlardı.

"Artık birbirimizi göremeyeceğiz Eli. Hamileyim. Sonbaharda çocuğum olacak."

"Benim çocuğum olmalıydı o."

"Hepsi açıklığa kavuşacak ve çözülecek..."

"Kente kaçalım, Kielce'ye."

"...Her şey bizi ayırıyor. Sen gençsin. Bense yaşlı. Sen bir Yahudi'sin, ben de bir Polonyalı. Sen Jeszkotle'densin, ben Kadimzamanlar'dan. Sen bekârsın, ben evli. Sen gezginsin, bense buraya bağlıyım."

Ahşap iskelenin üstüne çıkmışlardı. Genowefa, kovalardan çamaşırları çıkarıp soğuk suya daldırmaya başlamıştı. Karanlık su, sabun köpüklerini yıkamıştı.

"Beni yoldan çıkaran sendin," demişti Eli.

"Biliyorum."

Çamaşırları yere bırakıp başını ilk defa onun omzuna yaslamıştı. Eli saçının kokusunu alabiliyordu.

"Seni görür görmez âşık olmuştum. Hemen. Böyle bir aşk hiç bitmez," demişti Genowefa.

“Aşk nedir ki?”

Genowefa cevap vermemişti.

“Penceremden değirmeni görebiliyorum,” demişti Eli.

Florentynka'nın Zamanı

İnsanlar deliliğin sebebinin büyük ve dramatik bir olay, bazı dayanılmaz acılar olduğunu düşünürler. Sevgili tarafından terk edilmek, yakın birinin ölümü, mal kaybı, Tanrı'nın yüzüyle karşılaşmak gibi belirli bir nedenden dolayı çıldırırlarmış gibi gelir onlara. Yine insanlar, birdenbire, aniden delirildiğini, olağandışı durumlarda deliliğin insanı bir tuzak gibi kaptığını, zihni bağladığını, duyguları bulandırdığını düşünürler.

Ama Florentynka, tamamen sıradan bir biçimde, hatta denebilir ki nedensiz bir biçimde çıldırmıştı. Aslında eskiden çıldırmak için nedenleri vardı, hani kocası sarhoşken Aknehir'e düşüp boğulduğunda, dokuz çocuğundan yedisi öldüğünde, art arda düşük yaptığında, düşük yapmadığı zamanlarda kendi kendine kurtulmaya çalıştığı düşükler sırasında ve iki kez az daha bu yüzden ölümün eşiğine geldiğinde, ahırı yandığında, yaşayan iki çocuğu onu bırakıp dünyanın başka diyarlarına gittiğinde.

Artık Florentynka yaşlı bir kadındı, yaşamı geride kalmıştı. Çöp gibi kuruydu, ağzında diş yoktu, Tepe'nin yakınlarında ahşap bir evde tek başına yaşardı. Evinin bir penceresi ormana, diğer köye bakardı. Kendini ve köpeklerini doyuran iki inek kalmıştı elinde. Kurtlu erik

ağaçlarıyla dolu bir bahçesi vardı, yazları evin önünde büyük ortancalar açardı.

Florentynka hiç belli etmeden çıldırdı. Önce başı ağrıdı, geceleri uyuyamadı. Aydan rahatsız oluyordu. Komşularına ayın kendisini gözlediğini, dikkatli bakışlarının duvarlardan, camlardan içeri sızdığını, ışınlarının aynalarda, camlarda ve sudaki yansımalarında onun için tuzaklar kurduğunu anlatıyordu.

Sonraları, akşamları evinin önüne çıkıp ayı beklemeye başladı Florentynka. Hep aynı çalıların üzerinden çıkıyordu ay, ama farklı biçimlerde. Florentynka onu, yumruklarını göstererek tehdit ediyordu. İnsanlar göğe kalkmış bu yumrukları görüp, "Çıldırdı," diyorlardı.

Florentynka'nın bedeni küçük ve cılızdı. Doğurduğu zamanlardan kalan, kocaman bir göbeği vardı ki, sanki eteğinin altına bir somun ekmek bağlamış gibi durduğu için şimdi bu göbek gerçekten de komik görünüyordu. Durmadan doğum yaptığı için ağzında diş kalmamıştı; hani derler ya: "Bir bebek gelir, bir dişi götürür." Her şeyin bedeli var tabii. Florentynka'nın göğüsleriyse –işte zamanın kadınların göğüslerine yaptığı gibi– basık ve sarkıktı. Bedenine sarılmıştı. Bu göğüslerin derisi, Noel'den sonra etrafa saçılan krepon kâğıtlarını anımsatacak biçimde buruşuktu, içinde Florentynka'nın hâlâ yaşadığının işareti olan ince mavi damarlar görünüyordu.

Hani, kadınların erkeklerden, anaların babalardan, karıların kocalardan önce öldüğü zamanlardı bu zamanlar. İnsanlığın sızdırdığı kap kacak gibiydiler, yumurta kabuklarından çıkarmış gibi yavruları pat pat doğururlardı,

bu yumurta kabukları da eski haline gelmek için kendi kaderlerine bırakılırdı. Kadın güçlü oldukça, daha çok çocuk doğurur, yani daha zayıf düşerdi. Florentynka, yaşamının kırk beşinci yılında ebedî doğum zincirinden azat oldu ve bir çeşit kısırlık Nirvana'sına erdi.

Florentynka çıldırdığından beri, bahçesinde kediler ve köpekler dolaşmaya başladı. İnsanlar kısa süre içinde onu vicdanlarının bir kurtarıcısı gibi görerek yavru kedileri, enikleri boğmak yerine bahçesindeki ortancaların dibine atmaya başlamışlardı. İki emzikli inek, Florentynka'nın eliyle, komşular tarafından atılmış hayvan sürüsünü de besliyordu. Florentynka, hayvanlara da insanlara davrandığı gibi saygıyla yaklaşırdı her zaman. Sabahları "Günaydın," derdi, bir tas süt uzattığında "Afiyet olsun," demeyi asla unutmazdı. Hatta onları "kediler" veya "köpekler" diye çağırmazdı. Malak ailesi veya Bay Chlipala ailesi der gibi "Kedi ailesi", "Köpek ailesi" diye çağırırdı.

Florentynka kendini hiç de deli gibi görmezdi. Normal bir insan gibi ay da onu izliyordu işte. Ama bir gece, değişik bir şey oldu.

Ay dolunay haline gelmişti. Florentynka köpeklerini alıp ayı lanetlemek için tepeye çıkmıştı. Köpekler onun yanında otlara uzanmışlardı, Florentynka'ysa göğe doğru bağırıyordu.

"Oğlum nerede? Nereye götürdün onu yağlı, gümüş gudubet seni? Kocamı da kandırdın suya çektin! Dün seni kuyuda suçüstü yakaladım; suyu zehirliyordun..."

Serafinlerin evinde bir ışık yandı, karanlıkta bir erkek sesi yankılandı:

“Yavaş ol çatlak karı! Uyuyoruz burada.”

“Aman uyuyun, zıbarana kadar uyuyun. Uyuyacaktınız da ne diye doğdunuz?”

Ses kesildi, Florentynka da yere oturup kendisini gözleyenin gümüş yüzüne baktı. Buruş buruştu, kozmik bir çiçek hastalığından geriye kalmış çopur izlerle kaplıydı. Köpekler otlara uzanmış, kara gözlerini aya dikmişlerdi. Sessizce oturuyorlardı; sonra ihtiyar kadın, elini tüylü, kocaman dişi bir köpeğin başına koydu. İşte o an düşüncelerinde bir şey gördü. Yok düşüncelerinde değil, hatta bu düşünce bile değildi; düşünce taslağı, bir görüntü, bir sanrı. Düşüncelerine yabancı bir şeydi, sadece –öyle hissettiği için değil– dışarıdan geliverdiği ve tümüyle başka olduğu için: Hani tek renk, belirgin, derin, duyusal, kokulu bir şey.

Bu görüntüde gökyüzü ve iki ay vardı, yan yana. Bir nehir de vardı, hem de soğuk ve coşkun. Evler vardı, hem çekici hem de korkunç. Ormanın çizgileri, garip biçimde tahrik edici bir görüntüyle kaplıydı. Otların üstünde patikalar vardı, taşlar, yapraklar, görüntüler ve anılarla kaplıydı. Bunların hemen yanında yollar gibi, anlam dolu çizgiler uzanıyordu. Her şey bambaşkaydı, yalnızca dünyanın çizgileri aynı kalmıştı. İşte o an, Florentynka, kendi insani aklıyla, diğer insanların haklı olduğunu anladı –çıldırmıştı.

“Seninle mi konuşuyorum?” diye sordu kafasını dizlerine koymuş olan dişi köpeğe.

Öyle olduğunu biliyordu.

Eve döndüler. Florentynka tasa dün akşamdan kalan sütü döktü. Kendi de yemeğe oturdu. Bir parça ekmeği süte batırdı ve dişsiz ağzında çevirmeye başladı. Yerken köpek-

lerden birine bakıyor ve ona gördüğü görüntüyle ilgili bir şeyler söylemeye çalışıyordu. Düşüncelerini rahat bırakınca şöyle bir "ifade" çıktı ortaya: "Buradayım ve yiyorum." Köpek başını kaldırdı.

İşte o gece, artık onu takip eden ay meselesinden mi yoksa çılgınlığından mı bilinmez, Florentynka kedi ve köpekleriyle konuşmayı öğrendi. Konuşmalar görüntü gönderme üzerine kuruluydu. Hayvanların tasavvurları, insanların konuşmaları gibi tam ve belirgin değildi, düşüncelere yer yoktu orada. Bunun yerine, taşıdığı insan mesafesi olmadan ortaya çıkan yabancılaşma hissi, içeriden görülen şeyler vardı. Dünya çok daha dostane görünüyordu.

Florentynka için en önemli olan, hayvanların tasavvurunda görünen iki ay olmasıydı. Demek ki hayvanlar iki ay görürken insanlar yalnızca birini görüyorlardı. Florentynka bunu bir türlü anlamıyordu, sonunda anlamak istemekten vazgeçti. Aylar farklıydı, hatta bir anlamda birbirlerine karşıydılar, ama tıpatıp benziyorlardı da. Biri yumuşak, hafif nemli, hassastı. Diğeri gümüş gibi sertti, neşeliydi ve parlıyordu. Yani Florentynka'nın takipçisinin ikili bir doğası vardı ki, bu durum onu iki misli tehdit ediyordu.

Misia'nın Zamanı

Misia on yaşına geldiğinde sınıfın en kısa boylusu olduğundan en ön sırada otururdu. Sıraların arasından dolaşan kadın öğretmen, hep başını okşardı onun.

Okuldan eve dönerken, bebeklerine gereken şeyleri toplardı: Tabak gibi kullanmak için kestane kabukları, meşe palamudundan fincanlar, yastık için yosun.

Ancak eve girince ne oynamak istediğine karar veremezdi bir türlü. Bir yandan bebeklerle oynamak, onların giysilerini değiştirip görünmez ama var olan yiyeceklerle beslemek onu çekiyordu. Hareketsiz bedenlerini çaputlara sarmak, onlara uykudan önce uyduruk, basit masallar anlatmak istiyordu. Ama bebekleri eline alınca bir isteksizlik sarıyordu içini. Ne Karmilla, ne Judyta, ne de Bobaska'ydı onlar artık. Misia'nın gözleri, pembe boyalı yüzlere çizilmiş düz gözleri, kızartılmış yanakları, asla olmayan yiyecekler için aralanmış dudakları gördü. Bir zamanlar Karmilla olarak gördüğü şeyi ters çevirdi ve bir şaplak attı. Eline talaş dolu malzeme çarptı. Bebek ne yakındı ne isyan etti. Misia bu pembe yüzü cama doğru çevirip oturttu ve onunla ilgilenmeyi bıraktı. Annesinin tuvalet masasını karıştırmaya gitti.

Anne babanın odasına gizlice girmek, hani kendi kafasının arka tarafındaki köşedeki gölgeler gibi normalde gözük-

meyen şeyleri bile gösterebilen iki kanatlı aynanın önüne oturmak şahane bir şeydi... Misia kolyeleri, yüzükleri takar, şişeleri açar ve uzun süre rujların gizemine dalardı. Karmillalarından sıkıldığı bir gün yine ruju eline alıp dudaklarını kıpkırmızı yapmıştı. Kırmızı ruj Misia'yı zamanda ileri götürdü, kendini birkaç on yıl sonra ölürken gördü. Ruju hızla sildi dudaklarından ve bebeklerine döndü hemen. İçi talaşla dolu bebekleri eline aldı ve sessizce okşadı onları.

Ama döner dolaşır, annesinin tuvalet masasına dönerdi hep. Annesinin atlas kumaştan sütyenlerini, uzun topuklu pabuçlarını giyerdi. Dantelli iç eteğinden kendine yerlere kadar uzanan bir elbise yapardı. Sonra aynadaki yansımasına bakıp aklına komik bir fikir gelirdi: "Karmilla'ya bir gece elbisesi diksem daha iyi olmaz mı?" Bu düşünceyle hemen bebeklere dönerdi.

Günlerden bir gün, yine böyle annesinin tuvalet masasıyla bebekler arasında gidip gelirken mutfak masasında bir çekmece buldu Misia. Bu çekmecede her şey vardı. Bütün dünya.

Birinci olarak –fotoğraflar burada tutuluyordu. Bunların birinde babası Rus üniforması giymiş bir biçimde bir arkadaşıyla birlikte yer alıyordu. Dostmuş gibi sarılmışlardı. Babasının bir kulağından öbürüne uzanan bıyıkları vardı. Arkada bir fıskiye fışkırıyordu. Bir başkasında anne ve babasının başları görünüyordu. Annesinin beyaz duvağı vardı, babasında da aynı kara bıyıklar. Misia'nın en sevdiği fotoğrafta annesinin kısa saçları ve alnında bir kurdele bağlıydı. Bu fotoğrafta sanki bir leydi gibi duruyordu annesi. Misia bu resimleri eline alır, yanında değirmen

olan evin önündeki banka otururdu. Başının üstünde leylaklar çiçek açardı.

İkinci olarak –burada Misia'ya göre evin en değerli eşyası bulunurdu ki, onu "ay taşı" olarak adlandırmıştı. Bu taşı babası tarlada bulmuş ve diğer bütün normal taşlardan farklı olduğunu söylemişti. Neredeyse ideal bir yuvarlaklığa sahipti ve yüzeyi küçük parlak pürüzlerle kaplıydı. Sanki yılbaşı ağacı süsüne benziyordu. Misia taşı kulağına koyar ve bir işaret olarak herhangi bir sesin gelmesini beklerdi. Ama taş cennetten gelen bir sessizlik örneği olarak susardı.

Üçüncü olarak –içindeki cıva tüpü kırılmış olan eski bir termometre vardı. Cıva, hiçbir ölçeğe bağlı kalmadan, sıcaklıktan bağımsız halde özgürce dolaşırdı. Bazen akar gider, bazen de korkmuş bir hayvan gibi büzüşürdü. Bir bakarsın siyah olur, bir bakarsın hem siyah hem gümüşi hem beyaz gibi görünürdü. Misia, içinde hapsolmuş cıva olan bu termometreyle oynamayı severdi. Cıvayı yaşayan bir varlık olarak sayardı. Ona Kıvılcım diye seslenirdi. Çekmeceyi açınca, "Günaydın Kıvılcım," derdi usulca.

Dördüncü olarak –çekmecede modası geçmiş, kırılmış eski incik boncuklar dururdu. Bu arada, karşı konulmaz eski püskü şeyler de bulunuyordu. Altın boyası sıyrılmış ve metali ortaya çıkmış kopuk bir zincir, küllerden bezelye ayıklamasına yardım eden kuşlarla birlikte Külkedisi'ni betimleyen ince telkâri bir broş, kâğıtların arasında panayırlardan alınıp da unutulmuş parlak camlı yüzükler, küpeler, değişik biçimlerdeki cam boncuklar vardı. Misia onların basit ve yararsız güzelliklerine hayran olurdu. Yeşil taşlı yüzüğü cama tutup bakardı. Dünya daha başka görünürdü gözüne. Güzel. Asla hangi dünyada yaşamak

istediğine karar veremezdi: Yeşil mi, kırmızı mı, mavi mi, yoksa sarı mı?

Beşinci olarak –burada çocuklardan saklı tutulan bir sustalı bıçak da vardı. Misia bu bıçaktan korkardı, gerçi zaman zaman onu kullanabilse nasıl olur diye de düşünürdü. Örneğin, babasını üzen biri olursa, onu korumak için kullanabilirdi. Bıçak çok masum görünüyordu. İçinde kesici metalin saklı olduğu koyu kırmızı abanoz bir sapı vardı. Misia bir kez babasının bir parmak hareketiyle onu nasıl serbest bıraktığını görmüştü. O "klik" sesi sanki bir saldırı gibi titretmişti Misia'yı. İşte bunun için yanlışlıkla bile olsa bıçağa dokunmaktan kaçınıyordu. Çekmecenin derinlerindeki sağ köşede, kutsal tasvirlerin üstünde öylece dururdu bıçak.

Altıncı olarak –bıçağın altında rahibin, bölgesinde gezerken çocuklara dağıttığı küçük tasvirler bulunuyordu. Hepsi ya Jeszkotleli Meryem Ana'yı ya da koyun otlatan kısa gömlekli küçük Hazreti İsa'yı resmediyordu. Hazreti İsa tombul, sarı bukleli bir çocuktu. Misia bu İsa'yı severdi. Resimlerden birinde Tanrı, mavi bir tahta oturmuş sakallı bir adam olarak tasvir edilmişti. Elinde kırık bir asa vardı; Misia uzun süre bunun ne olduğunu anlamamıştı. Daha sonra Tanrı'nın elinde bir şimşek tuttuğunu anladığında ondan korkmaya başlamıştı. Tasvirlerin arasında bir madalyon oradan oraya savruluyordu. Bu sıradan bir madalyon değildi. Bir bozuk paradan yapılmıştı. Bir tarafında Meryem Ana, diğer tarafında kartal kanadı vardı.

Yedinci olarak –çekmecede, zar atmak için kullanılan küçük, düzgün domuz kemikleri şıkırdardı. Misia, annesini kemikleri atmamak için bıçakla sıyırıp kaynattığı

et suyunu yaparken izlerdi. Düzgün kemikleri iyice temizlemek sonra sobada kurutmak gerekirdi. Misia bu kemikleri elinde tutmayı severdi, öyle hafiflerdi ki, farklı domuzlardan çıkmış olsalardı da birbirlerine benzerlerdi. Acaba Noel'de veya Paskalya'da kesilen dünyadaki bütün domuzlar nasıl oluyor da, zar oyununda kullanılan aynı tarz kemiklere sahip oluyorlar diye düşünürdü Misia. Bazen yaşayan domuzları düşünür, onlara acırdı. Ama öldükten sonra hiç olmazsa kemikleri oynamak için kullanılıyordu ki, bu iyi bir şeydi.

Sekizinci olarak –çekmecede Volta'nın kullanılmış, eski pilleri vardı. Başlangıçta Misia, tıpkı sustalı bıçağa yaptığı gibi onlara hiç dokunmazdı. Babası bu pillerin içinde hâlâ enerji olabileceğini söylemişti. Ama enerji kavramının bu küçük, düz kutucuklarda kapalı tutuluyor olma düşüncesi de olağanüstü çekiciydi. Termometrede hapsolmuş cıvayı anımsatıyordu. Ama cıvayı görmek mümkündü, peki ya enerjiyi –hayır. Acaba enerji nasıl görünüyordu? Misia eline pili alıyor, şöyle bir tartıyordu. Enerji ağırdı. Bu küçük kutucukta çok fazla enerji duruyor olmalıydı. Muhtemelen lahana turşusu gibi içine tıkılıyor, sonra da parmağın ucuyla kapatılıyordu. Ardından Misia pilin sarı tenekesine dilini değdiriyor ve hafif bir karıncalanma hissediyordu ki, bu da görünmeyen elektrik enerjisinin pilde kalan kısmını gösteriyordu.

Dokuzuncu olarak –Misia çekmecede farklı ilaçlar bulmuştu, bunları kesinlikle ağzına almaması gerektiğini bilirdi. Babasının merhemleri, annesinin ilaç tabletleri burada dururdu. Özellikle, annesinin kâğıda sarılı beyaz tabletleri Misia'da saygı uyandırırdı. Bunları yutmadan

önce annesi öfkeli, sinirli olurdu, başı ağrırdı. Yutar yutmaz sakinleşir, oyun kâğıtlarını masaya sermeye başlardı.

Ve sonunda onuncu olarak –çekmecede pasiyans ve remi oynamak için oyun kâğıtları bulunurdu. Bir yüzlerine bakınca hepsi aynıydı, yeşil bitkili süslemeler, ama Misia kartları çevirince ortaya bir portre galerisi çıkıyordu. Saatlerce kralların, kraliçelerin resmine bakar, aralarındaki ilişkiye sızmaya çalışırdı. Bu çekmecede kapalı dururlarken aralarında uzun uzun konuştuklarından, hatta uyduruk bir krallık için tartıştıklarından kuşku duyardı. En çok maça kızını severdi. Bu kart ona en güzeli, aynı zamanda en kederlisiymiş gibi gelirdi. Kupa kızının iyi bir kocası yoktu. Kupa kızının arkadaşları yoktu. Çok yalnızdı. Annesi pasiyans oynarken kâğıtları açınca, Misia hep kupa kızını arardı. Annesi fal bakarken kâğıtları sıraladığında da arardı onu. Ama annesi uzun uzun yaydığı kâğıtlara bakınca ve masada herhangi bir şey olmayınca Misia sıkılırdı. İşte o zaman içinde tüm dünyanın olduğu çekmeceye dönerdi.

Başak'ın Zamanı

Başak'ın Wydymacz'daki kulübesinde bir yılan, bir baykuş, bir de çaylak yaşardı. Bu hayvanlar asla birbirlerinin yoluna çıkmazdı. Yılan mutfakta ocağın yanına çöreklenmişti; Başak yanına bir tas süt bırakırdı. Baykuş tavan arasında, tuğla örülmüş pencerenin nişinde otururdu. Bir heykele benzerdi. Çaylak evin en yüksek noktası olan çatı tonozuna tünerdi, ama gerçek evi gökyüzüydü onun.

Başak'a en çok alışan yılan olmuştu. Ona her gün bir tas süt koyuyordu ve tası her gün biraz daha evin içine yaklaştırıyordu. Günlerden bir gün yılan ayaklarına süründü kızın. Onu eline aldı, ot ve süt kokan sıcacık derisiyle hayvanın başını döndürdü galiba. Yılan kızın omuzlarına dolandı ve altın gibi parlayan gözleriyle Başak'ın açık renk gözlerinin içine baktı. Artık adı Altıncık olmuştu.

Altıncık Başak'a âşıktı. Kızın sıcak derisi, yılanın soğuk bedenini ve buz gibi kalbini ısıtıyordu. Kızın kokusunu, dünyada hiçbir şeyle karşılaştırılmayacak derisinin kadife gibi dokunuşunu özlüyordu daima. Başak onu eline aldığında, sıradan bir sürüngen değilmiş de, bambaşka, olağanüstü önemli bir şeye dönüşmüş gibi geliyordu yılana. Avladığı fareleri, nehirden bulduğu süslü taşları, kabuk parçalarını ona hediye olarak getirirdi. Bir gün kıza bir

elma getirmişti. Kız onu yüzünün hizasında kaldırmıştı, kızın kokusu bereket gibiydi.

"Seni gidi seni," dedi yılana sevgiyle.

Bazen ona bir parça giysi atardı, o zaman Altıncık giysiye sıkıca dolanır, Başak'ın giyside kalmış kokusunu sindire sindire içine çekerdi. Yollarını gözler, her hareketini izlerdi. Kız gündüzleri onu yatağına alırdı. Gümüş bir kolye gibi boynuna dolar, beline sarar, bilezik gibi koluna dolardı. Geceleriyse Altıncık kızın uyuyuşunu izler, gizlice kulaklarına sokulurdu.

Altıncık, kız Kötü Adam'la birlikte olduğunda acı çekerdi. Kötü Adam'ın, insanlara ve hayvanlara düşman olduğunu hissederdi. O zaman ya yapraklara sarılır ya da doğrudan güneşin gözlerinin içine bakardı. Güneşte Altıncık'ın koruyucu meleği yaşardı çünkü. Canavarlar, yılanların koruyucu melekleridir.

Bir gün Başak, boynunda yılanla Nehir kenarındaki otların üzerinde yürüyordu. Rahiple karşılaştı. Rahip onları görünce korkup geri adım attı.

"Seni cadı!" diye bağırdı, elindeki bastonu salladı. "Kadimzamanlar'dan, Jeszkotle'den, cemaatimden uzak dur. Boynunda şeytanla gezersin ha? Kutsal Kitap'ta yazanı bilmez misin? Tanrı yılana ne demiş? 'Seninle kadını, onun soyuyla senin soyunu, birbirinize düşman edeceğim. Onun soyu senin başını ezecek, sen de onun topuğuna saldıracaksın.'" Başak güldü ve eteğini sıyırıp çıplak etini gösterdi. "Kışt! Kışt! Şeytan!" diye çığlığı bastı rahip ve birkaç kez üst üste haç çıkardı.

1927 yılının yaz aylarında Başak'ın kulübesinin önünde Melekotu çalısı büyümeye başladı. Başak, onu topraktan yağlı, dolgun, güçlü sürgün vermeye başladığı andan itibaren gözledi. Kocaman yaprakların yavaş yavaş büyüyüşlerini izledi. Bütün yaz, günden güne, anbean büyüdü, büyüdü, kulübenin çatısına kadar ulaştı ve verimli gölgeliklerini cömertçe açtı.

"Ee, dostum?" dedi Başak ona alayla: "Öyle bir zıpladın, göğe öyle bir tırmandın ki, şimdi tohumların yerde değil de gökte çimlenir artık."

Melekotu iki metreden fazla uzamıştı ve öyle güçlüydü ki, çevresindeki bütün bitkilerin güneşini alıyordu. Yazın sonunda yanında yöresinde hiçbir bitki yetişmez olmuştu. Aziz Mihail Günü'nde çiçek açtı; birkaç sıcak gece boyunca havaya yayılan tatlı ve buruk koku yüzünden uyuyamadı Başak. Bitkinin damarlı, güçlü bedeni, gümüş aylı göğe keskin kenarlarıyla vuruyordu. Bazen esen bir yel olgun çiçekleri yere döküyordu. Başak, tüm bu hışırtıları dirsekleri üzerinde dikkatle dinler, bitkinin yaşadığını duyumsardı. Oda çekici kokularla dolardı.

Başak, bir gün nihayet uyuduğunda, bitki sarı saçlı bir gence dönüştü. Upuzun, güçlü ve iriydi. Kolları ve bacakları cilalı tahta gibi parlıyordu. Ay ışığı aydınlatıyordu siluetini.

"Seni pencereden izliyorum," dedi.

"Biliyorum. Öyle kokuyorsun ki, insanın düşünceleri bulanıyor."

Genç adam, kulübeye girdi ve kollarını Başak'a uzattı. Sarıldılar, kızın başı adamın güçlü göğsüne yaslandı. Kızı

öpmek için hafifçe uzandı. Başak kapalı gözkapakları ardından onun yüzünü görüyordu.

"Bütün yaz senin hayalini kurdum," dedi, yağmur yağdığında şekerlenen meyve kokan ağıza doğru.

"Ben de senin."

Yere uzandılar bir devinimle. Melekotu Başak'la kök saldı, bütün vücuduna, her bir hücresine nüfuz etti. Sabaha kadar, gün ağarıp kuşlar ötmeye başlayıncaya dek içti özsuyunu. Sabah olunca melekotu titreyip katılaştı kaldı. Çiçeklerin gövdelerinin ucundaki şemsiyeleri hışırdadı ve Başak'ın yorgun tenine kuru dikenli tohumlar serpişti. Sonra sarışın genç evin önüne döndü, Başak da bütün gün saçlarının arasına karışmış kokulu tohumları ayıkladı.

Michał'in Zamanı

Misia her zaman çok güzeldi, onu evin önünde kumlarla oynarken gördüğü ilk andan itibaren. Hemen sevmişti kızı. Bu perişan, küçük kasabaya ve onun ruhuna tam olarak uyuyordu. Kıza Doğudan savaş ganimeti olarak getirdiği öğütücüyü hediye vermişti. Bu öğütücüyle birlikte yavrucuğun eline her şeye yeniden başlama gücünü de vermişti.

Onun nasıl büyüdüğünü, ilk dişlerinin nasıl düştüğünü, yerine nasıl yeni, beyaz ve küçücük ağzına kocaman gelen dişlerin çıktığını izliyordu. Her akşam saç örgüsünü çözüşünü ve yavaş, uykulu darbelerle saçını fırçalayışını zevkle izliyordu. Misia'nın saçları önce kestane rengiydi, sonra koyu kahve oldu; ama içinde hep kırmızı bir kıvılcım vardı bu saçların, kan gibi, ateş gibi. Michał, hastalığı sırasında birbirine dolaşan, yastığa yapışan bu saçların kesilmesine izin vermemişti. Jeszkotleli doktor Misia'nın ölebileceğini söylediğinde, Michał bayıldı, koltuktan kayıp yere düştü. Michał'in bedeninin de belirttiği gibi, Misia ölürse Michał de ölürdü, bu ortadaydı. Sözün özü buydu hiç kuşkusuz.

Michał neler hissettiğini nasıl ifade edeceğini bilmiyordu. Eğer birisi severse elindekini tereddüt etmeden verir gibi geliyordu ona. Kıza sürprizler yapıyor, onun için nehirde parlak taşlar arıyor, söğüt dallarını yontup flüt yapıyor, yumurtaların için boşaltıp kabukları boyuyor, kâğıttan

kuşlar yapıyor, Kielce'den türlü çeşit oyuncak alıyor –kısacası bir kız çocuğunun beğeneceği her şeyi yapıyordu. Ama her şeyden çok, büyük, hani kalıcı, bunun yanında da güzel ve insandansa zamanla birleşen şeyleri önemsiyordu. Derdi günü Misia'yı zamanda tutmaktı. Bu sayede aşkları sonsuz olabilirdi.

Eğer Michał büyük bir hükümdar olsaydı, Misia için dağların doruklarına, muhteşem, yıkılmaz konaklar yaptırabilirdi. Gel gelelim, sıradan bir değirmenciydi, yani Misia'ya giysiler, oyuncaklar alıyor ve kâğıttan kuşlar yapıyordu ancak.

Çevredeki pek çok kızdan daha fazla giysisi vardı. Saraylı bir küçükhanım gibi güzel görünürdü. Gerçek taş bebekleri vardı, hani gözünü kırpan, geri çevirince bebek ağlaması gibi ses çıkaranlardan. Bu bebekler için tahta pusetleri de vardı, hem de iki tane –birinin üstü kapalı. Tek katlı bir bebek evi ve bir sürü oyuncak ayısı da vardı. Michał bir yere gitse hep Misia'yı düşünürdü, hep onu özlerdi. Ona asla sesini yükseltmezdi.

"Bir kere vur şunun poposuna," derdi Genowefa yakınarak.

Bu küçücük, güven dolu bedene vurma düşüncesi bile Michał'i bayılmayla sonlanacak bir içsel zayıflığa sürüklüyordu. Bunun içindir ki Misia sıklıkla öfkeli annesinden kaçıp babasına sığınırdı. Unlu önlüğünün içine bir hayvan gibi saklanırdı. Onun yara almaz güveni karşısında ardı ardına şaşırarak hareketsiz kalakalırdı.

Okula gitmeye başladığında, her gün köprüye gidip de onun okuldan dönüşünü izlemek için değirmendeki çalış-

masına ara verirdi. Onun kavakların arasında beliren küçücük bedeninin görüntüsü, Michał'in Misia'nın sabahki gidişinden beri yitirdiklerini geri verirdi. Kızın defterlerine bakar, derslerine yardım ederdi. Ona Rusça ve Almanca öğretirdi. Küçücük ellerine harflerin üzerinde önderlik ederdi. Kurşun kalemlerini açardı.

Sonra bir şeyler değişmeye başladı. 1929 yılında Izydor artık onların yaşantısındaydı ve yaşamın ritmi değişmişti. Michał bir gün Genowefa ve Misia ile birlikte çamaşır asarlarken onları seyretmişti. İkisi de aynı boydaydı, başlarında beyaz eşarplar vardı, iplerdeyse çamaşırlar –gömlekler, sütyenler, iç etekleri, birinin diğerinden biraz küçük olduğu kadın çamaşırları. Bir an hangisi daha küçük diye düşündü, sonra genç bir delikanlı gibi aklının karıştığını anladı. Bu zamana dek Misia'nın minyatür giysileri onda şefkat uyandırırdı. Ama şimdi şu ipte asılanlara bakınca içinde zaman ne çabuk geçmiş diye bir öfke kabarmıştı. Keşke şu çamaşırları hiç görmeseydi.

O sıralarda, belki biraz daha sonra bir akşam, uyumadan önce Genowefa uykulu bir sesle Misia'nın adet gördüğünü söyledi. Sonra ona sarılıp uyudu ve uykusunda yaşlı bir kocakarı gibi soludu. Michał uyuyamamıştı. Öylece yatmış, karanlığa bakmıştı. En sonunda uykuya daldığında, kesik kesik, garip rüyalar görmüştü.

Rüyasında, tarla sınırında geziyordu, iki tarafında buğdaylar, belki de upuzun sarı otlar büyümüştü. Başak'ın onların yanında yürüdüğünü gördü. Kadının elinde bir orak vardı ve bu orakla başakları kesiyordu.

"Bak," diyordu ona. "Nasıl da kanıyorlar."

Eğildi ve gerçekten de kesilen başaklardan bir damla kan aktığını gördü. Bu ona çok doğa dışı ve korkunç gelmişti. Korktu. Oradan gitmek istedi, ama arkasını dönünce otların üzerinde Misia'yı gördü. Üzerinde okul önlüğü vardı, gözleri kapalı yatıyordu. Tifüs'ten ölmüştü.

"Yaşıyor," dedi Başak. "Ama önce hep ölünür."

Misia'nın üstüne eğildi ve kulağına bir şeyler fısıldadı. Misia uyandı.

"Hadi evimize gidelim." Michał kızının elini tuttu ve onu götürmeye çalıştı. Ama Misia farklıydı, hani sanki daha kendine gelmemiş gibi. Babasına bakmıyordu.

"Yok baba, çok işim var. Ben gelmiyorum."

O sırada Başak parmaklarıyla kızın dudaklarını gösterdi.

"Bak, konuşurken dudaklarını hareket ettirmiyor."

Michał bu rüyada, Misia'ya bir tür ölümün dokunduğunu anladı, ama bu tam bir ölüm değildi, fakat aynı biçimde, gerçeği kadar felç eden bir ölümdü.

Izydor'un Zamani

Kasım 1928 yağmurlu ve rüzgârlıydı. Genowefa'nın ikinci çocuğunu doğurduğu gün de öyleydi.

Ebe Kucmerka aceleyle gelince Michał, Misia'yı Serafinlere götürmüş; Serafin de diğer komşular gelir gelmez masaya bir şişe votka koymuştu. Hepsi, Michał Niebieski'nin evladına kadeh kaldırmak istemişti.

Bu arada, Kucmerka suyu ısıtıyor ve çarşafları hazırlıyordu. Monoton bir şekilde inleyen Genowefa, mutfağı adımlıyordu.

Sonbahar semalarındaki Satürn de bir buzdağı gibi yay burcunda yayılıyordu. Güçlü Plüton, her türlü sınırı geçmeye yardımcı olan gezegen, Yengeç burcuna yerleşmişti. O gece, Mars'ı ve narin Ay'ı kollarına almıştı. Sekiz göğün uyumu içinde, meleklerin hassas kulakları, düşüp tuzla buz olan bir fincanın sesine benzeyen bir şangırtıyı yakalamıştı.

Bu arada Başak odayı henüz süpürmüş, bir köşede geçen seneden kalma bir saman balyasının üzerine çökmüştü. Doğum başlamıştı. Her şey birkaç dakika sürmüştü. Büyük, güzel bir bebek doğurmuştu. Oda, Melekotu kokusuyla dolmuştu.

Bu arada Niebieskilerde, küçüğün başı ortaya çıktığında, Genowefa sorunlar yaşamaya başlamıştı. Bayılmıştı.

Tedirgin olan Kucmerka, pencereyi açıp karanlığa doğru bağırmıştı:

"Michał! Michał! Hey, millet!"

Ancak şiddetli rüzgâr sesini bastırmıştı ve Kucmerka işi kendisinin yapması gerektiğini anlamıştı.

"Sen de kadın mısın be, nanemolla!" diye kendine cesaret vermek için bayılan Genowefa'ya bağırmıştı. "Sen anca dans et, doğurmak kim sen kim?! Çocuğu boğacaksın, boğacaksın..."

Genowefa'nın yüzüne bir tokat atmıştı.

"Yüce İsa, ıkınsan ya! Ikın biraz!"

"Kız mı? Oğlan mı?" diye sayıklamıştı Genowefa ve ağrıdan ayılıp ıkınmaya başlamıştı.

"Oğlan, kız, ne fark eder? Hadi, tekrar, tekrar..."

Çocuk, cup diye Kucmerka'nın ellerine düşünce Genowefa tekrar bayılmıştı. Kucmerka onunla ilgilenirken çocuk yavaşça sızlanmaya başlamıştı.

"Kız mı?" diye sormuştu kendine gelen Genowefa.

"Kız mı? Kız mı?" diyerek ebe onunla alay etmişti. "Kadın değil de yetimin teki sanki."

Nefesi kesilen kadınlar içeri girmişlerdi.

"Gidin ve Michał'e bir oğlu olduğunu söyleyin," diye emretmişti Kucmerka onlara.

Çocuğa Izydor adını vermişlerdi. Genowefa iyi değildi. Ateşi olduğundan çocuğu emziremişti. Hezeyanlar içinde bağırmaya devam ediyor, çocuğu başkasıyla de-

ğiştirdiklerini söylüyordu. Kendine geldiğinde, ilk sözü, "Kızımı bana verin," olmuştu.

"Bir oğlumuz oldu," diye cevap vermişti Michał.

Genowefa, çocuğu uzun uzun incelemişti. Oğlandı, iri ve soluk. İçinde mavi damarları görünen, ince göz kapakları vardı. Başı çok büyüktü, çok sağlam görünüyordu. Yerinde duramıyor, ağlıyor, en ufak seste kıvranıyor ve öyle yüksek sesle bağırıyordu ki onu susturmak imkânsızdı adeta. Zeminin çıtırtısıyla veya saatin tik taklarıyla hemen uyanıyordu.

"İnek sütünden," demişti Kucmerka. "Onu emzirmeye başlamalısın."

"Hiç sütüm yok. Hiç sütüm yok," diye sızlanmıştı Genowefa umutsuzca. "Hemen bir sütanne bulmalıyız."

"Başak'da doğurmuştu."

"Başak'ı istemiyorum."

Jeszkotle'de bir sütanne bulundu. Bir Yahudi'ydi. İkizlerinden biri ölmüştü. Michał, günde iki kez at arabasıyla gidip onu getirmek zorundaydı.

Kadının sütüyle beslenmesine rağmen, Izydor ağlamaya devam etmişti. Genowefa, geceler boyunca onu kollarında, mutfaktan salona, ileri geri taşımıştı. Yatıp ağlamasına aldırmamaya çalışmıştı, ancak bu sefer de Michał kalkıp Misia'yı rahatsız etmekten kaçınarak bebeği sessizce bir battaniyeye sarıp dışarı, yıldızlı gökyüzünün altına götürmüştü. Oğlunu tepeye veya ormana giden Yola götürürdü. Çocuk, sallantıyla ve çam ağaçlarının kokusuyla

sakinleşirdi, ancak Michał eve gelip eşiği geçer geçmez tekrar ağlamaya başlardı.

Michał bazen, uyur gibi yaparak yarı açıkgözlerle, beşiğin önünde durup çocuğa bakan eşini izlerdi. Genowefa, ona bir şey, bir nesneymiş gibi soğuk ve ilgisizce bakıyordu, bir insana bakarmış gibi değil. Çocuk, sanki bu bakışı hissetmişçesine daha yüksek, hatta daha kederli bir sesle ağlıyordu. Sanki anne ve çocuğunun kafasında bir şeyler oluyormuş gibiydi, Michał bunun ne olduğunu bilmiyordu, ancak bir gece Genowefa ona gizlice fısıldamıştı:

"Bu bizim çocuğumuz değil. Başak'ın çocuğu. Kucmerka bana 'kız' demişti, bunu hatırlıyorum. Sonra bir şey olmuş olmalı. Başak, Kucmerka'nın aklını çelmiş olmalı, zira kalktığımda oğlan olmuştu."

Michał oturup lambayı yakmıştı. Eşinin gözyaşlarıyla ıslanmış yüzünü görmüştü.

"Genowefa'm, böyle düşünemezsin. Izydor bizim oğlumuz. Bana benziyor. Biz de bir oğlan istemiştik, değil mi?"

Bu kısa gece sohbetinden geriye Niebieskilerin evinde bir şey kalmıştı. Şimdi ikisi de çocuğu izliyorlardı. Michał benzerlikler aramıştı. Genowefa, gizlice oğlunun parmaklarını kontrol etmiş, sırtını ve kulaklarının şeklini incelemişti. Ve çocuk büyüdükçe, onun kendi evlatları olmadığı konusunda, daha çok kanıt bulmuştu.

İlk yaş gününde, Izydor'un tek bir dişi bile yoktu. Zorla oturuyordu, pek de büyümemişti. Sadece başının büyümekte olduğu belirgindi –gerçi yüzü küçük kalsa da Izydor'un başı büyüdükçe büyüyordu.

1930'un ilkbaharında, onu Taszów'daki doktora götürmüşlerdi.

"Hidrosefali olma ihtimali var, büyük olasılıkla bu çocuk ölecek. Tedavisi yok."

Doktorun sözleri, Genowefa'nın şüphelerin dondurduğu sevgisini uyandıran bir büyü gibiydi.

Genowefa, Izydor'u sakat bir köpek, çaresiz bir hayvan gibi sevdi. Bu en saf insan şefkatiydi.

Toprak Sahibi Popielski'nin Zamanı

Toprak Sahibi Popielski'nin işleri yolunda gitmişti. Her yıl bir balık havuzunun sahibi olmuştu. Bu havuzlardaki sazanlar iri ve yağlıydı. Zamanları geldiğinde, kendi rızalarıyla ağa doluyorlardı. Toprak Sahibi, setler boyunca yürümeye, etraflarında dönmeye, suya ve göğe bakmaya bayılıyordu. Balıkların bolluğu sinirlerini gevşetiyor, havuzlar her şeyi daha anlamlı kılıyordu onun için. Ne kadar havuz, o kadar anlam. Havuzlarla meşgul olan Toprak Sahibi'nin aklında yapacak çok şey vardı: Planlamak, kafa yormak, saymak, yaratmak ve düzenlemek zorundaydı. Sürekli havuzları düşünebilirdi; böylece aklı, onu bir bataklık gibi aşağı çeken, soğuk, karanlık bölgelere sapmayacaktı.

Akşamları, Toprak Sahibi zamanını ailesine adamıştı. Bir ot kadar ince ve kırılgan eşi, ona değersiz ve önemsiz gelen sorunlarla kocasını dolu yağışına tutuyordu. Hizmetlilermiş, ziyafetmiş, çocukların okuluymuş, arabaymış, paraymış, barınakmış. Eşi, akşamları salonda onunla oturduğunda, monoton sesiyle radyodan gelen müziği bastırıyordu. Bir keresinde sırtına masaj yaptığında Toprak Sahibi mutlu olmuştu. Eşinin ince parmakları şimdiyse, bir yıldır okuduğu kitabın sayfalarını saatte bir çeviriyordu. Çocuklar büyüyordu ve Toprak Sahibi, onlar hakkında

giderek daha az şey biliyordu. Hor gören bir edayla kıvrılmış, somurtkan dudaklı büyük kızının varlığı, sanki o bir yabancıymış ve hatta ona düşmanmış gibi onu utandırıyordu. Oğlu ise suskun ve çekingen bir hale gelmişti ve artık babasının dizlerinin üstüne oturmaz, bıyıklarını çekiştirmez olmuştu. En küçük oğlu, şımartılmış tekne kazıntısı, tutarsız olmaya eğilimli ve öfkeliydi.

Popielskiler çocuklarla 1931'de İtalya'ya gitmişlerdi. Tatilden dönüşte Toprak Sahibi Popielski tutkusunu bulduğunu anlamıştı: Sanat. Resim hakkında albümler toplamaya ve Krakow'da daha çok zaman geçirmeye başlamıştı. Dahası, malikâneye sık sık sanatçıları davet etmiş, onlarla sohbetler edip içki içmişti. Şafak vakti tüm dostlarını havuzlara götürüp onlara iri sazanların zeytin yeşili gövdelerini göstermişti.

Ertesi yıl Toprak Sahibi Popielski, Krakowlu genç fütürist ressam Maria Szer'e karşı derin bir aşk beslemeye başlamıştı. Ani aşklarda olduğu gibi, yaşamında anlamlı tesadüfler belirir olmuştu, şans eseri ortak tanışıklıklar ve ani yolculuklara olan gereksinim gibi. Maria Szer sayesinde, Popielski modern sanata âşık olmuştu. Sevgilisi, fütürizm gibiydi: Bazı konularda taş gibi temkinli olsa da enerjiyle doluydu, çılgındı. Heykel gibi bir bedeni vardı –düz ve sıkı. Büyük bir tuval üzerinde çalışırken açık kumral saçının telleri, kaşlarına takılırdı. Toprak Sahibi'nin eşinin tam tersiydi. Karısı onun yanında, on sekizinci yüzyıl klasik manzarası gibi kalıyordu: Detaylarla dolu, ahenkli ve acı verecek kadar durağan.

Yaşamının otuz sekizinci yılında Toprak Sahibi Popielski, sanki kendini yeniden keşfetmiş gibi hissetmişti. Maria

Szer, modern sanat gibi, vahşi ve çılgındı. Stüdyosundaki yatağın yanında Maria Szer ve Toprak Sahibi Popielski'nin kadın ve erkeğe dönüşümünü yansıtan, dev bir ayna vardı. Dağınık yatağı ve koyun postlarını, boya sürülmüş bedenlerini, yüz buruşturmalarını, çıplak gövdelerini ve ruj izi bulaşmış sırtlarını yansıtırdı.

Toprak Sahibi Popielski, yeni arabasıyla Krakow'dan eve dönerken Maria'sıyla Brezilya'ya veya Afrika'ya kaçış planlarını detaylandırıyordu, ancak eşiği geçer geçmez, her şeyin yerli yerinde, sabit ve güvenilir olduğunu bulmaktan da mutlu oluyordu.

Maria Szer, altı aylık çılgınlıktan sonra ona Amerika'ya gideceği bilgisini vermişti. Orada her şey yeniydi, coşku ve enerji doluydu, kendi yaşamını fütüristik bir resim gibi kurabilecekti. Toprak Sahibi Popielski, kız gittikten sonra birçok emaresi olan garip bir hastalığa, kısaca söylemek gerekirse eklem iltihabına tutulmuştu. Bir ay boyunca, acıya huzurla teslim olacağı yatakta yatmıştı.

Bir ay yatmıştı da ağrıdan veya zayıflıktan değil, son birkaç yıldır unutmaya çalıştığı şeylerin geri gelmesi yüzündendi –dünyanın sonu geliyor, gerçek çürümüş ahşap gibi dökülüyor, maddenin altı küf tarafından yeniyordu ve tüm bunlar mantıksızca ve anlamsızca gerçekleşiyordu. Toprak Sahibi'nin bedeni pes etmişti –o da dökülüyordu. Aynı şey iradesi için de geçerliydi. Karar verme ile kararın eyleme dönüşmesi arasında geçen zaman genişlemeyi sürdürüyor ve dayanılmaz oluyordu. Toprak Sahibi Popielski'nin boğazı şişiyor ve tıkanıyordu. Bunun anlamı hâlâ yaşıyor olmasıydı ki, bedeninde hâlâ çeşitli süreçler devam ediyor, kanı akıyor ve kalbi atıyordu. "Beni yakaladı," diye düşün-

müştü Toprak Sahibi ve yatağındayken görüşünü bir şey üzerine sabitlemeye çalışmıştı, ancak görüşü yapışkan bir hale gelmişti: Mobilyalarda dolaşmış, bir sinek gibi üzerlerine konmuştu. Hop! Toprak Sahibi'nin getirttiği ancak okumadığı bir kitap yığınının üzerine konmuştu. Hop! Bir şişe ilaç. Hop! Duvardaki bir leke. Hop! Pencereden gökyüzü manzarası. İnsanların yüzüne bakmayı yorucu buluyordu. Çok hareketli, çok uçucu görünüyorlardı. Onlara bakmak çok dikkat gerektiriyordu, ancak Toprak Sahibi Popielski'nin dikkate ayıracak gücü olmadığından, bakışlarını başka tarafa çevirmişti.

Popielski'nin dünyanın ve içindeki iyi ve kötü her şeyin onun yanından geçip gittiğine dair ezici, berbat bir duygusu vardı: Aşk, cinsellik, para, heyecan, uzak yolculuklar, güzel resimler, kültür dolu kitaplar, güzel insanlar –hepsi kayıp gidiyordu. Toprak Sahibi'nin zamanı geçiyordu. Sonra ani bir çaresizlik içinde, kurtulma ve bir yerlere kaçma arzusu hissetmişti. Ama nereye ve ne için? Kendini yastıklara gömüp gözyaşlarını zapt etmeye çalışmıştı.

Bahar ona bir kez daha kurtuluş ümitleri getirmişti. Yürümeye başlar başlamaz, elbette bir bastonla, en sevdiği havuzun yanında durup kendine ilk soruyu sormuştu: Nereden geliyorum? Endişeyle karıştırmıştı. Nereden geliyorum, başlangıcım neresi? Eve dönmüş ve okumak için kendini zorlamıştı –antik dünya ve prehistorya, kazılar ve Girit kültürü. Antropoloji ve armacılık. Ancak tüm bu bilgi onu hiçbir yere götürmediğinden, kendine ikinci soruyu sormuştu: Bir insan neyi gerçekten bilebilir? Edinilen bilginin yararı nedir? Bir şeyi tam anlamıyla bilebilir miyiz? Düşünmüş, düşünmüş ve meseleyi cumartesileri briç oynamaya gelen

Pelski ile tartışmıştı. Bu tartışmalardan ve düşüncelerden hiçbir şey çıkmamıştı. Zamanla, artık ağzını da açmak istememişti. Pelski'nin ne diyeceğini biliyordu, kendinin de. Sanki rollerini oynuyorlarmış, sanki lambanın yakınına gelip onları yakabilecek bariz gerçekten çekinen güveler gibi hep aynı şeyden bahsediyorlar, sorularını tekrarlıyorlarmış gibi hissediyordu. Sonunda kendine üçüncü soruyu sormuştu: Bir insan neyin peşine düşmeli, nasıl yaşamalı, ne yapmalı ve ne yapmamalıdır? Makyavel'in *Prens*'iyle Thoreau, Kropotkin ve Kotarbinski'nin kitaplarını okumuştu. Bütün yaz öyle çok okumuştu ki, odasından zar zor çıkmıştı. Bundan endişelenen eşi, bir akşam masasına gidip demişti ki:

"Jeszkotle'deki hahamın şifa verdiğini söylüyorlar. Onu görmeye gittim ve gelip bizi ziyaret etmesini istedim. O da kabul etti."

Toprak Sahibi eşinin saflığıyla yumuşayıp gülümsemişti.

Görüşme, hayal ettiği gibi gitmemişti. Hahamla birlikte genç bir Yahudi de gelmişti, zira haham Lehçe konuşamıyordu. Toprak Sahibi Popielski, sıkıntılarının sırrını bu garip çiftle paylaşmaya istekli değildi. Bu nedenle yaşlı adama üç sorusunu sormuştu, gerçi doğruyu söylemek gerekirse, cevaplara da güvenmiyordu. Zülüflü genç adam, belirgin, açık seçik Lehçe cümleleri, hahamın çetrefil, gırtlaktan gelen diline çevirmişti. Sonra haham, Toprak Sahibi'ni şaşırtmıştı.

"Soru mu biriktiriyorsun. Bu iyi. Koleksiyonun için bende de son bir soru var: Nereye gidiyoruz? Zamanın amacı nedir?"

Haham ayağa kalkmıştı. Ayrılırken Toprak Sahibi'ne elini çok kibar bir şekilde uzatmıştı. Kısa bir süre sonra, koridorda başka bir yorum daha yapmış, oğlan da çevirmişti:

"Kötü zamanlar geliyor. Bu nedenle, şimdi sana senin olması gereken bir şey vereceğim."

Toprak Sahibi, Yahudi'nin esrarengiz ve görkemli sesiyle eğlenmişti. Aylardır ilk defa yemeğini iştahla yemiş, eşiyle şakalaşmıştı.

"Eklem iltihabımı tedavi etmek için her tür büyücülüğe başvuruyorsun. Besbelli rahatsız eklemler için en iyi ilaç, soruya soruyla cevap veren yaşlı bir Yahudi'ymiş."

Öğle yemeğinde, jelatin içinde sazan vardı.

Ertesi gün, lüleli oğlan Toprak Sahibi'ni görmeye gelmiş ve ona büyük, ahşap bir kutu getirmişti. Meraklanan Toprak Sahibi kutuyu hemen açmıştı. İçinde bölmeler vardı. Birinde Latince başlıkla, *Ignis Fatuus veya Bir Oyuncu İçin Öğretici Bir Oyun* adlı eski bir kitap duruyordu.

Kadifeyle kaplı sonraki bölmede, huş ağacından sekizgen bir zar vardı. Her yüzünde, birden sekize kadar farklı sayıda noktalar bulunuyordu. Toprak Sahibi Popielski, daha önce hiç böyle bir zar görmemişti. Geri kalan bölmelerde, küçük pirinç insan, hayvan ve nesne figürleri yer alıyordu. Altında, defalarca katlanmış ve kenarları aşınmış bir parça kumaş bulmuşu. Bu garip hediyeyle daha da şaşkına dönen Toprak Sahibi, kumaşı masası ve kitaplığı arasındaki boşluğu örtecek şekilde yere serdi. Bu bir tür oyundu, büyük, dairesel labirent biçiminde bir tür kızma biraderdi.

Boğulan Adam Derekuşu'nun Zamanı

Boğulan Adam, Derekuşu olarak adlandırılan köylünün ruhuydu. Derekuşu, içtiği votka kanını çok incelttiğinden, bir Ağustos ayında, gölcükte boğulmuştu. Atları birden ayın gölgesinden ürküp arabayı devirdiğinde, Derekuşu Wola'dan dönüyordu. Köylü sığ suya düşmüş, atlar da karmaşada çekip gitmişlerdi. Ağustos güneşi sayesinde havuzun kıyısındaki su ılımış, içinde yatmak Derekuşu'nun hoşuna gitmişti. Öleceğinin farkına varmamıştı. Ilık su, ciğerlerine gittiğinde Derekuşu inlemiş, ancak ayılmamıştı.

Sarhoş bedeninin içinde hapsolan ruhu, Tanrı'ya giden yolun haritasına uzak ve henüz aklanmamış halde, sazların içinde soğuyan bedeninin yanında bir köpek gibi kalmıştı.

Böyle bir ruh, kör ve çaresizdir. İnatla bedene dönmeye çalışır, zira başka bir var olma biçimi bilmez. Ancak geldiği yerin özlemini de çeker, eskiden bulunduğu ve maddi dünyaya sürgün edildiği yerin. Onu hatırlar, yad eder, ağıt yakar ve özler, ancak oraya nasıl döneceğini bilemez. Umutsuzluk dalgalarıyla sürüklenir. Sonra, artık çürüyen cesedi terk eder ve kendi yolunu bulmaya çalışır. Kavşaklarda ve yol kenarı hanlarında avarece dolaşır ve içine girecek bir beden arar. Çeşitli biçimler alır. Hayvanların ve nesnelerin içine girer, hatta bazen yarım akıllı insanlarınkine; ancak hiçbir

zaman bir yerde yerleşmeyi beceremez. Maddi dünyada, o bir serseridir, ruh dünyası da onu istemez. Ruh dünyasına girmesi için bir haritaya ihtiyaç duyar.

Bu umutsuzca dolaşmadan sonra, ruh bedene veya onu terk ettiği yere döner. Ancak yaşayan biri için yanmış bir evin kalıntıları neyse, soğuk, ölü bir beden de onun için öyledir. Ruh ölü kalbe girmeye çalışır ama cansız göz kapakları hareket eden ölünün yeterli gücü ve kararlılığı yoktur. Ölü beden ilahî düzene uymak için, "Hayır," der. Böylelikle kişinin bedeni, nefret edilen bir ikâmet yeri, bedenin ölüm yeri, ruhun nefret edilen hapishanesi haline gelir. Boğulan Adam'ın ruhu, insanlarla ilişki kurma çabaları sayesinde otlarda hışırdar, gölgeler meydana getirir ve bazen de bir şekil ödünç alır sisten. İnsanların kendisinden niye sakındığını, neden onlarda korku yarattığını anlayamaz.

Böylece Derekuşu'nun karmaşa içindeki ruhu, hâlâ Derekuşu olduğunu düşünüyordu.

Zaman içinde Derekuşu'nun ruhunda, insan olan her şeye karşı bir tür hayal kırıklığı ve nefret büyüdü. İçinde, eski insan ve hatta hayvan düşüncelerinin, bazı anı ve görüntülerinin kalıntıları birbirine karışmıştı. Bu nedenle, felaket anını, Derekuşu'nun veya herhangi birinin ölüm anını yeniden yaşayacağına ve bunun özgürleşmesine yardımcı olacağına inanmıştı. İşte bunun için atları ürkütmeyi, araba devirmeyi ve birini boğmayı çok istemişti. Böylece Derekuşu'nun ruhundan, Boğulan Adam doğmuştu.

Boğulan Adam karargâh olarak bir seti ve küçük köprüsü olan bir orman gölcüğünü seçmişti. Sisin özellikle yoğun olduğu tüm orman ve Papiernia'dan Wydymacz'a kadar

çayırlar Wodenica olarak adlandırılıyordu. Bir şey düşünmeden, boş boş mülklerini dolaşmıştı. Sadece bazen bir insan veya hayvana rastladığında, bir öfke yükseliyordu içinde. Böylece sebatı bir anlam kazanıyordu. Ne pahasına olursa olsun, bir yaratıkla karşılaştığında az veya çok bir kötülük yapıyordu.

Boğulan Adam, her zaman yeni bir olasılık keşfediyordu. Başta zayıf ve savunmasız, öyle ki kısa süreli bir rüzgâr, hafif bir ışık veya su birikintisi olduğunu düşünmüştü. Sonra sadece düşünceyle bile, herkesin düşünebileceğinden çok daha hızlı hareket edebildiğini keşfetmişti. Bir yeri düşündüğünde, hemen orada olabiliyordu, yıldırım hızıyla. Sisin ona itaat ettiğini, onu istediği gibi kontrol edebildiğini de keşfetmişti. Ondan güç veya şekil alabiliyor, tüm dumanını hareket ettirip güneşi onunla örtebiliyor, ufku bulanıklaştırıyor ve geceyi uzatabiliyordu. Boğulan Adam, Sisin Kralı olduğunu anlamıştı ve bundan sonra kendini işte böyle düşünmeye başlamıştı –Sisin Kralı.

Sisin Kralı en iyi suyun altında hissediyordu kendini. Yıllarca durmadan yüzeyin altında, kumdan bir yatak ve çürüyen yaprakların üstünde yatmıştı. Değişen mevsimleri, güneşin ve ayın hareketlerini suyun altından izlemişti. Yağmuru, sonbaharda düşen yaprakları, yusufçukların dansını, yıkanan insanları ve vahşi ördeklerin turuncu ayaklarını buradan görmüştü. Bazen bir şey onu bu düş mü gerçek mi ne olduğu belirsiz durumdan uyandırırdı, bazen de uyandırmazdı. Bu konuda hiç düşünmezdi. Sadece katlanırdı.

İhtiyar Boski'nin Zamanı

İhtiyar Boski tüm yaşamını malikânenin çatısında geçirmişti. Malikâne genişti ve çatısı da büyüktü –eğimler ve köşelerle doluydu. Ve tamamen güzel kiremitlerle kaplıydı. Malikâne çatısını düzeltip yere yayacak olsanız, Boski'nin sahibi olduğu tarlanın tümünü kaplardı.

Boski, arazisinin ekimini eşi ve çocuklarına bırakmıştı –üç kızı ve Paweł adında yakışıklı ve becerikli bir oğlu vardı. İhtiyar Boski her sabah çatıya çıkıp çürüyen ve dökülen kiremitleri değiştirirdi. İşi hiç bitmezdi. Başlangıcı da yoktu bu işin, zira Boski belirli bir noktadan başlamaz ve belirli bir yönde ilerlemezdi. Dizlerinin üstünde, ahşap çatıyı metre metre inceler, oradan oraya geçerdi.

Öğleden sonraları, eşi ikili sefer tasında yemeğini getirirdi. Kabın birinde çavdar çorbası, diğerinde patates veya karabuğdayla kızarmış kıkırdak ve tereyağı veya lahanayla patates olurdu. İhtiyar Boski yemek için aşağı inmezdi. Sefertasları, kiremitlerin yukarı çekildiği, ipin ucundaki bir kovaya konurdu.

Boski yemeğini çiğnerken etrafındaki dünyayı izlerdi. Malikânenin çatısından çayırları, Karanehir'i, Kadimzamanlar'ın çatılarını ve İhtiyar Boski'nin süprüntülermiş gibi üfleyip dünyadan süpürmeyi düşleyeceği kadar küçük ve kırılgan olan insan figürlerini görürdü. Bu

düşünceyle ağzına bir kaşık daha tıkar, hava şartlarından hırpalanmış yüzünde gülümsemeye benzer bir buruşukluk belirirdi. Boski, insanların her yöne savrulduğunu düşündüğü günün bu anını severdi. Bazen bunu biraz daha farklı düşlerdi: Nefesi bir fırtına haline geliyor, evlerin çatılarını yırtıyor, ağaçları deviriyor ve meyve bahçelerini yıkıyordu. Düzlükleri sular basıyor ve insanlar, kendilerini ve mallarını kurtarmak için telaşla tekneler yapıyorlardı. Saf ateşin açığa çıkacağı kraterler açılıyordu yeryüzünde. Ateş ve suyun savaşından, gökyüzüne buhar fışkırıyordu. Her şey temelinden sarsılacak gibi titriyordu ve sonunda eski bir evin çatısı gibi çöküyordu. İnsanlar önemsiz oluyorlardı –Boski, tüm dünyayı yok ediyordu.

Lokmasını yutup iç geçirmişti. Hayalleri buhar olmuştu. Kendine bir sigara sarıp malikânenin bahçesine, parka ve hendeğe, kuğulara ve su birikintisine yakından bakmıştı. Gelen nakliye araçlarına, sonra da arabalara dönmüştü. Çatıdan, hanımefendilerin şapkalarını ve beyefendilerin kel kafalarını görmüştü, Toprak Sahibi'nin at sırtında bir geziden geldiğini ve her zaman küçük adımlar atan eşini görmüştü. Genç, kırılgan ve hassas küçük hanımı ve köyü korkutan köpeklerini görmüştü. Çok sayıda insanın sonsuz gidiş gelişlerini, selamlarla vedaları ve yüz ifadelerini, gelen gidenleri, birbirleriyle konuşmalarını ve birbirlerini dinlemelerini görmüştü.

Ama bunlar onun için ne ifade ediyordu ki? Sarmasını içmeyi bitirmiş, bakışları, üzerlerine tatlı su midyeleri gibi yerleşmek, tadını almak ve onlardan beslenmek için, inatla ahşap kiremitlere dönmüştü. Hemen onları nasıl

düzeltip keseceğini düşünmeye başlayacaktı –ve böylece yemek molası sona ermişti.

Karısı, iki boş tası almış ve Kadimzamanlar'ın otlaklarını geçerek geri dönmüştü.

Paweł Boski'nin Zamanı

İhtiyar Boski'nin oğlu Paweł, önemli biri olmak istemişti. Hemen eyleme geçmezse, babası kadar önemsiz olacağından ve tüm yaşamını çatılara kiremit yerleştirerek geçireceğinden korkuyordu. Böylelikle, on altı yaşına geldiğinde, çirkin kız kardeşlerinin saltanat sürdüğü evden çıkmış ve kendine Jeszkotle'de ahşap ticaretiyle uğraşan, Aba Kozienicki adlı bir Yahudi'nin yanında bir iş bulmuştu. Başta sıradan bir ağaç kesme ve yükleme elemanı olarak çalışmıştı; ancak Aba onu sevmiş olmalı ki, ona sorumluluk isteyen ağaç gövdelerini işaretleme ve sınıflandırma işini vermişti.

Paweł Boski, ağaçların sınıflandırma işinde bile hep geleceğe bakmıştı –geçmiş onu ilgilendirmezdi. Geleceği şekillendirme ve olabilecekler üzerinde etkili olma düşüncesi, onu heyecanlandırırdı. Bazen bunun nasıl olacağını düşünürdü. Malikânede bir Popielski olarak doğsaydı, şimdi olduğu gibi mi olacaktı? Aynı şekilde mi düşünecekti? Niebieskilerin Misia'sı hâlâ hoşuna gider miydi? Hâlâ ilk yardım görevlisi olmak ister miydi, yoksa daha mı yükseğini hedefleyecekti –doktor, üniversitede profesör?

Genç Boski, bir şeyden emindi –bilgi. Bilgi ve eğitim herkese sonuna kadar açıktı. Elbette diğerleri, Popielski ve onun gibiler için kolaydı bu iş. Ve bu hiç adil değildi. Ancak diğer

yanda o da, daha çok çaba gerektirse de, öğrenebilirdi, zira yaşamını kazanmalı ve ailesine yardım etmeliydi.

Böylece, işten sonra bölge kütüphanesine gidip ödünç kitaplar alırdı. Kütüphane yetersizdi. Ansiklopedi ve sözlükler yoktu. Raflar, *Kralın Kızları* ve *Çeyizsiz* gibi kadınlar için kitaplarla doluydu. Evde kitapları kız kardeşlerinden kaçırmak için yatağına saklardı. Eşyalarına dokunmalarından hoşlanmıyordu.

Üç kız kardeşin hepsi iri yapılı ve kabaydı. Başları küçük görünüyordu. Düşük kaşlılardı, saman gibi kalın, sarı saçları vardı. En sevimlileri Stasia'ydı. Güldüğünde, beyaz dişleri, yanık yüzünde parlardı. Ters, yalpalayan ayakları biçimini biraz bozmuştu. Ortanca olan Tosia, Kotuszów'dan bir çiftçiyle nişanlanmıştı şimdiden. Zosia ise iri ve güçlüydü, Kielce'deki bir evde hizmetçi olarak çalışması için her an ayrılması gerekebilirdi. Paweł, gidecekleri için memnundu, gerçi evden de kardeşleri kadar nefret ediyordu.

Eski ahşap kulübenin çatlaklarına, zeminine ve tırnaklarının içine toprak girmesinden nefret etmişti. Ahıra gittiğinde elbisesine işleyen gübresi kokusundan nefret etmişti. Domuzlar için pişen patateslerin kokusundan nefret etmişti –koku tüm eve, içindeki her şeye, saçına ve tenine işlerdi. Ebeveynlerinin konuştuğu ve bazen onun dilinde de yer bulan kaba sözcüklerden nefret ederdi. Çaputtan, ham ahşaptan, ahşap kaşıklardan, kilise şenliğinden gelen kutsal resimlerden ve kız kardeşlerinin şişman bacaklarından nefret ederdi. Bazen, nefretini çenesinde bir yerde toplamayı başarırdı ki, o zaman kendinde büyük bir güç hissederdi. Arzuladığı her şeye kavuşacağını biliyordu, ilerleyecekti ve kimse onu durduramayacaktı.

Oyunun Zamanı

Kumaşın üzerine çizilen labirent, Dünyalar olarak adlandırılan, sekiz çember veya küreden meydana geliyordu. Labirent merkeze yaklaştıkça daha yoğun görünüyor, hiçbir yere gitmeyen çıkmaz sokaklar ve arka yollar çoğalıyordu içinde. Ve tersi –dış küreler, daha parlak ve geniş izlenimi veriyordu ve burada labirentin yolları, sanki insanı dolaşmaya davet edercesine, daha geniş ve daha az kaotik görünüyordu. Merkezi temsil eden küre –en koyu ve en karışık olan– İlk Dünya olarak adlandırılmıştı. Bu Dünya ile birinin deneyimsiz eli, kopya kalemiyle bir ok çizmiş ve "Kadimzamanlar" yazmıştı. "Neden Kadimzamanlar?" diye düşünmüştü Toprak Sahibi Popielski. "Neden Kotuszów, Jeszkotle, Kielce, Krakow, Paris veya Londra değil?" Küçük yolların, kavşakların, ayrımların ve tarlaların karmaşık sistemi, sinsice tek geçitten İkinci Dünya olarak adlandırılan sonraki dairesel bölgeye yönlendiriyordu. Merkezdeki kaosa kıyasla burada daha fazla alan vardı. İki çıkış Üçüncü Dünya'ya açılıyordu; Toprak Sahibi Popielski, her Dünya'da, bir öncekinin iki katı çıkış olacağını kısa sürede anlamıştı. Dolmakaleminin ucuyla, labirentin son küresinden tüm çıkışları dikkatle saymıştı. Onlardan 128 tane vardı.

Ignis Fatuus Veya Bir Oyuncu İçin Öğretici Bir Oyun isimli küçük kitap, oyun için Latince ve Lehçe yazılmış bir kullanım kılavuzuydu. Toprak Sahibi, onu sayfa sayfa karıştırmış ve çok karmaşık bulmuştu. Rehber sırasıyla zar atmanın olası sonuçlarını, her hareketin, her piyon figürünün ve Sekiz Dünya'nın her birini açıklıyordu. Açıklamalar tutarsız göründüğünden ve alakasız sözcüklerle dolu olduğundan, Toprak Sahibi'ne bir delinin işiyle karşı karşıyaymış gibi gelmişti.

Oyun –ilk sözcüklerde belirtildiği üzere– zaman zaman seçimlerin ortaya çıkmayı sürdürdüğü bir tür yolculuktur. Seçimler kendilerini oluşturur, ancak bazen oyuncu, onları bizzat, bilinçli bir şekilde yapıyormuş gibi bir izlenim edinir. Bu onu korkutabilir, zira neyle sonuçlandığı ve neyle karşılaştığı konusunda kendini sorumlu hissedecektir.

Oyuncu, yolculuğunu baş döndürücü hızda ayrılan, dönen ve yön değiştiren çizgilerle –buzdaki çatlaklar gibi görür. Veya gökyüzünde, öngörülmesi imkânsız bir şekilde havada kendine bir yol arayan bir yıldırım gibi. Tanrı'ya inanan oyuncu der ki "ilahî yargı", "Tanrı'nın parmağı" –Yaratanın o kadir-i mutlak, güçlü zirvesi. Ancak Tanrı'ya inanmıyorsa; "rastlantı", "kaza" diyecektir. Bazen oyuncu, "benim kendi seçimim" diyecektir, ancak elbette bunu daha sessizce ve inançsızca söyleyecektir.

Bu oyun bir kaçış haritasıdır. Labirentin merkezinde başlar. Amaç, tüm kürelerden geçip Sekiz Dünya'nın zincirlerinden kurtulmaktır.

Toprak Sahibi Popielski, Birinci Dünya'nın açılmasına gelene kadar, Oyun için piyonların ve açılış stratejilerinin karmaşık açıklamalarına göz gezdirmişti.

Başlangıçta, Tanrı yoktu. Ne zaman ne de uzay vardı. Sadece ışık ve karanlık vardı. Ve bu mükemmeldi, cümlelerini okudu.

Bu sözleri sanki bir yerlerden biliyormuş gibi hissetti.

Işık, kendi içinde hareket edip parlamıştı. Bir ışık sütunu, karanlığı yırtmış ve burada sonsuza kadar hareketsiz maddeyi bulmuştu. İçindeki Tanrı'yı uyandırana kadar, tam güçle ona çarpmıştı. Hâlâ kendinde olmayan Tanrı, etrafına bakmış ve Kendinden başka hiç kimseyi göremediğinden, Tanrı olduğunu düşünmüştü. Ve Kendince adı konulmadığından, Kendince anlaşılmaz olduğundan, Kendini tanıma arzusu hissetmişti. Kendine ilk defa yakından baktığında, Sözcük ortaya çıkmıştı –bilmek Tanrı'ya adlandırma gibi görünmüştü.

Ve böylece Sözcük, Tanrı'nın ağzından çıkıp Dünyaların tohumu haline dönüşen binlerce parçaya bölünmüştür. Bu zamandan sonra Sözcükler büyümüş ve Tanrı, aynada olduğu gibi onlarda yansıtılmıştır. Ve O, yansımalarını Dünyalarda incelediğinde, kendini daha çok görmüş, kendini daha iyi tanımış, bu bilgi onu ve elbette Dünyaları zenginleştirmiştir.

Tanrı, Kendisini zamanın geçidinden öğrenmiştir, zira sadece tanımlanması zor ve değişken olan Tanrı ile benzeşir. Kendini, denizden çıkan sıcak kayalarda tanır, güneşe âşık bitkilerden, kuşaklar boyunca olan hayvanlardan tanır. İnsan ortaya çıktığında, Tanrı bir esin deneyimler ve ilk kez, Kendindeki gece ve gündüzün kırılgan çizgisini, ışığın

karanlık ve karanlığın ışık olmaya başladığı, ince bir sınır olarak adlandırmıştır. Bundan sonra, O, Kendine insanların gözünden bakmıştır. Binlerce Kendini yüzünden görmüş ve onları maskeler gibi denemiş ve –bir aktör gibi– bir süreliğine maske haline gelmiştir. İnsanların ağzından Kendine dua ederek aynadaki yansımanın gerçek olabileceği ve gerçeğin, yansımaya geçebileceğinden dolayı, Kendindeki aykırılığı keşfetmiştir.

"Ben kimim?" diye sormuştur Tanrı, "Tanrı veya insan, belki de her ikisi ve diğeri, aynı anda veya ikisi de değil mi? Ben mi insanları yarattım, onlar mı Beni?"

İnsan onu kışkırttığından, sevgililerin yataklarına süzülüp burada aşkı keşfetmişti. Yaşlı insanların yataklarına süzüldüğünde faniliği bulmuştu. Ölenlerin yatağına süzüldüğünde ölümü bulmuştu.

"Neden denemeyeyim?" diye düşünmüştü Toprak Sahibi Popielski. Kitabın başına dönüp önündeki pirinç figürleri dizmişti.

Misia'nın Zamanı

Misia, Boskilerin uzun boylu, sarı saçlı oğullarının kilisede kendisine baktığını hissetmişti. Ayinden sonra onu görmek için çıkmasını kapıda beklediğini de fark etmişti. Misia oğlanın gözlerini bedenine uymayan bir giysi gibi hissetmişti üzerinde. Rahat rahat hareket edip derin nefesler almaktan korkmuştu. Oğlan onu utandırmıştı.

Noel'den Paskalya'ya kadar bütün kış sürmüştü bu durum. Havalar ısındığında, Misia her hafta kiliseye daha hafif giysilerle gitmeye başladığından beri, Paweł Boski'nin bakışlarını üzerinde daha yoğun olarak hissediyordu. İsa'nın Eti Yortusu'nda bu bakışlar, boynuna ve açık omuzlarına değmişti. Misia çok hafif, hoş, kedi okşaması, sanki bir tüy, bir puf çiçeği dokundurması gibi bir his duymuştu.

O pazar Paweł Boski, Misia'ya yaklaşmış ve eve kadar kendisine eşlik etmeyi önermişti. Kız kabul etmişti.

Yol boyunca konuşmuş, söyledikleri kızı şaşırtmıştı. Ona küçük ve pahalı bir İsviçre saati gibi olduğunu söylemişti. Misia daha önce hiç küçük olduğunu düşünmemişti. Saçlarının renginin en değerli altın renginde olduğunu da söylemişti. Oysa Misia her zaman kahverengi saçları olduğunu düşünürdü. Aynı zamanda derisinin vanilya

koktuğundan dem vurmuştu. Misia pasta pişirdiğini söylemeye cesaret edememişti.

Paweł Boski'nin her sözcüğü Misia'ya yeni bir kapı açmıştı. Eve geldiğinde hiçbir işin gücün ucundan tutamamıştı. Paweł'den çok kendisi hakkında düşünmüştü. "Güzel bir genç kızım, Çinli kadınlar gibi küçücük ayaklarım var. Güzel saçlarım var. Çok kadınsı gülümsüyorum. Vanilya kokuyorum. Ben görmeyince özlenecek biriyim. Ben bir kadınım."

Tatilden önce Misia babasına Taszów'daki öğretmen okuluna gitmeyeceğini, yazıyla, hesapla kafasını yormayacağını söyledi. Üstüne üstlük Rachela Szenbert'le de arkadaşlığa başlamıştı, konuşmaları bir hayli farklıydı. Ormana Karayolu'ndan birlikte gidiyorlardı. Rachela, Misia'yı okulu bırakmaması için ikna etmeye çalışıyordu. Ona aritmetikte yardım edeceğine söz vermişti. Misia, Rachela'ya Paweł Boski'den söz etmişti. Rachela bir arkadaş olarak onu dinlemişti, ama farklı düşünüyordu.

"Ben bir doktorla veya benzer biriyle evleneceğim. İki çocuktan fazla doğurmam, yoksa vücudum bozulur."

"Benim iki kızım olacak."

"Misia'cığım diplomanı mutlaka al eline."

"Yok, ben evlenmek istiyorum."

Misia aynı yoldan Paweł'le de yürüyordu. Ormanda el ele tutuşuyorlardı. Paweł'in avuçları büyüktü. Misia'nınkiler küçük ve soğuk. Karayolu'ndan orman sapaklarından birine girdiler, işte o zaman Paweł durdu ve kocaman elleriyle Misia'ya sarılıp onu kendine çekti.

Sabun ve güneş kokuyordu. Misia kendini zayıf, itaatkâr ve yumuşacık hissetti. Kolalı, beyaz gömlekli adam ona dev gibi gelmişti, adamın ancak göğsüne geliyordu. Düşünmeyi bıraktı. Bu tehlikeli olabilirdi. Göğsü Paweł karnına dokunduğunda kendine geldi.

"Hayır."

"Bana varmak zorundasın."

"Biliyorum."

"Benimle evlenir misin?"

"Olur."

"Ne zaman?"

"Yakında."

"Kabul eder mi? Baban kabul eder mi?"

"Kabul edecek bir şey yok. Ben seninle evlenmek istiyorum. O kadar."

"Ama..."

"Seni seviyorum."

Misia saçlarını düzeltti ve hiç bu yola sapmamış gibi birlikte Karayolu'na döndüler.

Michał'in Zamanı

Paweł, Michał'in hiç hoşuna gitmiyordu. Belki yakışıklıydı, ama hepsi o kadar. Michał onun geniş omuzlarına, güçlü bacaklarına, pırıl pırıl parlayan asker botlarına bakınca, kendini yaşlı ve kurumuş bir elma gibi büzüşük hissediyordu.

Paweł artık onlara çok sık gelir olmuştu. Masaya oturup bacak bacak üstüne atardı. Lalka isimli dişi köpekleri, kıstırdığı kuyruğuyla, onun köpek derisinden yapılmış parlak asker botlarını koklardı. Kozienski'yle birlikte ağaç konusunda sürdürdükleri işten, okulda yazıldığı ilkyardım kursundan, gelecekteki büyük planlarından söz ederdi. Genowefa'ya bakar ve hep gülümserdi. Bu arada dümdüz beyaz dişlerini görmek olasıydı. Genowefa ondan çok memnundu. Paweł kadına küçük hediyeler getirirdi. O da kızarmış yanaklarıyla çiçekleri vazoya yerleştirir, şekerlerin kâğıtlarını sıyırırdı.

"Şu kadınlar da ne saf oluyorlar," diye düşünürdü Michał. Misia'sının da Paweł Boski'nin hırslı gelecek planlarındaki nesnelerden biri olduğuna dair bir kanısı vardı. İyi bir hesapla öyleydi. Ne de olsa onun tek kızı, pratikte tek çocuğuydu, Izydor hesaba katılmıyordu çünkü. İyi bir çeyizi vardı, çevrenin en güçlü ailelerinden birine mensuptu, başka türlüydü, zarifti, güzel giyinirdi, kibardı.

Michał, sanki öylesine konuşurmuş gibi, ara ara karısının ve kızının yanında yaşamı boyunca olsa olsa yüz, iki yüz sözcük etmiş ve tüm ömrünü malikânenin çatısında geçirmiş İhtiyar Boski'den ve Paweł'in sıradan ve çirkin kız kardeşlerinden söz ederdi.

"İhtiyar Boski iyi adamdır," derdi Genowefa.

"Kız kardeşlerinden hiç söz etmez," derdi Misia ve Izydor'a anlamlı anlamlı bakarak. "Her ailede var işte bir şeyler," diye eklerdi.

Michał, giyinmiş kuşanmış kızı pazar günleri, öğleden sonra Paweł'le dansa giderken gazete okuyormuş gibi davranırdı. Kaşlarını, annesinin kara kalemiyle nasıl çizdiğini, dudaklarını özene bezene nasıl boyadığını görürdü. Aynanın yanında durup sütyeninin duruşunu nasıl kontrol ettiğini, on yedinci doğum gününde istediği o menekşe kokulu parfümü kulaklarının arkasına nasıl sıktığını görürdü hep. Genowefa ve Izydor ona pencereden bakarlarken hiç ses çıkarmazdı Michał.

Yine böyle bir pazar günü, "Paweł evlilikten söz ediyor. Evlenme teklif edecekmiş," dedi Genowefa.

Michał lafı sonuna kadar dinlemek bile istememişti.

"Olmaz. Daha çok genç. Kielce'ye gönderelim onu, buradaki, Taszów'daki okuldan daha iyi bir okula."

"Kız okumak istemiyor. Evlenmek istiyor. Görmüyor musun?"

Michał kafasını olumsuz anlamda sallamıştı.

"Yok yok, olmaz. Henüz erken. Kocaymış, çocuklarmış nesine gerek, hayatını yaşasın... Hem nerede oturacaklar?

Paweł nerede çalışacak? Ne de olsa daha okula gidiyor. Yok, biraz daha beklemek gerek."

"Neyi beklemek gerek? Aceleyle koştura koştura evlenmelerinin gerekeceği zamanı mı?"

O zaman Michał kızı için yapacağı evi düşünmeye başladı. Kızına dünyadaki en rahat ve en büyük evi yapacaktı. Meyve bahçesi içinde, kileri ve bahçesi olan bir ev. Hani Misia'nın ayrılmak zorunda kalmayacağı, hep birlikte yaşayabilecekleri bir ev. İçinde herkese yetecek kadar çok oda olacaktı, pencereleri de dünyanın dört bir tarafına açılacaktı. Temeli kumtaşından yapılacak, duvarları evi iyice ısıtan tuğlalardan, cephesi de en kaliteli ahşaptan olacaktı. İki katlı olacak, ayrıca çatı katı ve kileri de bulunacaktı. Bir de Misia için camlı bir balkon olması gerekti, çünkü ancak o zaman İsa'nın Eti Yortusu'nda tarlalardan çıkan tören alayını görebilirdi. Bu evde Misia'nın pek çok çocuğu olabilirdi. Tabii hizmetçisi de. Misia'ya hizmet edilmeliydi.

Ertesi gün öğle yemeğini erkenden yedi ve Kadimzamanlar'da ev aramak üzere yola koyuldu. Tepe'yi düşündü. Aknehir kıyısını düşündü. Yol boyu böyle bir evin yapımının en azından üç yıl süreceğini hesap etti, böylece Misia'nın evliliğini de geciktirmiş olacaktı.

Florentynka'nın Zamanı

Paskalya'da Kutsal Cumartesi günü Florentynka köpeklerinden birini alıp yiyeceklerini kutsamak için kiliseye gitti. Sepetine bir kavanoz süt koymuştu, çünkü köpekleri ve kendisi için evde bulabildiği tek yiyecek buydu. Kavanozu yabani turp ve pervane çiçeklerinin taze yapraklarıyla kapladı.

Sepetler içindeki kutsanacak yiyecekler, Jeszkotleli Meryem Ana'nın kenardaki altarının önüne konurdu. O bir kadın olarak yemeklerle ilgilenmek zorundadır –hem pişirilmesiyle hem de kutsanmasıyla. Erkek olan Tanrı'nın aklında daha önemli düşünceler vardır: Savaşlar, felaketler, fetihler ve uzak seferler. Kadınlar yemek işleriyle ilgilenirler.

Kısacası insanlar yan taraftaki altarın, yani Jeszkotleli Meryem Ana'nın önüne yiyecekleri koyar, sıralarda oturup rahibin ona kutsal suyu atmasını beklerlerdi. Herkes birbirinden biraz uzakta ve sessizlik içinde otururdu, çünkü Paskalya'da Kutsal Cumartesi günü, kilise, bir mağara gibi, hava saldırısına karşı yapılmış bir beton sığınak gibi karanlık ve sessiz olurdu.

Florentynka, adı Teke olan köpeğiyle yan altara yaklaştı. Kendi sepetini diğer sepetlerin arasına koydu. Diğer

sepetlerde sucuklar, pastalar, kaymaklı turplar, renk renk paskalya yumurtaları ve şahane beyaz ekmekler vardı. Ah Florentynka nasıl da açtı, ah o köpek nasıl da açtı.

Florentynka Meryem Ana'ya baktı, onun pürüzsüz yüzündeki gülümsemeyi gördü. Teke bir sepeti kokluyor ve içindeki bir parça sucuğu çekiştiriyordu.

"Burada böyle durur gülümsersin İyi Anamız, köpekler de sana gelen yiyecekleri yer işte," dedi Florentynka yavaşça. "İnsanın köpeği anlaması bazen zor oluyor. İyi Anamız, sen hem insanları hem de hayvanları anlarsın mutlaka. Hatta ayın bile düşüncelerini anlarsın..." Florentynka içini çekti. "Ben dua etmeye gidiyorum. Benim köpeğe göz kulak oluver." Köpeği, o muhteşem ikonun önündeki korkuluğa, üzerleri peçete kaplı sepetlerin arasına bağladı. "Şimdi dönerim."

Kendisine, Jeszkotleli süslü kadınların oturduğu ilk sırada bir yer buldu. Kadınlar anlamsızca ondan uzaklaştılar ve birbirlerine manalı manalı baktılar.

O sırada, kenardaki Meryem Ana altarına kilisede düzeni sağlamakla görevli zangoç yaklaştı. Önce bir hareket fark etti, ama gözleri ne gördüğünü tam olarak anlamlandıramadı. Ama o kocaman, iğrenç köpeğin kutsanacak sepetlere daldığını görünce öfkeyle sarsıldı ve yüzüne kan hücum etti. Bu kâfirliğe dayanamayarak küstah hayvana doğru koştu. İpi eline aldı ve titreyen ellerle düğümü çözdü. O anda ikonadan bir kadın fısıltısı duyuldu:

"Bırak o köpeği! Kadimzamanlar'dan Florentynka onu bana emanet etti."

Evin Zamanı

Temel, mükemmel bir kare olarak kazıldı. Kenarları dört bir yönle uyum içindeydi.

Michał, Paweł Boski ve işçiler, duvar taşlarını –kumtaşı– ördüler, sonra üzerine ahşap kirişleri koydular.

Kilerleri kapatınca, bu yapıya "ev" demeye başladılar, damı kapatıp onu evin bittiğini ifade eden çelenkle taçlandırınca, doğru dürüst bir ev haline geldi artık. Ama esasında duvarları örülüp alanlar oluşunca tam olarak ortaya çıkmaya başladı. Bu kapalı alanlar evin ruhudur çünkü.

Evi tam iki yıl boyunca inşa ettiler. Çelengi dama 1936 yılının yazında koydular.[4] Evin önünde bir de fotoğraf çektirdiler.

Evin birkaç kileri vardı. Birinin iki penceresi vardı ki, bu hem bodrum kat, hem de yazlık mutfak olacaktı. İkincisinin bir penceresi vardı, onu bir hücre olarak düşündüler, çamaşırhane ve patates kileri olacaktı. Üçüncüsünün hiç penceresi yoktu: Bu her ihtimale karşı sığınak olarak düşünülmüştü. Michał bu üçüncünün altına bir dördüncü

4 Polonya'da bir bina bitince, bittiğinin kanıtı olarak, damına bir çelenk konması bir gelenekti. (ç.n.)

kilerin de kazılmasını emretmişti, küçük ve soğuktu –buz için veya başka her ne içinse artık.

Taş temelin üstündeki giriş katı yüksekti, ahşap tırabzanlı merdivenlerle çıkılırdı buraya. İki girişi vardı. Birincisi yoldan verandaya, daha sonra da diğer odaların açıldığı salona giren kapı. Ötekiyse sahanlıktan mutfağa açılan giriş. Mutfağın kocaman bir penceresi vardı, duvarın karşısında da Misia'nın Taszów'dan aldığı mavi fayanslı ocak duruyordu. Mutfakta üç kapı vardı. Biri salona, diğeri merdivenlere, bir diğeri de küçük odaya açılırdı. Giriş yuvarlak biçimde inşa edilmişti. Bütün kapıları geçerek bir daire çizmek mümkündü.

Antreden merdivenle, henüz bitmeyi bekleyen dört odanın bulunduğu ilk kata çıkılırdı.

Üstünde bir kat daha vardı –çatı katı. Ahşap, dar merdivenlerle çıkılıyordu. Çatı katı küçük Izydor'u büyülemişti, çünkü dünyanın dört bir yanına açılan pencereleri vardı.

Evin cephesi balık pulları görünümlü ahşapla kaplanmıştı. Bu İhtiyar Boski'nin fikriydi. İhtiyar, malikânenin çatısı gibi güzel bir çatı da döşemişti buraya. Evin önünde leylaklar vardı. Ev yokken bile vardı bu leylaklar zaten. Şimdi camlara kadar uzanıyorlardı. Leylakların altına bir bank yerleştirilmişti. Kadimzamanlar'dan gelenler burada durur, yapıya hayran hayran bakarlardı. Çevrede kimse böyle güzel bir ev yapmamıştı. Toprak Sahibi Popielski de atla gelmiş ve Paweł Boski'nin sırtına vurup beğendiğini söylemişti. Paweł de onu düğüne davet etmişti.

Pazar günü Michał evi kutsaması için rahibe gitmişti. Rahip verandada durup hayranlıkla bakmıştı eve.

“Kızına güzel bir ev yaptın.”

Michał omuzlarını silkti.

En sonunda evi döşemeye başladılar. Möblelerin büyük bölümünü İhtiyar Boski yapmıştı, ama Kielce’den arabayla getirilenler de vardı. Örneğin büyük bir dolaplı saat, büfe ve oymalı ayaklı, yuvarlak meşe bir masa.

Misia’nın bakışları evin çevresinde gezince kederleniyordu. Nadas arazisinde yetişen çimen gibi düz, gri, kuru bir zeminle kaplıydı. Bu yüzden Michał, Misia için ağaçlar satın aldı. Ve bir günde, daha sonra evin etrafında bir meyve bahçesi olacak bir düzen kurdu. Elma ağaçları, armut, erik ve ceviz ağaçları. Aynı bahçenin ortasına Havva’yı baştan çıkaran meyveyi veren bir ikiz elma ağacı dikti.

Bayan Papugowa'nın Zamanı

Stasia Boska, annesinin ölümünden, kız kardeşleri kocalarıyla yaşamaya başladıktan ve Paweł, Misia ile evlendikten sonra, babasıyla baş başa kalmıştı.

İhtiyar Boski ile yaşamak zordu. Her zaman hoşnutsuz ve sinirliydi. Kızı bazen yemeği geciktirse, saldırganlaşırdı. Sonra Stasia, frenk üzümlerinin arasına gidip çalılara çöker ve ağlardı. Babasını öfkelendirmemek için sessizce ağlamaya çalışırdı.

Boski, Michał Niebieski'nin kızı için bir ev yapmak üzere arazi aldığını oğlundan öğrenmiş ve uyuyamamıştı. Birkaç gün sonra, o da tüm birikimlerini toplayıp hemen Michał'inkinin yanında bir miktar arazi almıştı.

Orada Stasia için bir ev yapmaya karar vermişti. Malikânenin çatısında otururken çoklukla bu konuyu düşünmüştü. "Eğer Michał kızı için ev yapabiliyorsa, ben Boski, neden aynısını yapamayayım?" diye düşünmüştü "Neden ben de bir ev yapmayayım?"

Ve Boski, Stasia için bir ev inşa etmeye başlamıştı.

Toprakta sopayla bir dikdörtgen işaretlemiş ve ertesi gün temelleri kazmaya başlamıştı. Toprak Sahibi Popielski, ona tatil vermişti. Bu, İhtiyar Boski'nin ilk tatiliydi. Sonra Boski, çevreden, kazılmış çukurlara bir hizada dizdiği

parçalar halinde kireçtaşından, küçük ve büyük taşlar getirmişti. Bir ay sürmüştü. Paweł, Boski'yi görmeye geldiğinde kazılmış çukurlara lanet yağdırmıştı.

"Ne yapıyorsun, baba? Parayı nereden bulacaksın? Burnumun dibinde kümes yaparak kendini aptal durumuna düşürme."

"Bu ne kibir be? Kardeşine ev yapıyorum."

Paweł, babasını ikna etmenin bir yolu olmadığını bildiğinden, sonunda ona atlı arabayla kalaslar getirmişti.

Şimdi evler birbirine paralel yükseliyordu. Biri, geniş pencereleri ve büyük odalarıyla, ferah ve şekilliydi. Diğeri küçük pencereleriyle ufak, basık, kamburdu. Biri, arkasına orman ve Nehir'i alan, açık bir alanda duruyordu. Karayolu ile Wola Yolu arasında sıkışıp kalan diğeri, frenk üzümü çalıları ve yabani leylaklar içinde gizlenmişti.

Boski evi yapmakla meşgulken Stasia huzur içindeydi. Öğleden sonraları hayvanları besler, sonra yemeği yapmak için aşağı inerdi. Önce tarlaya gider ve kumlu topraktan birkaç patates çıkarırdı. Çalıların altında hazine, paçavralara sarılı mücevherler veya bir kutu dolusu dolar bulacağını düşlerdi. Sonra patatesleri soyarken kendisinin bir şifacı, patateslerin onu görmeye gelen hastaları olduğunu, onun da hastalıklarını uzaklaştırıp bedenlerini kötülüklerden temizlediğini düşünürdü. Sonra patatesleri kaynayan suya atarken bir güzellik iksiri hazırladığını ve onu içer içmez, yaşamının sonsuza kadar değişeceğini düşlerdi. Kielce'den bazı doktor ve avukatlar onu Karayolu'nda görecekler ve hediye yağmuruna tutup bir prensesmiş gibi ona âşık olacaklardı.

İşte yemeğin pişmesinin bu kadar uzun sürmesinin nedeni buydu.

Düşlemek, özünde yaratıcıdır; madde ve ruhu uzlaştıran bir köprüdür. Özellikle yoğun ve sık yapıldığında. Sonra imge bir madde damlasına dönüşür ve yaşamın akımlarına katılır. Bazen yolu boyunca, içinde bir şey çarpıtılır ve değişir. Böylece yeterince güçlüyse, tüm insan arzuları gerçek olur –ancak her zaman tamamen beklendiği gibi olmaz.

Bir gün, Stasia pis suları dökmek için dışarı çıktığında, yabancı bir adam görmüştü. Tam da düşlerindeki gibi. Adam ona yaklaşıp Kielce'ye giden yolu sormuş, o da cevaplamıştı. Birkaç saat sonra adam geri geldiğinde, yine Stasia'ya rastlamıştı, bu sefer kızın omuzlarında bir yaba vardı, böylece adam ona yardım etmiş ve daha uzun konuşmuşlardı. Doğrusu bir doktor veya avukat değildi, ancak posta çalışanıydı, Kielce'den Taszów'a telefon hattı çekilmesi işinde çalışıyordu. Stasia onu eğlenceli ve özgüvenli bulmuştu. Adam, çarşamba günü için bir yürüyüş ve cumartesi günü de dansa gitmek için Stasia'dan söz almıştı. Şaşırtıcı olansa İhtiyar Bolski'nin onu beğenmesiydi. Adamın adı Papuga'ydı.

Bundan sonra, Stasia'nın yaşamı farklı bir yola girmişti. Güzelleşmişti. Jeszkotle'de zaman geçirip Szenbert'le alışverişe gidiyordu ve herkes Papuga'nın onu atlı arabasıyla oraya götürdüğünü görüyordu. Stasia 1937'nin sonbaharında hamile kalmış, Noel'de evlenip Bayan Papugowa olmuştu. Mütevazı düğün, yeni tamamlanmış evlerinin bir odasında yapılmıştı. İhtiyar Boski ertesi gün odaya ahşap bir duvar yapmış, böylelikle evi ikiye bölmüştü.

Stasia yazın bir oğlan doğurmuştu. Artık telefon hatları, Kadimzamanlar'ın ötesine kadar ulaşıyordu. Papuga sadece pazarları geliyordu, o zaman da yorgun ve çok şey bekler bir halde oluyordu. Eşinin sevgi gösterileri onu sinirlendiriyor, uzun süre yemeğini beklemek zorunda kalmaktan rahatsızlık duyuyordu. Sonraları sadece iki pazarda bir gelmeye başlamış, Azizler Günü'nde uğramamıştı bile. Ebeveynlerinin mezarlarını ziyaret etmesi gerektiğini söylediğinde Stasia da ona inanmıştı.

Kocasını Noel Arifesi yemeğine beklediğinde, gecenin bir aynaya dönüştürdüğü pencerede kendi yansımasını görmüş ve Papuga'nın temelli gittiğine inanmıştı.

Misia'nın Meleğinin Zamanı

Misia ilk çocuğunu doğururken, melek ona Kudüs'ü göstermişti.

Misia, yatak odasında, yatakta, beyaz çarşafların arasında, sodalı suyla ovulmuş yerlerin kokusu içinde, zambak desenli perdelerle güneşten korunmuş halde yatıyordu. Jeszkotle'den gelen, her tür aleti sterilize etmekle meşgul doktor, bir hemşire ile Genowefa ve Paweł'le birlikte kimsenin göremediği melek de oradaydı.

Misia'nın kafasındaki her şey bulanıktı. Yorgundu. Ağrılar aniden geliyordu, onlarla baş etmek mümkün değildi. Bir uykuya sürüklenmişti –yarı uyku, uyanık rüya görme. Bir kahve çekirdeği kadar küçük olduğunu ve malikâne kadar büyük bir öğütücünün içine düştüğünü düşlemişti. Karanlık bir uçuruma düştüğünde öğütücü makinenin içine inmişti. Canını yakmıştı. Bedeni toza dönüşüyordu.

Melek, ağrının neye benzediğini anlayamasa da Misia'nın düşüncelerini okuyup bedenini hissedebiliyordu. Bu nedenle, kısa süreliğine Misia'nın ruhunu tamamen başka bir yere götürüp ona Kudüs'ü göstermişti.

Misia, hareket halindeymiş gibi dalgalanan ve geniş alanlara yayılan sarımsı kahverengi çölü görmüştü. Bu kum denizinde hafif bir çöküntü içinde bir kent vardı. Daire-

seldi. Etrafında dört kapının durduğu taş duvarlar vardı. İlk kapı, Süt kapısıydı, ikincisi Bal, üçüncüsü Şarap ve dördüncüsü Zeytinyağıydı. Her kapıdan, tek bir yol ortaya ulaşırdı. Birincisi boyunca öküzler sürülüyor, ikincisi boyunca aslanlar yönlendiriliyor, üçüncüsü boyunca atmacalar taşınıyor ve dördüncüsünde insanlar yürüyordu. Misia, kendini kentin ortasında, parke taşlı bir pazaryerinde Kurtarıcının evinin durduğu yerde bulmuştu. Kapısının önünde duruyordu.

Birisi kapıya içeriden vuruyordu, buna şaşıran Misia sormuştu: "Kim var orada?"

"Benim," diye cevap vermişti ses.

"Gel," demişti Misia. Sonra Hazreti İsa gelip onu göğsüne bastırmıştı. Misia, onun giydiği elbisenin kokusunu alabiliyordu. Keten gömleğe sarıldı ve ne kadar çok sevildiğini hissetti.

Ancak bu noktada, her zaman çok dikkatli olan Misia'nın meleği, onu Hazreti İsa'nın kollarından alıp çocuk doğurmak üzere olan bedene geri fırlatmıştı. Misia iç çekip bir oğlan doğurmuştu.

Başak'ın Zamanı

Sonbaharın ilk dolunayında Başak, bitkilerin –sabunotu, eşekkulağı, kişniş, hindiba ve hatmi– köklerini kazmıştı. Kadimzamanlar'ın göllerinde bunlardan çok vardı. Başak da kızını yanına alır, geceleyin ormanda ve kasabada yürürlerdi.

Bir gün, Mayıs Böceği Tepesi'nden geçerlerken köpekler tarafından çevrilmiş kambur, dişi bir figür görmüşlerdi. Gümüş ay ışığı hepsinin tepesini beyazlatmıştı.

Başak, Ruta'yı arkasından çekip kadına doğru yürümüştü. Yaşlı kadının yanına vardıklarında köpekler endişeyle hırlamaya başlamışlardı.

"Florentynka," demişti Başak yumuşakça.

Kadın yüzünü onlardan yana çevirmişti. Gözleri çalkalanmış gibi baygındı. Yüzü buruşmuş bir elma gibiydi. İnce, gri örgü saçları zayıf omuzlarına yayılmıştı.

Kadının yanına yere oturmuşlardı. Onun gibi ayın yuvarlak halinden memnun yüzüne bakıyorlardı.

"Çocuklarımı aldı, benim ihtiyarı kandırdı ve şimdi de benim hislerimi karıştırdı," diye yakınmıştı Florentynka.

Başak, derin derin içini çekip ayın yüzüne bakmıştı.

Köpeklerden biri aniden ulumaya başlamıştı.

“Bir düş gördüm,” demişti Başak. “Ay, pencerelerime vurup sordu: ‘Senin bir annen yok, Başak ve kızının da büyükannesi yok, doğru mu?’ ‘Evet,’ diye cevap verdim. ‘Kasabada bir kere haksızlık ettiğim, iyi, yalnız bir kadın var. Çocuğu veya torunu yok. Ona gidip beni affetmesini söyle. Ben artık yaşlıyım ve hafızam zayıf.’ O da işte böyle dedi. Sonra da dedi ki, ‘Onu Tepe’de bulacaksın, her ay dünyaya tam halimde göründüğümde beni lanetlediği yerde.’ Sonra ona, ‘Neden seni affetmesini istiyorsun? Neden bir insanın affına gereksinimin var?’ diye sordum. O da, ‘Çünkü insan acısı yüzümde karanlık izler açar. Bir gün insan acısıyla söneceğim,’ diye cevap verdi. Bana söylediği buydu, şimdi de buradayım işte.”

Florentynka, delici bakışlarını Başak’ın gözlerine dikmişti.

“Bu doğru mu?”

“Evet. Hem de nasıl doğru.”

“Onu affetmemi mi istedi?”

“Evet.”

“Ve benim kızım olmanı, onun da torunum?”

“Bana söylediği buydu.”

Florentynka, yüzünü gökyüzüne kaldırdığında, soluk gözlerinde bir şey parlamıştı.

“Büyükanne, büyük köpeğin adı ne?” diye sormuştu küçük Ruta.

“Teke.”

“Teke mi?”

“Evet. Okşa bakalım.”

Ruta, elini dikkatle uzatıp köpeğin başına koymuştu.

“Benim kuzenimdir, çok akıllıdır,” demişti Florentynka, Başak onun buruşmuş yanaklarından yaşların süzüldüğünü görmüştü.

“Ay, sadece güneş için bir maskedir. Dünyaya göz kulak olmak için gece çıktığında onu takar. Ayın hafızası kısadır, bir ay önce ne olduğunu hatırlamaz. Her şeyi karıştırır. Affet onu Florentynka.”

Florentynka derin bir iç çekmişti.

“Onu affediyorum. İkimiz de yaşlıyız, neden tartışmak zorundayız ki?” demişti sessizce. “Seni affediyorum, yaşlı aptal!” diye gökyüzüne bağırmıştı.

Başak gülmeye başlamış, köpekler uyanıp ayaklarına atlayana dek, kahkahalara boğulmuştu. Florentynka da gülmeye başlamıştı. Ayağa kalkıp kollarını açarak gökyüzüne kaldırmıştı.

“Ay, seni affediyorum. Bana yaptığın tüm hatalar için seni affediyorum!” diye yüksek ve keskin bir sesle bağırmıştı.

Birden, bir yerlerden, Karanehir’den gelen bir esinti, yaşlı kadının gri lülelerini dalgalandırmıştı. Evlerden birinde, bir ışık yanmış ve bir adam bağırmıştı:

“Sus kadın! Uyumaya çalışıyoruz.”

“Öyleyse yat uyu, zıbar!” diye bağırmıştı Başak cevap olarak omuzlarının üzerinden. “Sadece uyuyacaksan neden dünyaya geldin ki?”

Ruta'nın Zamanı

"Kasabaya gitme, başına bir şey gelebilir," derdi Başak kızına. "Bazen hepsinin sarhoş olduğunu düşünüyorum –öyle yavaş ve ağırlar ki. Ancak bir şey ters gittiğinde canlanırlar."

Oysa Ruta, Kadimzamanlar'a yakınlık duyuyordu. Orada bir değirmen, değirmenci ve eşi vardı, yoksul işçiler, kerpetenle diş çeken Cherubin vardı. Onun gibi koşan çocuklar vardı. Yani en azından aynı görünüyorlardı. Çitlerinde, Ruta'nın dünyasında en beyaz şey olan çarşafların kuruduğu yeşil panjurlu evler vardı.

Ruta, kasabada annesiyle yürürken herkesin onlara baktığını hissedebiliyordu. Kadınlar gözlerini güneşten koruyor, adamlar da gizlice tükürüyorlardı. Annesi hiç önem vermiyordu, ama Ruta onların bakışlarından korkuyordu. Annesine olabildiğince sokulup büyük elini sıkı sıkı tutunuyordu.

Yaz akşamları, kötü insanlar evlerinde kendi işleriyle uğraşırken, Ruta kasabanın sınırına gidip gri kulübelere ve bacalarından çıkan parlak dumana bakmayı severdi. Sonra, biraz daha büyüdüğünde, kendini pencerelerine sürünüp içeriyi dikizleyecek kadar cesur hissetmişti. Serafinlerde her zaman döşeme tahtaları üzerinde sürünen çocuklar

olurdu. Ruta onları saatlerce izleyebilirdi, bir parça tahtanın üstünde dururken bir şeylerin tadına bakıp tombul elleriyle okşarlardı –çeşitli nesneleri ağızlarına koyup onları şekermiş gibi emmelerini veya masanın altına kıvrılıp ahşap gökyüzüne şaşırarak bakmalarını izlerdi.

Sonunda insanlar çocuklarını yatırır, Ruta da topladıkları her şeyi incelerdi: Tabaklar, tencereler, bıçaklar ve çatallar, perdeler, tasvirler, saatler, kilimler, saksıda çiçekler, çerçeveli fotoğraflar, desenli muşamba masa örtüleri, yatak örtüleri, sepetler, insanların evlerini özel yapan küçük nesneler. Kasabadaki tüm nesneleri ve kime ait olduklarını biliyordu. Sadece Florentynka'nın beyaz file perdeleri vardı. Malaklar bir nikel bıçak takımına sahipti. Genç Bayan Cherubin, tığla güzel yastıklar işlemişti. Serafinlerin duvarında Hazreti İsa'nın bir tekneden ders verdiğini gösteren büyük bir tasviri asılıydı. Sadece Boskiler üstünde güller olan, yeşil yatak örtülerine sahipti ve sonra ormanın hemen yanındaki evleri hazır olduğunda, oraya gerçek hazineleri getirmeye başlamışlardı.

Ruta bu evi çok beğenirdi. En büyük ve en güzel ev buydu. Üzerinde bir paratoner ve pencereler olan eğimli bir çatısı, gerçek bir balkonu, cilalı verandası, mutfaktan ikinci bir girişi vardı. Ruta kendine, büyük bir leylak ağacında, akşamları oturup Boskilerin evini izleyebileceği bir yer bulmuştu. En büyük odada, bir sonbahar ormanının zemini kadar muhteşem, yumuşak, yeni bir halının serili olduğunu görmüştü. Dolaplı saat içeri taşındığında, kalbi bir o yana, bir bu yana sallanıp zamanı ölçerken, o leylakta oturuyordu –saat yaşayan bir canlı olmalıydı– zira kendi-

ne göre hareket ediyordu. Küçük çocuğa ait oyuncakları görmüştü ve sonradan gelen için alınan beşiği.

Boskilerin evindeki en küçük nesneye kadar, her şeye aşina olur olmaz, dikkatini kendi yaşıtı olan oğlana çevirmişti. Leylak ağacı, oğlanın çatı katındaki odasında ne yaptığını görmesine yetecek kadar yüksek değildi. Onun Izydor olduğunu ve diğer çocuklara benzemediğini biliyordu. Bunun iyi mi, yoksa kötü mü olduğunu bilmiyordu. Kocaman bir kafası vardı ve salyaları açık duran ağzından çenesine damlıyordu. Sazlıktaki bir ot kadar uzun ve inceydi.

Bir akşam Izydor, Ruta'yı leylak ağacında otururken ayağından yakalamıştı. Ruta ondan kurtulup kaçmıştı. Ancak birkaç gün sonra geri geldiğinde Izydor onu bekliyordu. Ruta dalların arasında ona yanında bir yer hazırlamıştı. Tek kelime etmeden bütün akşam orada oturmuşlardı. Izydor, yeni evinde süren yaşamı izlemişti. Dudaklarını oynatan insanları, ne dediklerini duymadan görmüştü. Bir odadan diğerine, mutfaktan kilere karmaşa içinde dolaştıklarını, küçük Antek'in sessizce ağladığını görmüştü.

Ruta ve Izydor, ağaçta sessiz olmayı sevmişlerdi.

Artık her gün görüşmeye başlamışlardı. İnsanların görüş alanından kayboluyorlardı. Çitteki bir delikten Malak'ın tarlasına geçer, ormana doğru Wola Yolu'nda yürürlerdi. Ruta, yol kenarından bitkiler toplardı: Keçiboynuzu, kazayağı, kekik otu ve ekşi yonca. Onları, koklaması için Izydor'un burnuna sokardı.

"Bu yenir. Bu da yenir. Bu da."

Yoldan, yeşil vadinin ortasında parlayan bir yarık gibi akan Karanehir'i izlerlerdi. Karanlık, mantar kokulu bir koruyu geçip ormana dalarlardı.

"Çok uzağa gitmeyelim," diye itiraz etmişti önce Izydor, ancak sonra kendini tamamen Ruta'nın ellerine bırakmıştı.

Orman her zaman, Michał'in madalyasının durduğu kadife kaplı kutu gibi ılık ve yumuşaktı. Uzanılan yerde, orman zeminindeki çamların iğneleri nazikçe çöküp bedeni içine alan bir oyuk meydana getirirdi. Yukarıda, çam ağaçlarının üstünlük sağladığı gökyüzü vardı. Mis kokuyordu.

Ruta'nın birçok düşüncesi vardı. Saklambaç ve ebecilik oynamışlar, ağaç olup dallardan çeşitli şekiller yapmışlardı –bazen bir el kadar küçük, bazen ormanda yer kaplayacak kadar büyük. Yazın, tüm açık alanların horoz mantarlarıyla sapsarı olduğunu gördüklerinde önemli mantar türlerini incelemişlerdi.

Ruta, mantarları bitkilerden ve hayvanlardan çok severdi. Gerçek mantar krallığının, güneşin erişemediği toprağın altında nasıl gizlendiğini anlatmıştı. Sadece ölüme mahkûm edilmiş veya krallıktan sürgüne gönderilmiş mantarların ceza olarak toprağın yüzeyine çıktığını söylemişti. Burada güneşle, insan eliyle ve hayvanların üstlerine basmasıyla yok olurlar. Gerçek yeraltı mantarı ölümsüzdür.

Sonbaharda Ruta'nın gözleri bir kuşunki gibi sarı ve delici bir hale gelmişti, artık mantar avına gidebilirdi. Her zamankinden daha az konuşuyordu, Izydor onun orada var olmadığını düşünüyordu. Mantarların toprak yüzeyine çıktığı, dokunaçlarını dünyaya uzattığı tüm noktaları biliyordu. Bir çörek mantarı veya huş boleti

bulduğunda yanına uzanır, toplama girişiminden önce onu uzun uzun incelerdi. Ancak Ruta aralarında en çok köygöçüreni severdi. Tüm gözde alanlarını bilirdi. En çoğu, Karayolu'nun diğer tarafındaki huş ormanındaydı. O yıl, ilahî mevcudiyet tüm Kadimzamanlar'da açıkça hissedilmiş, köygöçürenler Haziran başında ortaya çıkmış ve huş alanlarını kırmızı şapkalarıyla kaplamışlardı. Ruta, aralarında sekerken onlara zarar vermemek için dikkatle davranıyordu. Sonra da aralarına uzanıp kırmızı elbiselerinin altından onları gözetliyordu.

"Dikkatli ol, onlar zehirli," diye Izydor onu uyarmış, ancak Ruta gülmüştü.

Izydor'a, sadece kırmızı olanları değil, beyaz, yeşilimsi veya at mantarı gibi diğer mantarları taklit eden çeşitli köygöçürenleri göstermişti.

"Annem onları yer."

"Yalan söyleme, onlar çok zehirli," demişti Izydor sinirlenerek.

"Anneme zarar vermez onlar. Ben de bir gün yiyebileceğim."

"Tamam, tamam. Beyaz olanlara dikkat et. En kötüleri onlar."

Ruta'nın cesareti Izydor'u etkilemişti. Ancak sadece mantarlara bakmak ona yetmiyordu. Onlar hakkında daha çok şey öğrenmek istemişti. Misia'nın yemek kitabında, onlara adanmış koca bir bölüm bulmuştu. Bir sayfada yenebilen mantarlar, diğerinde ise yenmeyen ve zehirli olanlar vardı.

Bir başka zaman kitabı kazağının altında ormana götürüp resimleri Ruta'ya göstermişti. Ruta inanmamıştı.

"Burada yazılanı okusana," demişti, köygöçürenin altındaki yazıyı işaret ederek. "*Amanita muscaria*. Sinek mantarı."

"Burada yazılı olduğunu ne biliyorsun?"

"Harfleri birleştirdim."

"Bu harf ne?"

"A."

"A? Bu kadar mı? Sadece a?"

"Bu m."

"M."

"Bana okumayı öğret, Izek."

Böylece Izydor, Ruta'ya okumayı öğretmişti. Önce Misia'nın yemek kitabını, sonra da eski bir takvim getirmişti. Ruta, hızla öğrenmişti, ancak çabuk sıkılıyordu. Sonbaharla birlikte, Izydor kendi bildiği kadarını ona öğretmişti.

Bir gün, Ruta'yı mantar korusunda bekler, takvimi karıştırırken beyaz sayfaların üstüne büyük bir gölge düşmüştü. Izydor, yukarı bakıp korkmuştu. Ruta'nın arkasında annesi duruyordu. Çıplak ayaklı ve iri yapılı bir kadındı.

"Benden korkma. Seni iyi tanıyorum," demişti.

Izydor cevap vermemişti.

"Sen akıllı bir çocuksun." Yanına eğilip başına dokunmuştu. "İyi bir kalbin var, yolculuklarında uzaklara gideceksin."

Birdenbire hızla onu kendine çekip göğsüne basmıştı. Izydor bir şey hissedemediğinden veya korkudan, uyuyakalmışçasına düşünmeyi bırakmıştı.

Sonra Ruta'nın annesi ayrılmıştı yanlarından. Ruta, bir değnekle toprağı eşelemişti.

"Seni seviyor. Hep seni soruyor."

"Beni mi?"

"Onun ne kadar güçlü olduğunu bilemezsin. Koca taşları bile kaldırabilir."

"Hiçbir kadın, bir erkekten daha güçlü olamaz," demişti artık uyanmış Izydor.

"Bütün sırları bilir."

"Eğer o söylediğin gibi olsaydı, ormanda yıkık bir kulübe yerine, Jeszkotle'deki Pazar meydanında yaşardınız. Ayakkabıların, elbiselerin olurdu, şapkaların ve yüzüklerin. O zaman o gerçekten önemli biri olurdu."

Ruta, başını eğmişti.

"Sana bir şey göstereceğim, gerçi gizli ama."

Wydymacz'ın ötesine gitmiş, genç meşe ormanını geçmişlerdi, bir huş korusunda yürüyorlardı. Izydor, daha önce buraya hiç gelmemişti. Evden çok uzakta olmalılardı.

Ruta aniden durmuştu.

"İşte burası."

Izydor şaşkınlıkla bakmıştı. Etrafları huş ağaçlarıyla kaplıydı. Rüzgâr, ince dallarda hışırdıyordu.

"Burası Kadimzamanlar'ın sınırı," demişti Ruta, elini ileri uzatarak.

Izydor anlamamıştı.

"Kadimzamanlar burada bitiyor, buradan ötede bir şey yok."

"Ne demek istiyorsun? Ya Wola, Taszów ve Kielce? Kielce'ye giden yol buralarda bir yerde olmalı."

"Kielce, Wola ve Taszów Kadimzamanlar'a ait değil. Hepsinin bittiği yer burası."

Izydor katıla katıla gülerken topuklarının üzerinde dönmüştü.

"Ne saçmalıyorsun? Kielce'ye giden insanlar yok mu? Babam oraya gider. Misia'nın mobilyalarını Kielce'den getirmişlerdi. Paweł de Kielce'de bulunmuştu. Babam Rusya'ya gitmişti."

"Hepsi de orada olduklarını zannetmişlerdi. Bir yolculuğa çıkmışlar, bir sınıra ulaşmışlar ve gelip burada durmuşlar. Belki de daha ileri yolculuk yaptıklarını düşlüyorlardı –Kielce ve Rusya'nın orada olduğunu. Annem, bir keresinde bana bazı taşa dönüşmüş gibi görünenleri göstermişti. Kielce yolunda duruyorlardı. Hareketsiz, gözleri açık ve korkunç. Ölü gibiydiler. Bir süre sonra uyanıp evlerine gittiler ve anıları için düşlerini de götürdüler. İşte gerçekte olan bu."

"Şimdi sana bir şey göstereceğim!" diye bağırmıştı Izydor.

Birkaç adım geri çekilip Ruta'ya göre sınırın geçtiği noktaya doğru koşmaya başlamıştı. Sonra aniden durmuştu. Nedenini kendisi de bilmiyordu. Burada bir şeyler doğru

değildi. Ellerini ileri uzattığında parmak uçları kaybolmuştu.

Izydor, içinde iki farklı çocuğa ayrılmış gibi hissetmişti. Birisi ellerini ileri uzatmış duruyordu ve parmak uçlarından yoksun olduğu açıkça belliydi. Diğeri ise yanındaydı ve ilk çocuğu göremiyordu –veya dahası, onun parmaklarının olmadığını. Izydor bir anda her iki çocuk olmuştu.

"Izydor," demişti Ruta, "hadi eve dönelim."

Geri çekilmiş, sonra ellerini ceplerine sokmuştu Izydor. Yavaş yavaş bu ikililik kaybolmuştu. Eve doğru yola çıkmışlardı.

"Sınır hemen Taszów'un, Wola'nın ve Kotuszów bilet gişesinin ötesinden geçiyor. Ancak kimse tam olarak bilmiyordu. Sınır, bilindik insanları doğurabilir, biz de bir yerlerden geldiklerini düşünürüz. En korkutucu bulduğum, buradan çıkmanın imkânsız olduğu. Sanki bir saksının içinde oturuyoruz."

Izydor yol boyunca tek söz etmemişti. Ancak Karayolu'na geldiklerinde, "Bir çanta hazırlayıp, biraz yiyecek alıp, araştırmak için sınıra gidebiliriz. Belki bir yerde bir delik vardır," demişti.

Ruta, bir karınca tepeciği üzerinden atlamış ve ormana dönmüştü.

"Merak etme Izydor. Ne için başka dünyalara gereksinim duyalım ki?"

Izydor, onun elbisesinin ağaçlar arasında parladığını görmüş, sonra da kız ortadan kaybolmuştu.

Tanrı'nın Zamanı

Zamanın sınırlarının ötesinde olan Tanrı'nın, Kendini zamanın içinde ve dönüşümlerinde göstermesi gariptir. Eğer Tanrı'nın "nerede" olduğunu bilmiyorsanız –ki insanlar böyle sorular sorarlar– değişen ve hareket eden, bir şekle uymayan, dalgalanan ya da ortadan kaybolan her şeye bakmalısınız: Denizin yüzeyine, güneşin halesinin dansına, depremlere, kıtasal sürüklenmeye, karların erimesi ve buzulların hareketine, nehirlerin denize akmasına, tohumların filizlenmesine, dağlara şekil veren rüzgâra, annesinin karnında gelişen fetüse, gözlerin çevresindeki kırışıklıklara, mezarda çürüyen bedenlere, olgunlaşan şaraplara veya yağmurdan sonra çıkan mantarlara.

Tanrı, her süreçte mevcuttur. Tanrı, her dönüşümde atan bir nabızdır. Bir vardır, bir daha az vardır, bazen de hiç yoktur. Ancak yokken bile, Tanrı Kendini açıkça gösterir.

İnsan –aslında sürecin bizzat ta kendisidir– kalıcı olmayanlardan ve sürekli değişenlerden korkar, var olmayan bir şeyi icat etmesinin nedeni de işte budur –değişmezlik ve sonsuz ve değişmeyenin mükemmelliğini geçerli kabul eder. Böylece, Tanrı'ya değişmezlik yüklemiş ve Onu anlama yeteneğini bu şekilde yitirmiştir.

1939 yazında, Tanrı etraftaki her şeyin içindeydi, böylece çok nadir ve alışılagelmemiş şeyler olmuştu.

Zamanın başlangıcında, Tanrı olası her şeyi yaratmıştı, ancak O, Kendisi, olanaksız şeylerin tanrısıydı –hiç olmayan veya nadiren olan.

Tanrı, Başak'ın evinin hemen altında güneşte olgunlaşmış, erik büyüklüğündeki böğürtlenlerde ortaya çıkmıştı. Başak, en olgununu koparmış, mendiliyle koyu mavi kabuğunu silmiş ve onda yansıyan başka bir dünya görmüştü. Orada gökyüzü karanlıktı, neredeyse simsiyah, güneş puslu ve uzak, ormanlar toprağa sokulmuş çıplak sopa kümeleri gibi görünmüştü ve Dünya, sarhoş ve sersem, çukurların sıkıntısını çekiyordu. İnsanlar oradan, kara bir uçuruma kayıyorlardı. Başak, lanetli böğürtleni yemiş ve ekşi tadını dilinde hissetmişti. Kış için stok yapmak, her zamankinden daha çok yiyecek depolamak gerektiğini düşünmüştü.

Başak, artık her sabah şafakta, Ruta'yı yataktan çekip çıkarıyordu, birlikte ormana gidiyorlar ve oradan her tür zenginliği getiriyorlardı –sepetler dolusu mantar, kaplar dolusu çilek ve böğürtlen, taze fındık, yabanmersini, kızılcık, diken üzümü, kuş kirazı, mürver, alıç ve yalancı iğde. Onları güneşte ve gölgede kurutmak için günlerini geçirmişler ve güneşin eskisi gibi parlayıp parlamadığını tedirginlikle izlemişlerdi.

Tanrı da Başak'ı fiziksel olarak tedirgin ediyordu. Varlığını birden mucizevi bir şekilde kadının sütle dolan göğüslerinde göstermişti. İnsanlar bunu anladıklarında, gizlice Başak'a gelmiş ve bedenlerinin hasta kısımlarını, kadına sunmuşlardı, o da üzerlerine beyaz sütünü fışkırtmıştı.

Süt, genç Krasny'nin göz iltihabını, Franek Serafin'in ellerindeki siğilleri, Florentynka'nın ülserini ve Jeszkotle'den Yahudi bir çocuğun isiliğini iyileştirmişti.

Tedavi gören herkes savaşta ölmüştü. İşte Tanrı kendini böyle gösterir.

Toprak Sahibi Popielski'nin Zamanı

Tanrı, Kendini küçük hahamın Toprak Sahibi Popielski'ye verdiği Oyun ile göstermişti. Toprak Sahibi, oyuna başlamayı tekrar tekrar denemiş, ancak garip talimatları anlamakta güçlük çekmişti. Kitapçığı alıp kuralları ezberleyene kadar okumuştu. Oyuna başlamak için zar oyununda yek atmak gerekiyordu, ancak Toprak Sahibi her denemede sekiz atmıştı. Bu, olasılığın tüm prensiplerine aykırıydı ve Toprak Sahibi, kandırıldığını düşünmüştü. Garip, sekiz köşeli zar hileli olabilirdi. Ne var ki dürüst oynamak isteyen Popielski, bir daha atış yapmak için ertesi günü beklemek zorundaydı –bunlar Oyunun kurallarıydı. Ve bir kez daha başarısız olmuştu. Bu durum bahar boyunca devam etmişti. Toprak Sahibi'nin eğlencesi, sabırsızlığa dönüşmüştü. 1939'un istikrarsız yazında, sonunda inatçı yek sayısı ortaya çıkmış ve Toprak Sahibi Popielski yeniden nefes alabilmişti. Oyun başlamıştı.

Şimdi çok zamana, huzura ve sessizliğe gereksinimi vardı –Oyun sürükleyiciydi. Gün içinde, oynamadığı zamanlarda bile konsantrasyon gerektiriyordu. Akşamları kendini kütüphaneye kapatıp Oyunu seriyor ve elinde sekiz köşeli zarı yuvarlayarak uzun süreler geçiriyordu. Veya Oyunun

talimatlarını yerine getiriyordu. Bu kadar çok zaman harcamak onu rahatsız etse de duramıyordu.

"Savaş çıkacak," demişti eşi.

"Uygar dünyada savaşlar olmaz," diye cevap vermişti.

"Uygar bir dünyada olmayabilir, ancak burada bir savaş olacak. Pelskiler Amerika'ya gidiyor."

"Amerika" sözcüğünü duyduğunda, Toprak Sahibi Popielski öfkeyle kıpırdanmıştı, ancak artık hiçbir şey önceki anlamıyla aynı değildi. Hiçbir şey Oyundan önce olduğu gibi değildi.

Ağustos'ta Toprak Sahibi zorunlu askerlik hizmeti için çağrılmış, ancak sağlığı nedeniyle ıskartaya çıkarılmıştı. Eylül'de, Almanca yayın yapmaya başlanıncaya kadar radyoyu dinlemişlerdi. Gece, Toprak Sahibi'nin eşi gümüşleri parka gömmüştü. Toprak Sahibi bütün geceyi Oyunun başında oturarak geçirmişti.

"Savaşmadılar bile. Geri döndüler. Paweł Boski eline silah bile alamadı," diye ağlamıştı Toprak Sahibi'nin eşi. "Kaybettik Felix."

Dalgın dalgın kafasını sallamıştı.

"Felix, savaşı kaybettik!"

"Rahat bırak beni," demiş ve kütüphaneye gitmişti Toprak Sahibi.

Oyun ona her gün yeni şeyler göstermişti, bilmediği ve hissetmediği şeyler. Bu nasıl mümkün olurdu ki?

İlk talimatlardan biri düş görmekti. Toprak Sahibi sonraki kareye gitmek için bir köpek olduğunu düşlemek zorun-

daydı. "Ne kadar garip," diye düşünmüştü tiksintiyle. Ancak yatmaya gittiğinde, köpekleri ve kendisinin de bir köpek olabileceğini düşünmüştü. Uykuya dalmadan önce bu hayallerle kendini bir köpek, su kuşlarını avlayan ve arazide kovalayan bir tazı olarak düşlemişti. Ancak gece rüyalar yine istediklerini yapmışlardı. Rüyalarda insan olmayı bırakmak çok zordu. Havuzlar hakkındaki bir rüyada belirli bir derecede ilerleme ortaya çıkmıştı. Toprak Sahibi Popielski, zeytin yeşili bir sazan balığı olduğunu görmüştü. Güneşin bulanık bir ışıktan başka bir şey olmadığı, yeşil sularda yüzüyordu. Eşi yoktu, malikânesi yoktu, ona ait hiçbir şey yoktu ve hiçbir şey onun için önemli değildi. Güzel bir rüyaydı.

O gün şafakta, Almanlar malikânesine geldiklerinde, Toprak Sahibi sonunda köpek olduğunu rüyasında görmüştü. Jeszkotle'de Pazar meydanında bir şey için koşuyordu, kendisi de ne olduğunu bilmiyordu. Szebert'in dükkânının altında bazı yiyecek artıkları bulmuş, onları zevkle yemişti. Çalılardaki at gübresi ve insan dışkısı kokusu dikkatini çekmişti. Taze kan, çok güzel kokuyordu.

Toprak Sahibi şaşkın halde uyanmıştı. "Mantıksız, oldukça saçma," diye düşünmüş, ancak Oyunun ilerleyebileceğinden memnun olmuştu.

Almanlar çok nazikti. Yüzbaşı Gropius ve biri daha. Toprak Sahibi onları karşılamak için dışarı çıkmıştı. Mesafesini korumaya çalışmıştı.

"Sizi anlıyorum," diyerek Yüzbaşı Gropius yüzündeki ekşi ifadeyi yorumlamıştı. "Maalesef, istilacı, işgalci güçler olarak bulunuyoruz. Ancak biz uygar insanlarız."

Çok miktarda kereste almak istemişlerdi. Toprak Sahibi, keresteleri sağlayacağını söylemişti, ancak kendini Oyundan koparmak gibi bir niyeti de yoktu aslında. Haliyle işgalciler ve işgal edilenler arasındaki tüm görüşme sona ermişti. Toprak Sahibi Oyuna geri dönmüştü. Zaten köpek olduğuna memnundu ve artık bir sonraki kareye geçebilirdi.

O gece, Toprak Sahibi Oyunun talimatlarını okuduğunu rüyasında görmüştü. Sözcükler rüyasının önünde zıplamışlardı, zira Toprak Sahibi'nin rüya gören parçası, akıcı bir okur değildi.

İkinci Dünya Savaşı, genç Tanrı tarafından yaratılmıştı. Henüz yeterince deneyimli olmadığından, bu dünyada her şey kaybolmuştur ve belirsiz nesneler daha hızlı toza dönüşmektedir. Savaş sonsuza kadar sürer. İnsanlar her yerde olduğu gibi doğar, umutsuzca âşık olur ve ani bir ölümle kısa sürede ölürler. Ancak yaşam ne kadar fazla acı getirirse, onlar da o kadar fazla yaşamak isterler.

Kadimzamanlar var olmadı. Var olmaya başlamadı bile, zira aç birliklerin hücumları, doğudan batıya, birinin bulmuş olabileceği ülke boyunca sürekli olarak ilerliyordu. Hiçbir şeyin ismi yoktu. Toprak bombalar yüzünden delik deşik, her iki nehir de bulanık sularını köpürtüyorlar ve onları birbirinden ayırmak imkânsız. Taşlar, aç çocukların ellerinde dağılıyorlar.

Bu dünyada, Kabil, Habil ile tarlada karşılaşmış ve ona demiş ki: "Yasa ve yargıç yok! Öteki dünya yok, doğrular için bir ödül ve kötüler için ceza da yok. Bu dünya isteyerek

yaratılmadı, sevecenlikle yönetilmedi. Neden senin kurbanın kabul edilsin de benimki edilmesin?" Habil demiş ki, "Benimki kabul edildi, zira ben Tanrı'yı seviyorum, seninki reddedildi, zira sen Ondan nefret ediyorsun. Senin gibileri hiç var olmamalı." Ve Habil, Kabil'i öldürmüş.

Kurt'un Zamanı

Kurt, Kadimzamanlar'ı Wehrmacht askerlerini getiren kamyondan görmüştü. Kurt için Kadimzamanlar, bu yabancı, düşman ülkede geçtikleri diğer yabancı kasabalardan farklı değildi. Ve köyler, tatillerde gördüklerinden de pek farklı değildi. Daha dar sokakları, yoksul evleri, komik, orantısız ahşap çitleri ve beyaz boyalı duvarları olabilirdi. Kurt, köyler konusunda uzman değildi. Büyük kentten gelmişti ve orayı özlemişti. Eşini ve kızını kentte bırakmıştı.

Köylülerin evinde konaklamaya çalışmamışlardı. Cherubin'in meyve bahçesine el koyup kendilerine ahşap barakalar yapmaya başlamışlardı. Bunlardan biri, Kurt'un işlettiği mutfak olacaktı. Yüzbaşı Gropius, onu ciple Jeszkotle'ye ve malikâneye, Kotuszów'a ve komşu kasabalara götürmüştü. Kendi belirledikleri fiyatlardan, kereste, inek ve yumurta almışlardı –çok ucuza veya hiç ödeme yapmadan. Kurt bu yenilmiş, düşman ülkeyi böyle bir zamanda yakından görmüş, onunla göz göze gelmişti. Kaygan kabukların üstünde tavuk pisliklerinin izlerinin olduğu sepetler dolusu yumurtanın deliklerden çıkarıldığını, köylülerin düşmanca ve kindar bakışlarını görmüştü. Sefil, cılız inekler görmüş ve onlara gösterilen ilgiye hayran kalmıştı. Gübre yığınlarında eşelenen tavukları, çatı aralarında kurutulan elmaları, ayda bir pişirilen

yuvarlak somunları, tiz sesleriyle ona kızını hatırlatan, çıplak ayaklı, mavi gözlü çocukları görmüştü. Ancak hepsi ona yabancıydı. Belki ilkellikten, burada konuştukları kaba dilden, belki de yüz hatlarının garip olmasındandı. Bazen, Yüzbaşı Gropius iç çekip tüm bu ülkenin dümdüz edilip yerine burada yeni bir düzenin kurulması gerektiğini söylediğinde, Kurt yüzbaşının haklı olduğunu düşünürdü. Daha temiz ve güzel olurdu burası. Ama zaman zaman da eve dönme ve bu kumlu arazileri, bu insanları, inekleri ve sepetler dolusu yumurtayı huzur içinde terk etme düşüncesi dayanılmaz şekilde aklına girerdi. Gece, eşinin düzgün, açık renkli bedenini düşler ve rüyasında her şey, buradakinden tamamen farklı, güvenli ve tanıdık kokardı.

"Bak, Kurt," demişti, Yüzbaşı Gropius, malzemeler için sonraki seferlerine çıktıklarında. "Bak, ne kadar büyük bir işgücü var burada, ne kadar çok yer ve arazi. Adamların şu güçlü nehirlerine bak. Bu ilkel değirmenler yerine, hidroelektrik santralleri yapabilirsin, enerji nakil hatları getirebilirsin, fabrikalar yapıp onları çalıştırırsın sonunda. Onlara bak Kurt, yine de o kadar kötü değiller. Hatta ben Slavları severim bile. Bu ırkın isminin, Latincede *sclavus*, yani hizmetçi kelimesinden geldiğini biliyor muydun? Bu, kanında hizmetçilik olan bir millet..."

Kurt onu doğru düzgün dinlemiyordu. Evi özlüyordu.

Dokundukları her şeyi almışlardı. Bazen, bir kulübeye girdiklerinde, Kurt insanlar yiyecek saklamayı sanki yeni bitirmişler gibi bir izlenim ediniyordu. Sonra Yüzbaşı Gropius tabancasını çekip öfkeyle bağırıyordu.

"Wehrmacht'ın gereksinimleri için el koyuyoruz!"

Böyle anlarda Kurt, bir hırsız gibi hissediyordu kendini.

Akşamları, "Keşke daha doğuya gitmek zorunda kalmasam, burada kalıp sonra da aynı yoldan eve dönsem. Keşke savaş bitse," diye dua ediyordu.

Yavaş yavaş, Kurt bu yabancı ülkeye alışmıştı. Her bir çiftçinin nerede yaşadığını az çok biliyordu, hatta onların yöresel sazan balığı gibi kendine özgü isimlerini yadırgamıyordu. Hayvanları sevdiğinden, mutfak artıklarını, en az bir düzine bir deri bir kemik kalmış köpeği bulunan, zayıf ve yaşlı bir kadın olan komşunun evine götürürdü. Zamanla, yaşlı kadının dişsiz ve sessizce gülerek kendisini karşılamasını sağlamıştı. Ormanın yanındaki son yeni evden çocuklar da onu görmeye gelmişlerdi. Oğlan, kızdan biraz daha küçüktü. İkisi de kızı gibi çok açık sarı saçlı, neredeyse beyazlardı. Küçük kız tombul kolunu kaldırmış ve mırıldanmıştı:

"*Hayhitla*!"

Kurt onlara biraz şeker vermişti. Nöbet tutan askerler de gülümsemişlerdi.

1943'ün başında, Yüzbaşı Gropius Doğu cephesine gönderilmişti. Belli ki akşam dualarını etmiyordu. Kurt terfi etmişti, ancak pek memnun değildi. Terfi etmek, artık tehlikeli bir şeydi, insanı evden uzaklaştırırdı. Malzemeleri sağlamak giderek zorlaşmıştı, bu nedenle Kurt, yöredeki köylere bir birlikle gidiyordu. Yüzbaşı Gropius'un sesiyle bağırıyordu:

"Wehrmacht'ın gereksinimleri için el koyuyoruz!" Ve alınacak ne varsa götürüyorlardı.

Jeszkotle'deki Yahudileri pasifize etmeleri için, adamları SS birliklerine yardım etmişlerdi. Kurt kamyonlara yapılan yüklemeyi yönetmişti. Onların kendileri için daha iyi bir yere gittiklerini bildiği halde üzgündü. Kilerlerde ve tavan aralarında Yahudilerin kaçış yollarını aramak, etrafta korkudan deliye dönmüş kadınları kovalayıp kucaklarından çocuklarını koparmak zorunda kaldıklarında, bundan pek hoşlanmıyordu. Başka çıkar yol olmadığından, onlara ateş etme emirleri vermişti. Kendisi de ateş etmekten kurtulamamıştı. Yahudiler, kamyonlara binmeyi reddetmişler, kaçmışlar ve bağırmışlardı. O, bunun üzerinde durmamayı tercih etmişti. Ne de olsa bir savaş vardı. Akşamları, "Buradan doğuya gitmek zorunda kalmasam, savaşın sonuna kadar burada kalsam. Tanrım, yardım et, beni Doğu cephesine almasınlar," diye dua etmişti. Ve Tanrı dualarını dikkate almıştı.

1944 ilkbaharında, Kurt her şeyi Kotuszów'a nakletme emri almıştı, bir kasaba daha batıya, bir kasaba daha evinin yakınına. Bolşeviklerin geldiği söylense de Kurt buna inanamamıştı. Sonra, tam eşyalarını kamyonlara yüklediklerinde, Taszów'daki Alman garnizonları bombalanmış, ancak Kurt bu Rus saldırısından kurtulmayı başarmıştı. Birkaç bomba havuzlara isabet etmişti. Biri köpekli yaşlı kadına ait ahırı vurmuştu. Çıldıran köpekler Tepe'nin etrafında koşuşturmuşlardı. Kurt'un askerleri de ateş etmeye başlamışlardı. Kurt onları durdurmaya çalışmamıştı. Ateş eden onlar değildi. Yabancı bir ülke ve vatan özlemi içindeki korkularıydı. Ateş eden ölüm korkularıydı. Köpekler korkudan çılgına dönmüş halde yüklü kamyonlara saldırmış ve lastiklerini ısırmışlardı. Askerler, doğrudan gözlerinin arasına nişan almışlardı. Atışların şiddeti, köpeklerin bedenlerini hava-

ya savurduğundan takla atıyorlarmış gibi görünmüşlerdi. Ağır çekimde geriye saltolar attıkça, koyu renkli kanları etrafa saçılmıştı. Kurt, tanıdık yaşlı kadının evden koşarak çıkıp yaşayan köpekleri uzaklaştırmaya çalıştığını görmüştü. Yaralı olanları toplayıp meyve bahçesine taşımıştı. Gri önlüğü aniden kıpkırmızı olmuştu. Kurt'un anlayamadığı bir şeyler bağırıyordu. Komutan olarak bu aptalca ateşi durdurmuş olması gerekiyordu; ancak burada, dünyanın sonuna tanıklık ettiği ve kendisinin dünyayı pislikten ve günahtan temizlemekle görevli meleklere ait olduğu gibi bir düşünce onu birdenbire ele geçirmişti. Öyle ki, yeni bir şeyin başlaması için bir şeyler sona ermeliydi. Bu ürkütücüydü, ancak böyle olmalıydı. Geri dönüş yoktu, bu dünya ölüme mahkûmdu.

Ve Kurt, karşılaştıklarında ona dişsiz ve sessizce hep gülümseyen yaşlı kadını vurmuştu.

Yöredeki tüm birlikler, Kotuszów'da bir araya gelmişti. Hava saldırılarına rağmen ayakta kalmış binaları işgal etmişler ve bir gözetleme noktası inşa etmişlerdi. Şimdi Kurt'un görevi, Kadimzamanlar'ın gözlenmesiydi. Nihayetinde taşınma emrine karşın, Kurt bu sayede hâlâ köyde kalıyordu.

Şimdi Kadimzamanlar'ı belirli bir mesafeden, dağınık kulübeler topluluğu olarak ormanın ve nehrin üzerinden görüyordu. Ayrıca ormanın yanında, sarışın çocukların yaşadığı yeni evleri de açıkça seçebiliyordu.

Yaz sonlarında Kurt, dürbünüyle Bolşevikleri görmüştü. Bezelye büyüklüğündeki araçları, kaygı verici bir şekilde ve tam bir sessizlik içinde ilerliyordu. Kurt bunun, küçük, ölümcül derecede tehlikeli böceklerin istilası gibi göründüğünü düşünmüştü. Ürpermişti.

Ağustos'tan, Ocak'a kadar, günde birkaç kez Kadimzamanlar'ı gözetlemişti. Bu süre içinde her ağacı, her patikayı ve her evi öğrenmişti. Karayolu ve Mayıs Böceği Tepesi'ndeki ıhlamur ağaçlarını, çayırları, ormanı ve korulukları görebiliyordu. İnsanların, köyü arabalarla terk edip orman duvarının ötesinde kaybolduklarını görebiliyordu. Uzaktan kurt adama benzeyen adamların geceleyin hırsızlık yaptıklarını görebiliyordu. Bolşeviklerin günbegün, anbean giderek nasıl daha fazla birlik ve mühimmat yığdıklarını, görebiliyordu. Bazen, birbirlerine ateş ediyorlardı, zarar vermek için değil –henüz zamanı gelmemişti– birbirlerine varlıklarını hatırlatmak için.

Gün batımından sonra haritalar çizip Kadimzamanlar'ı kâğıda dökmüştü. Bunu yaparken eğlenmişti, zira şaşırtıcı biçimde Kadimzamanlar'ı özlemeye başlamıştı. Hatta dünya tüm bu karmaşadan temizlendiğinde, nasıl iki kadınını buraya getirip yerleşeceğini, sazan yetiştireceğini ve değirmeni çalıştıracağını bile düşünmüştü.

Tanrı, Kurt'un düşüncelerini bir harita gibi okuyabildiğinden ve dileklerini yerine getirme alışkanlığı olduğundan, onun sonsuza dek Kadimzamanlar'da kalmasına izin vermişti. Tanrı tarafından taşındığı söylenen, rastgele mermilerden tekini onun için bir tarafa ayırılmıştı.

Kadimzamanlar'dan insanlar, Ocak saldırısından geriye kalan cesetleri gömme cesareti bulamadan önce, ilkbahar gelmiş ve hiç kimse çürüyen Alman askeri cesedi halindeki Kurt'u tanımamıştı. Kurt, rahibin çayırlarının yanındaki akçaağaç korusuna gömülmüştü, halen de orada yatmaktadır.

Genowefa'nın Zamanı

Genowefa, Karanehir'de beyaz çamaşırları yıkıyordu. Soğuktan elleri donmuştu. Yukarı, güneşe doğru kaldırdı onları. Parmaklarının arasından Jeszkotle'ye baktı. Aziz Roch şapelini geçip pazara giren dört askerî kamyon gördü. Sonra kestane ağaçlarının arkasından, kilisenin yanında kayboldular. Ellerini yeniden suya soktuğunda silah seslerini duydu. Avuçlarının arasından çarşaf kaydı gitti. Tek tük ateşler, makineliye dönüşmüştü; Genowefa'nın kalbi çılgınca atmaya başladı. Düzensizce akıp giden ve sonunda nehrin dönemecinde gözden kaybolan beyaz kumaşın ardından koştu.

Jeszkotle'nin üzerinde bir duman bulutu göründü. Genowefa elindeki çamaşırlarla evinden, değirmenden, yanan Jeszkotle'den uzakta bulunduğu yerde, çaresizce kalakalmıştı. Misia'yı ve çocukları düşündü. Değirmene koşarken dili damağı kurumuştu.

"Jeszkotleli Meryem Ana, Jeszkotleli Meryem Ana..." diyerek tekrar etti ve nehrin karşı yakasındaki kiliseye kederle baktı. Önceden olduğu gibi yerli yerinde duruyordu.

Kamyonlar çamurda durdu. Askerler bir tarafından tenteyi açarak aşağı teker teker atladılar ve sıraya girdiler. Kestanelerin gölgesinden sıra sıra insan çıktı. Koşuyor, itişip kakışıyor, ellerinde bavullar çuvallar taşıyorlar, el

arabalarını itiyorlardı. Askerler, onları kamyona yönlendiriyorlardı. Her şey öyle çabuk olup bitiyordu ki Genowefa tanık olduğu olayı kavrayamamıştı. Güneşten kamaşan gözlerine elini siper etti ve ancak iliklemediği paltosu içindeki ihtiyar Szlom'u, Gerclerin ve Kindellerin sarı saçlı çocuklarını, mavi elbisesi içindeki Bayan Szenbert'i ve elindeki bebeğiyle annesinin yanında yürüyen küçük kızını, kollarından tutulan ufak tefek hahamı gördü. Bir de oğlunu elinden tutan Eli'yi ayan beyan gördü. Sonra bir karışıklık oldu ve kalabalık asker sıralarının arasına girdi. İnsanlar her yöne koşmaya başladılar, kamyona binmiş olanlar da oradan atlıyorlardı aşağıya. Genowefa gözünün köşesiyle namlu ağzından çıkan ateşi gördü ve sonra gök gürültüsü gibi otomatik seri atışlar kadını sersemletti. Gözlerini alamadığı erkeğin bedeni bir an sallandı sonra diğerleri gibi, onlarcası gibi yere yıkıldı. Genowefa elindeki kovayı fırlattı ve nehre girdi. Akıntı elbisesini çekiştirdi, ayağına dolandı. Otomatik silahlar yorulmuş gibi durdu.

Genowefa, Kara'nın öteki kıyısında durduğunda, dolu bir kamyon yola koyulmuştu bile. İkincisine de sessizce biniyordu insanlar. Birbirlerine nasıl el uzattıklarını gördü. Askerin teki yerde yatanları sırayla vuruyordu. İkinci kamyon da hareket etti.

Bir karaltı yerden kalktı ve nehre doğru koşmaya çalıştı. Genowefa onu tanımıştı: Szenbertlerin kızı Rachela, Misia'nın yaşıtıydı. Kucağında küçük bebeği vardı. Askerlerden biri diz çöktü ve acele etmeden genç kadını hedef aldı. Kadın beceriksizce kaçmaya çalışıyordu. Asker ateş etti, Rachela durdu. Bir an sendeledi, sonra düştü. Genowefa, askerin kadının yanına nasıl koştuğunu ve ayağıyla

bedenini nasıl çevirdiğini izledi. Sonra beyaz kundağa ateş edişini ve kamyona dönüşünü gördü.

Genowefa'nın bacakları öyle güçsüzleşti ki diz çökmek zorunda kaldı.

Kamyonların hepsi gidince, güçlükle ayağa kalktı ve çamurda hareket etmeye başladı. Bacakları taş gibi ağırdı, onu dinlemek istemiyorlardı. Islak elbisesi onu aşağı çekiyordu.

Eli otların üstünde yatıyordu. Genowefa yıllar sonra onu ilk kez yakından görüyordu. Yanına oturdu ve bir daha ayağa kalkamadı.

Szenbertlerin Zamanı

Ertesi gece Michał, Paweł'i uyandırmış ve ikisi birlikte bir yere gitmişlerdi. Misia tekrar uyuyamamıştı. Uzaktaki, bilinmeyen, uğursuz atışları duyabildiğini düşünmüştü. Annesi, gözleri açık, yatakta hareketsiz yatıyordu. Misia, nefes alıp almadığını anlamak için onu kontrol ediyordu.

Şafakta erkekler, birilerini getirmişlerdi. Onları kilere indirip kilitlemişlerdi.

"Hepimizi öldürecekler," demişti Misia, yatağa geldiğinde Paweł'in kulağına. "Bizi duvara dayayıp evi yakacaklar."

"Szenbertlerin damadı ve kız kardeşiyle çocukları. Başka kurtulan yok," diye cevap vermişti Paweł.

Sabah, Misia biraz yiyecekle kilere inmişti. Kapıyı açmış ve "İyi günler," demişti. Hepsini görmüştü: İri bir kadın, bir delikanlı ve küçük bir kız. Onları tanımıyordu. Ama Szenbertlerin damadı, Rachela'nın kocasını biliyordu. Damat, arkası ona dönük, kafasını monoton bir biçimde duvara vuruyordu.

"Bize ne olacak?" diye sormuştu kadın.

"Bilmiyorum," demişti Misia.

Paskalya'ya kadar dördüncü ve en karanlık kilerde yaşamışlardı. Kadın ve kızı sadece bir kez banyo yapmak için yukarı çıkmıştı. Misia, uzun siyah saçlarını tararken kadına yardım etmişti. Michał, her akşam onlara yemek götürmüş, bir defasında harita vermek için aşağı inmişti. Bayramın ikinci gününün akşamı, onları Taszów'a götürmüştü.

Birkaç gün sonra, komşusu Krasny ile çitte duruyordu. Ruslar ve onların uzakta olmadığını belirten raporlar hakkında konuşuyorlardı. Michał, partizanlarla birlikte olan Krasny'nin oğlu hakkında bir şey sormamıştı. Kimse bu konuda konuşmamıştı. Tam sonunda, Krasny dönüp demişti ki:

"Taszów'a giden yolun kenarında birkaç öldürülmüş Yahudi'nin yattığına dair haberler var."

Michał'in Zamanı

1944'ün yazında, Ruslar Taszów'dan gelmişlerdi. Tüm gün, Karayolu boyunca ilerlemişlerdi. Her şey tozla kaplıydı: Kamyonları, tankları, arabaları ve tüfekleri, üniformaları, saçları ve yüzleri –yer altından çıkmış gibi görünüyorlardı, sanki Doğunun hükümdarının topraklarında uykuya yatırılan bir masal ordusu tekrar uyanmış gibiydi.

İnsanlar yol boyunca dizilip sıranın başını neşeyle selamlıyorlardı. Askerlerin yüzleri tepkisizdi. Bakışları, karşılayıcıların yüzleri boyunca kayıtsızca dolaşmıştı. Askerlerin üniformaları garipti, paltolarının kenarları eski püsküydü, altlarında arada bir göze çarpan şaşırtıcı bir renkte –kızılımsı mor pantolonlar, gece elbisesi siyahında yelekler ve altın renkli ganimet saatler.

Michał, Genowefa'nın tekerlekli iskemlesini verandaya sürmüştü.

"Çocuklar nerede? Michał, çocukları getir," diye Genowefa tekrarlıyordu belirsizce.

Michał, çitin ötesine gidip Antek ve Adelka'yı eliyle sıkıca yakalamıştı. Kalbi hızla atıyordu.

O bunu değil, ancak öteki savaşı görüyordu. Bir kez daha, bir zamanlar geçmiş olduğu ülkenin engin arazileri, gözle-

rinin önünde belirmişti. Bu bir düş olmalıydı, zira ancak rüyalarda her şey bir nakarat gibi yeniden tekrarlardı. Aynı düşü düşlemeye devam etmişti, engin, sessiz ve korkunç, askerî kıta sıraları gibi, acıyı susturan patlamalar gibi.

"Büyükbaba, Polonya ordusu ne zaman geliyor?" diye sormuştu Adelka, bir sopa ve paçavradan yaptığı bayrağı kaldırarak.

Michał, onu Adelka'nın elinden alıp leylak ağacına doğru atmış, sonra da çocukları eve götürmüştü. Mutfak penceresinde oturup hâlâ Almanların olduğu Kotuszów'a ve Papiernia'ya bakmıştı. Wola Yolu'nun artık cephe hattı olduğunu düşünmüştü. Aynen öyleydi.

Izydor koşarak mutfağa girmişti.

"Baba, çabuk gel! Bir grup subay buraya geldi ve seninle konuşmak istiyorlar. Hadi gel!"

Michał kaskatı kesilmişti. Izydor'un ön merdivenlerden kendisinden önce inerek yol göstermesine izin vermişti. Misia'yı, Genowefa'yı, yan kapıdan Krasnyleri ve tüm Kadimzamanlar'dan toplanan küçük bir çocuk grubunu görmüştü. Ortada, içinde iki kişi oturan, üzeri açık bir askerî araç duruyordu. Üçüncü biri Paweł ile konuşuyordu. Her zaman olduğu gibi Paweł sanki her şeyi anlamış gibi görünüyordu. Kayınpederini gördüğünde hareketlenmişti.

"Bu bizim babamız. Dilinizi biliyor. Sizin orduda çarpışmıştı."

"Bizim orduda mı?" demişti Rus, şaşkınlık içinde.

Michał adamın suratını görmüş ve yüzüne ateş basmıştı. Kalbi ağzındaydı, hızla atıyordu. Şimdi bir şey söylemek

zorunda olduğunu biliyordu, ancak dili düğümlenmişti. Dilini ağzında bir patates gibi çevirip birkaç sözcük çıkarmaya uğraşmıştı, en basiti bile olurdu, ancak hiçbir şey bilmiyordu, unutmuştu.

Genç subay ona merakla bakmıştı. Ceketinin siyah kenarı, asker paltosunun altından çıkıyordu. Çekik gözleri neşeyle parlamıştı.

"*Nu, otiec, şto s vami? Şto s vami?*"[5] demişti Rusça.

Michał'e tüm bunlar, çekik gözlü subay, bu yol, tozlu asker kıtaları, hepsi daha önce de olmuş gibi gelmişti, hatta "*şto s vami?*" de önceden olmuştu. Zaman sanki kontrolden çıkmış gibi hissetmişti. İçini korku kaplamıştı.

"*Mienia zovut Michaił Józefowicz Niebieski,*"[6] demişti titrek bir sesle.

5 Peki, Babacım, neyin var? Neyin var?" (Rus.) (ç.n.)

6 Benim adım Michaił Józefowicz Niebieski. (Rus.) (ç.n.)

Izydor'un Zamani

Genç, çekik gözlü subayı Ivan Mukta olarak çağırıyorlardı. Kan çanağı gibi gözleri olan, kasvetli bir teğmenin emir subayıydı.

"*Vaş dom ponrawivsia lejtnantu. Budiet kvartira,*"[7] demişti neşeyle ve teğmenin eşyalarını eve taşımıştı. Bunu yaparken, çocukları güldüren ama Izydor'u güldürmeyen suratlar yapmıştı.

Izydor, ona yakından baktığında, tamamen yabancı birini gördüğünü düşünmüştü. Kötü olmalarına rağmen, Almanlar Kadimzamanlar'daki insanlar gibi görünüyordu. Üniformaları olmasaydı, onları ayırt etmek mümkün olmazdı. Jeszkotle'deki Yahudiler için de durum aynıydı –belki biraz daha koyu kahverengi tenleri ve koyu renk gözleri vardı. Ancak Ivan Mukta farklıydı, kimseye benzemiyordu. Yüzü yuvarlak ve tombuldu, garip bir renkti –güneşli bir günde Karanehir'in akıntısına bakıyormuş gibiydi. Ivan'ın saçı bazen koyu maviydi, dudakları da duta benziyordu. İçlerinde en garibi, bir çatlak gibi dar, uzatılmış göz kapaklarının altına gizlenmiş, siyah ve delici gözleriydi. Kimse onların ne ifade ettiğini bilemezdi. Izydor onlara bakmakta zorlanmıştı.

---

7 Teğmen evinizi beğendi. Karargâh olacak. (Rus.) (ç.n.)

Ivan Mukta, teğmenini giriş katında saatin durduğu, en büyük, en güzel odaya yerleştirmişti.

Izydor, Rus'u izlemek için bir yol bulmuştu –leylak ağacına tırmanıyor ve oradan odayı dikizliyordu. Kasvetli teğmen, masaya yayılmış haritalara bakıyor veya tabağının üzerine eğilerek hareketsiz oturuyordu.

Oysaki Ivan Mukta her yerdeydi. Teğmene kahvaltısını verdikten ve ayakkabılarını parlattıktan sonra, mutfakta Misia'ya yardım ediyordu: Odun kesiyor, tavukları besliyor, reçel için frenk üzümü topluyor, Adelka ile oynuyor ve kuyudan su çekiyordu.

"Çok naziksiniz, Bay Ivan, ancak ben kendim idare edebilirim," demişti Misia başlangıçta, ancak sonradan bundan hoşlandığı belliydi.

Birkaç hafta sonra Ivan Mukta, Lehçe konuşmayı öğrenmişti.

Izydor'un en önemli görevi, Ivan Mukta'yı gözden kaçırmamaktı. Sürekli onu izliyordu, eğer gözden kaçırırsa Rus'un son derece tehlikeli bir hale gelmesinden korkuyordu. Aynı zamanda Ivan'ın, Misia'ya yakınlaşma çabalarından endişe ediyordu. Kız kardeşinin yaşamı tehlikede olduğundan, Izydor mutfakta bulunmak için bahaneler arıyordu. Bazen Ivan Mukta, Izydor'un canını çok sıkıyordu, çocuk bundan o kadar etkileniyordu ki, katlanmış bir enerjiyle salyalarını akıtıyor ve kekeliyordu.

"Böyle doğdu," diye iç çekmişti Misia.

Ivan Mukta, masada oturup bardak bardak çay içerdi. Şekeri kendisi getirmişti –toz veya çayı içerken ağzında

tuttuğu topaklar halinde. Böyle zamanlarda, en ilginç hikâyeleri anlatırdı. Izydor'un davranışı tam bir ilgisizlik gösteriyordu, ancak öte yandan, Rus ilginç şeyler söylemişti... Izydor mutfakta yapacak önemli bir işi varmış gibi davranmayı sürdürmeliydi. Tam bir saati su içmekle veya ateşi yakmakla geçirmek zordu. Son derece becerikli olan Misia, kardeşinin önüne bir kap patates koyup eline de bir bıçak verirdi. Bir gün Izydor, ciğerlerine havayı çekip etrafa tükürükler saçarak konuşmuştu:

"Ruslar, Tanrı'nın olmadığını söylüyorlar."

Ivan Mukta, bardağını koyup nüfuz edilemez gözleriyle Izydor'a bakmıştı.

"Konu, Tanrı'nın olup olmaması değil. Öyle bir şey değil. İnanmak veya inanmamak, işte soru bu."

"Ben Tanrı'nın var olduğuna inanıyorum," demişti Izydor, çenesini cesurca ileri çıkararak. "Eğer varsa, inanmak benim için önemli. Yoksa da inanmanın bana bir zararı yok."

"İyi düşünüyorsun," diye Ivan Mukta onu övmüştü. "Ancak inanmanın bir bedelinin olmadığı doğru değil."

Misia, kızgın bir şekilde tahta bir kaşıkla çorbayı karıştırmaya başlamış ve boğazını temizlemişti.

"Siz ne dersiniz? Ne düşünüyorsunuz? Tanrı var mı, yok mu?"

"Şuna benziyor." Ivan dört parmağını yüz seviyesinde açmış ve Izydor ona göz kırptığını düşünmüştü. İlk parmağını kapatmıştı.

"Tanrı var ve hep vardı veya," –burada ikinci parmağını eklemişti– "Tanrı yok ve hiç olmadı. Ya da," –üçüncü

ortaya çıkmıştı– "Tanrı vardı, ancak artık yok. Ve son olarak," –dört parmağını da Izydor'a uzatmıştı– "Tanrı, henüz yok ve ortaya çıkabilir."

"Izek, git biraz odun getir," demişti Misia, erkeklerin açık saçık fıkralar anlattığı tonda ona yaptığı gibi.

Izydor, sürekli Ivan Mukta'yı ve daha söyleyeceği çok şey olduğunu düşünerek çıkmıştı.

Birkaç gün sonra, sonunda Ivan'ı yalnız yakalamayı başarmıştı. Dışarıdaki bankta oturuyor, tüfeğini temizliyordu.

"Senin yaşadığın yer neye benziyor?" diye sormuştu Izydor cesurca.

"Aynı burası gibi. Sadece orman yok. Bir tane nehir var, ancak çok büyük ve uzakta."

Izydor bu konuyu daha ileri götürmemişti.

"Sen yaşlı mısın, genç mi? Kaç yaşında olabileceğini tahmin edemedik."

"Bayağı yaşım var."

"Acaba... yetmiş olabilir misin, söyle?"

Ivan kahkahalarla gülmüş ve tüfeğini yere bırakmıştı. Cevap vermemişti.

"Ivan, Tanrı'nın olmama ihtimali var diye düşünüyor musun? O zaman bütün bunlar nereden gelmiş ki?"

Ivan bir sigara sarmış, sonra içini çekip suratını asmıştı.

"Etrafına bak. Ne görüyorsun?"

"Yolu, tarlaları ve arkasındaki erik ağacını ve aralarındaki çimenlikleri görebiliyorum..." Izydor, Rus'a meraklı bir

bakış atmıştı. "Ve ormanda ileride, elbette mantarlar var, ancak onları buradan göremezsin... Altı mavi, üstü beyaz ve anaforlu gökyüzünü de görebiliyorum."

"Bu Tanrı nerede?"

"O görünmez. Gökte. Her şeyi yönlendirir ve çalıştırır. Yasaları yapar ve her şeyi Kendine uydurur..."

"Çok iyi, Izydor. Göstermesen de akıllı olduğunu biliyorum. Hayalgücün olduğunu biliyorum." Ivan sesini alçaltıp çok yavaş konuşmaya başlamıştı. "Şimdi Tanrı'nın, söylediğin gibi, gökte olmadığını düşün. Kimseyi önemsemediğini, dünyanın büyük bir karmaşadan başka bir şey olmadığını, hatta daha kötüsü, bir tür makine, sadece bilinçsiz dürtülerle çalışan, kırık bir biçerdöver gibi olduğunu düşün..."

Ve Izydor tekrar bakmıştı, Ivan Mukta'nın söylediği gibi. Tüm düş gücünü zorlayıp gözlerini sulanana kadar açmıştı. Sonra kısa bir süre için her şeyi tamamen farklı görmüştü. Açık uzay, boş ve uçsuz bucaksız, her yönde uzanıyordu. Bu ölü enginlikteki her şey, her canlı çaresizdi ve yalnızdı. Her şey rastlantıyla oluyordu ve rastlantı gerçekleşmediğinde, otomatik yasa ortaya çıkmıştı –doğanın ritmik makinesi, tarihin dişlileri ve pistonları, içten çürüyen ve toza dönüşen kurallara uygunluk. Soğuk ve keder her yerde saltanat sürmüştü. Her yaratık, bir şeye, şeylere, birbirine sokulmaya çalışıyordu; ancak hepsi acı ve umutsuzlukla sonuçlanmıştı.

Izydor'un gördüğü dünyevilikti. Renkli bir dış kaplamanın altından her şey yıkılmış, çürümüş ve mahvolmuş olarak çıkıyordu.

Ivan Mukta'nın Zamanı

Ivan Mukta, Izydor'a önemli her şeyi göstermişti.

Öncelikle Tanrısız dünyayı göstermekle başlamıştı işe.

Sonra onu, ormana, Almanlar tarafından vurulmuş partizanların gömüldükleri yere götürmüştü. Izydor bu adamların çoğunu tanıyordu. Sonra çok ateşlenmiş ve kız kardeşinin soğuk odasındaki yatakta yatmıştı. Misia, Ivan Mukta'yı odaya sokmak istememişti.

"Bu korkunç şeyleri ona göstermek çok mu eğlendiriyor sizi? O daha çocuk."

En sonunda Ivan'a hastanın yatağının yanına oturması için izin verdi. Ayaklarının dibine tüfeği uzatmıştı.

"Ivan, bana ölümü anlatsana ve ölümden sonra ne olduğunu. Bir de asla ölmeyen ölümsüz bir ruhumuz olduğunu söylesene," diye rica etti Izydor.

"İçinde küçük bir kıvılcım var, asla sönmeyen bir kıvılcım. Bende de var."

"Hepimizde mi var? Ya Almanlarda?"

"Herkeste var. Hadi uyu şimdi. İyileşince seni ormana götüreceğim, ormanımıza."

"Hadi artık, siz de çıkın odadan," dedi Misia, mutfaktan uzanıp.

Izydor iyileştiğinde, Ivan sözünü tuttu ve Izydor'u ormanda konuşlanan Rus birliğine götürdü. Kendi dürbünüyle Kotuszów'daki Almanlara bakması için çocuğa izin verdi. Izydor, bakıp da Almanların Ruslardan farkları olmadığını görünce şaşırdı. Üniformalarının rengi aynıydı; aynı hendekleri, aynı biçimde miğferleri vardı. En çok da deri çantasında hüzünlü teğmenin mesajını taşırken Ivan'a neden ateş ettiklerini anlayamamıştı. Ona eşlik eden Izydor'a da ateş etmişlerdi. Izydor, bunu kimseye söylememek için yemin etmişti. Babası öğrense derisini yüzerdi.

Ivan Mukta, Izydor'a kimseye söyleyemeyeceği bir şey daha göstermişti. Sadece ona yasaklanmasından dolayı değil, ancak bu durumu hatırlamanın onda huzursuzluk ve utanç uyandırmasından. Bir şey anlatmak için çok fazla, ama düşünmek için o kadar da fazla değil.

"Her şey birbirine bağlıdır. Evvel ezel bu böyledir. Bağlanmak herkesin gereksinimidir. Etrafa bakmak yeterli."

Çömeldi ve birbirine göbeklerinden bağlanmış iki böceği parmağıyla gösterdi.

"Bu içgüdüdür, öyle ki karşı konulamaz ona."

Birden Ivan pantolonunu çözdü.

"Bu bağlanma aletidir. Kadınlardaki boşluğa uyar, çünkü dünyadaki düzen böyledir. Her şey, bir başka şeye uymak için vardır."

Izydor pancar gibi kızarmıştı. Ne diyeceğini bilemiyordu. Gözlerini yere indirdi. Almanların ateşlerinin erişemeye-

ceği Tepe'ye çıktılar. Terk edilmiş yıkıntıların arasında keçiler otluyordu.

"Kadın yoksa, yani şimdiki gibi, bu alet başka yerlere de uyar –ele, başka askerlere, yerde bir deliğe, farklı hayvanlara. Dur da bak şimdi," dedi Ivan Mukta ve şapkasıyla haritasını Izydor'a verdi; bir keçiye yaklaştı, tüfeği sırtına koydu ve pantolonunu indirdi.

Izydor, Ivan'ın keçinin arkasında kalçalarını nasıl hareket ettiğini gördü. Ivan hızlandıkça, Izydor hareketsizleşiyordu.

Ivan, şapkasını ve haritasını almak için yanına geldiğinde Izydor ağlıyordu.

"Niye ağlıyorsun? Hayvana mı acıdın?"

"Eve dönmek istiyorum."

"Tabii. Git! Herkes eve dönmek istiyor zaten."

Çocuk döndü ve ormana doğru koştu. Ivan Mukta, terli alnını sildi, şapkasını taktı ve hüzünlü bir ıslık tutturarak yürümeye başladı.

Ruta'nın Zamanı

Başak, ormandaki insanlardan korkuyordu. Onları, anlaşılmayan yabancı konuşmalarıyla ormanın huzurunu bozarlarken gizlice izlerdi. Sıcak havada bile hiç çıkarmadıkları kalın giysileri vardı. Silahlarını da kendileriyle birlikte sürüklüyorlardı. Henüz Wydymacz'a ulaşmamışlardı, ancak Başak, er ya da geç bunun olacağını hissetmişti. Onların birbirlerini öldürmek için izlediklerini biliyordu ve Ruta'yı da alıp onlardan nasıl kaçacağını düşünüyordu. Geceleri genellikle Florentynka'nın evinde kalıyorlardı, ancak Başak köyde kendini huzursuz hissediyordu. Akşamları, gökyüzünün kimsenin kaldıramayacağı metal bir örtü olduğunu düşlüyordu.

Başak, uzun süredir Kadimzamanlar'a gelmemişti ve Wola Yolu'nun Ruslarla Almanlar arasında bir sınır olduğunu bilmiyordu. Kurt'un Florentynka'yı vurduğunu bilmiyordu, ordu araçlarının tekerleklerinin ve askerlerin tüfeklerinin onun köpeklerini öldürdüğünü de. Evin altına bir sığınak kazmıştı, böylece üniformalı adamlar geldiğinde, ikisinin de saklanacak bir yeri olacaktı. Sığınağı kazmaya kendini öyle kaptırmıştı ki, dikkati dağılmış ve Ruta'nın köye yalnız gitmesine izin vermişti. Ona bir sepet böğürtlen ve tarladan çalınmış patates hazırlamıştı. Ancak Ruta ayrıldığında, Başak korkunç bir hata yaptığını anlamıştı.

Ruta, Wydymacz'dan Florentynka'nın köyüne yürürken Papiernia'dan geçen her zamanki yolu kullanmış, sonra ormanın sınırı boyunca giden Wola Yolu'na inmişti. Hasır sepette, yaşlı kadına yiyecek taşıyordu. Florentynka'dan, eve yaklaşan insanları haber vermesi için eve bir köpek alacaktı. Annesi ona, Kadimzamanlar'dan birini veya bir yabancıyı görür görmez, ormana girip kaçmasını söylemişti.

Ruta bir ağaca doğru işeyen adamı gördüğünde, sadece bir köpek gelmişti aklına. Durup yavaşça geri çekilmeye başlamıştı. Sonra oldukça kuvvetli biri onu arkasından yakalayıp kollarını acı verecek şekilde kıvırmıştı. İşeyen adam, ona doğru koşup yüzüne sertçe vurduğunda, Ruta sarsılmış ve yere düşmüştü. Adamlar tüfeklerini bırakıp ona tecavüz etmişlerdi. Önce birisi, sonra ikincisi ve sonra da üçüncüsü gelmişti.

Ruta, Almanlarla Ruslar arasındaki sınır olan Wola Yolu'nda yatmıştı. İçinde böğürtlen ve patatesler olan sepet de yanında yatıyordu. İşte ikinci devriye onu böyle bulmuştu. Artık adamların üniformaları farklı renkteydi. Tüfekleri tutması için diğerine verip sırayla kızın üzerine uzandılar. Sonra, başında durup sigaralarını içtiler. Sepeti ve yiyecekleri de aldılar.

Başak, Ruta'yı çok geç bulmuştu. Kızın giysisi, küçük yüzüne kadar sıyrılmıştı, bedeni yaralanmıştı, kan içindeydi vücudu, üzerine sinekler üşüşmüştü. Kendinde değildi.

Annesi onu alıp evin altında kazdığı deliğe götürmüştü. Üzerine dulavrat otu yaprakları yaymıştı –bu koku, ona ilk çocuğunun öldüğü günü hatırlatmıştı. Kızın yanına

uzanıp nefes alışını yakından dinlemişti. Sonra kalkıp titreyen ellerle, bitkileri karıştırmıştı. Etrafta melekotu kokusu vardı.

Misia'nın Zamanı

Ağustos ayında bir gün, Ruslar Michał'e Kadimzamanlar'daki tüm insanları toplayıp onları ormana götürmesini söylemişlerdi. Kadimzamanlar her an cephe hattı olabilir, demişlerdi.

Michałistediklerini yapmıştı. Tüm evlere gidip demişti ki:

"Kadimzamanlar her an cephe hattı olabilir."

İçgüdüsel olarak Florentynka'nın evine de uğramıştı, ancak boş köpek kaplarını gördüğünde, Florentynka'nın orada olmadığını hatırlamıştı.

"Size ne olacak?" diye sormuştu Ivan Mukta'ya.

"Savaştayız. Burası bizim için cephe."

"Eşim hasta. Yürüyemez. İkimiz de kalıyoruz."

Ivan Mukta omuzlarını silkmişti.

Misia ve Bayan Papugowa arabada oturmuş, çocukları kucaklamışlardı. Misia'nın gözleri ağlamaktan şişmişti.

"Baba, lütfen bizimle gel. Lütfen, yalvarıyorum."

"Eve gözkulak olacağız. Kötü hiçbir şey olmayacak. Daha kötülerinden sağ çıktım."

Michał için bir inek bırakıp diğerini arabaya koşmuşlardı. Izydor, geri kalanı ahırdan çıkarmış, yularlarını boyunlarına geçirmişti. Paweł bir sopa alıp gitmek istemediklerinden sağrılarına vurmuştu. Ivan Mukta uzun bir ıslık çaldığında ürken inekler, Stasia Papugowa'nın sebze alanları boyunca hızla yürümeye başlamıştı. Sonra arabadan onları beklemedikleri bir özgürlükle serseme dönmüş bir halde dururlarken görmüşlerdi. Misia bütün yol boyunca ağlamıştı.

Araba Karayolu'ndan ormana girmişti ve tekerlekleri, bu yoldan önceden geçen arabalar tarafından açılan izlere oturmuştu. Misia arabanın arkasından yürüyerek çocuklara yol göstermişti. Yol boyunca, horoz mantarları ve çörek mantarları büyüyordu. Arada bir duruyor, diz çöküyor ve topraktan mantarları otlar ve çimlerle birlikte topluyordu.

"Dibini bırakmalısın, hiç olmazsa birazını bırakmalısın," diye endişelenmişti Izydor. "Yoksa tekrar büyümezler."

"Büyümezlerse büyümesinler," demişti Misia.

Geceler ılık olduğundan, evden getirdikleri yorganların üstünde, yerde uyumuşlardı. Erkekler tüm günü sığınak yapmakla ve odun kesmekle geçirmişlerdi. Köyde olduğu gibi kadınlar yemek pişirmiş ve birbirlerine patates için ödünç tuz vermişlerdi.

Boskiler, bazı çam ağaçlarının arasında ikamet etmişlerdi. Dallarında kuruması için çocuk bezleri asılıydı. Boskilerin yanında, Malak kardeşlerin bölgesi vardı. Genç olanın kocası Ülke Ordusu'na[8] katılmıştı. Büyük olanınki ise,

8 Armia Krajowa (Ülke Ordusu) İkinci Dünya Savaşı'nda, Polonya Partizan ordusu. (ç.n.)

"Jedruşlara"[9]. Paweł ve Izydor, kadınlara bir sığınak yapmıştı.

Herhangi sözlü bir anlaşma olmadan, köylüler kendilerini aynı Kadimzamanlar'da yaşadıkları gibi düzenlemişlerdi. Hatta Krasnyler ve Cherubin arasında boş bir alan bile bırakmışlardı. Kadimzamanlar'da, arada Florentynka'nın evi vardı. Başak ve kızı, Eylül'ün başında bir gün, artık yerleşim alanı olan ormanın bu bölgesine gelmişti. Kız besbelli hastaydı. Ayaklarını zor sürüyordu. Yara bere içindeydi ve çok ateşi vardı. Ormanda doktorluk görevini yerine getiren Paweł Boski, içinde tentürdiyot, sargı bezi, ishal için haplar ve sülfamit tozu olan çantasıyla yanlarına gitmişti; ancak Başak, onun kızının yanına yaklaşmasına izin vermemişti. Kızı için, kadınlardan sıcak su isteyip bitkiler kaynatmıştı. Misia onlara bir battaniye vermişti. Sanki Başak onlarla kalmak istiyormuş gibi göründüğünden, adamlar onun için toprakta uyduruk bir ev yapmışlardı.

Akşamları, orman sessizken herkes parıldayan ateşlerin yanına oturup çevreyi dinliyordu. Bazen gece, sanki yakında bir fırtına patlayacakmış gibi parlıyordu. Sonra ormanın susturduğu alçak, korkutucu bir gürültü duyuluyordu.

Köye giden cesur insanlar vardı. Küçük ev bahçelerinde olgunlaşan patatesler için, un için veya sadece belirsizlik içinde yaşamaya dayanamadıklarından. Artık yaşamı önemsemeyen yaşlı Bayan Serafin de en sık gidenlerdendi. Bazen gelinlerinden biri ona eşlik ediyordu, Misia birinden şunu duymuştu:

"Artık eviniz yok. Sadece bir moloz yığını kalmış geriye."

---

9 Jędrusie (Jedruşlar), II. Dünya Savaşı sırasında, 1941'de kurulan bir Polonya yeraltı direniş grubu. (ç.n.)

Kötü Adam'ın Zamanı

İnsanlar Kadimzamanlar'dan ormana kaçtıklarından ve kazılmış sığınaklarda yaşadıklarından beri, Kötü Adam kendine ormanda yer bulamaz olmuştu. İnsanlar her yere, her oyuğa, her açıklığa giriyorlardı. Yeri kazıp mantar ve fındık arıyorlardı. Hacet gidermek için alelacele oluşturulmuş kamplarından çıkıp bir çalılığa veya çimenliğe giriyorlardı. Ilık gecelerde, onların çalılarda çiftleştiklerini duyabiliyordu. Sefil barınaklarını inşa edişlerini şaşkınlıkla izlemiş ve bunun bunca zaman almasına şaşırmıştı.

Artık tüm gününü onları izleyerek geçiriyor ve onlara ne kadar uzun bakarsa, onlardan o kadar çok korkuyor ve nefret ediyordu. Gürültülü ve düzenbazdılar. Hararetli biçimde, saçma sapan sesler çıkarıp durmadan ağızlarını oynatıyorlardı. Ağlama, bağırma veya bir tatmine bağlı hırlama gibi de değildi bu. Konuşmaları hiçbir anlam taşımıyordu. Ayrıldıkları her yerde arkalarından izlerini ve kokularını bırakmışlardı. Küstah ve dikkatsizlerdi. Uğursuz gürleme sesleri geldiğinde ve gökyüzü geceleyin kızıl renge büründüğünde, paniğe kapılıp umutsuzluk içinde nereye kaçacaklarını veya saklanacaklarını bilemiyorlardı. Korkularının kokusunu alabiliyordu. Kötü Adam'ın tuzağına düşen bir sıçan gibi kokuyorlardı.

Onları saran koku, Kötü Adam'ı rahatsız ediyordu. Ancak aralarında yeni de olsa, iyi kokular da vardı; rosto et, kaynamış patates, süt, koyun derisi ve kürkler, hindibadan yapılmış kahve, küller ve çavdar. Aynı zamanda hayvani olmayan kötü kokular da vardı, tamamen insana ait olan: Gri sabun, fenollü sabun, soda, kâğıt, silahlar, gres yağı ve kükürt.

Bir gün, Kötü Adam ormanın kenarında durup köye bakmıştı. Köy bomboştu ve bir hayvan leşi gibi donmuştu. Evlerin bazılarının yıkık çatıları, diğerlerinin kırık pencereleri vardı. Köyde ne kuş vardı ne de köpek. Hiç. Bu görüntü, Kötü Adam'ı memnun etmişti. İnsanların çoğu ormana gittiğine göre, Kötü Adam da köye gidecekti.

Oyunun Zamanı

Ignis Fatuus Veya Bir Oyuncu İçin Öğretici Bir Oyun başlıklı küçük kitapta, Üçüncü Dünya'nın açıklaması işte şöyle başlıyordu:

Dünya ve Gökyüzü arasında Sekiz Dünya vardır. Uzayda, asılı kuştüyü yorganların hareketsiz dururlar.

Tanrı, Üçüncü Dünya'yı çok uzun zaman önce yaratmıştı. Önce denizler ve volkanlarla başlayıp bitki ve hayvanlarla bitirmişti. Henüz yaratılışla ilgili yüce bir şey olmadığından, sadece çok çalışma ve çaba nedeniyle, Tanrı yorgun düşmüş ve cesareti kırılmıştı. Henüz yapılmış dünya ona sıkıcı gelmişti. Hayvanlar Onun ahengini anlayamamış, Ona hayran olmamış ve Onu yüceltmemişlerdi. Beslenip çoğalıyorlardı. Tanrı'ya neden göğü mavi veya suyu ıslak yaptığını sormamışlardı. Kirpi dikenlerini, aslan dişlerindekini merak etmemiş, kuşlar kanatları hakkında ikinci kez düşünmemişlerdi.

Bu dünya çok uzun zaman sürmüş ve Tanrı'yı bezdirmişti. Böylece Dünya'ya inmiş ve karşılaştığı her hayvanı zorla parmaklarla, ellerle, yüzle, yumuşak deriyle ve düşünme kapasitesiyle donatmıştı –hayvanları insana dönüştürmüştü. Ancak hayvanlar, pek insana dönüşmek istememişlerdi, zira insanlar onlara canavar gibi görünmüşlerdi. Böylece

komplo kurup Tanrı'yı yakalamış ve Onu boğmuşlardı. Ve işte böyle kalmıştı.

Üçüncü Dünya'da ne Tanrı ne de insan vardı.

Misia'nın Zamanı

Misia, iki etek ve iki kazak giyip başını bir şalla sarmıştı. Sessizce, insanları uyandırmaktan kaçınarak, sığınaktan dışarı sürünerek çıkmıştı. Orman, uzaktaki silahların monoton gümbürtülerini sessizleştiriyordu. Sırt çantasını alıp tam çıkmaya hazırlandığında, Adelka'yı görmüştü. Çocuk ona doğru gelmişti.

"Ben de seninle geliyorum."

Misia kızmıştı.

"Sığınağa dön. Hemen şimdi. Ben hemen döneceğim."

Adelka eteğine sıkıca yapışıp ağlamaya başlamıştı. Misia bir an tereddüt etmiş, sonra kızının küçük koyun derisi paltosunu almak için sığınağa dönmüştü.

Ormanın sınırına geldiklerinde, Kadimzamanlar'ı görebileceklerini düşünmüşlerdi. Ancak Kadimzamanlar orada değildi. Karanlık gökyüzüne karşı en ufak duman izi bile görülmüyordu, parlayan ışıklar ve havlayan köpekler yoktu. Sadece batıda, Kotuszów'un üzerinde bir yerde, alçak bulutlar kahverengi bir kor gibi görünüyordu. Misia ürpermiş ve aynı buna benzeyen, eski bir düşünü hatırlamıştı. "Düş görüyorum," diye düşünmüştü. "Sığınaktaki ranzada yatıyorum. Hiçbir yere gitmedim. Bu benim düşümde." Sonra da daha önceden uykuya dalmış

olabileceğini düşünmüştü. Sanki yeni, iki kişilik yatağında yatıyor, Paweł de onun yanında uyuyordu. Savaş yoktu. Uzun bir kâbus görüyordu, Almanlarla, Ruslarla, cepheyle ve sığınaklarla ilgili. Bu, Misia'ya iyi gelmişti – Misia korkmayı bırakıp Karayolu'na yönelmişti. Yoldaki ıslak taşlar, ayakkabılarının altında ezilmişlerdi. Sonra Misia umutla, hâlâ önceden daldığı uykuda olduğunu düşünmüştü. Kahve öğütücüsünün kolunu monoton bir biçimde çevirmekten yorgun düştüğünden, değirmenin önündeki bankta uyuyakalmıştı. Sadece birkaç yaşındaydı ve şimdi, yetişkin yaşamı ve savaşla ilgili bir çocuk düşü görüyordu.

"Uyanmak istiyorum," demişti yüksek sesle.

Adelka onun şaşkınlığına bakakalmışken Misia, çocukların Yahudileri, Florentynka'nın ölümünü, partizanları, Ruta'ya yapılanları, bombalamaları, yer değiştirmeyi veya annesinin felç olmasını düşlemeyeceğini düşünmüştü.

Yukarıya doğru bakmıştı: Gökyüzü, Tanrı'nın insanları içine kapattığı teneke bir kutunun kapağı gibiydi.

Karanlık bir silueti geçmişlerdi ki, Misia buranın ahırları olduğunu tahmin etmişti. Kenarına basıp karanlıkta elini uzatmıştı. Çitin kaba tahtalarına dokunmuştu. Bazı zayıf, garip, bastırılmış sesler duymuştu.

"Birisi akordeon çalıyor," demişti Adelka.

Kapıda durmuşlardı ve Misia'nın kalbi çarpmaya başlamıştı. Evi duruyordu, göremese de hissedebiliyordu. Evin geniş, dört köşe kütlesini hissedebiliyordu, ağırlığını, mekânı doldurduğunu hissedebiliyordu. Yolunu hissederek kapıyı açıp verandaya çıkmışlardı.

Müzik içeriden geliyordu. Verandadan salona açılan kapı, bıraktıkları gibi tahtayla kapatıldığından, mutfak girişinden girmişlerdi. Müzik daha belirgin hale gelmişti. Birisi akordeonla şen şarkılar çalıyordu. Misia istavroz çıkarıp Adelka'yı elinden sıkıca tutmuş ve kapıyı açmıştı.

Müzik durmuştu. Mutfağını dumana boğulmuş, yarı karanlık bir halde bulmuştu. Pencerelerde battaniyeler asılıydı. Askerler masada, duvarların yanında ve hatta büfenin üstünde oturuyorlardı. Birden, birisi tüfeğini ona doğru doğrultunca Misia ellerini yavaşça yukarı kaldırmıştı.

Kasvetli teğmen masadan kalkmıştı. Misia'nın eline uzanıp selamlamak için sıkmıştı.

"*Eto nasza pomieszczica*,"[10] demişti. Misia beceriksizce bir reverans yapmıştı.

Askerlerin arasında Ivan Mukta da vardı. Kafası sarılıydı. Misia, ondan ebeveynlerinin değirmende, inekle birlikte yaşadığını öğrenmişti. Bundan başka, Kadimzamanlar'da başka kimse kalmamıştı. Ivan, Misia'yı yukarı götürmüş ve güneye bakan odanın kapısını onun için açmıştı. Burada Misia önünde kış gecesinin gökyüzünü görmüştü. Güneye bakan oda artık yoktu, ancak o bunu garip bir şekilde önemsiz bulmuştu. Tüm evin yok olmasını beklerken sadece bir odayı kaybetmek neydi ki?

"Bayan Misia," demişti Ivan Mukta merdivenlerdeyken, "ebeveynlerinizi buradan götürüp ormanda saklamalısınız. Noel'den hemen sonra cephe değişecek. Korkunç bir savaş olacak. Kimseye bundan bahsetmeyin ama. Askerî bir sır."

---

10 Kendisi bizim ev sahibemiz. (Rus.) (ç.n.)

"Teşekkür ederim," demişti Misia ve kısa bir beklemeden sonra, sözcüklerinin tüm korkusu dışarı çıkmıştı. "Ah Tanrım, bize ne olacak? Kışın ormanda ne yapacağız? Bu savaş ne için, Bay Ivan? Kim yapıyor bunu? Neden sizler kesin bir ölüme ve öldürmeye gidiyorsunuz?"

Ivan Mukta ona üzüntüyle bakmış, cevap vermemişti.

Misia, çakırkeyif askerlere patates soymaları için bıçaklar dağıtmıştı. Kilerde gizlenmiş kuyruk yağından biraz getirmiş ve büyük bir kap patates kızartmıştı. Askerler patates cipsine pek aşina değillerdi. Önce yemeği şüpheyle incelemişler, ancak sonunda giderek artan bir beğeniyle yemeye başlamışlardı.

"Bunların patates olduğuna inanmayacaklar," demişti Ivan Mukta.

Masadaki votka şişeleri artmış, akordeon çalmaya başlamıştı. Misia, Adelka'yı en güvenilir yer gibi görünen merdivenlerin altındaki yatağa yatırmıştı.

Kadının varlığı askerleri heyecanlandırmıştı. Dans etmeye başlamışlardı –önce yerde, sonra da masada. Geri kalanlar el çırparak ritim tutmuşlardı. Boğazlarına votka akıtmaya devam etmişler ve birden bir çılgınlığa kapılmışlardı – tepinmişler, bağırmışlar ve tüfeklerini yere vurmuşlardı. Sonra soluk gözlü genç bir subay, kılıfından bir tabanca çekip tavana birkaç el ateş etmişti. Ortam aniden sessizleşmiş, Misia kendi çığlığını duymuştu. Merdivenin altından, korkmuş çocuğun çığlığı da ona eşlik etmişti.

Kasvetli teğmen, soluk gözlü subaya bağırıp tabancasının kılıfına dokunmuştu. Ivan Mukta, Misia'nın yanında diz çökmüştü.

“Korkma Misia. Bu bir eğlence sadece.”

Misia’nın tüm odayı almasına izin vermişlerdi. Misia, kapıyı kilitlediğine emin olmak için iki kez kontrol etmişti.

Sabah değirmene gittiğinde, soluk gözlü subay yanına gelip özür diler bir şekilde bir şeyler söylemişti. Ona parmağındaki yüzüğü ve bazı belgeleri göstermişti. Birden, her zaman olduğu gibi, Ivan Mukta ortaya çıkmıştı.

“Onun Moskova’da eşi ve çocuğu var. Dün için çok üzgün olduğunu söylüyor. Çok üzülmüş.”

Misia ne yapacağını bilememişti. Bir dürtüyle adamın yanına gidip onu kucaklamıştı. Üniforması toprak kokuyordu.

“Lütfen ölmemeye çalışın, Bay Ivan,” demişti ayrılırken Mukta’ya.

Ivan başını sallayıp gülümsemişti. Şimdi gözleri iki çizgi gibi görünmüştü.

“Benim gibiler ölmez.”

Misia gülümsemişti.

“O zaman görüşmek üzere.”

Michał'in Zamanı

Mutfakta, inekle birlikte yaşıyorlardı. Michał, ona kapının arkasında, eskiden her zaman su dolu kovaların durduğu yerde yatması için bir yer yapmıştı. Gündüzleri saman için ahırları dolaşır, sonra ineği besler ve gübresini dışarı atardı. Genowefa onu iskemlesinden izlerdi. Günde iki kez bir kova alır, tabureye oturup hayvanı olabildiğince sağardı. Çok sütü yoktu, iki kişiye yetecek kadar. Michał ormandaki çocuklarına bir gün götürmek üzere, sütten kremayı ayırırdı.

Günler kısaydı, sanki hasta ve sonuna kadar götürecek güçleri yokmuş gibiydiler. Hava erkenden karardığından, üstünde titrek ışıklı bir gaz lambasının yandığı masaya otururlardı. Pencereleri battaniyelerle kapatmışlardı. Michał sobayı yakar ve küçük kapıyı açardı –ateş onları neşelendirirdi. Genowefa ondan kendisini ateşe doğru çevirmesini isterdi.

"Hareket edemiyorum. Ölüyorum. Sana hak etmediğin bir yük oldum," derdi zaman zaman, karnında derinlerden bir yerden gelen kasvetli bir sesle.

Michał de ona moral verirdi.

"Sana bakmayı seviyorum."

Akşamları, Michał onu bir oturağa oturtup yıkar ve yatağa taşırdı. Kollarını ve bacaklarını düzeltirdi. Eşinin ona sanki hapsolmuş gibi bedeninin derinliklerinden baktığını hissederdi. Genowefa geceleri fısıldardı: "Sarıl bana."

Birlikte silahların sesini duyarlardı, çoğunlukla Kotuszów yakınlarından bir yerdendi, ancak bazen her şey sarsılıyordu ve o zaman Kadimzamanlar'a bir bombanın düştüğünü anlarlardı. Geceleri bazı garip sesler ulaşırdı onlara, şlap şlap sesleri, mırıldanmalar ve sonra bir insan veya bir hayvanın hızlı adımları. Michał korkardı, ancak belli etmek istemezdi. Kalbi ne zaman hızlı atmaya başlasa diğer tarafa dönerdi.

Sonra Misia ve Adelka onları almaya geldiler. Michał, kalmak için daha fazla ısrar etmemişti. Dünyanın değirmeni durmuştu, mekanizması kırılmıştı. Karayolu boyunca, karda ormana doğru yürümüşlerdi.

"Kadimzamanlar'a bir kez daha bakmama izin ver," diye rica etmişti Genowefa, ancak Michał duymazdan gelmişti.

Boğulmuş Adam Derekuşu'nun Zamanı

Boğulmuş Adam Derekuşu uyanmış ve dünyanın örtüsüne gizlice bakmıştı. Dünyanın dalgalandığını görmüştü –hava, kuvvetli rüzgârlarla yolculuğunu sürdürüyor, dalgalanıyor ve gökyüzüne ateş ediyordu. Su fırtınayla karışıyor, sıcak ve ateş vuruyordu ona. Önceden yukarıda olan şimdi aşağıdaydı ve aşağıda olan da yolunu yukarı çevirmişti.

Boğulmuş Adam, meraktan bir şeyler yapma gereği duymuştu. Gücünü denemiş ve nehirden sis ve duman çekmişti. Artık gri bulut arkasından, Wola Yolu boyunca, köye doğru sürükleniyordu.

Boskilerin çitinin yanında bir deri bir kemik bir köpek görmüştü. Bir niyeti olmadan ona doğru eğilmişti. Köpek korkuyla inlemiş, kuyruğunu kıstırıp kaçmıştı. Bu Derekuşu'nu rahatsız ettiğinden, sis ve duman bulutunu meyve bahçesinin üzerine göndermiş ve her zaman yaptığı gibi tüten bacalara doğru indirmeye çalışmıştı, ancak bacalar artık sıcak değildi. Derekuşu, Serafinlerin evinin civarına gitmiş ve orada da kimse olmadığını öğrenmişti. Kadimzamanlar'da kimse yoktu. Ahır kapılarının sesi, havada genişleyen rüzgârla harekete geçmişti.

Derekuşu, varlığına dünyanın tepki vermesini istediğinden, biraz yaramazlık yapmaya kalkmış ve tüm insan alet edevatı arasında dolaşmıştı. Havayı kontrol etmek, sisli bedeninde rüzgârı durdurmak, suyun şekliyle oynamak, insanların ilgisini çekmek, onları korkutmak ve hayvanları ürkütmek istemişti. Ancak havanın sert hareketleri durmuş, her şey boş ve sessiz bir hale bürünmüştü.

Bir an için durup ormanda bir yerde, insanların yaydığı cılız sıcaklığı hissetmişti. Memnun olup dönmeye başlamıştı. Tekrar Wola Yolu'na girmiş ve aynı köpeği korkutmuştu. Boğulmuş Adam'a güç veren alçak bulutlar gökte birbirini izliyordu. Henüz güneş yoktu.

Ormanın sınırında bir şey onu durdurmuştu. Ne olduğunu bilmiyordu. Tereddüt etmiş, sonra da rahibin çayırları yerine, ötesindeki nehre doğru, Papiernia'ya dönmüştü.

Seyrek çam ormanı paramparçaydı ve tütüyordu. Toprakta büyük delikler açılmıştı. Dünyanın sonu, dün buradan geçmiş olmalıydı. Yüksek otların içinde yatan yüzlerce insan bedeni soğuyordu. Kanları, doğuda kan kırmızıya dönüşünceye kadar, kızıllığı gri gökyüzüne yükseliyordu.

Boğulmuş Adam, tüm bu cansızlık içinde bir şeyin hareket ettiğini görebiliyordu. Sonra güneş ufkun prangalarından kurtulup askerlerin ölü bedenlerinden ruhları serbest bırakmaya başlamıştı.

Ruhlar bedenlerden, şaşkın ve sersemlemiş halde çıkıyorlardı. Gölgeler gibi titrektiler, şeffaf balonlar gibi. Boğulmuş Adam Derekuşu, neredeyse canlı bir insan kadar sevinçliydi. Seyrek ormana yönelmiş; ruhları döndürmeye, onlarla dans etmeye, onları ürkütmeye ve arkasından sü-

rüklemeye uğraşmıştı. Onlardan çok vardı; yüzlerce, belki binlerce. Kalkıp yerin üstünde kararsızca bocalamışlardı. Bir köpek yavrusu kadar oynamaya hevesli Derekuşu, burnundan soluyarak çarparak ve dönerek aralarından süzülmüştü, ancak ruhlar sanki yokmuş gibi onu dikkate almamışlardı. Sabah rüzgârının katmanları arasında bir süre sallanıp ipini koparmış balonlar gibi yukarı yükselip kaybolmuşlardı.

Boğulmuş Adam, nereye gittiklerini ve ölünce gidilebilecek bir yerin varlığını anlayamamıştı. Arkalarından onları kovalamaya çalışmıştı, ancak onlar artık Boğulmuş Adam Derekuşu'nun yasasından farklı bir yasaya tabi olmuşlardı. Onun kurlarına karşı kör ve sağır, içgüdüyle hareket eden, sadece tek yönü bilen iribaşlar gibiydiler.

Orman onlarla beyaza dönmüş, sonra birden boşalmıştı ve Boğulmuş Adam Derekuşu bir kez daha yalnız kalmıştı. Öfkelenmiş, etrafında dönüp bir ağaca çarpmıştı. Korkan bir kuş, tiz bir çığlık atıp körlemesine nehre uçmuştu.

Michał'in Zamanı

Ruslar, Papiernia'dan ölülerini toplayıp onları arabalarla köye taşımışlardı. Cherubin'in tarlasında büyük bir çukur açmışlar ve askerlerin bedenlerini buraya gömmüşlerdi. Subayları başka bir tarafa yatırmışlardı.

Kadimzamanlar'a gelen herkes, aceleyle yapılan bu rahipsiz, sözcüksüz ve çiçeksiz cenazeyi izlemeye gitmişti. Michał de oradaydı, düşüncesizce kasvetli teğmenin bakışının ona yönelmesine izin vermişti. Kasvetli teğmen, Michał'in sırtına hafifçe vurmuş ve subayların bedenlerini Boskilerin evine taşıtmıştı.

"Hayır, burayı kazmayın," diye rica etmişti Michał. "Askerlerinizin mezarları için yer mi yok? Neden kızımın bahçesine? Neden çiçek soğanlarını söküyorsunuz? Mezarlığa gidin. Size başka yerler de gösteririm..."

Şimdiye kadar her zaman kibar ve nazik olan kasvetli teğmen, Michał'i bir kenara itmiş, askerlerden biri de tüfeğini ona doğrultmuştu. Michał kenara çekilmişti.

"Ivan nerede?" Izydor teğmene sormuştu.

"*Pogib*,"[11] demişti teğmen.

11 Öldü. (Rus.) (ç.n.)

"Hayır," demişti Izydor ve bir an için teğmen bakışlarını onun üzerine sabitlemişti.

"*Poczemu niet?*"[12]

Izydor arkasını dönüp kaçmıştı.

Ruslar sekiz subayı bahçeye, yatak odası penceresinin altına gömmüş, üstlerini toprakla örtmüşlerdi. Onlar ayrılır ayrılmaz kar yağmaya başlamıştı.

Ondan sonra, bahçeye bakan yatak odasında kimse uyumak istememişti. Misia, kuştüyü yorganları sarıp yukarı taşımıştı.

Baharda, Michał tahtadan bir haç yapmış ve pencerenin altına dikmişti. Sonra bir sopayla toprakta dikkatle sıralar açıp aslanağzı ekmişti. Çiçekler, gökyüzüne açılan küçük ağızlarıyla, gür ve renkli bir şekilde büyümüşlerdi.

1945'in sonlarına doğru, savaş neredeyse sona erdiğinde, askerî bir cip eve gelmiş ve içinden bir Polonyalı subay ile sivil kıyafetli bir adam inmişti. Mezardan subayları çıkaracaklarını söylemişlerdi. Sonra bir kamyon dolusu asker ve yattıkları yerden alınan bedenlerin konduğu bir saman arabası ortaya çıkmıştı. Toprak ve aslanağzı onlardan kan ve suyu emmişti. Yün üniformaları iyi korunmuştu ve çürüyen cesetleri bir arada tutan onlar olmuştu. Onları arabaya taşıyan askerler, ağız ve burunlarına mendil bağlamışlardı.

Kadimzamanlar'dan insanlar Karayolu'nda durup çitin üzerinden olanları olabildiğince görmeye çalışmışlardı, ancak araba Jeszkotle'ye doğru yola çıktığında sessizce

12 Neden olmasın? (Rus.) (ç.n.)

geri çekilmişlerdi. Aralarında en cesur olanlar tavuklardı –taşların üzerinde zıplayan arabanın arkasından cüretkârca koşup yere düşenleri açgözlülükle mideye indiriyorlardı.

Michał, leylak çalılarının içine kusmuştu. Bir daha asla ağzına tavuk yumurtası koymadı.

Genowefa'nın Zamanı

Genowefa'nın bedeni korların içinde kavrulmuş kil çanak gibi donmuştu. Bir tekerlekli iskemleye bağlıydı. Artık başkalarının insafına kalmıştı. Yatırılmalı, yıkanmalı ve verandaya çıkarılmalıydı.

Genowefa'nın bedeni bir şey, Genowefa ise başka bir şeydi. İçine sıkışmış, hapsolmuş ve sağırlaşmıştı. Sadece parmaklarının ucunu ve yüzünü hareket ettirebiliyor, ancak artık ne gülümseyebiliyor ne de ağlayabiliyordu. Boğuk ve zayıf sözcükleri, ağzından çakıl taşları gibi dökülürdü. Böyle sözcüklerin gücü yoktu. Bazen Antek'e vuran Adelka'yı azarlamaya çalışırdı, ancak torunu onun tehditlerine aldırmazdı. Antek, büyükannesinin eteklerine sığındığında, Genowefa onu saklamak, hatta kucaklamak için hiçbir şey yapamazdı. Büyük ve güçlü olan Adelka'nın kardeşinin saçını çekmesini çaresizce seyreder ve başka bir çıkış yolu olmadığından, hemen kaybolan bir öfke patlaması hissederdi.

Misia, annesiyle çok konuşurdu. İskemlesini kapının yanından sobanın sıcak çinilerinin dibine taşır, onunla laflardı. Genowefa çok dikkatli dinlemezdi. Kızının anlattıkları onu sıkardı. Kimin gittiği veya kimin yok olduğuyla giderek daha az ilgileniyordu; ayinlerde söylenenleri,

Misia'nın Jeszkotle'den kız arkadaşlarını, bezelyeleri kavanozlamanın yeni yöntemlerini, Misia'nın yorumladığı radyo haberlerini, onun saçma şüphelerini ve sorularını önemsemezdi. Genowefa, Misia'nın ne yaptığına ve evde olup bitenlere odaklanmayı tercih ederdi. Böylece kızının karnının üçüncü kez büyüdüğünü, Misia'nın erişte için hamur yoğururken hamur tahtasından yere dökülen minyatür unlu kar yağışını, bir sineğin sütte boğulduğunu, ocakta unutulan bir maşanın kıpkızıl olduğunu, salondaki ayakkabı bağlarını çekiştiren tavukları görürdü. Bu, günbegün ondan uzaklaşan, somut, elle tutulur bir yaşamdı. Genowefa, Misia'nın ona bıraktığı büyük eve yetişemediğini görmüştü. Bu nedenle, kendinden birkaç sözcük çıkarmış ve kızını bir yardımcı alma konusunda ikna etmişti. Misia da eve Ruta'yı getirmişti.

Ruta, güzel bir kız olmuştu. Genowefa ona baktıkça yüreği sızlamıştı. Misia ve Ruta'nın yan yana durdukları anı beklemiş, sonra da onları karşılaştırmıştı. Ve –kimse fark etmemiş miydi?– çok benziyorlardı. Aynı şeyin iki örneği gibiydiler. Birisi daha küçük ve koyu, diğeri uzun ve dolgun. Birinin gözleri ve saçları kestane rengi, diğerininki bal rengi. Bundan başka her şey tamamen aynıydı. Veya Genowefa'ya öyle görünüyordu.

Ruta'yı yerleri yıkarken, lahanaların kocaman başlarını doğrarken ve karıştırma kabında peyniri rendelerken izlerdi. Ona daha uzun baktıkça, daha da emin oluyordu. Bazen çamaşır yıkarlarken veya evi temizlerlerken ve Michał meşgulken, Misia çocuklara Büyükanneyi ormana götürmelerini söylerdi. Çocuklar sandalyeyi dikkatle dışarı çıkarırlar ve sonra da leylakları geçip artık evden görün-

mez olduklarında, Genowefa'nın sert, görkemli bedenini taşıyan sandalyeyi iterek Karayolu'na doğru yarışırlardı. Mantar ve böğürtlenler için açıklıklara koşarlarken rüzgârda uçuşan saçlarıyla ve kolçaktan çaresizce düşmüş eliyle onu bırakırlardı.

Böyle bir günde, Genowefa gözünün ucuyla Başak'ın ormandan Karayolu'na geldiğini görmüştü. Genowefa başını hareket ettiremediğinden beklemişti. Başak ona yaklaşıp merakla sandalyesinin etrafında dolaşmıştı. Genowefa'nın önünde diz çöküp yüzüne bakmıştı. Bir süre bakışmışlardı. Başak artık karda, çıplak ayakla gezen kıza benzemiyordu. Şişman ve hatta iri yarıydı. Kalın saç örgüleri artık beyazlamıştı.

"Benim çocuğumla seninkini değiştirdin," demişti Genowefa.

Başak, kahkahayla gülmüş ve kadının cansız elini, ılık avcuna almıştı.

"Kızı alıp bana oğlanı bıraktın. Ruta benim kızım."

"Bütün genç kadınlar, yaşlı kadınların kızıdır. Her neyse, artık kızlara veya oğlanlara gereksinimin yok."

"Ölüyüm ben. Hareket edemiyorum."

Başak, Genowefa'nın cansız elini kaldırıp öpmüştü. "Kalk ve yürü," demişti ona.

"Hayır," diye fısıldamıştı Genowefa ve kendi hareketini hissetmeden, kafasını sallamıştı.

Başak gülmüş ve Kadimzamanlar'a doğru yola koyulmuştu.

Bu karşılaşmadan sonra, Genowefa konuşma arzusunu kaybetmişti. Sadece, "evet" veya "hayır" diyordu. Bir keresinde Paweł'in Misia'ya, felcin aklına da sıçradığını fısıldadığını duymuştu. "Öyle düşünsünler," diye geçirmişti aklından, "felç aklıma sıçrıyor, ancak yine de ben bir yerlerde varım."

Kahvaltıdan sonra Michał, Genowefa'yı dışarı çıkarırdı. Sandalyesini çitin yanında, çimlerin üstüne koyar ve bir banka otururdu. Bir sigara kâğıdı çıkarır ve tütünü parmaklarında ufalamakla epey zaman geçirirdi. Genowefa, önündeki Karayolu'nda, yere gömülmüş binlerce insanın başlarının tepelerine benzeyen, düzgün parke taşlarına bakardı.

"Üşümedin mi?" diye sorardı Michał.

O da kafasını sallardı.

Sonra Michał sigarasını bitirir ve yürürdü. Genowefa, Bayan Papugowa'nın bahçesine, yeşil ve sarı lekelerin arasında yolunu bulan kumlu tarla yoluna bakarak sandalyesinde öylece kalırdı. Kendi ayağına, dizlerine, kalçalarına bakardı –onlar da olabildiğince uzaklardı; kumlar, tarlalar ve bahçeler gibi, onun parçası değildiler. Bedeni, kırılgan insan malzemesinden yapılmış, kırık bir heykelcikti.

Parmaklarını hâlâ hareket ettirebildiğine şaşırıyordu, öyle ki aylardır iş bilmeyen, solgun ellerinin uçlarında hâlâ his vardı. O elleri, hissiz dizlerinin üzerine koyar ve el yordamıyla eteklerinin kıvrımını yoklardı. "Ben bir bedenim," derdi kendi kendine. Ve Genowefa'nın bedeninde, kanser gibi, küf gibi, ölen insanların hatırası büyüyordu. Öldürmek, hareket hakkını almayı kapsar, ne de olsa yaşam harekettir. Öldürülmüş bir beden hareket etmez artık.

Bir insan, bir bedendir. Ve bir insanın deneyimlediği her şeyin bedende başlangıcı ve sonu vardır.

Bir gün Genowefa, Michał'e demişti ki, "Üşüdüm."

Michał ona yün bir şal ve eldivenler getirmişti. Parmaklarını hareket ettirmişti, ancak onları artık hissetmediğinden hareket edip etmediklerini bilememişti. Karayolu'na baktığında, ölülerin döndüğünü görmüştü. Czestochowa'ya giden hacılar gibi büyük bir grup halinde, Karayolu'nda Czernica'dan Jeszkotle'ye doğru yönelmişlerdi. Ancak hac yolculuğuna her zaman şamata, monoton şarkılar, kederli nakaratlar ve taşların üzerinde sürtünen ayakkabıların sesleri eşlik eder. Burada ise sessizlik hâkimdi.

Onlardan binlerce vardı. İstikrarsız, bozulmuş sıralar halinde yürüyorlardı. Buz gibi bir sessizlik içinde, hızlı adımlarla yürüyorlardı. Kanı çekilmiş gibi griydiler.

Genowefa, onların arasında Eli'yi ve kollarında bebeğiyle Szebertlerin kızını aramıştı, ancak ölüler onun görebileceğinden çok daha hızlı hareket ediyorlardı. Fakat daha sonra yakından yürüdüğü için, Serafinlerin oğlunu görmüştü. Alnında kocaman, kahverengi bir delik vardı.

"Frenek," diye fısıldamıştı.

Başını döndürmüş ve hızını azaltmadan, ona doğru bakmıştı. Frenek elini ona uzatmıştı. Dudakları hareket ediyordu, ancak Genowefa hiçbir sözcük duymuyordu.

Onları bütün gün boyunca izlemişti, akşama kadar grup hiç azalmamıştı. Gözlerini kapadığında bile geçmeye devam etmişlerdi. Tanrı'nın onları izlediğini de biliyordu. Onun yüzünü görebiliyordu –siyah, korkunç ve yaralarla kaplı.

Toprak Sahibi Popielski'nin Zamanı

1946'da, Toprak Sahibi Popielski hâlâ malikânede yaşıyordu, gerçi herkes bunun uzun sürmeyeceğini biliyordu. Eşi, çocuklarını Krakow'a götürmüştü ve şimdi, taşınmaya hazırlanarak kendisi de Krakow'a gidip geliyordu.

Toprak Sahibi, etrafında olup bitenle ilgilenmiyordu. Oyunu oynuyordu. Günlerini ve gecelerini Kütüphanede geçiriyor, divanda uzanıyordu. Giysilerini değiştirmiyor, tıraş olmuyordu. Eşi çocuklara gittiğinde, bazen üç dört gün yemek yemezdi. Camları açmaz, konuşmaz, yürüyüşe çıkmaz, hatta aşağı bile inmezdi. Bir veya iki kez bölge yönetiminden görevliler milliyetçilik yoklaması için onu ziyarete gelmişlerdi. Emirler ve resmî damgalarla dolu çantaları vardı. Kapıya vurup zilin ipini çekmişlerdi. Pencereye çıkan Toprak Sahibi, yukarıdan onlara bakmış ve ellerini ovuşturmuştu.

"Her şey kabulüm," demişti konuşmayı unutmuş boğuk bir sesle. "Sonraki kareye geçiyorum."

Bazen Toprak Sahibi Popielski kitaplarına gereksinim duyardı.

Oyun, kaynaklarda araştırma yapmasını gerektiriyordu, ancak bu konuda bir sorunu yoktu –hepsini kendi kütüphanesinde bulabiliyordu. Düşler, Oyunda önemli rol oy-

nadığıdan, Toprak Sahibi Popielski, kendine siparişe göre düş görmeyi öğretmişti. Dahası, yavaş yavaş düşlerinin kontrolünü ele geçirmiş, yaşamda olduğundan tamamen farklı olarak, onlarda istediğini yapmıştı. Bilinçli olarak belirlenmiş bir başlık üzerinde düş görür ve sanki çitteki bir delikten geçmişçesine, hemen diğer tarafta bilinçli olarak uyanırdı. Kendine gelmesi biraz sürer ve sonra işe koyulurdu.

Böylece Oyun ona her şeyi fazlasıyla vermişti. Neden kütüphaneden çıkmak zorundaydı ki?

Bu sırada, bölge yönetiminden görevliler ormanını, açıklıklarını, işlenebilir topraklarını, havuzlarını ve çayırlarını almışlardı. Genç sosyalist devletin bir vatandaşı olarak tuğla fabrikasının, bıçkı fabrikasının, damıtma tesisinin ve değirmeninin artık ona ait olmadığı konusunda, onu bilgilendiren bir mektup göndermişlerdi. Sonunda malikânenin de alınacağı söylenmişti. Kibardılar, mallarını devretmesi için bir tarih bile belirlemişlerdi. Eşi önce ağlamış, sonra dua etmiş ve sonunda eşyalarını toplamaya başlamıştı. Bir adak mumu gibi görünüyordu, çok zayıf ve solgundu. Saçları aniden beyazlamış, malikânenin kasveti içinde, soğuk ve aynı soluklukta bir ışıkla parlamıştı.

Toprak Sahibi Popielski'nin eşi, delirdiği için kocasına bir garez beslemiyordu; neyin alınıp neyin geride bırakılabileceğine kendisinin karar vermesi gerektiği için endişeleniyordu. İlk araç geldiğinde, Toprak Sahibi Popielski, soluk ve tıraşsız, ellerinde iki valizle aşağı inmişti. İçlerinde ne olduğunu göstermeyiyse reddetmişti.

Eşi, yukarı koşmuş ve bir süre kütüphaneyi dikkatle incelemişti. Bir şeyin eksik olduğunu düşünmemişti. Raflarda boş yer yoktu, tek bir resim veya süs eşyası yerinden oynatılmamıştı, hiçbir şey. Nakliyecileri çağırmış, ne kadar eski olsalar da kitapları karton kutulara atmışlardı. Sonra, hızlı hareket etmek için kitapları raflardan sıralar halinde çıkarmaya başlamışlardı. Kitaplar uçmayan kanatlarını açıp duygusuzca yığınların içine düşmüştü. Kutular bittince kalanı öylece bırakıp dolu olanlarla ayrılmışlardı. Ancak sonradan, A'dan L'ye kadar her şeyi aldıkları ortaya çıkmıştı.

Bu sırada Toprak Sahibi Popielski arabanın yanında durup aylardır içeride kapalı durduktan sonra onu sarhoş eden temiz havayı içine çekmekten zevk alıyordu. Gülecek, neşelenecek, dans edecek gibi hissetmişti –oksijen, kalın, miskin kanında alevlenmiş ve tıkalı damarlarını açmıştı.

"Her şey tam olması gerektiği gibi," demişti eşine, Karayolu'nda Kielce yoluna doğru giderlerken arabada. "Olan her şey iyiye gidiyor."

Sonra da sürücünün, nakliyecilerin ve eşinin birbirlerine anlamlı bir biçimde bakmasına neden olan bir şey daha söylemişti: "Sinek sekizli vuruldu."

Oyunun Zamanı

Oyun için kullanım rehberi olan *Ignis Fatuus Veya Bir Oyuncu İçin Öğretici Bir Oyun* başlıklı kitapta, Dördüncü Dünya'nın açıklaması aşağıdaki hikâyeyi kapsamaktadır:

Tanrı Dördüncü Dünya'yı, ilahî acılarına karşılık Ona rahatlama sağlayan bir tutkuyla yaratmıştı.

İnsanı yarattığında, bilinçlenmişti –bu, üzerinde böyle bir etki yaratmıştı. Böylece dünyayı daha fazla yaratmayı bırakmıştı –bundan daha mükemmel bir şey olabilir miydi?– ve şimdi, ilahî zamanında, Kendi işine hayran kalmıştı. Tanrı'nın görüşü, insanın içinde daha derinlere ulaştıkça, Tanrı'nın insana olan sevgisi tutkuyla yoğunlaşmıştı.

Ancak insan nankör çıkmıştı –toprağı işlemekle ve çocuk peydahlamakla meşguldü, Tanrı'ya aldırış etmiyordu. Sonra ilahî aklında, karanlığın sızdığı keder ortaya çıkmıştı.

Tanrı'nın insana olan sevgisi karşılıksızdı.

İlahî sevgi, diğerleri gibi ağır olabilir. Bu arada, insan olgunlaştı ve kendini bu ısrarlı sevgiliden kurtarmaya karar verdi. "Bırak gideyim," demişti. "Bırak dünyayı kendi yolumla öğreneyim ve yolculuk için gerekenleri bana ver."

"Bensiz yapamazsın," demişti Tanrı insana. "Gitme."

"Bırak beni," demişti insan ve Tanrı üzülerek bir elma dalını ona doğru eğmişti.

Tanrı yalnız kalmıştı, hasretini çekmişti insanın. İnsanı cennetten sürenin Kendisi olduğunu hayal etmişti, çünkü terk edilmiş olma düşüncesi çok acı vericiydi.

"Bana geri dön. Dünya korkunç, seni yok edebilir. Depremlere, volkanik patlamalara, yangınlara ve sellere bak," diyerek, yağmur bulutlarının içinden gürlemişti.

"Bırak beni. Üstesinden gelirim," diye cevap vermiş ve gitmişti insan.

Paweł'in Zamanı

"Yaşamalısın," demişti Paweł. "Çocuk yetiştirmelisin, yaşamını kazanmalısın, okumaya devam etmelisin ve yukarılara tırmanmalısın."

Ve öyle yapmıştı.

Toplama kampından kurtulmayı başaran Aba Kozienicki'yle birlikte kereste işine dönmüşlerdi. Kesim için bir orman satın almışlar, ahşabın kesimini ve nakliyesini düzenlemişlerdi. Paweł bir motosiklet alıp siparişler için yöreyi dolaşmıştı. Kendisi için de makbuz defteri ve kalemleri taşıdığı domuz derisi bir çanta edinmişti.

İşler yolunda gidiyordu, cebine sürekli bir nakit akışı vardı; böylece Paweł eğitimine devam etmeye karar vermişti. Doktor olmak artık pek de gerçekçi değildi, ancak bir sağlık çalışanı ve ilkyardım görevlisi olarak hâlâ kendini geliştirebilirdi. Artık Paweł Boski akşamlarını, sineklerin nasıl çoğaldığını ve tenyaların yaşamında karmaşık dizilerin sırlarını araştırmakla geçiriyordu. Besleyici ürünlerin vitamin içeriklerini, tüberküloz ve tifo gibi hastalıkların yayılma yollarını çalışıyordu. Birkaç yıl süren kurslardan ve eğitimlerden sonra, cahilliğin ve batıl inançların gücünden kurtulan tıp ve hijyenin, insan yaşamını dönüştürmeye muktedir olduğuna ve Polonya köyünün, sterilize edil-

miş çanaklar ve lizol ile dezenfekte edilmiş bahçelerle bir vahaya dönüşeceğine inanmıştı. Böylece Paweł, çevrede evindeki bir odayı banyo ve tıbbi tedavi odasına dönüştüren ilk kişi olmuştu. Emaye küvet, ovulmuş musluklar, kapaklı metal çöp kutusu, pamuk ve tamponlar için cam kaplar ve içinde ilaçlarını ve tıbbi aletlerini tuttuğu kilitli cam dolapla içerisi pırıl pırıldı. Sonraki kursu bitirdiğinde hemşirelik unvanına sahip olmuştu; artık odasında insanlara iğne yapıyor, bu arada onlara günlük hijyen konusunda kısa bir ders vermeyi de ihmal etmiyordu.

Sonra Aba ile yapılan iş yürümemişti; zira ormanlar millileştirilmiş, Aba da kendi yoluna gitmişti. Veda etmek için geldiğinde birbirlerini kardeş gibi kucaklamışlardı. Paweł Boski, yaşamında yeni bir dönemin başladığını, artık tam anlamıyla yeni koşullarda başının çaresine bakması gerektiğini anlamıştı. Sadece iğne yaparak bir aileyi geçindiremezdi.

Bu nedenle tüm belgelerini deri çantasına koyup çalışmak için motoruyla Taszów'a gitmişti. Sterilizasyonun ve gaita örneklerinin bölge krallığı olan sağlık merkezinde iş bulmuştu. Sonra, özellikle de Partiye kaydolduktan sonra, yavaş yavaş ve geri dönülmez biçimde yükselmeye başlamıştı.

Görevi, gürültülü motorunun üstünde, komşu köylere yolculuk yapıp dükkânların, restoranların ve barların temizliğini incelemeyi içeriyordu. Buralarda, belgeler ve pislikler için test tüpleriyle dolu deri çantasıyla ortaya çıktığında, kıyamet habercisinin gelişi gibi kabul ediliyordu. Paweł istediğinde herhangi bir dükkânı veya lokantayı

kapatabilirdi. Önemliydi. Hediyeler alıyordu, votka ve en tazesinden jöleli but ona ısmarlanıyordu.

Taszów'da bir pastanenin sahibi ve birkaç pek de resmî olmayan işi olan Ukleja ile böyle tanışmıştı. Ukleja da Paweł'e yaşamdan daha fazlasını elde edebilme cesaretini sağlayan sekreterler ve avukatlar, içki âlemleri ve avcılık, istekli kadın bar görevlileri ve alkol dünyasını tanıtmıştı.

Bu şekilde Ukleja, Aba Kozienicki'den boşalan, yani her erkeğin yaşamında bir arkadaş ve rehber için ayrılan yeri almıştı: O kişi olmadan bir erkek, arkasını döndüğü anda her köşeden sinsice çıkan, kaotik ve karanlık bir dünyada sadece yalnız, anlaşılmamış bir savaşçı olarak kalırdı.

Mantar Miselinin Zamanı

Mantar miselleri tüm ormanın, hatta belki de tüm Kadimzamanlar'ın altında büyürler. Toprakta, yumuşak orman zeminin altında, çimen ve taşların altında, her şeyi çevreleyen ince iplikçikler, teller ve demetler meydana getirirler. Mantar miselinin iplikçikleri çok güçlüdürler ve sonsuz biçimde kademeli olarak ilerleyen hareketleri sırasında, her tür toprağın arasında yollarını açıp ağaç köklerinin etrafına dolanırlar ve böylece büyük kayaları zapt ederler. Mantar miseli küfe benzer –soğuk, beyaz ve hassas– yeraltındaki ay danteli, nemli, kenarı işli istiridye mantarı, dünyanın yapışkan göbek bağları. Çayırları kaplar ve insan yollarında dolaşır, evlerin duvarlarına tırmanır ve bazen güç kabarmalarıyla, sezilemeyen biçimde insanların bedenlerine saldırır.

Mantar miseli, hayvan veya bitki değildir. Gücünü güneşten alamaz, zira doğası güneşe yabancıdır. Sıcağa ve yaşayana yakınlaşmaz, zira doğası ne sıcaktır ne de canlı. Mantar miseli, ölen, çürüyen şeylerin ve toprağa akan sıvılarının kalıntılarını emmesi sayesinde yaşar. Mantar miseli, ölümün yaşamıdır, çürümenin yaşamıdır, her ne ölmüş ise onun yaşamıdır.

Mantar miseli tüm yıl, soğuk, ıslak çocuklarına katlanır, ancak yazın ve sonbaharda ışığa çıkanlar en güzelleridir.

İnsan patikaları boyunca, peri mantarları ince bacakları üstünde büyür, mükemmele yakın kurt mantarı ve yer mantarı çimenlerde bembeyaz görünür ve kötürüm ağaçları, kaypak mantarı ile dirsek mantarı mülkiyetine geçirir. Orman, sarı horoz, zeytin yeşili koçak ve çörek mantarlarıyla doludur.

Mantar miseli çocuklarını birbirinden ayırmaz, büyümeleri ve sporlarını yaymaları için gereken tüm gücü ve kudreti verir onlara. Bazılarına bir koku katar, bazıları nefes kesici şekillere sahip olsalar da onlara insan gözünden saklanma yetisi verir.

Toprağın derinlerinde, Wodenica'nın tam merkezinde, mantar miselinin kalbi olan dolaşık büyük beyaz istiridye mantarı topu titreşir. Misel, işte buradan dünyanın tüm köşelerine yayılır. Burada orman karanlık ve nemlidir. Gür böğürtlen çalıları, ağaç köklerini esir almışlardır. Her şey gür yosunlarla kaplanmıştır. İnsanlar, altında mantar miselinin attığını bilmeseler de içgüdüsel olarak Wodenica'dan uzak dururlar.

Tüm insanların arasında bir tek Ruta bunu bilirdi. Onu, burada her yıl büyüyen, en güzel köygöçürenlerden anlamıştı. Köygöçürenler, misellerin muhafızlarıydı. Ruta onların arasında yere uzanıp köpüklenmelerinin altını, kar beyazı jüponlarını incelerdi.

Ruta, bir keresinde mantar miselinin yaşamını duymuştu. Bu, yer altında donuk bir iç çekişe benzer bir hışırtıydı, sonra da istiridye mantarının iplikçiğinin yolunu toprak yığınları arasında açarken çıkardığı yumuşak çıtırtıyı du-

yabilmişti. Ruta, miselin her seksen insan yılında bir olan kalp atışlarını duymuştu.

Ruta, Wodenica'da bu nemli yere geldiğinden beri, her zaman ıslak yosunların üstüne yatardı. Eğer burada bir süre yatarsa, mantar miselini başka bir şekilde hissetmeye başlardı –zira misel zamanla yavaşlardı. Ruta, uyanık bir uykuya dalar ve her şeyi tamamen farklı görürdü. Rüzgârın bireysel esintilerini, böceklerin ağır ve zarif uçuşlarını, karıncaların akıcı hareketlerini ve yaprakların yüzeylerine yerleşen ışık taneciklerini görebilirdi. Tüm yüksek sesler –kuşların şakımaları, hayvanların ciyaklamaları– gümbürtüye ve gürlemeye dönüşür ve sis gibi yerin üstünde süzülürdü. Ruta, kısa bir süre geçmiş olsa da sanki saatlerdir bu şekilde yatıyormuş gibi hissederdi. Böylece mantar miseli zamanı ele geçirirdi.

Izydor'un Zamani

Ruta onu ıhlamur ağacının altında bekliyordu. Rüzgâr esiyor, ağaç çatırdıyor ve çıtırdıyordu.

"Yağmur yağacak," dedi kız, merhaba yerine.

Karayolu'nda sessizce yürüyorlardı, sonra Wodenica'daki ormanlarına döndüler. Izydor, yarım adım geriden yürüyor ve kızın çıplak omuzlarına bakıyordu. Derisi incecik, neredeyse şeffaf gibi görünüyordu. Dokunmak ve okşamak hissi veriyordu insana.

"Hatırlar mısın, sana bir zamanlar sınırı göstermiştim?"

Başını eğdi oğlan.

"Yine kontrol etmemiz lazım. Bazen şu sınıra inanasım gelmiyor. Yabancıları içeri saldı..."

"Bilimsel bakış açısına göre böyle bir sınırın olması olanaksız."

Ruta güldü ve Izydor'un elini tuttu. Onu alçak çam ağaçlarının arasına çekti.

"Sana bir şey daha göstereceğim."

"Ne? Daha gösterecek ne kaldı ki? Hepsini göster hemen."

"Yok, o öyle değil işte."

“Canlı mı cansız mı?”

“Ne canlı ne de cansız.”

“Hayvan mı?”

“Hayır.”

“Bitki mi?”

“Hayır.”

Izydor, durdu ve huzursuz bir biçimde sordu.

“İnsan mı?”

Ruta cevap vermedi, oğlanın elinden tutup çekti.

“Yok, gitmiyorum,” dedi çocuk ve yere çömeldi.

“Yoksa yok, seni zorlayacak değilim.”

Oğlanın yanına diz çöktü, orman karıncalarının çizdiği yollara bakmaya başladı.

“Bazen çok akıllısın, bazen de aptal.”

“Ama genellikle aptalım,” dedi yüzü asık.

“Sana ormanda garip bir şey göstermek istiyordum. Annem bunun Kadimzamalar’ın ortası olduğunu söylüyor, ama sen gitmek istemiyorsun.”

“İyi ya, gidelim hadi.”

Ormanda rüzgâr esmiyordu, buna karşın nem vardı. Izydor, Ruta’nın ensesinde ufak ter damlacıkları gördü.

“Biraz dinlenelim,” diyerek arkadan seslendi. “Şuraya uzanıp dinlenelim azıcık.”

“Az sonra yağmur başlayacak, hadi gel.”

Izydor otlara uzandı ve kolunu başının altına koydu.

"Ben dünyanın ortasını görmek istemiyorum, buraya seninle uzanmak istiyorum. Sen gel."

Ruta biraz durakladı. İleriye doğru birkaç adım attı, sonra döndü. Izydor gözlerini kıstı, Ruta'nın figürü karışık bir biçime dönüştü. Biçim yaklaştı ve yanına, çimlerin üstüne oturdu. Izydor elini indirdi, eli Ruta'nın bacaklarına değmişti. Parmaklarının altında ince tüyleri hissetti.

"Keşke kocan olsaydım, Ruta. Keşke seninle olsaydım."

Kız bacağını çekti. Izydor gözlerini açtı ve doğrudan Ruta'nın yüzüne baktı. Kız buz gibi ve gergindi. Tanıdığı Ruta'ya hiç benzemiyordu.

"Asla sevdiğim bir kimseyle yapmam o işi, ancak nefret ettiğimle yaparım," dedi ve ayağa kalktı. "Ben gidiyorum. İstersen arkamdan gel."

Oğlan da kalktı aceleyle, kızın peşine takıldı, her zamanki gibi yarım adım geriden yürüyordu.

"Değiştin," dedi yavaşça.

"Tabii ki değiştim. Şaşırıyor musun bir de? Dünya çok kötü. Sen de gördün. Bu dünyayı yaratan Tanrı'ya ne demeli, ya kendisi kötü ya da işi kötü yapmış. Ya da her şeyi birbirine karıştırmış."

"Böyle konuşmak günahtır..."

"Bana günah değil," dedi, koşmaya başladı.

Etraf iyice sessizleşmişti. Izydor ne rüzgâr ne kuş sesi duyuyor ne de böceklerin vızıltısını işitiyordu. Bomboş ve

sessizdi, sanki kuş tüylerinin, pufla bir yorganın bir kar kümesinin içine düşmüş gibi.

"Ruta!"

Kız gözünün önünde şöyle bir göründü, sonra ağaçların arasında kayboldu. O tarafa doğru bir hamle yaptı. Çaresizce çevresine baktı, onsuz eve dönemeyeceğini anlamıştı.

"Ruta!" Bir kez daha yüksek sesle bağırdı.

"Buradayım," dedi kız ve ağaçların arasından çıktı.

"Kadimzamanlar'ın ortasını gösterecektin hani."

Kız onu çalıların arasına çekti –ahududu ve yabani böğürtlen. Bitkilerin dikenleri Izydor'un kazağına takıldı. Önlerinde, koskocaman meşelerin ortasında küçük bir düzlük vardı. Yerler geçen seneden kalan ve bu sene düşen meşe palamutlarıyla doluydu. Bazısı toz olmuştu, bazısı çimlenmişti, bazısı da güneşte taptaze ve yemyeşil parlıyordu. Düzlüğün ortasında beyaz kumtaşından kocaman bir taş duruyordu. Burada daha geniş ve büyük başka bir taş daha vardı. Şapkaya benziyordu. Izydor taştan şapkanın altında bir yüz gördü. Daha iyi görebilmek için yaklaştı ve iki tarafta da aynı suratı, her iki profilden gördü. Bu hesaba göre üç surat vardı. Birden Izydor bir tamamlanmamışlık duygusunu, çok önemli bir şeyin eksikliğini hissetti. Her şeyi bir yerden tanıdığına, düzlüğü ve ortasındaki taşı bildiğine dair bir izlenime kapıldı. Ruta'nın elini aradı, ama bu onu sakinleştirmedi. Ruta'nın eli onu arkasından sürüklemiş ve meşe palamutlarının arasında yürümeye başlamışlardı. İşte o zaman Izydor dördüncü suratı da gördü, diğerlerinin aynısıydı. Gittikçe daha hızlı yürüyordu, sonra Ruta'nın elini bıraktı, çünkü taşa bakarak

koşmaya başlamıştı. Sürekli kendisine dönük yüzü ve iki profili görüyordu. İşte o zaman bu yetersizlik hissinin, her şeyin temelinde yatan, her şeyde, her olayda varlığı olası kederin nereden geldiğini anladı –her şeyi birden kavramak olanaksızdır.

"Dördüncü yüzü görmek olanaksız," demişti Ruta, çocuğun düşüncelerini okumuş gibi. "İşte o Kadimzamanlar'ın ortası."

Yağmur başlamıştı, Karayolu'na çıktıklarında sırsıklam olmuşlardı. Ruta'nın elbisesi bedenine yapışmıştı.

"Bize gel de elbiseni kurut," diye önerdi oğlan.

Ruta, Izydor'un tam karşısında durdu. Sırtının ardında bütün köy vardı.

"Izek, ben Ukleja'yla evleneceğim."

"Hayır," dedi Izydor.

"Kente gitmek istiyorum, gezmek istiyorum, topuklu pabuçlarım, küpelerim olsun istiyorum."

"Hayır," diye yineledi Izydor ve titremeye başladı. Yüzünden sular akıyordu, Kadimzamanlar'ın görüntüsü silinmeye başlamıştı gözlerinde.

"Evet," dedi Ruta ve geriye doğru birkaç adım attı.

Izydor'un bacakları büküldü, düşmekten korktu.

"Taszów'da olacağım. Uzakta değil!" diye bağırdı kız ve ormana döndü.

Başak'ın Zamanı

Kötü Adam, Wydymacz'a akşam gelmişti. Ormandan şafakta çıkmış ve yapıştığı duvarından ayrılmış gibi görünmüştü: Karanlık yüzünde ağaçların hiç kaybolmayan gölgeleri vardı. Örümcek ağları saçlarında parlamış, kulağakaçanlar ve mayıs böcekleri sakalında dolaşmıştı –bu hali Başak'ı iğrendirmişti. Ve farklı kokuyordu. İnsan gibi değil; ahşap gibi, yosun gibi, yaban domuzunun kılları gibi, tavşanın kürkü gibi. Ne zaman onunla birlikte olsa, bir insanla olmadığını biliyordu. İnsan şeklinde olmasına rağmen, söyleyebildiği birkaç insan sözcüğüne rağmen, o bir insan değildi. Bunu düşündüğünde içini bir korku kaplardı, ancak dişi bir ceylana, dişi bir domuza, dişi bir geyiğe dönüştüğünü, dişi bir hayvandan başka bir şey olmadığını ve bütün dünyadaki milyarlarca dişi yaratık gibi ve bütün dünyadaki erkekler gibi içinde bir erkek olduğu düşüncesiyle coşkuya da kapılırdı. Sonra Kötü Adam, muhtemelen tüm ormandan duyulacak uzun ve keskin bir uluma tuttururdu.

Şafakta Başak'ı bırakır ve giderken her zaman yiyeceğinden alırdı. Başak çok kez, saklandığı yeri belirlemek için, onu izlemeye çalışmıştı. Nerede olduğunu bilirse, onun üstünde daha fazla güç sahibi olacaktı; zira bir hayvan veya insan, doğasının zayıf yönlerini saklandığı yerde gösterirdi.

Ama Kötü Adam'ı, ıhlamur ağacından daha uzağa izlemeyi asla başaramamıştı. Bakışlarını, ağaçların arasında görünen kambur omuzlarından bir an bile çevirdiğinde, sanki yer onu yutmuş gibi gözden kaybolurdu Kötü Adam.

Sonunda Başak, dişi insan kokusu tarafından ihanete uğradığını, böylece Kötü Adam'ın izlendiğini fark ettiğini anlamıştı. Başak bunun üzerine mantar ve ağaç kabukları toplamış, çam iğneleri ve yaprakları almış ve hepsini taş bir çanağa koymuştu. Bunların üstüne yağmur suyu döküp birkaç gün beklemişti. Ve sonra Kötü Adam ona gelip şafakta dişlerinin arasında bir parça domuz yağıyla ayrıldığında, o da hemen soyunup karışımı her yerine sürmüş ve onun arkasından yola koyulmuştu.

Adamı bir çayırın kenarında, çimenlere oturup domuz yağını yerken görmüştü. Sonra ellerini yere silip uzun otların arasına girmişti. Açık bir alanda, korkuyla etrafa bakmış ve koklamıştı. Yere düşer düşmez, hemen az bir zaman sonra, Başak Wola Yolu'nda bir arabanın gıcırtısını duymuştu.

Kötü Adam, Papiernia'ya gitmişti. Başak şimdi kendini otların arasına atmış, yere eğilerek onun arkasından koşmuştu. Kendini ormanın sınırında bulduğunda, adamı bir yerde görememişti. Aynen onun yaptığı gibi koklamaya çalışmış, ancak bir koku alamamıştı. Büyük bir meşe ağacının altında çaresizce gezinirken aniden yanına bir dal düşmüştü, sonra bir başkası ve üçüncüsü. Başak bir hata yaptığını anlayıp yukarı bakınca görmüştü: Kötü Adam meşe ağacının bir dalına oturmuş, ona dişlerini gösteriyordu. Başak geceye özgü sevgilisinden korkmuştu. Bir

insan gibi görünmüyordu. Uyarmak için ona hırlamış, Başak da gitmesi gerektiğini anlamıştı.

Doğruca toprak ve orman kokularını yıkadığı nehre gitmişti.

Ruta'nın Zamanı

Ukleja Varşova marka otomobiliyle gidebileceği kadar uzağa gitmişti. Sonra inip son birkaç metreyi yürümüştü. Ormanda çukurlara ayağı takıldıkça küfretmişti. Sonunda Başak'ın yarı yıkık kulübesinin karşısına geçmiş öfkeyle tükürüyordu.

"İyi kadın, lütfen, seninle bir iş konuşmam gerek!" diye bağırmıştı.

Başak dışarı çıkmış ve Ukleja'nın kanlı gözlerine bakmıştı.

"Onu sana vermeyeceğim."

Ukleja bir an için güvenini kaybetmiş, ancak hemen toparlanmıştı.

"O zaten benim," demişti sakince. "Kızın sadece senin rızanı istiyor. Kızınla evlenmek istiyorum."

"Onu sana vermeyeceğim."

Ukleja arabaya dönüp bağırmıştı:

"Ruta!"

Bir an sonra kapı açılmış ve Ruta arabadan çıkmıştı. Kıvrımları küçük bir şapkanın altından çıkan saçları şimdi kısaydı. Dar bir elbise ve topuklularla çok ince ve çok uzun

görünmüştü. Bu ayakkabılarıyla kumlu yolda aksayarak yürüyordu. Başak ona sahipmişçesine bakmıştı.

Ruta, Ukleja'nın yanında durup çekingen bir şekilde kolunu onunkine dolamıştı. Bu davranış, Ukleja'ya gereken cesareti vermişti.

"Kızınla evlenmeme rıza göster kadın, zira çok zamanımız yok."

Kızı kibarca, hafifçe itmişti.

"Eve gir, Ruta," demişti Başak.

"Hayır Anne, onunla evlenmek istiyorum."

"Seni üzer. Onun yüzünden seni kaybederim. O bir kurt adam."

Ukleja gülmüştü.

"Ruta, gidelim... bir anlamı yok bunun."

Kız aniden yüzünü Ukleja'ya dönerek çantasını ayaklarına fırlatmıştı.

"İzin verene kadar gitmiyorum!" diye kızgınlıkla bağırmıştı.

Annesine doğru yürümüştü. Başak onu kucaklamış ve Ukleja sabırsızlanmaya başlayana kadar böylece durmuşlardı.

"Hadi gidelim, Ruta. Onu ikna etmek zorunda değilsin. Hayır, hayır demektir. Malikânenin güzel hanımefendisine de bakın hele..."

Sonra Başak onunla kızının başının üzerinden konuşmuştu.

"Onu alabilirsin, ancak bir koşulum var."

“Peki,” demişti Ukleja merakla. Pazarlığı severdi.

“Ekim’den Nisan sonuna kadar senin. Mayıs’tan, Eylül’e kadar benim.”

Şaşıran Ukleja, ona anlamamış gibi bakmıştı. Sonra parmaklarıyla ayları saymaya başlamış, bu paylaşımın eşit olmadığını ve kendisinin bu işte kârlı olduğunu fark etmişti. Başak’tan daha çok ay vardı elinde. Kurnazca gülümsemişti.

“Tamam, öyle olsun.”

Ruta annesinin elini alıp çenesine dayamıştı.

“Teşekkürler, Anne. İyi olacağım. İstediğim her şeye sahibim.”

Başak onu alnından öpmüştü. Giderlerken Ukleja’ya bakmamıştı bile. Hareket etmeden önce, araba gri dumanlar çıkarmıştı ve Wydymacz’ın ağaçları, yaşamlarında ilk defa egzoz dumanını tatmışlardı.

Misia'nın Zamanı

Paweł, ailesi ve iş yerinden meslektaşları, sekreterler ve avukatlar için Haziran'da, Aziz Peter ve Paweł gününde bir parti vermişti. Ancak doğum gününe, sadece Ukleja'yı davet etmişti. Doğum günleri yakın arkadaşlar için olurdu ve Paweł'in tek yakın arkadaşı vardı.

Çocuklar Varşova marka otomobilin donuk homurtusunu duyduklarında, panikle kaçıp merdivenin altına saklanmışlardı. Sebep olduğu terörden habersiz Ukleja, çocuklara büyük bir termos dondurma ve karton bir kutuda gofretler getirmişti.

Mavi hamile elbisesi içinde Misia salondaki masaya oturmalarını istemişti, ancak onlar yerlerini almaya pek istekli değillerdi. Izydor, Ruta'yı koridorda durdurmuştu.

"Yeni pullarım var," demişti.

"Izydor, misafirleri sıkma," diye Misia onu azarlamıştı.

"O kürk mantoyla çok hoş görünüyorsun, Kar Kraliçesi gibi," diyerek Ruta'ya fısıldamıştı Izydor.

Misia yemek servisine başlamıştı. Jöleli but ve iki çeşit salata vardı. Soğuk etler ve doldurulmuş yumurtalarla dolu tabaklar vardı. Mutfakta bigos yahnisi ısınırken tavuk butları da cızırdıyordu. Paweł, teklik kadehleri votkayla doldurmuştu. Erkekler karşı karşıya oturmuş, Taszów ve

Kielce'deki hayvan derisi fiyatlarından bahsediyorlardı. Sonra Ukleja açık saçık bir fıkra anlatmıştı. Votka boğazlarından akmayı sürdürdükçe bu minik bardaklar, adamların bedenlerinin canavarsı susuzluklarını dindirmek için çok küçük görünmüşlerdi. Yüzleri kırmızıya döndüğü ve ikisi de yakalarını açtıkları halde, hâlâ ayık görünüyorlardı. Sonunda sanki içleri donmuş gibi gözleri sislenmişti. Ruta da Misia'yı mutfağa kadar izlemişti.

"Sana yardım edeceğim," deyince Misia ona bir bıçak vermişti. Ruta'nın büyük elleri pastayı dilimlerken kırmızı tırnakları, kremanın beyazlığında kan damlaları gibi parlamıştı.

Erkekler şarkı söylemeye başladıklarında Misia, Ruta'ya endişeyle bakmıştı.

"Çocukları yatırmalıyım. Onlara pasta götür müsün?" diye rica etmişti.

"Seni beklerim. Bulaşığı yıkayacağım."

"Ruta!" diye birden salondan bağırmıştı sarhoş Ukleja. "Gel buraya, şırfıntı!"

"Hadi gel," demişti Misia hızlıca ve pasta tepsisini almıştı.

Ruta, isteksizce bıçağı bırakıp Misia'yı izlemişti. Kocalarının yanlarına oturmuşlardı.

"Bakın, karıma nasıl güzel bir korse almışım!" diye bağırmıştı Ukleja ve eşinin bluzunu çekiştirip çilli dekoltesini ve kar beyazı dantelli sütyenini ortaya çıkarmıştı.

"Fransız malı!"

"Kes şunu," demişti Ruta sessizce.

"Ne demek kes şunu? İznim yok mu? Sen benimsin, tamamen benimsin, üzerindekilerin de hepsi benim." Ukleja eğlenmiş görünen Paweł'e bakıp tekrarlamıştı:

"O benim! Ve üstündeki her şey! Tüm kış benim. Yazın defolup anasına gidiyor."

Paweł, misafirinin dolu bardağını işaret etmişti. Kadınların mutfağa dönmelerini umursamamışlardı. Ruta masaya oturup bir sigara yakmıştı. Bu arada onun için pusuya yatan Izydor, pul ve kartpostal kutusunu ortaya çıkarma şansını yakalamıştı.

"Bak," demişti özendirici bir şekilde.

Ruta kartpostalları alıp, her birine bir süre bakmıştı. Ağzından beyaz dumanlar üflerken ruju sigara üzerinde esrarengiz işaretler bırakmıştı.

"Onları sana verebilirim," demişti Izydor.

"Hayır. Burada bakmayı tercih ederim Izek."

"Yazın daha çok zamanın olur, değil mi?"

Izydor, Ruta'nın sert, maskara kaplı kirpiklerinde büyük bir damla gözyaşının biriktiğini görmüştü. Misia eline bir bardak votka vermişti.

"Çok şanssızım Misia," demişti Ruta ve kirpiklerinde hapsolan yaş, yanağından aşağı süzülmüştü.

Adelka'nın Zamanı

Adelka, babasının arkadaşlarını, giysileri sigara ve toz kokan bu adamları sevmemişti. Aralarında en önemlisi Ukleja idi –elbette, zira çok iri ve şişmandı. Ancak Ukleja bile, Bay Widyna babasını görmeye geldiğinde kibar ve iyi olurdu, yüksek sesle de konuşmazdı.

Widyna'yı, tüm gece dışarıda, arabasında bekleyen bir şoför getirirdi. Widyna'nın yeşil bir avcı üniforması ve şapkasında bir tüyü vardı. Karşılaştıklarında Paweł'in omzuna vurur, Misia'nın eline uzun ve tiksindirici bir öpücük kondururdu. Misia, Adelka'ya kilerden en iyi yiyecekleri getirmesini, küçük Witek'e bakmasını söylerdi. Kuru sosisi ve salamı keserken bıçak elinde parlardı. Paweł, Widyna'dan övgüyle bahsedip, "Bugün ve bu çağda böyle adamlarla ahbaplık etmek iyidir," derdi.

Babasının bu özel ahbapları avcılığa heveslilerdi ve ormandan tavşan ve sülünlerle yüklü olarak dönerlerdi. Hepsini girişteki masanın üstüne koyar ve yemeğe oturmadan önce bir tek atarlardı. Ev bigos yahnisi kokardı.

Adelka, böyle akşamlarda çalgı çalması gerektiğini biliyordu. Antek'in de akordeonuyla el altında olmasını sağlardı. Babasının öfkesinden korktuğu kadar hiçbir şeyden korkmazdı.

Zamanı geldiğinde, annesi enstrümanlarını getirip salona gitmelerini söylerdi. Adamlar sigaralarını içiyor olurlardı ve etraf sessizleşirdi. Adelka, nota verir, sonra o ve Antek birlikte çalmaya başlarlardı. Paweł, *Mançurya'nın Siperlerinde* şarkısı için kemanını getirip düete eşlik ederdi. Misia, koridorda durup onları gururla izlerdi.

"En küçüklerine kontrbas alacağım," demişti Paweł.

Ne zaman insanlar ona baksa, Witek annesinin arkasına saklanırdı.

Adelka, çaldığı zamanlarda, masanın üzerindeki ölü hayvanları düşünürdü.

Hepsinin gözleri açık olurdu. Kuşların gözleri, yüzüklerin cam taşları gibi görünürdü, ancak tavşanların gözleri her nasılsa korkunçtu. Onun her hareketini izliyorlar gibiydiler. Kuşlar, turplar gibi, ayaklarından demetler halinde bağlı yatıyorlardı. Tavşanlarsa ayrı ayrıydılar. Kürklerinde ve tüylerinde kurşun yaralarını arasa da ancak arada bir pıhtılaşmış yuvarlak yaralar bulmayı başarırdı. Ölü tavşanların kanı burunlarından yere damlardı. Kedi gibi tatlı, küçük burunları vardı. Adelka, masanın üstünde olmaları için kafalarını düzeltirdi.

Bir gün, vurulmuş sülünlerin arasında başka tür bir kuşu fark etmişti. Küçüktü, güzel mavi tüyleri vardı. Renkleri onu etkilediğinden, onlara sahip olmak istemişti; onlarla ne yapacağını bilmese de istediğini biliyordu. Birbiri arkasına, elinde tüylü bir buket oluşuncaya kadar, dikkatle tüyleri yolmuştu. Onları beyaz bir saç kurdelesiyle bağlamış ve annesine göstermeye gitmişti. Mutfakta doğrudan babasıyla karşılaşmıştı.

"Bu ne? Sen ne yaptın? Ne yaptığını biliyor musun?"

Adelka, büfeye doğru geri çekilmişti.

"Bay Widyna'nın alakargasını yolmuşsun! Onu özellikle vurmuştu."

Misia, Paweł'in yanında durmuş ve misafirlerin meraklı başları koridorda görünmüştü.

Babası, Adelka'yı kolundan sertçe tutup salona götürmüştü. Öfkeyle onu ittiğinde birisiyle konuşan Widyna'nın önünde durmuştu.

"Ne oluyor?" diye dalgınca sormuştu. Gözleri dumanlıydı.

"Alakarganızı yolmuş!" diye bağırmıştı Paweł.

Adelka, tüy buketini uzatmıştı. Elleri titriyordu.

Paweł, "O tüyleri Bay Widyna'ya ver," diye onu terslemişti. "Misia bana biraz bezelye getir. Örnek olsun diye onu cezalandıracağız. Çocuklara karşı sert olacaksın... ve yularlarını sıkı tutacaksın."

Misia, ona isteksizce bir torba bezelyeyi uzatmıştı. Paweł, bezelyeleri odanın bir köşesine saçıp kızına toplamasını söylemişti. Adelka eğildiğinde, kısa bir sessizlik olmuştu. Herkesin ona baktığını hissetmiş, o an öleceğini düşünmüştü.

"Alakarganın canı cehenneme. İçki koy Paweł," diye homurdanmıştı Widyna bu sessizlik içinde ve şamata tekrar başlamıştı.

Paweł'in Zamanı

Paweł, sırtüstü yatıyor ve artık uykuya dalmayacağını biliyordu. Dışarısı grileşmeye başlamıştı. Başı ağrıyordu ve çok susamıştı. Kalkıp mutfağa gidemeyecek kadar yorgun ve neşesizdi. Böylece önceki gece hakkında kara kara düşünmüştü; içki âlemini, şerefe içilen ilk birkaç kadehi hatırlıyordu, gerisini, yani Ukleja'nın uygunsuz fıkralarını, bazı kadınların yüzlerindeki memnuniyetsiz ifadeleri ve şikâyetleri hatırlayamıyordu. Sonra kırk yaşını bitirdiğini ve yaşamının ilk kısmının sona erdiği gerçeğini düşünmüştü. Zirveye erişmişti ve artık korkunç bir akşamdan kalma haliyle sırt üstü yatıp zamanın geçişini izliyordu. Diğer günleri ve akşamları da hatırlamaya başlamış, onları sondan başa bir film gibi izlemişti –yaşamı gibi saçma, komik ve mantıksızdı. Her sahneyi tüm ayrıntılarıyla gözünde canlandırabiliyordu, ancak hepsi önemsiz ve anlamsız görünüyordu. Gördüklerinde, gurur duyulacak, onu mutlu edecek veya herhangi olumlu bir duyguyu harekete geçirecek hiçbir şey bulamamıştı. Bu garip hikâyenin tamamında, kesin veya kalıcı, tutunacak bir şey yoktu. Sadece sonsuz bir mücadele, gerçekleştirilmemiş düşler ve tatmin edilmemiş arzular vardı. "Aslında başardığım bir şey yok," diye düşünmüştü. Ağlayacak gibi olmuş, ağlamak için uğraşmıştı; ancak çocukluğundan beri ağlamadığından, ağlamayı unutmuştu galiba. Koyu ve acı

tükürüğünü yutup boğazından ve ciğerlerinden çocuksu bir hıçkırık çıkarmaya çalışmıştı. Ne ki bundan hiçbir şey çıkmadığından, düşüncesini geleceğe çevirmişti: Kendini, ne olacağı, hâlâ ne yapması gerektiği, yeni eğitim kursu ve kesinlikle bir terfi gerekliliği, ortaokula giden çocuklarının olması, eve eklenti yapıp bazı odaların kiralanması, hatta sadece odalar değil bir pansiyon yapma fikri, Kielceli ve Krakowlu tatilciler için yazlık tatil evi inşası gibi konularda düşünmeye zorlamıştı. Bir süre neşelenip baş ağrısını, kupkuru dilini ve bastırılan gözyaşlarını unutmuştu. Ancak bir süre sonra ürkütücü keder geri gelmişti. Geleceğin de aynı geçmiş gibi olacağını hissetmişti –hiçbir anlamı olmayan ve bir yere de varmayan çok şey olabilirdi. Bu düşünce korku hissetmesine neden olmuştu, zira ne de olsa, kurs ve terfiden, pansiyondan ve eklentiden sonra, kısacası her tür düşünceden veya her çeşit aktiviteden sonra ölüm geliyordu. Paweł Boski, bu uykusuz gecede, kendi ölümünün doğumuna baktığını anlamıştı çaresizce –yaşamında öğle zili çalmış, gün dönmüştü artık ve şimdi, yavaş yavaş, sinsice ve anlaşılmaz biçimde alacakaranlık yaklaşıyordu.

Terk edilmiş bir çocuk, yol kenarına atılmış toprak gibi hissetmişti kendini. Sürmekte olan kaba, kaypak anda sırtüstü yatmış ve her geçen saniye var olmamaya karıştığını hissetmişti.

Ruta'nın Zamanı

Ruta, aslında Ukleja'yı sevmeye hazırdı. Ona kocaman hasta bir hayvanmış gibi davranabilirdi. Ama Ukleja ondan aşk değil, itaat bekliyordu.

Ruta'ya, Ukleja'nın içine Kötü Adam çöreklenmiş gibi geliyordu zaman zaman. Kötü Adam, annesini nasıl ezdiyse, o da Ruta'nın üstüne öyle çöküyordu. Annesi bunu yüzünde bir gülümsemeyle karşılardı; oysa bu durum Ruta'da öfke ve nefret uyandırıyordu ki, bu da mayalı hamur gibi kabardıkça kabarmasına sebepti. Bazen Ukleja, ağırlığını üstüne verip uykuya dalar, bedeninden alkol kokusu çıkardı. Ruta adamı kenara yıkar ve doğru banyoya giderdi. Küveti doldurur ve su buz gibi olana dek içinde yatardı.

Ukleja, Ruta'yı eve kilitlerdi. Mutfakta onun için "Korunak" adlı restorandan iyi kalite pek çok yemek de bırakırdı: Soğuk tavuk, domuz budu, jöleli balık, sebze salatası, mayonezli yumurta, kremalı balık, yani mönüde ne varsa hepsi. Ukleja'nın evinde hiçbir şey eksik değildi. Odadan odaya gider, radyo dinler, aldığı giysileri, pabuçları, şapkaları denerdi. İki dolap dolusu giysisi vardı, çekmecesi altın takılarla doluydu, onlarca şapkası, düzinelerce pabucu vardı, yani ne istiyorsa alıyordu. Başlangıçta, gerçekten de bu kılıklarla Taszów sokaklarında gezip kilisenin önündeki

pazarda boy göstereceği ve iç çekişleri duyup gözünün ucuyla hayran bakışları yakalayacağını düşünmüştü. Ne var ki, Ukleja onun yalnız dışarı çıkmasına izin vermiyordu. Sadece onunla dışarı çıkabilirdi. Adam da onu arkadaşlarına götürüyor ve basenlerinin güzelliğiyle övünmek için ipek elbisesini çekiştiriyordu. Onu ya Kadimzamanlar'a, Boskilerin evine taşır ya da onlar briç oynarken sıkıntıdan patlayıp saatlerce naylon çoraplarına baktığı avukatlara, genel sekreterlere götürürdü.

Bir gün Ukleja kendisine borcu olan bir fotoğrafçıdan, borcuna karşılık fotoğraf makinesi, tripod ve karanlık oda aldı. Ruta hemen fotoğraf çekmeyi ve tab etmeyi öğrendi. Makine yatak odasında duruyordu ve Ukleja uyumadan önce makine kendi kendine resim çeksin diye otomatı kurardı. Sonra Ruta kırmızı ışıkta, Ukleja'nın bedenini, arkasını, önünü, kadın memesi gibi dolgun, kıllı göğüslerini görürdü. Tabii kendisinin ezilmiş bükülmüş göğüslerini, basenlerini ve karnını da. Yalnız başına kaldığında, elbisesini giyer, kokularını sürer ve objektifin önünde zarifçe poz verirdi.

Makine "klik" derdi hayranlıkla.

Misia'nın Zamanı

Zamanın geçişi, Misia'yı özellikle Mayıs'ta endişelendirirdi. Mayıs ansızın yerini aylar sıralamasında zorlar ve patlardı. Her şey büyüyüp çiçeklenmeye başlardı. Bunların hepsi birden olurdu.

Mutfak penceresinden görünen bahar başlangıcındaki bildik, açık kahverengi-gri manzarayla Mayıs'taki sık günlük değişimlere alışamazdı Misia. Önce, iki gün içinde çayırlar yeşile dönerdi. Sonra ışığın sularına geçmesine izin veren Karanehir, yeşil yeşil parlar ve o andan itibaren farklı günlük tonlara bürünürdü. Papiernia'daki orman söğüt yeşiline, ardından çimen yeşiline ve sonunda da koyulaşıp gölgelere dalardı.

Mayıs'ta, Misia'nın meyve bahçesi çiçek açardı ve bu, kış boyunca küf kokan tüm giysileri, perdeleri, yatakları, paspasları, peçeteleri ve yatak örtülerini yıkayabileceğinin bir işaretiydi. Misia, çiçeklenen elma ağaçlarının arasına çamaşır ipleri gerer, pembe-beyaz meyve bahçesini parlak renklerle donatırdı. Çocuklar, tavuklar ve köpekler peşi sıra arkasından yürürlerdi. Bazen Izydor da gelir, her zaman onu ilgilendirmeyen konulardan bahsederdi.

Meyve bahçesinde, ağaçların çiçek açmalarını engellemenin imkânsız olduğu gerçeğini ve taç yapraklarının kaçınılmaz olarak dökülecceğini, zamanla yaprakların

kahverengiye dönüşüp düşeceklerini düşünürdü. Doğru olmadığını bildiğinden, gelecek yıl aynı şeyin tekrar olacağı düşüncesi onu rahatlatmazdı. Ertesi yıl ağaçlar farklı olacaktı –dalları daha büyük, daha ağır, çimen de farklı olacaktı meyveler de. Bu çiçeklenen dal asla tekrarlanmayacaktı. "Çamaşırları böyle asmak asla tekrarlanmayacak," diye düşünürdü. "Ben asla tekrarlanmayacağım."

Mutfağa dönüp yemeği hazırlamaya başlardı, ancak her şey ona yavan ve biçimsiz görünürdü. Mantı şekilsizdi, köftesi dengesiz, makarna kalın ve kaba. Temiz soyulmuş patatesin birden bıçağın ucuyla oyulması gereken gözleri çıkardı ortaya.

Misia, meyve bahçesi ve dünyada zamana tabi olan her şey gibiydi. Üçüncü çocuğundan sonra şişmanlamıştı, saçı parlaklığını yitirmiş, düzleşmişti. Artık gözleri acı çikolata rengindeydi.

Dördüncü kez hamile kaldığında ilk olarak, bunun onun için çok fazla olduğunu düşünmüştü. Bu çocuğu istemiyordu.

Marek ismini verdiği bir oğlu olmuştu. Marek sessiz ve sakindi.

Başından beri geceleri iyi uyurdu. Ancak anasının göğüslerini gördüğünde canlanırdı. Paweł başka bir kursa daha gittiğinden, lohusalığında Misia'ya Michał bakmıştı.

"Dört çocuk sana fazla," demişti. "Dikkat etmelisin artık. Ne de olsa Paweł bu konuda bir iki şey biliyordur."

Kısa süre sonra Misia, Paweł'in Ukleja ile kadınlara gittiğinden emin olmuştu. Belki de bu konuda ona kızma-

malıydı. Her şeyden önce hamileydi –şişman ve yuvarlaktı– sonra da lohusalığı sorunlu geçmişti. Yine de ona kızmıştı işte.

Tüm kadın bar görevlilerini, kasap dükkânındaki kızları ve bir resmî görevli olarak gözlemlediği restoranlardaki kadın garsonları sıkıştırdığını biliyordu. Gömleğinde ruj izleri ve uzun saçlar bulmuştu. Eşyalarında yabancı kokular fark etmeye başlamıştı. Sonunda, daha önce hiç görmediği açık bir paket prezevatif bulmuştu.

Misia, Izydor'u yukarıdaki yatak odasına çağırmış, birlikte çift kişilik büyük yatağı ikiye bölmüşlerdi –Izydor'un da bu fikri sevdiğini görebiliyordu. Izydor, bu düzenlemeye kendinden bir şey bile ilave etmişti –odanın ortasında, yatakların arasına içinde palmiye ağacı olan bir saksı koymuştu. Michał, sigarasını içerken hepsini mutfaktan izlemişti.

Paweł eve çakırkeyif geldiğinde, dört çocuklu Misia ona dönüp, "Bir daha yaparsan seni öldürürüm," demişti.

Gözlerini kırpıştırmış, ancak meselenin ne olduğunu bilmiyormuş gibi davranmamıştı Paweł. Sonra botlarını köşeye fırlatıp neşeyle gülmüştü.

"Seni öldürürüm," diye tekrarlamıştı Misia zalimce, kucağındaki bebek acıklı acıklı ağlamaya başlamıştı.

Sonbaharın sonlarında, Marek boğmacaya yakalanıp ölmüştü.

Meyve Bahçesinin Zamanı

Meyve bahçesinin, her yıl giderek daha verimli olduğu iki zamanı vardır. Bunlar elma ağacının zamanıyla armut ağacının zamanıdır.

Mart'ta, toprak ısınmaya başladığında meyve bahçesi titreşmeye başlar ve yeraltındaki tırnaklara benzer pençelerini toprağın etine batırır. Ağaçlar, toprağı enikler gibi emer ve böylece gövdeleri ısınır.

Elma yılında, ağaçlar topraktan, değişim ve hareket gücüne sahip yeraltı nehirlerinin ekşi sularını çekerler. Bu sular, itme, büyüme ve yayılma gereksinimini içerirler.

Armudun yılı tamamen farklıdır. Armut ağaçlarının zamanı, minerallerden, yaprakların içinde nazikçe ve yavaşça, güneşin ışınlarıyla birleşen, tatlı sıvılar emmeyi içerir. Ağaçlar büyümelerini durdurur ve yaşamın tadını çıkarır. Hareket etmeden, gelişmeden. İşte o zaman meyve bahçesi değişmez görünür.

Elma ağacının yılında, çiçekler kısa bir süre açarlar, ama en güzel şekilde. Genellikle don başlarını koparır veya sert rüzgârlar gövdelerini silkeler. Çok meyve olur, ancak küçük ve pek etkileyici değillerdir. Tohumlar, doğdukları yerden çok uzaklara dolaşırlar: Puf çiçekleri akıntıyı geçer,

otlar ormanın üzerinden başka çayırlara uçar, bazen de rüzgârlar onları denizin ötesine bile taşır. Tezekler zayıf ve küçüktür, ancak ilk birkaç gün dayanabilenleri, sağlıklı ve akıllı türlere dönüşürler. Elma zamanı doğan tilkiler, kümeslere yaklaşmakta tereddüt etmez, aynı şey doğan ve sansarlar için de geçerlidir. Kediler, fareleri aç olduklarından değil, öldürmek adına avlar; yaprak bitleri insanların bahçelerine saldırır ve kelebekler kanatlarında en parlak renkleri taşırlar. Elma ağacı yazları yeni fikirleri doğurur. İnsanlar yeni yollar yaparlar. Ormana dalıp genç ağaçlar dikerler. Nehirlerin üstüne bentler yaparlar ve arazi alırlar. Yeni evler için temeller kazarlar. Yolculuklar planlarlar. Erkekler kadınlarına ihanet ederler ve kadınlar da erkeklerine. Çocuklar birden yetişkin olurlar ve kendi yaşamlarını sürdürmek için ayrılırlar. İnsanlar uyuyamazlar. Çok içerler. Önemli kararlar alırlar ve şimdiye kadar yapmadıkları şeyleri yapmaya başlarlar. Yeni fikirler çıkar. Hükümetler değişir. Borsalar dengesizdir, günü gelir milyoner olunur, günü gelir insan elindeki avucundakini kaybeder. Rejimleri değiştiren devrimler patlak verir. İnsanlar hayal kurar ve düşlerini, gerçek olarak düşündükleri şeyle karıştırırlar.

Armut ağacı yılında, yeni hiçbir şey olmaz. Başlamış olanlar devam eder. Henüz olmayan şeyler, güçlerini var olmayışlarında toplarlar. Bitkiler, köklerini ve gövdelerini güçlendirir, boy verip yükselmezler. Çiçekler büyüyene kadar taç yapraklarını yavaşça, tembelce açarlar. Gül çalılığında çok gül olmaz, ancak her biri bir insan yumruğu büyüklüğünde olur. Armut ağacının zamanında meyveler de öyledir –tatlı ve kokulu. Tohumlar düştükleri yerde büyür ve hemen güçlü köklerini salarlar. Mısır koçanları şişman ve ağırdırlar. Kaldıran olmasa, tohumların ağırlığı

onları yere çökertir. Hayvanlar ve insanlar yağ tabakalarını büyütürler, zira ahırlar ürünle doludur. Anneler iri çocuklar doğururlar, ikiz doğumlar her zamankinden daha çoktur. Hayvanların da tezekleri büyük olur; memelerinde çok süt olduğundan yavrularını iyi besleyebilirler. İnsanlar evler, hatta kentler inşa etmeyi düşünürler. Planlar çizip yeri ölçerler, ama bir türlü işe koyulmazlar. Bankalar yüksek kâr ederler ve büyük fabrikaların depoları ürünlerle dolar. Hükümetler güçlenir. İnsanlar hayal kurar ve sonunda, her bir düşlerinin gerçeğe dönüştüğünün farkına varırlar –artık çok geç olsa bile.

Paweł'in Zamani

Paweł, babasının ölümü münasebetiyle, işten birkaç gün izin almak zorunda kalmıştı. Babası üç günde ölmüştü. Sonunun geldiğini anlayınca İhtiyar Boski kalkmış Karayolu'na gitmişti. Çitlerin orada durmuş, kafasını sallamıştı. Stasia ile birlikte onu elinden tutup yatağa geri getirmişlerdi. İşte o üç gün boyunca ihtiyar ağzını bile açmamıştı. Paweł'e sanki bir şey için yalvarırcasına bakıyor gibi geliyordu. Ama Paweł yapması gereken her şeyi yaptığı kanaatindeydi. Hep yanında durmuştu, ona su vermiş, çarşaflarını değiştirmişti. Ölüm döşeğindeki babasına daha nasıl yardım edebileceğini bilmiyordu.

En sonunda İhtiyar Boski öldü. Paweł sabaha karşı dalmıştı, bir saat sonra uyandığında babasının nefes almadığını gördü. İhtiyarcığın küçük bedeni boş bir çuval gibi pörsümüştü. Hiç kuşku yok ki, bu bedenin içinde artık kimse yoktu.

Paweł ruhun ölümsüzlüğüne falan inanmadığı için bu görüntü ona korkunç gelmişti. Kısa süre sonra kendisinin de böyle çürümüş ölü bir bedene dönüşeceği tehdidi sardı içini. Bu kadarı yetmişti. Gözlerinden yaşlar boşandı.

Stasia çok sakin davranıyordu. Paweł'e babasının yaptığı tabutu gösterdi. Ahırda duvarı dayalı duruyordu. Ahşap şıngıl bir kapağı vardı.

Şimdi Paweł'in cenaze işleriyle ilgilenmesi ve –istese de istemese de– rahibe gitmesi gerekiyordu.

Evinin avlusunda, arabanın yanında ona rastladı. Rahip onu soğuk ve kasvetli odasına buyur etti, parlak cam masasının ardına oturdu. Ölümler defterinde uzun uzun boş bir sayfa aradı ve dikkatle İhtiyar Boski'nin verilerini kaydetti. Paweł kapının kenarında duruyordu, dilekçe veren biri gibi görünmek istemediğinden, masanın karşısındaki sandalyeye gidip oturdu.

"Kaça mal olacak?"

Rahip yazmayı bıraktı ve ona dikkatle baktı.

"Uzun zamandır kilisede görmüyorum seni."

"Ben inançsızım Bayım."

"Babana da ayinlerde pek rastlamazdık."

"Noel'de gelirdi."

Rahip içini çekti ve ayağa kalktı. Parmaklarını şaklatarak odayı adımlamaya başladı.

"Ulu Tanrım," dedi, "demek Noel'de gelirdi. Demek az Katolikti. *Şabat gününü kutsal tutmayı hatırlayın*, diye yazar Kutsal Kitap değil mi?"

"Bilmiyorum, ilgim yok bu işlerle Bayım."

"Eğer müteveffa, son on yılda her pazar ayine katılsa ve bağış sepetine bir zloti atsaydı, ne kadar ederdi biliyor musun?" Rahip bir süre düşündü ve sonra, "Cenaze iki bine mal olacak," dedi

Paweł kanın beynine sıçtadığını hissetti. Her yerde kırmızı lekeler görüyordu.

"Tükürürüm böyle işin içine," deyip sandalyeden fırladı.

Ve bir anda kapıya ulaştı, kapı kolunu tuttu.

"İyi ya Boski," dediğini duydu rahibin. "İki yüz olsun."

Ölülerin Zamanı

İhtiyar Boski öldüğünde, kendini Ölülerin Zamanında bulmuştu. Bir şekilde bu zaman Jeszkotle'deki mezarlığa aitti. Mezarlık duvarında üzeri beceriksizce yazılmış bir levha vardı:

Tanrı görür
Zaman kaçar
Ölüm kovalar
Sonsuzluk bekler.

Boski öldüğünde, bir hata yaptığını hemen anlamıştı; kötü bir şekilde, dikkatsizce ölmüştü ve ölmekle bir hata yaptığı için her şeyi sil baştan geçmek zorundaydı. Ölümün de yaşam gibi bir düş olduğunu anlamıştı.

Ölülerin Zamanı, safça ölümü öğrenmeye gerek olmadığını sananları, bir sınav gibi ölümden sınıfta kalanları mahkûm etmişti. Dünya çoğunlukla ileri doğru hareket ettikçe, yaşamı daha çok yücelttikçe, yaşama olduğundan daha çok bağlandıkça, Ölülerin Zamanında daha büyük bir kalabalık hüküm sürdükçe ve mezarlıklar daha gürültülü hale geldikçe bu böyle olacaktı. Ancak burada ölüler, yaşamdan sonra yavaşça bilinçlenir ve onlara verilen

zamanı yitirdiklerini görürler. Ölümden sonra, yaşamın gizemini keşfederler ve bu boş bir keşiftir.

Ruta'nın Zamanı

Ruta Noel için bigos yahnisi yapmış, içine avuç dolusu kakule çekirdeği atmıştı. Evet, kakule atmıştı, zira tohumları çok güzeldi –parlak siyah ve aromatikti, mükemmel şekilleri vardı. Adları bile güzeldi. Uzak bir ülkenin adı gibi çınlıyordu: Kakule Krallığı.

Kakule, yahninin içinde siyahi parlaklığını kaybetmişti, ancak kokusu lahanada yayılmıştı.

Ruta, kocasının Noel yemeğine gelmesini bekliyordu. Yatağa uzanıp tırnaklarını boyamıştı. Sonra yatağın altından Ukleja'nın eve getirdiği Alman gazetelerini çıkarmış, ilgiyle incelemeye koyulmuştu. En çok uzak ülkelerin fotoğraflarını beğeniyordu. Egzotik plajların, güneşte yanmış erkeklerin, ince ve düzgün kadınların görüntülerini... Ruta tüm gazetede tek kelimeyi anlamıştı: "Brezilya". Bu ülke Brezilya idi. Brezilya'da büyük bir nehir vardı (Kara ve Aknehirlerin birleşiminden yüz kat daha büyük). Brezilya'da kentlerde her tür zengin vardı, insanlar mutlu ve memnundu. Birden Ruta, kışın ortası olmasına rağmen, annesini özlemişti.

Ukleja eve geç gelmişti. Serpiştiren karda kürküyle eşikte durduğunda, Ruta onun sarhoş olduğunu hemen anlamıştı. Ukleja, kakule kokusunu ve yahniyi sevmezdi.

"Neden pancar kökü çorbası ve makarna yapmazsın? Bugün Noel arifesi!" diye bağırmıştı. "Sadece oynaşmayı bilirsin. Kiminle yaptığını önemsemezsin bile, Rusmuş, Almanmış veya o yarım akıllı Izydor'muş. Aklında yalnızca bu var!"

Sallanarak Ruta'ya yaklaşmış ve kadının yüzüne tokat atmıştı. Yere düşen kadının yanına eğilip onu zorlamak istemiş, ama uzuvları ona boyun eğmemişti.

"Senden nefret ediyorum," demişti kadın dişlerinin arasından ve yüzüne tükürmüştü.

"Çok güzel. Nefret de aşk kadar güçlüdür."

Ruta, onun sarhoş ağırlığının altından sıyrılmayı başarmış, kendini yatak odasına kilitlemişti. Çok geçmeden, yahni tenceresi kapıya çarpmıştı. Ruta, yarılan dudağından akan kanın farkına varmamıştı. Aynanın önünde giysilerini denemeye koyulmuştu.

Kakulenin kokusu bütün gece yarıklardan odasına süzülmüştü. Kürkler ve rujlar kakule kokmuştu. Uzak yolculukların ve egzotik Brezilya'nın kokusuydu bu. Ruta uyuyamamıştı. Tüm giysileri deneyip ayakkabıları ve şapkaları da onlara uydurduğunda, yatağın altından iki bavul çıkarmış, en değerli eşyalarını içlerine yerleştirmişti: İki pahalı kürk manto, bir gümüş tilki şal, bir kutu mücevher ve Brezilya'yı gösteren gazete. Sıkıca giyinip bavullarını almış ve sessizce, parmak uçlarında, horlayan Ukleja'nın kanepede serili olduğu yemek odasını geçmişti.

Taszów'u geçip Kielce yoluna ulaşmıştı. Sonunda, karanlıkta ormandan geçen yolun olduğu noktayı bulana kadar

karda birkaç kilometre bavullarını sürükleyerek yürümekte zorlanmıştı. Rüzgâr artmıştı, kar yağmaya başlamıştı.

Ruta, Kadimzamanlar'ın sınırına kadar yürümüş, kuzeye bakacak şekilde arkasına dönmüş, her sınırdan, kilitten ve kapıdan geçmeyi mümkün kılacak bir duygu hissetmişti içinde. Bir süre bunun tadını çıkarmıştı. Sonra kar fırtınası gerçekten etkisini artırmış ve Ruta, tüm varlığıyla ona doğru yürümüştü.

Oyunun Zamanı

Oyuncu nihayet Beşinci Dünya'ya giden yolu bulduğunda, bir sonraki aşamada ne yapacağından emin olmadan *Ignis Fatuus Veya Bir Oyuncu İçin Öğretici Bir Oyun*'un kılavuzunda yardım arar ve aşağıdaki hikâyeyi bulur:

Beşinci Dünya Tanrısı, özellikle yalnızlığında bunaldığı zamanlarda, Kendisiyle konuşur.

İnsanları seyretmekten zevk alır, özellikle de Job isimli kulunu. "Onun sahip olduğu her şeyi, güveninin bütün temellerini alacak olsam, onu her şeyini katman katman soysam, hâlâ şimdi olduğu insan mı olurdu? Beni lanetlemeye ve hakkımda kötü konuşmaya başlamaz mıydı? Bana saygı gösterir miydi ve Beni sever miydi, bütün bunlara rağmen?" diye düşünür.

Tanrı, Job'a yukarıdan bakar ve Kendine der ki: "Kesinlikle hayır. Sadece ona mal mülk bağışladığım için saygı duyar bana. Ona verdiğim her şeyi geri alacağım."

Ve Tanrı, Job'u bir soğan gibi soyar. Ve onun ardından acıyarak gözyaşı döker. Tanrı önce Job'u sahip olduğu her şeyden mahrum eder: Evinden, arazisinden, keçi sürüsünden, işçilerinden, korularından ve ormanlarından. Sonra sevdiği herkesi elinden alır: Çocuklarını, kadınlarını, en yakın arkadaşlarını ve akrabalarını. Sonunda, Job'u olduğu adam

yapan her şeyi alır: Sağlığını, aklını, alışkanlıklarını ve meraklarını.

Şimdi eserine yüksekten bakarken ilahî gözlerini kısmak zorundadır. Job, Tanrı'yı parıldatan aynı ışıkla parlamaktadır. Belki Job'un parlaklığı daha bile fazla olabilir, zira Tanrı, ilahî gözlerini kısmak zorunda kalmıştır. Job'a her şeyini telaşla geri verir, hatta fazladan yeni mal mülkle birlikte. Değişimler için parayı ortaya çıkarır ve parayla birlikte kasaları ve bankaları. Güzel nesneler, modalar, dilekler ve arzular verir. Ve sabit bir korku. Bütün bunları, ışığı yavaş yavaş soluklaşıp sonunda kaybolana dek Job'un üstüne yağdırır.

Lila Ve Maja'nın Zamanı

Kızlar, Michał Taszów hastanesinde kalpten öldüğü yıl doğmuştu, Adelka o sırada liseye gidiyordu. Onların doğuşuna içerlemişti. Oturup istediği gibi doyasıya okuyamıyordu. Çünkü mutfaktan annesinin sarsıcı sesi onu çağırıp yardım etmesini istiyordu.

Bunlar, yıpranmış dikiş yerleriyle, palto yerine giyilen, savaş öncesi ceketler örneği, bir kap yağdan ve birkaç kavanozdan başka bir şey bulunmayan kilerler benzeri, yoksul, kıtlık yıllarıydı.

Adelka, annesinin ikizleri dünyaya getirdiği ve ağladığı geceyi anımsayabiliyordu. O zamanlar hasta olan büyükbabası, yatakta, annesinin yanına oturmuştu.

"Neredeyse kırk yaşındayım. İki küçük kızı nasıl büyüteceğim?"

"Aynı diğerleri gibi," demişti.

Ancak bu çifte belayı yetiştirmenin tüm yükü Adelka'nın omuzlarına binmişti. Annesinin yemek, çamaşır ve bahçeyi temizleme gibi yapacak birçok başka işi vardı. Babası sadece akşamları ortaya çıkıyordu. Sanki birbirlerinin görüntüsüne katlanamıyorlarmış, sanki birbirlerinden aniden nefret etmişler gibi öfkeli konuşuyorlardı. Babası, doğrudan kilere, yasadışı deri tabakladığı yere iniyordu.

Yaşamlarını böyle sürdürebiliyorlardı. Okuldan geldikten sonra, Adelka bebek arabasını getirip kızları yürüyüşe çıkarmak zorundaydı. Sonra annesiyle birlikte onları besler, altlarını değiştirirler; akşam da annesi onlara banyo yaptırırken yardım ederdi. Ancak onların uyuduklarını gördüğünde oturup okuyabilirdi. Kızıla yakalandıklarında, ölseler herkes için iyi olur diye düşünmüştü.

İkizler, küçük ikili yataklarında ateşten baygın halde yatmışlardı –birbirinin aynı, iki katı fazla çocuk sıkıntısı. Doktor gelip ateşi düşürmek için çocukların ıslak çarşaflara sarılmaları gerektiğini söylemişti. Sonra çantasını toplayıp ayrılmıştı. Bahçe kapısında Paweł'e, karaborsada antibiyotik bulabileceğini söylemişti. Bu söz, bir peri masalından çıkmış büyülü bir iksir gibi mucizevi geldiğinden, Paweł hemen motosikletine atlamıştı. Taszów'da, Stalin'in öldüğünü öğrenmişti.

Eriyen karda yol alarak Ukleja'nın evine gelmiş, ancak burada kimseyi bulamamıştı. Bu nedenle Pazar yerindeki bölge komitesinde Widyna'yı aramaya gelmişti. Asistanın gözleri ağlamaktan şişmişti ve ona sekreterin görüşme yapmadığını söylemişti. İçeri girmesine izin verilmemişti. Paweł de dışarı çıkmış ve kasabada çaresizce bakınmıştı. "Ölenler ve ölecekler... Taszów ölümle dolu," diye düşünmüştü. Sonra gidip biraz votka içmesi gerektiğine karar vermişti. Hemen, bir an önce. Bacakları kendi arzusuyla onu "Kuytu Köşe" restoranına götürmüştü. Burada doğruca Basia'nın, ince beli ve koca göğüsleriyle hava attığı bara gitmişti. Basia, gür saçına bir parça dantel iliştirmişti. Paweł'in canı, tezgâhın arkasına geçip onun hoş kokulu tenine sokulmak istiyordu. Basia ona duble votka koymuştu.

"Ne olduğundan haberin var mı?" diye sormuştu.

Paweł votkayı bir dikişte içmiş, Basia ona bir tabak ekşi kremalı ringa ikram etmişti.

"Antibiyotiğe gereksinimim var. Penisilin. Ne olduğunu biliyor musun?"

"Kim hasta?"

"Kızlarım."

Basia tezgâhın arkasından çıkıp paltosunu omuzlarına atmıştı. Aşağıya, nehre doğru, eskiden Yahudilerin yaşadığı küçük kulübelerin arasında Paweł'e yol göstermişti. Naylon çoraplar içindeki güçlü bacakları, vıcık vıcık at gübresi yığınları üstünde sekiyordu. Kulübelerden birinin önünde durup ona beklemesini söylemişti. Bir dakika sonra geri gelip bir miktar paradan bahsetmişti. İnanılmayacak kadar yüksek bir meblağ. Paweł ona bir tomar para vermişti. Kısa süre sonra elinde küçük bir karton kutu tutuyordu. Kapağın üstündeki mesajdan anladığı tek şey, "Made in the United States" yazısıydı.

"Ne zaman beni görmeye geleceksin?" diye sormuştu, Paweł motoruna binerken.

"Şimdi değil," demişti onu öperken.

O akşam, kızların ateşi düşmüş, ertesi gün de çok iyi olmuşlardı. Misia, bu ani iyileşme için Jeszkotle'nin Bakire Meryemi'ne, Antibiyotik Kraliçesine dua etmişti. Gece, bir kez daha alınları soğuk mu diye onları kontrol eder etmez, Paweł'in yorganının altına girip olabildiğince sokulmuştu ona.

Ihlamur Ağaçlarının Zamanı

Jeskotle'den Kielce yoluna giden Karayolu boyunca ıhlamur ağaçları vardır. Başlangıçta aynı görünürler, sonunda da aynı görüneceklerdir. Bu ağaçların kalın gövdeleri ve yaşayan her şeyin temelleriyle karşılaştıkları toprağın derinliklerine uzanan kökleri vardır. Büyük dalları kışın karda keskin gölgeler meydana getirir ve kısa günün saatlerini ölçer. Baharda, ıhlamur ağaçları güneş ışığını aşağı indiren milyonlarca yeşil yaprakla donanır. Yazları, kokulu çiçekleri böcek topluluklarını kendine çeker. Sonbaharda, ıhlamur ağaçları tüm Kadimzamanlar'a kırmızı ve kahverengi renkleri taşır.

Tüm bitkiler gibi ıhlamur ağaçları da kökenleri ağacın tohumlarında yatan, sonsuz bir düş yaşar. Düş, onunla büyümez veya gelişmez, yani her zaman aynıdır. Ağaçlar zamanda değil, mekânda hapsolmuştur. Düşleri sayesinde zamandan sonsuza dek salıverilmiştir. İçinde, ne hayvanların düşlerindeki gibi duygular büyür, ne de insanların düşlerinde olduğu gibi görüntüler ortaya çıkar.

Ağaçlar madde sayesinde, toprakta derinlerde akan sıvıları emerek ve yapraklarını güneşe döndürerek yaşar. Ağacın ruhu, birçok varoluştan geçtikten sonra dinlenir. Ağaç dünyayı sadece madde sayesinde deneyimler. Bir ağaca

göre fırtına, soğuk ve sıcak, âtıl veya şiddetli bir akımdır. Bir araya getirdiğinde, tüm dünya bir fırtınaya dönüşür. Ağaç için fırtınadan öncesi veya sonrası dünya yoktur.

Mevsimlerin dört kez değişiminde, ağaç zamandan ve mevsimlerin ardışık olmasından habersizdir. Ağaca göre, dört özellik bir çırpıda var olur. Kış, yazın bir parçasıdır, sonbahar ise ilkbaharın. Soğuk, sıcağın parçası, ölüm, doğumun parçasıdır. Ateş, suyun parçasıdır ve yeryüzü, havanın parçasıdır.

Ağaçlara göre insanlar sonsuz görünürler –Karayolu'ndaki ıhlamur ağaçlarının gölgesinde hep yürümektedirler, ne hareketsizdirler ne de hareketli. Ağaçlara göre insanlar sonsuza kadar vardırlar, ama varlıkları yokluklarıyla eş-değerdedir.

Baltaların sesi ve gök gürültüsünün uğultusu ağaçların sonsuz düşünü rahatsız eder. İnsanlar kendi ölümlerine sadece düşün geçici olarak aksaması derler. İnsanların, ağaçların ölümlerini adlandırmaları, hayvanların endişeli var oluşlarına yakınlaşmayı kapsar. Bilinç belirginleşip güçlendiğinde, içinde daha çok korku barındırır. Ancak ağaçlar, hayvanlar ve insanlar tarafından ele geçirilen endişe krallığına asla erişemez.

Bir ağaç öldüğünde, bir anlamı veya etkisi olmayan düşünü başka bir ağaç devralır. İşte ağaçların ölmemesinin sebebi budur. Kendi var oluşlarından habersiz, zamandan ve ölümden azat edilmişlerdir.

Izydor'un Zamani

Ruta, Kadimzamanlar'ı terk ettiğinde ve geri gelmeyeceği belli olduğunda, Izydor bir manastıra girmeye karar vermişti.

Jeszkotle'de kadınlara ve erkeklere ait olmak üzere iki manastır vardı. Rahibeler, bir huzurevi çalıştırıyorlardı. Izydor, rahibeler genellikle bisikletle alışverişe giderken görürdü onları. Mezarlıktaki ihmal edilmiş mezarlarla ilgilenirlerdi. Birbiriyle çelişen siyah ve beyaz kıyafetleri, dünyanın geri kalan soluk griliğine karşıt bir görüntü oluşturuyordu.

Erkeklerin manastırına, Tanrı'nın Reformcuları deniyordu. Izydor gitmeden önce, dökülen bir taş duvarın arkasına gizlenmiş, hüzünlü ve kasvetli binayı uzun uzun izlemişti. Aynı iki keşişin tüm zamanlarını bahçede çalışarak geçirdiklerini fark etmişti. Sessizlik içinde, sebzeler ve beyaz çiçekler yetiştiriyorlardı. Sadece beyaz çiçekler –zambak, kardelen, anemon, beyaz şakayık ve yıldız çiçekleri. Keşişlerden biri, en önemlileri olmalıydı ki, postaneye gidiyor ve alışverişleri yapıyordu. Geri kalanları sonsuza kadar gizemli binada kapalı olmalıydı. Kendilerini Tanrı'ya adamışlardı. Bu, Izydor'un en sevdiği şeydi –dünyadan kopmak, boğazına kadar Tanrı'ya dalmak. Tanrı'yı ta-

nımak ve sonunda, Ruta'nın neden gittiğine, annesinin neden hastalanıp öldüğüne, babasının neden öldüğüne, savaşta neden insanların ve hayvanların öldürüldüğüne ve Tanrı'nın neden kötüye ve acıya göz yumduğuna dair sorulara cevap vermek için Onun yarattığı işlerin düzenlerini incelemek.

Şayet Izydor manastıra kabul edilecek olursa, Paweł onu artık otlakçı diye çağırmayacaktı. Onunla alay edip dalga geçmeyi bırakacaktı. Izydor, ona Ruta'yı hatırlatan yerleri görmek zorunda kalmayacaktı.

Planlarını Misia'ya açmıştı. O da gülmekten kırılmıştı.

"Dene bakalım," demişti, çocuğunun altını silerken.

Ertesi gün Izydor, Jeszkotle'ye gidip manastır kapısındaki eski tip zili çalmıştı. Uzun süre hiçbir şey olmamıştı –belki de bu onun sabrını denemek içindi. Sonunda, her nasılsa, sürgü gıcırdamış ve koyu gri elbisesi içinde, daha önce hiç görmediği yaşlı bir adam, ona kapıyı açmıştı.

Izydor neden geldiğini anlatmıştı. Keşiş şaşırmamış ya da gülümsememişti, kafasını sallayıp Izydor'a beklemesini söylemişti. Dışarıda. Kapı gıcırtıyla kapanmıştı. Çeyrek saat sonra, tekrar açılmış ve Izydor'un içeri girmesine izin verilmişti. Keşiş onu, en sonunda içinde bir masa ve iki sandalye olan geniş ve boş bir salona götürünceye kadar, uzun koridorlarda, yukarı çıkan veya aşağı inen merdivenlerde yol göstermişti Izydor'a. On, on beş dakika daha sonra, farklı bir keşiş salona gelmişti, hani postaneye giden.

"Tarikatınıza girmek istiyorum," diye açıklamıştı Izydor.

"Neden?" diye sormuştu rahip basit bir şekilde.

Izydor boğazını temizlemişti.

"Evlenmek istediğim kadın benden ayrıldı. Ebeveynlerim öldü. Yalnız hissediyorum ve Onu anlamasam da Tanrı'ya özlem duyuyorum. Onu tanırsam daha yakın ilişki kuracağımızı biliyorum. Bunu yabancı dillerde, çeşitli teorilerle ilgili kitaplar okuyarak yapabilirim. Ancak yerel kütüphane yetersiz..." Izydor, kütüphane hakkında yakınmayı durdurmak zorunda kalmıştı. "Ancak lütfen okumaktan başka bir şey yapmayacağımı düşünmeyin. Yararlı bir şeyler de yapmak isterim ve biliyorum ki bu tarikat, Tanrı'nın Reformcuları, tam bana gerekli olan. Kötülüğün yollarını ıslah etmek için daha iyiye yönelmeyi isterim..."

Keşiş, Izydor'u tam lafının ortasında kesmişti.

"Dünyayı değiştirmek mi... diyorsun. Bu çok ilginç, ancak gerçekçi değil. Dünyayı daha iyi veya daha kötü yapmak imkânsız. Olduğu gibi kalmaya mahkûm."

"Evet, ancak siz reformcular değil misiniz?"

"Ah, sen yanlış anladın, sevgili oğlum. Biz, dünyayı herhangi birinin adına değiştirme eğiliminde değiliz. Biz Tanrı'yı biçimlendiriyoruz."

Bir an sessizlik olmuştu.

"Tanrı'yı nasıl biçimlendirebilirsiniz?" diye sormuştu Izydor sonunda.

"Yapabilirsin. İnsanlar değişir. Zamanlar değişir. Arabalar, uydular... Tanrı bazen... nasıl söylesem, anakronik görünür ve fazla büyüktür, fazla güçlüdür; bundan dolayı da insanların hayallerine uymak için yeteri kadar etkin değildir."

"Tanrı'nın değişmez olduğunu düşünmüştüm."

"Her birimiz esas olan bir şey hakkında yanılırız. Bu tamamen bir insan özelliğidir. Tarikatımızın kurucusu, şayet Tanrı değişmeseydi, hareketsiz dursaydı, dünyanın var olmayı bırakacağını kanıtlamıştı."

"Buna inanmıyorum," demişti Izydor kani olmuş bir biçimde.

Keşiş ayağa kalkınca Izydor da kalkmıştı.

"İhtiyaç duyduğunda yine gel."

"Bunu sevmedim," demişti Izydor, mutfağa gittiğinde Misia'ya.

Sonra, tavan arasının hemen ortasında, tavan penceresinin tam altındaki yatağına uzanmıştı. Küçük kare şeklindeki gökyüzü bir resim gibiydi, bir kiliseye asılabilecek kutsal bir tasvir gibi.

Izydor ne zaman gökyüzünü ve pusulanın dört ucunu görse, dua ediyor gibi hissederdi ancak yaşlandıkça, bildiği duaların sözcüklerinin aklına gelmesi daha zorlaşmıştı. Onun yerine, dualarında delikler açan ve onları parçalara ayıran düşünceler ortaya çıkmıştı. Bu nedenle, dikkatini verip yıldızlı bir gökyüzünde Tanrı'nın değişmez yüzünü hayal etmeye çalışırdı. Ancak bu hayalgücü her zaman, aklının kabul edemeyeceği bir görüntü üretmişti. Bir keresinde, yüzünde soğuk ve sert bakışla bir tahta yayılmış yaşlı bir adam olduğundan, Izydor hemen gözlerini kırpıp onu tavan penceresinin çerçevesinden uzaklaştırmıştı. Başka bir sefer Tanrı bir tür çekingen, dayanılmaz olacak kadar uçucu ve belirsiz, çırpınan bir ruhtu. Bazen Tanrı figürünün altında onun gibiymiş gibi davranan gerçek birisi vardı ki, çoğunlukla

Paweł olurdu bu, sonra Izydor dua etme arzusunu kaybederdi. Yatağa oturup bacaklarını sallardı. Sonra Tanrı hakkında zorlandığı şeyin, Tanrı'nın cinsiyeti olduğunu fark etti.

O zaman, hiçbir suçluluk duymadan, Onu tavan penceresinin çerçevesinde bir kadın olarak gördü. İlahe veya ne olarak adlandırılırsa artık. Bu onu rahatlatmıştı. Ona dua etmeyi eskisinden daha kolay bulmuştu. Onunla, annesiyle olduğu gibi konuşmuştu. Bu bir süre devam etmiş, ancak sonunda dualarla, tüm bedenine sıcaklık göndermek yoluyla kendini gösteren, anlaşılmaz bir endişe hissetmeye başlamıştı.

Tanrı bir kadındı, iri, güçlü, nemli ve bahar zamanındaki dünya gibi üstünde buharı tüten. Bu İlahe, uzayda bir yerdeydi, suyla dolu bir fırtına bulutu gibi. Gücü eziciydi ve Izydor'a bazı korktuğu çocukluk deneyimlerini hatırlatmıştı. Ne zaman Ona seslense, O da ona ağzını tıkayan bir yorumla cevap vermişti. Konuşmasını sürdürememişti, dua içindeki sırasını, amacını yitirmişti. Bu İlaheden bir şey istemek olanaksızdı, Onu ancak özümsemek, içine çekmek ve Onda çözülmek mümkündü.

Bir gün, Izydor gökyüzü parçasına bakarken, bir ilham gelmişti. Tanrı'nın ne erkek ne de kadın olduğunu düşünmüştü. "Ah Tanrım" sözcüklerini dile getirirken bunu anlamıştı. Tanrı'nın cinsiyet sorununun çözümü burada yatıyordu. Tek sözcükle, "Tanrım" haline getirmekle ne eril ne dişi gibi çınlıyordu, tarafsızdı –Tanrı sözcüğü "güneş", "hava", "mekân" gibi, "tarla", "deniz", "tahıl" gibi, "aydınlık" gibi, "soğuk", "sıcak" gibiydi... Izydor heyecanla keşfettiği gerçek ilahî ismi tekrarlamış ve her defasında,

daha derinden, daha çok anlamıştı. Yani Tanrım gençti ve aynı zamanda, dünyanın başlangıcından, hatta daha öncesinden beri ara vermeden var olmuştu (zira "Tanrım" ona, "sürekli varoluşu" hatırlatıyordu), her şey için gerekliydi (yiyecek gibi) ve her şeyde vardı ("her yerde"); gerçi onu bulmaya çalışınca da orada değildi ("hiçbir yerde"). Tanrım aşk ve neşeyle doluydu, ancak çok zalim ve tehlikeli olabilirdi. Dünyada var olan tüm özellikler ve nitelikleri içerirdi ve her şeyin, her olayın, her zamanın biçimini alırdı. Yaratmış ve yok etmişti veya yarattığının kendini yok etmesine izin vermişti. Bir çocuk gibi, deli olan birisi gibi ne yapacağı belli olmazdı. Bir anlamda biraz Ivan Mukta'ya benziyordu. Tanrım, öyle bariz bir şekilde vardı ki, Izydor onu anlamayı nasıl atladığını düşünmüştü.

Bu keşif ona gerçek huzuru getirmişti. Ne zaman bunu düşünse, içinde bir yerde, kahkaha patlaması hissediyordu. Izydor'un ruhu kıkırdıyordu. Kiliseye gitmeyi de kesmişti ki, bu Paweł'in takdirine mahzar olmuştu.

Bir gün kahvaltı sırasında kayınbiraderinde var olabilecek umudu dağıtmak için, "Yine de seni partiye kabul edeceklerini sanmıyorum," dedi.

"Sütlü çorba çiğnenmez Paweł," diye söze karıştı Misia.

Zaten partiye girmek veya kiliseye gitmek Izydor'un umurunda değildi. Artık Ruta'yı düşünmek ve hatırlamak için okumak, Almanca öğrenmek, mektuplar yazmak, pul toplamak, çatı penceresinden bakmak ve yavaş yavaş, evrenin düzenini hissetmek için zamana gereksinimi vardı.

Bayan Papugowa'nın Zamanı

İhtiyar Boski bir ev yapmıştı, ancak bir kuyu açmadığından, Stasia Papugowa, su için komşusu olan kardeşine gitmek zorunda kalıyordu. Omuzlarına bir boyunduruk koyup üzerine kovaları asıyordu. Yürüdükçe kovalar ritmik olarak gıcırdıyordu.

Bayan Papugowa kuyudan su çekip kaçamak bakışlarla kardeşinin bahçesini süzmüştü. Nevresimlerin asılı olduğunu görmüştü –direklerin arasına asılmış tombul kuştüyü yorganların esnek bedenlerini. "Böyle yorganlarım olmasını hiç istemezdim," diye düşünmüştü. "Çok sıcaklar ve tüyler dökülüyor içinden. Çarşaf kaplı, hafif battaniyelerimi tercih ederim." Çıplak ayaklarına soğuk sular damlamıştı. "Böyle geniş pencerelerim de olsun istemezdim. Temizlemek için ne kadar çok uğraşmak gerekiyor! Veya tül perdeler –dışarısını hiç göremiyorsun. O kadar çok çocuk istemezdim, yüksek topuklu ayakkabılar da ayaklara zararlıdır."

Misia, boyunduruğun gıcırdadığını duyunca merdivenlere çıkıp Stasia'yı içeri davet ederdi. Stasia, kovalarını betona koyup Boskilerin her zaman yanık süt ve yemek kokan mutfağına yönelirdi. Sobanın yanındaki küçük masaya

oturur, asla bir iskemleye oturmazdı. Misia, çocukları kovaladıktan sonra merdivenlerin altına koşardı.

Her zaman buradan yararlı bir şeyler çıkarırdı: Janek için pantolonlar, küçük bir kazak veya Antek'e bir çift ayakkabı. Stasia Misia'nın elden düşmelerini tadil etmek zorundaydı, zira onun için çok küçüklerdi. Zaten uyandığında, yatağında dikiş dikmeyi severdi. Büzgüler, fırfırlar, kıvrımlar ekleyip tüm kıvrımların dikişlerini sökerdi.

Misia, Stasia'ya Türk kahvesi ikram ederdi. Kahve iyice kaynatılır ve üstünde şekerin dibe batmadan önce bir an durduğu köpüğü olurdu. Stasia, öğütücüye kahve çekirdeklerini atıp kolu çeviren Misia'nın hünerli ellerinden gözlerini alamazdı. Sonunda, öğütücünün küçük çekmecesi dolar ve taze çekilmiş kahvenin aroması mutfakta dolaşırdı. Kokuyu severdi, ancak gerçek kahveyi acı ve tatsız bulurdu. Bu nedenle tatlılık, acılığı bastırana kadar bardağına birkaç kaşık şeker koyardı. Gözünün ucundan, Misia'nın kahvesinin tadını çıkarışını, kaşığıyla karıştırmasını, iki parmağıyla bardağı tutuşunu ve dudaklarına götürmesini izlerdi. Ve o da aynısını yapardı.

Çocuklar, bahçeler ve yemek pişirme hakkında konuşurlardı. Ancak Misia'nın meraklı olduğu zamanlar da vardı.

"Erkeksiz nasıl yaşıyorsun?"

"Janek'im var, yok mu?"

"Ne demek istediğimi biliyorsun."

Stasia ne söyleyeceğini bilememişti. Kahvesini karıştırmıştı.

"Erkeksiz yaşamak kötüdür," diye düşünmüştü o gece yatağında. Stasia'nın vücudu da bir erkeğin sıkı, güneşte çalışmış, kokan bedenine sarılmak istiyordu. Stasia yastığı yuvarlayıp sanki başka bir bedenmişçesine sarılmış ve böyle uykuya dalmıştı.

Kadimzamanlar'da dükkân yoktu. Tüm alışveriş Jeszkotle'de yapılırdı ve Stasia'nın bir düşüncesi vardı. Misia'dan aldığı yüz zloti borçla birkaç şişe votka ve biraz çikolata satın almıştı. Sonra da kendiliğinden ilerlemişti. Her zaman akşamları yarım litreye gereksinim duyan birisi olurdu. Bazen Pazarları, birisi bir ıhlamur ağacının altında, komşusuyla bir kadeh içmek isteyebilirdi. Kadimzamanlar'dan insanlar kısa sürede, Stasia Papugowa'nın bir veya iki şişesi olduğunu ve dükkândakinden pek de pahalıya satmayacağını öğrenmişlerdi. Ayrıca sinirlenmemeleri için eşlerine de çikolata alabiliyorlardı.

Bu şekilde Stasia bir iş kurmuştu. Önce Paweł bunun için ona gücenmiş, sonra votka için Witek'i kendisi ona göndermeye başlamıştı.

"Bunun cezasını biliyorsun, değil mi?" diye sormuştu ona kaşlarını çatarak, ancak şayet bir şey olursa, Tanrı korusun, Stasia, kardeşinin, tanıdıklarının ve Paweł'in ona zarar gelmesine izin vermeyeceklerinden emindi.

Stasia kısa süre sonra mallar için haftada iki veya üç kez Jeszkotle'ye gitmeye başlamıştı. Ürün yelpazesini de genişletmişti. Kabartma tozu ve vanilya da vardı –bir ev hanımının cumartesileri pastalarını pişirirken aniden gereksinim duyabileceği şeyler. Çeşitli markalarda sigaralar, zeytinyağı ve sirke –bir yıl sonra kendine bir buzdolabı

aldığında, tereyağı ve margarin de getirmeye başlamıştı. Her şey gibi bunları da babasının yaptığı müştemilatta tutuyordu. Buzdolabı, Stasia'nın yattığı kanepe, bir seramik soba, bir masa ve solmuş patiska perdenin arkasında duran raflar vardı burada. Janek okul için Silezya'ya gittiğinden beri, büyük odayı kullanmamıştı.

Stasia'nın resmî adıyla yasadışı alkol satışı işi, sosyal yaşamını zenginleştirmişti. Çeşitli insanlar onu görmeye geliyorlardı, hatta bazen Jeszkotle ve Wola'dan bile. Pazar sabahları, akşamdan kalma orman işçileri bisikletleriyle gelirlerdi. Bazıları yarım litrelik votka şişeleri, diğerleri çeyrek olanları satın alır, ötekiler de hemen oracıkta yüzlüklerden isterlerdi. Stasia da bardaklarını doldurup yanına meze olarak, bedava salatalık turşusu ikram ederdi.

Bir gün genç bir ormancı votka arayışıyla Stasia'nın yerine gelmişti. O gün bir sıcak dalgası hâkim olduğundan kadın onu meyve suyu içmeye davet etmişti. Ormancı teşekkür edip hemencecik iki bardağı mideye indirmişti.

"Ne kadar güzel bir meyve suyu. Siz mi yaptınız?"

Stasia evet demiş ve nedendir bilinmez, kalbi hızla atmaya başlamıştı. Ormancı, çok genç olmasına rağmen, yakışıklı bir adamdı. Uzun boylu değildi, ancak yapılıydı. Hoş, kara bıyıkları ve canlı, ela gözleri vardı. Stasia, onun için bir şişeyi dikkatle gazete kâğıdına sarmıştı. Ondan sonra, ormancı tekrar gelmiş, o da ona bir kez daha meyve suyu ikram etmişti. Bir süre muhabbet etmişlerdi. Ve sonra bir akşam, Stasia soyunurken Ormancı kapıyı çalmıştı, çakırkeyifti. Stasia apar topar giyinmişti. Bu kez götürmek için bir şişe istememiş, orada içmek istemişti. Stasia ona

bir bardak votka doldurduktan sonra kanepenin kenarına oturmuş ve içmesini izlemişti. Ormancı bir sigara yakıp müştemilatı gözden geçirmişti. Bir şey söylemek istermişçesine boğazını temizlemişti. Stasia bunun farklı bir durum olduğunu hissetmişti. Bir bardak daha getirip ikisini de ağzına kadar doldurmuştu. Bardakları kaldırıp tokuşturmuşlardı. Ormancı bardağındaki son damlaları çalkalayıp geleneksel bir biçimde yere dökmüştü. Sonra birden elini Stasia'nın dizinin üstüne koymuştu. Onun bu saf dokunuşu, Stasia'nın kendini zayıf hissetmesine yetmiş olacaktı ki, eğilip kaygısızca kanepeye uzanmıştı. Ormancı onun öperken Stasia'nın aklına, eski, yamalı ve genişlemiş çamaşırlar giydiği gelmişti, onlardan hemen kurtulmuştu. Ormancı'yla paylaştığı hoyrat anlar, Stasia'nın yaşamının en iyi dakikaları olmuştu.

Her şey bittiğinde hareket etmeye korkmuştu. Adam ona bakmadan kalkıp giyinmiş, bir şeyler mırıldanıp doğruca kapıya yönelmişti. Kilitle uğraşırken Stasia onu izlemişti. Adam, kapıyı bile kapatmadan ayrılmıştı.

Izydor'un Zamani

Mektuplar, okumayı yazmayı öğrendiğinden beri Izydor'u büyülerdi. Onları eski bir ayakkabı kutusunda toplamıştı –Boskilerin evine gelen her şeyi. Çoğu, zarfın üstündeki "Vatandaş" veya "Yoldaş" başlıklarından anlaşılabilen resmî mektuplardı. İçleri, "ör." ve "vs" gibi garip kısaltmalarla doluydu. Ayakkabı kutusunda –her yıl aynı mesajların; "Krynica'dan selamlar" veya "Yüksek Tatralardan en iyi dilekler" veya "İyi Noeller ve Mutlu Yıllar" yazılı olduğu, Tatra dağlarının veya denizlerin siyah-beyaz manzaraları olan çok sayıda kartpostal da vardı. Ara sıra Izydor büyüyen koleksiyonunu çıkarıp mürekkebin nasıl kaybolduğunu ve tarihlerin komik bir şekilde uzaklarda kaldığını görüyordu. "Paskalya 1948"de ne oldu? Veya "20 Aralık 1949"da? Veya "Krynica, Ağustos '5"? *Geçip gittiler* ne anlama geliyordu? İnsanlar ileri doğru yolculuk yaptıklarında geride kalan görüntüler gibi aynı şekilde mi gitmişlerdi, ancak diğerlerinin görmesi için, hâlâ bir yerlerde olmalı ve orada kalmalılar mıydı? Belki de zaman tüm izlerini silmeyi, geçmişi toza çevirmeyi ve sonsuza dek yok etmeyi yeğliyordu?

Kartlar sayesinde, Izydor pulları keşfetmişti. Nasıl olup da çok küçük, kırılgan ve dayanıksız oldukları gerçeğini ve minyatür dünyaları içerdiklerini bir türlü aklı almıyordu.

"Tıpkı insanlar gibi," diye düşünüyor ve onları, buharlı bir çaydanlığın üzerinde mektup ve kartpostallardan tutkallarını sökerek dikkatle ayırıyordu. Onları gazetenin üzerine yayıp incelemekle saatler geçirirdi. Üzerlerinde hayvanlar ve uzak ülkeler, değerli taşlar ve uzak denizlerden balıklar, gemiler ve uçaklar, ünlü insanlar, tarihî olaylar olurdu. Izydor'u rahatsız eden tek bir şey vardı –ustaca yapılmış resimlerin damganın mürekkebiyle bozulması. Babası, ölmeden önce ona mürekkebi silmek için hayli basit bir yol öğretmişti. Tek gereken biraz yumurta beyazı ve biraz sabırdı. Bu, babasından öğrendiği en önemli dersti.

Izydor bu şekilde, oldukça düzgün pullardan oluşan büyük bir koleksiyonun sahibi olmuştu. Artık kendisi mektup yazabiliyordu, yeter ki yazacak birisi olsun. Ruta'yı düşünmüştü, ancak bu düşünce ona acı vermişti. Ruta orada değildi ve ona bir mektup yazamazdı. Tıpkı zaman gibi, Ruta da geçip gitmiş, toza dönüşmüştü.

1962 civarında, reklamlarla dolu çok renkli bir Alman dergisi, Ukleja sayesinde Boskilerin evine gelmişti. Izydor, günlerini ona bakmakla geçirmiş ve uzun, telaffuz edilemeyen sözcüklerden şaşkına dönmüştü. Yerel kütüphanede, savaş sırasında Kadimzamanlar'daki herkesin öğrendiği, *raus*, *schnell* ve *Hände hoch* gibi sözcüklerden daha fazlasını içeren, savaş öncesi bir Almanca-Lehçe sözlüğü çıkarıp bulmuştu. Sonra yazlıkçılardan biri, Izydor'a küçük bir sözlük vermiş, Izydor da ilk mektubunu yazmıştı. Almanca şöyle demişti: "Lütfen bana araba katalogları ve turist broşürleri gönderin. Benim adım Izydor Niebieski. Adresim şudur." En güzel pullarından bazılarını zarfa yapıştırıp Jeszkotle'deki postaneye doğru yola koyulmuştu.

Parlak siyah önlüklü memure mektubu ondan alıp pulları inceledikten sonra bölmeye koymuştu.

"Tamam. Teşekkür ederim," demişti memure.

Ağırlığını bir ayağından öbür ayağına veren Izydor, tezgâh camının önünde durmaya devam etmişti.

"Kaybolmaz, değil mi? Yanlış yere gitmez, gider mi?"

"Şüphen varsa taahhütlü yolla. Ama daha pahalı olur."

Izydor daha fazla pul yapıştırıp formu doldurmak için uzun zaman harcamıştı. Memure, mektubuna bir numara vermişti.

Birkaç hafta sonra, Izydor'un adresine, kalın beyaz bir zarf gelmişti. Zarfın üzerinde, Izydor'un gözlerinin alışık olmadığı, yabancı, tamamen değişik pullar vardı. İçinde, Mercedes-Benz otomobilleri için reklamlar ve çeşitli seyahat acentelerinden gelen turizm broşürleri vardı.

Izydor daha önce kendini hiç bu kadar önemli hissetmemişti. O akşam, broşürlerine bir kez daha bakarken yine Ruta'yı düşünmüştü.

Mercedes-Benz ve Alman seyahat acenteleri Izydor'a o kadar cesaret vermişlerdi ki o da ayda birkaç taahhütlü mektup yollamaya başlamıştı. Kielce'nin ötesinde bir yerlerde yatılı okuyan Adelka ve Antek'ten de buldukları eski pulları ona getirmelerini istemişti. Damgalarını sildikten sonra, onları mektupların üzerlerine yapıştırmıştı. Arada bazı broşürleri ufak bir ücret karşılığında birine satabilmeyi başarmıştı. Yeni broşürler ve yeni adresler toplamayı sürdürmüştü.

Artık Almanya, İsviçre, Belçika ve Fransa'dan seyahat firmalarıyla ilişkideydi. Côte d'Azur'ün renkli resimleri, Bretonya'nın hüzünlü manzaralarıyla dolu dosyalar ve Alplerin kristal berraklığındaki görüntüleri ona gönderilmişti. Onların sadece mürekkep kokan düzgün bir kâğıdın üstünde var olduklarını bildiği halde, gecelerini bu manzaralara büyük bir zevkle bakarak geçirmişti. Onları Misia ve yeğenlerine göstermişti.

Misia, "Ne kadar güzel," demişti.

Sonra, Izydor'un yaşamını değiştiren küçük bir şey olmuştu: Bir mektup kaybolmuştu. Bu Izydor'un, Hamburg'da bir kamera firmasına gönderdiği ve elbette broşürler talep ettiği, taahhütlü bir mektuptu. Bu firma her zaman ona cevap verirdi, ancak bu sefer cevap yoktu. Izydor, bütün gece bir makbuzu ve verilmiş bir numarası varken, taahhütlü bir mektubun nasıl kaybolabileceğini düşünüp durmuştu. Bu yok edilemezliğin bir garantisi anlamına gelmiyor muydu? Belki de Polonya'da durdurulmuştu? Belki de sarhoş postacı onu kaybetmişti? Belki sel basmıştı veya posta taşıyan tren raydan çıkmıştı?

Ertesi sabah, Izydor postaneye gitmişti. Siyah önlüklü memure ona bir şikâyet formu doldurmasını önermişti. İki karbon kopyalı bir formun üstüne, firmanın adını ve "gönderici" yazılı kutucuğun içine de kendi bilgilerini yazmıştı. Eve döndüğünde başka bir şey düşünemiyordu. Şayet mektuplar postada kayboluyorsa, hayranlık duyduğu posta hizmeti bu değildi. Postanın, yeryüzündeki her yerde insanları olan, esrarengiz, büyük bir organizasyon olduğunu düşünmüştü. Postane bir enerji santraliydi, pulların annesi, dünyadaki denizci mavisi postacıların

kraliçesi, milyonlarca mektubun gardiyanı, Sözcüklerin Hükümdarı.

İki ay sonra, posta hizmetlerinin Izydor'da açtığı psikolojik yaralar iyileşmeye başladığında, Polonya Posta Ofisi'nin "Vatandaş Niebieski Izydor"dan kayıp mektubu bulamadıkları için özür dilediği resmî bir mektup gelmişti. Aynı zamanda, Alman fotoğraf firması da "Vatandaş Niebieski Izydor"dan taahhütlü bir mektup almadığını belirtmiş ve hal böyleyken, iki ülkenin posta servisleri de kayıp mektuptan sorumlu olduklarını düşünerek mağdur "Vatandaş Niebieski Izydor"a tazminat olarak iki yüz zloti vermişlerdi. Aynı zamanda, Polonya Posta Ofisi meydana gelen bu olay için özür dilemişti.

İşte Izydor bu şekilde yüklü miktarda para sahibi olmuştu. Hemen Misia'ya yüz zloti verip gerisiyle kendine bir pul albümü ve taahhütlü mektuplar için birkaç tabaka pul almıştı.

Artık, mektuba ne zaman bir cevap gelmese, postaneye gidip bir şikâyet başvurusunda bulunuyordu. Şayet mektup gelirse, şikâyet için 1 zloti 50 kuruş ödemek zorunda kalıyordu. Bu çok sayılmazdı. Bu arada, her zaman gönderdiği bir düzine mektuptan birinin kaybolduğunu görüyordu –ya teslim etmeyi unutmuşlardı veya yabancı adresler, mektubu aldıklarını unutuyor ve Polonya postasının onlara gönderdiği formlarla şaşkına dönerek, *non, nein, no* diye cevap veriyorlardı.

Böylece Izydor para almayı sürdürmüştü. Ailenin para kazanan, yasal bir üyesi olmuştu. Hayatını böyle kazanabiliyordu.

Başak'ın Zamanı

Kadimzamanlar'da da dünyanın her yerinde olduğu gibi, maddenin kendi kendine, hiç yoktan var olduğu yerler vardır. Onlar her zaman gerçekliğin küçük topaklarıdır. Bütünle ilgileri yoktur, bu nedenle de dünyanın dengesi için tehdit oluştururlar. Böyle bir yer, Wola Yolu'nun yanında bir kanalda vardır –bir köstebek yuvası gibi, yerin bedeninde açılmış, asla iyileşmeyecek olan, günahkâr bir yara gibi. Başak bunu bilir ve Jeszkotle yolunda, dünyanın bu yaratısına bakmak için durur. Orada garip şeyler ve şey olamayan şeyler vardır: Başka hiçbir taşa benzemeyen kırmızı bir taş, bir parça budaklı tahta, daha sonra onun bahçesinde küçük çiçekler, turuncu sinekler ve bazen yalnızca bir koku olarak büyüyecek dikenli tohumlar. Başak, bu dikkat çekmeyen köstebek yuvasının bir alan yarattığını ve yolun kenarındaki kanalın yavaş yavaş büyüdüğünü ve Malak'ın bu biçimde üzerinde –bilinçsizce– patateslerin büyüdüğü bir tarla haline geldiğini düşünür.

Başak, günün birinde orada, Ruta'dan boşalan yeri alacak bir kız çocuğu bulacağını hayal ederdi. Ancak günlerden bir gün köstebek yuvası kayboldu. Başak, aylarca kabaran yeri bulmaya çalıştı, ama hiçbir şey olmadı; o zaman anladı ki, bu dünyanın yarattığı yer başka tarafa taşınmıştı.

Buna benzer başka bir yer de Taszów'un pazarındaki çeşmenin yanında bir süre var oldu. Çeşme, sesler, fısıltılar, hışırtılar üretirdi, bazen de suyunda jöleye benzer nesneler, saç topakları ve büyük bir bitkinin yeşil parçaları bulunurdu.

İnsanlar, otopark inşa ederek çeşmeyi kızdırıp öfkelendirdiklerini söylüyorlardı.

Ve elbette, dünyanın her yerinde olduğu gibi Kadimzamanlar'da da balondan kaçan hava gibi gerçekliğin de dünyadan uçup gittiği yerler vardı. İşte bu yer, savaştan hemen sonra tepenin ardındaki düzlükte ortaya çıkmıştı; o zamandan beri de gitgide büyümekteydi. Toprakta, sarı kumu, salkım salkım otları ve tarla taşlarını aşağıya, belirsiz bir yere doğru emen bir oluk doğmuştu.

Oyunun Zamanı

Bir Oyuncu İçin Öğretici Bir Oyun garipti, kuralları da öyleydi. Bazen oyuncu tüm bunları önceden deneyimlemiş gibi hissederdi, sanki daha önce böyle bir şeyi oynamış veya düşlerinden veya belki de çocukken ziyaret ettiği yerel kütüphanedeki kitaplardan Oyunu biliyormuş gibi. Altıncı Dünya'nın açıklamalarında şöyle diyordu:

Tanrı Altıncı Dünya'yı rastlantı sonucu yaratmış ve sonra da çekip gitmişti. Sonuç olarak gelişigüzel yapmıştı. Eseri delikler ve yanlışlarla doluydu. Belirgin olan, kalıcı olan bir şey yoktu. Siyah, beyaza karışıyor ve bazen iyinin sıklıkla kötülükle karıştırılması gibi kötülük de iyi gibi görünüyordu. Böylece, kendi haline bırakıldığında, Altıncı Dünya kendini yaratmaya başlıyordu. Zamanda ve uzayda aniden küçük yaratım eylemleri ortaya çıkıyordu. Madde kendi kafasına göre nesnelere dönüşüyordu. Geceleri nesneler çoğalıyor, taşların ve metallerin damarları toprakta büyüyor ve vadilerde yeni nehirler akmaya başlıyordu.

İnsanlar, kendi iradelerinin gücüyle yaratmayı öğrenmişler ve kendilerini ilahlar olarak adlandırmışlardı. Artık dünya milyonlarca ilahla dolmuştu. Ancak iradeleri tepki vermek için yeterli değildi ve böylece kaos Altıncı Dünya'ya geri dön-

müştü. Sürekli ortaya yeni bir şey çıktığından, her şeyden çok vardı. Zaman hız kazanmaya, insanlar var olmayan bir şeyi yapmaya çalışma çabasından ölmeye başlamışlardı.

Sonunda Tanrı geri döndüğünde, tüm bu karmaşa karşısında öfkelenip tüm yaratıyı tek bir düşünceyle yok etmişti. Şimdi Altıncı Dünya, beton bir mezar gibi boş ve sessiz duruyor.

Izydor'un Zamani

Bir gün Izydor, bir mektup dosyasıyla postaneye gittiğinde pırıl pırıl önlüklü bir memure başını tezgâhın camına uzattı ve şöyle dedi:

"Müdür Bey senden çok memnun. Bizim en iyi müşterimiz olduğunu söyledi."

Şikâyet formunu doldurmakta olan Izydor, elindeki kalemle kalakaldı.

"Nasıl yani? Posta idaresinin kaybına neden oluyorum ben. Ama her şey yasal, yani kötü bir şey yapmıyorum..."

"Ah Izydor'cuk, hiçbir şeyden anlamıyorsun." Tekerlekli sandalye kaydı ve kadın camdan dışarı uzandı. "Posta idaresi senin sayende para kazanıyor. Onun için Müdür, bizim burada senin gibi birisinin bulunduğuna seviniyor. Uluslararası anlaşmalara göre kaybolan her mektup için her iki ülke de yarı yarıya para veriyor. Biz sana Zloti öderken, onlar Mark ödüyor. Bu Mark'ı ülkedeki döviz kurundan hesap ederek sana teslim ediyoruz böylece hem biz kazanıyoruz hem sen. Yani kaybeden yok. Ee ne oldu, memnun olmadın mı?"

Izydor, ikna olmamış bir biçimde kafa salladı:

"Oldum."

Memure camdan uzaklaştı. Izydor'un elinden şikâyet formunu aldı ve mekanik bir biçimde damgalamaya başladı.

Izydor eve döndüğünde kapının önünde siyah bir arabanın durduğunu gördü. Misia kapının önünde bekliyordu. Suratı sararmıştı, ifadesizdi. Izydor, kötü bir şey olduğunu hemen anlamıştı.

"Baylar senin için gelmişler," dedi Misia sert bir tavırla.

Odada, masaya oturmuş açık renk pardösülü, fötr şapkalı iki adam vardı. Konu mektuplardı.

"Mektupları kime yazıyorsun?" diye sordu biri ve bir sigara yaktı.

"Seyahat bürolarına..."

"Bu biraz casusluk kokuyor sanki."

"Benim casuslukla ne işim olur? Neyse şükür, arabayı görünce çocuklara bir şey oldu sandım..."

Adamlar birbirlerine baktılar, sigara içen adam gözlerini düşmanca Izydor'a dikti.

"Bunca renkli dergiyle ne yapıyorsun peki?"

"Dünyayla ilgileniyorum."

"Dünyayla ilgileniyorsun demek... Niye ilgileniyorsun dünyayla? Casusluk yapanın sonu ne olur bilir misin?"

Adam elini boynuna götürüp kesermiş gibi yaptı.

"Gırtlak mı kesilir?" diye sordu korkuyla Izydor

"Niye çalışmıyorsun sen? Neyle geçiniyorsun? Ne iş tutuyorsun?"

Izydor, ellerinin terlediğini hissetti, başladı kekelemeye.

"Manastıra girmek istedim, kabul etmediler. Ablama ve enişteme yardım ediyorum. Ağaç yontar, çocuklara bakarım. Belki maaş da alırım..."

"Birkaç tahtası eksik," diye homurdandı sigara içen. "Mektupları nereye yolluyorsun? Yoksa Özgür Avrupa Radyosu'na mı?"

"Yok, sadece seyahat bürolarına ve araba firmalarına..."

"Ukleja'nın karısıyla ne ilgin var?"

Izydor, o anda konunun Ruta olduğunu anladı.

"Şöyle diyebilirim çok ilgim var, aynı zamanda hiç ilgim yok."

"Felsefe yapma."

"Aynı gün doğmuşuz, onunla evlenmek istedim... ama o çekti gitti buralardan."

"Nereye gittiğini biliyor musun?"

"Yok. Peki, siz biliyor musunuz?" diye umutla sordu Izydor.

"O seni ilgilendirmez. Soruları ben soruyorum burada."

"Bakın beyler ben suçsuzum. Zaten Polonya posta idaresi bile benden memnunmuş. Kendileri söylediler."

Adamlar kalkıp kapıya yöneldiler. Birisi döndü ve şöyle dedi:

"Akıllı ol, gözümüz üzerinde."

Birkaç gün sonra, Izydor daha önce hiç görmediği, yabancı pullu, buruş buruş, kirli bir zarf aldı. Hemen göndericinin adına baktı: Amanita Muscaria.

Bu sözcükler ona garip bir biçimde tanıdık gelmişti. "Belki de bir Alman firmasıdır," diye düşündü.

Ama mektup Ruta'dan geliyordu. Özensiz, çocuksu el yazsısını görünce hemen anlamıştı zaten. "Sevgili Izek, çok uzakta, Brezilya'dayım. Bazen hiç uyuyamıyorum. Sizi öyle özlüyorum ki. Bazen de hiç aklıma gelmiyorsunuz. Burada çok işim var. Değişik renkte bir sürü insanın yaşadığı kocaman bir kentte oturuyorum. Sağlığınız nasıl? Annem de iyidir, umarım. Eksikliğini çok hissediyorum, ama biliyorum ki burada yaşayamazdı. İstediğim her şeye sahibim. Kimseye selam söyleme, anneme bile. Beni hemen unutsunlar. Amanita Muscaria."

Izydor, o gece sabaha kadar uyumadı. Öylece yatıp tavana baktı. Ruta'nın yanında olduğu zamanlardan sahneler aklına geliyor, o kokuları duyuyordu. Kızın her sözcüğünü, her hareketini hatırlıyordu. Her şey tek tek geri geliyordu. Çatıdaki pencereden Izydor'un odasına güneş ışıkları girerken gözleri yaşlarla doluydu. Sonra oturdu ve zarfı, mektubu didik didik aradı, hatta pula bile baktı. Ama hiçbir adres bulamadı.

"Ona gideceğim. Para biriktirip Brezilya'ya gideceğim," dedi yüksek sesle kendine. Sonra gizli polisin istemeden aklına soktuğu düşünceyi gerçekleştirdi. Defterinden kopardığı bir parça kâğıda, "Lütfen bana broşürleri yollayı-

nız. Selamlar. Izydor Niebieski," yazdı. Zarfa da, "Özgür Avrupa Radyosu. Münih, Almanya" adresini ekledi.

Postanedeki memure adresi görünce sarardı. İadeli taahhütlü mektup kaydını tek söz söylemeden uzattı.

"Bir de hemen bir şikâyet formu rica edeyim," dedi Izydor.

Bu sıradan bir işti. Izydor ayda bir mektup yollardı. Adrese ulaşmayacağı, hatta ilçe sınırlarını bile geçmeyeceği aşikârdı. Her ay bu mektuplar için tazminat alırdı. Zaten en sonunda zarfa boş kâğıt koymaya başlamıştı. Broşür istemenin hiçbir faydası yoktu çünkü. Brezilya bileti için, Unrra çay kutusuna koyacağı her kuruşa giden ekstra kazançtı bu.

Ertesi sene pardösülü gizli polisler Izydor'u Taszów'a götürdüler. Yüzüne lamba tuttular.

"Şifre," dedi birisi

"Ne şifresi?" diye sordu Izydor.

Öteki avucunun içiyle yüzüne vurdu.

"Şifreyi ver. Hangi şifreyle bilgi aktarıyorsun?"

"Ne bilgisi?" diye sordu Izydor.

Yine bir tokat yedi, ama bu kez daha şiddetli. Ağzında burnunda kan hissetti.

"Tüm mevcut yöntemleri, her sözcüğü, kâğıttaki ve zarftaki her santimetrekareyi kontrol ettik. Kâğıdın katmanlarına baktık. Pulları denetledik. Onlarca kere büyüttük. Mikroskopla tutkalların içeriklerini inceledik. Her bir harfi, virgülü, noktayı analiz ettik..."

"Hiçbir şey bulamadık," dedi Izydor'a vuran.

"Şifre falan yok," dedi Izydor yavaşça ve burnundaki kanı mendiliyle sildi.

İki adam da güldüler.

"İyi ya," diye söze başladı biri, "şimdi şöyle yapalım, her şeye baştan başlayalım. Sana hiçbir şey yapmayacağız. Normal olmadığına dair bir protokol imzalayacağız. Zaten herkes bu konuda hemfikir. Seni salacağız. Sen de bize her şeyi anlatacaksın. Nerede yanlış yapıyormuşuz?"

"Yanlış falan da yok."

Beriki çok daha sinirliydi. Yüzünü Izydor'unkine yaklaştırdı. Sigara kokuyordu.

"Bana bak ukala. Özgür Avrupa'ya tam yirmi altı mektup yollamışsın. Çoğu bomboş sayfalar. Ateşle oynamışsın. Ateşle..."

"Söyle işte nasıl şifreliyordun bilgileri. Söyle de bitsin. Sonra eve gideceksin."

Izydor içini çekti:

"Görüyorum ki öğrenmeyi çok istiyorsunuz, ama gerçekten size yardım edemem. Mektuplarda şifre falan yoktu. Bomboş kâğıtlardı. O kadar."

Gizli polislerden ikincisi sandalyesinden zıpladı ve Izydor'a bir yumruk geçirdi. Izydor oturduğu yerden düştü ve bayıldı.

"Deli bu," dedi ilki.

“Bana bak oğlum, sana hiç huzur yok artık,” diyerek tısladı yumruk atan, bir yandan da elini ovuyordu.

Izydor’u kırk sekiz saat tuttular. Sonra bir gardiyan geldi, tek söz etmeden kapıyı açtı.

Izydor bir hafta çatıdaki odasından aşağı inmedi. Teneke kutudaki paralarını saydı ve orada neredeyse bir servetin yattığını gördü. Aslında Brezilya biletinin ne kadar olduğunu da bilmiyordu.

“Artık mektup yok,” dedi Misia’ya mutfağa girerken. Ablası ona gülümsedi ve rahat bir nefes aldı.

Bebiş'in Zamanı

Hayvanların zamanı hep şimdiki zamandır.

Bebiş, kabarık tüylü kızıl, dişi bir köpek. Bazen kırmızı parlayan kahverengi gözleri var. Bebiş en çok Misia'yı sever, bunun içindir ki Misia'nın, gözlerinin kızıl erişim alanı içinde olmasına özen gösterir hep. O zaman her şey yerli yerinde olur çünkü. Bebiş, Misia'yla kuyuya, bahçeye gider, çevreyi gözlemek için onu Karayolu'nda da yalnız bırakmaz. Misia'yı asla gözden kaçırmaz.

Bebiş, Misia veya başka bir insan gibi düşünmez. Bu bağlamda Misia ve Bebiş arasında uçurumlar vardır. Düşünmek için zamanı yutmak; geçmişi, şimdiki zamanı, geleceği ve sürekli değişimi içselleştirmek gerekir. Zaman; daima insan aklının içinde çalışır. Dışında asla yer almaz. Bebiş'in küçük köpek aklında, böyle bir kanal, zamanın akışını filtreleyen bir organ yoktur. Yani Bebiş, hep şimdiki zamanda yaşar. Onun için Misia giyinip dışarı çıkmak için hazırlandığında, Bebiş bir daha dönmemek üzere gittiğini düşünür. Her pazar dönmemek üzere kiliseye gider. Patates almak için kilere dönmemek üzere iner. Tarlada Bebiş'in gözünden kaybolduğunda, sürekli kaybolmuştur artık. O zaman Bebiş'in kederi sınırsız olur, yere çöker ve çok acı çeker.

İnsan acısını zamana koşar. Geçmiş yüzünden acı çeker ve acıyı geleceğe sürükler. Bu biçimde kederi yaratır. Bebiş, sadece burada ve şimdi çeker acıyı.

İnsan düşüncesi zamanı yutmaktan vazgeçemez. Bu bir tür tıkanmadır. Bebiş, dünyayı Tanrı'nın çizdiği durağan bir tablo olarak alır. Hayvan için Tanrı bir ressamdır. Panoramik görüntüler halinde serilidir dünya önünde. Bu resmin derinliğinde kokular, dokular, tatlar, anlam ifade etmeyen yansımalar vardır. Hayvanlara gerekli değildir ki anlam. İnsanlar da bazen rüya görürken böyle hissederler. Ne var ki uyanıkken anlama gereksinirler, çünkü zamanın mahpusudurlar. Hayvanlar durmaksızın ve boşuna rüyalanırlar. Bu rüyadan uyanmak onlar için ölümdür.

Bebiş dünyanın tablolarıyla yaşar. İnsanların düşünceleriyle yarattığı tablolara katılır. Misia "Gidelim," dediğinde Bebiş'in kuyruğunu salladığını görür ve tıpkı bir insan gibi köpeğin de dediğini anladığını düşünür. Oysa Bebiş, kuyruğunu, bir sözcük ya da bir kavram için değil, Misia'nın zihninde patlak veren tablo için sallar. Bu tabloda hareket beklentisi, durmadan değişen manzaralar, otların sallanması, ormana giden Wola Yolu, ağustos böceklerinin sesi ve nehrin gürültüsü vardır. Bebiş yatıp Misia'ya bakarken ister istemez insanların oluşturduğu tablolara bakar. Bunların keder ve öfkeyle dolu olduğu anlar da vardır. Böyle tablolar çok daha belirgindir, çünkü bunlarda tutku zonklaması bulunur. İşte o zaman Bebiş korunmasız kalır, çünkü içinde, onu bu yabancı, tehditkâr dünyaya karşı koruyacak bir şey, koruyucu, büyülü bir kimlik zinciri, güçlü bir enerjiyle donatılmış "ben" duygusu yoktur ki. Yani insan tarafından ele geçirilmiştir. İşte bunun içindir

ki, insanı efendisi bilir. Bunun içindir ki, en değersiz adam bile kendisini köpeğinin yanında kahraman gibi hisseder.

Duyguyu deneyimleme yeteneği, Bebiş'te Misia'dan farklı değildir.

Hatta duygu hayvanlarda daha temizdir, çünkü düşünceye bulaşmamış haldedir.

Bebiş, Tanrı'nın var olduğunu bilir. Onu sürekli görür, insanlar gibi nadir anlarda değil. Bebiş, Onun kokusunu otlar arasında alır, çünkü zaman onu Tanrı'dan ayırmaz. İşte bunun içindir ki Bebiş, hiçbir insanın güvenmediği kadar güvenir dünyaya.

Popielski'nin Torunlarının Zamanı

Okul döneminin hemen sonunda, Toprak Sahibi Popielski'nin parkta büyük bir köpekle dolaşan kızı, kendi çocukları ile erkek kardeşinin çocuklarını Kadimzamanlar'a getirmişti. Misia onlara üst katta üç oda ve gereksinim olursa diye aşağıda bir oda daha hazırlamıştı. Haziran'ın sonunda Paweł Boski'nin rüya konukevi, tüm hızıyla çalışmaya başlamıştı.

Toprak Sahibi Popielski'nin torunları gürbüz ve gürültücüydüler. Büyükbabalarına hiç benzemiyorlardı. İyi ailelerde her zaman olduğu gibi, bir kız haricinde hepsi oğlandı. Her yıl aynı dadı onlara bakıyordu. Dadının adı Zuzanna'ydı.

Çocuklar tüm günü, Karanehir'in kenarında, civardaki gençlerin yüzmek için geldikleri, Bent Kapağı denen yerde geçirirlerdi. Toprak Sahibi Popielski, bir zamanlar, havuzlarına gelen su akışını düzenlemek için nehre sel kapanları koydurmuştu. Artık havuzlar yoktu, ancak sel kapanlarının ustaca kullanılması, yazları bir göletle bir metrelik bir şelale oluşturulmasını mümkün kılmıştı. Büyükbaba Popielski bu durumun torunlarına bu kadar neşe verebileceğini hayal bile edemezdi.

Çocuklar, genellikle Misia'nın bahçedeki elma ağaçları altında sunduğu, öğle yemeği için eve gelirlerdi. Yemekten

sonra, nehre dönerlerdi. Akşamları sessiz olsunlar diye, Zuzanna onlara kartlarla veya başka bir şeyle oyunlar hazırlardı. Bazen onlardan çok büyük olmayan Witek, Tepe'nin arkasında ateş yakardı çocuklara.

Her yıl Yaz dönümü Arifesinde, Toprak Sahibi Popielski'nin torunları, geceleri açması gereken aşk merdiveni çiçeğini aramak için ormana giderlerdi. Bu gezi bir alışkanlık haline gelmiş ve bir yıl Zuzanna kendi başlarına gitmelerine izin vermişti. Toprak Sahibi'nin torunları bu fırsatı değerlendirip kimsenin haberi olmayacağını düşünerek Jeszkotle'den bir şişe ucuz şarap almışlardı. Yanlarında sandviçler, portakal suyu, şekerler ve fenerler götürmüşlerdi. Evin dışındaki bankta oturup hava tamamen kararana dek beklemişlerdi. Saklı şişelerinden memnun, gülmüşler ve gürültü yapmışlardı.

Toprak Sahibi Popielski'nin torunları ancak ormanda sessizleşiyorlardı, bunun nedeni keyiflerinin kaçmasından çok, ormanın gece karanlıkta büyük ve korkunç görünmesiydi. Cesur planları Wodenica'ya gitmekti, ancak karanlık bunu engellemişti. Wodenica lanetli bir yerdi. Aşk merdivenlerinin en çok yetiştiği bir akçaağaç korusuna gideceklerdi. Kadimzamanlar'daki oğlanlar gibi şarap içecekler ve yasaklanmış tütünden tüttüreceklerdi.

Çocuklar nehre doğru birbirlerini omuzlarından tutarak sıra halinde yürümüşlerdi.

Öyle karanlıktı ki, ileri uzattıkları elleri, karanlıkta zar zor anlaşılabilen lekeler gibi görünüyordu. Sadece gökyüzü, karanlığa bürünmüş dünyadan daha belirgindi, hani yıldızlar için delikleri olan, büyük göksel bir kevgir gibi.

Orman, insanları kendinden uzak tutan bir hayvan gibi davranıyordu –üzerlerine çiy atıyor, açık kahverengi bir baykuş yolluyor ve bir tavşana, onların ayaklarının altına aniden sıçramasını söylüyordu.

Çocuklar akçaağaç korusuna geldiklerinde, el yordamıyla piknik yapmaya çalışmışlardı. Sigaraların yanan uçları parlamıştı karanlıkta. Hayatlarında ilk defa şişeden içtikleri şarap onlara cesaret vermişti. Sonra, aralarından biri yerde parlak bir şey buluncaya dek, aşk merdivenlerinin üzerinde koşuşturmuşlardı. Endişeli orman fısıldamaya başlamıştı. Çiçeği bulan, diğerlerini çağırmıştı. Heyecanlıydı.

"Sanırım buldum, sanırım buldum," demişti tekrar tekrar.

Karmaşık böğürtlen çalılarının arasında, aşk merdivenleri yapraklarının nemliliğinde, gümüşi bir şey parlıyordu. Çocuklar, sopalarla geniş yaprakları ayırmışlar, fenerlerinin ışığında parlayan şeyin boş bir teneke kutu olduğunu görmüşlerdi. Keyfi kaçan kâşif onu sopasının ucuyla kaldırıp çalılara fırlatmıştı.

Toprak Sahibi'nin torunları, şarabı bitirmek için bir süre daha oturmuş, sonra da yola dönmüşlerdi.

Ancak ondan sonra boş teneke kutu canlanıp etrafına ürkütücü, gümüşi bir parlaklık yaymıştı.

Her zaman gündönümü gecesi ot toplayan Başak bunu görmüştü, ne ki artık dilek tutmak için çok yaşlıydı ve aşk merdiveni çiçeğinin kendine ne çok bela getirebileceğinin farkındaydı. Bu nedenle onun etrafından dolaşmıştı.

Toprak Sahibi Popielski'nin Zamanı

"İşin bitince benimle bir fincan çay içer misin Misia?" diye sordu, hâlâ hanımefendi figürüne sahip olan Popielskilerin kızı.

Misia, bulaşık leğeni önünde ayağa kalktı ve ellerini önlüğüne sildi.

"Çay değil de kahve memnuniyetle olur."

Tezgâhın altında duran tepsiyi alıp masanın iki ucuna oturdular. Lila ve Maja da bulaşık yıkamayı bitirmişlerdi.

"Senin için zor olmalı Misia'cığım, Bu kadar yemek yapmak, bu kadar bulaşık yıkamak... Bu yemek için sana minnettarız. Sen olmasan nereye giderdik biz. Ne de olsa baba toprağı burası."

Bir zamanlar, yani çok zaman önce kocaman köpekleriyle otlaklarda koşan Bayan Popielska kederle iç çekti.

"Ya siz olmasaydınız, Paweł'in maaşıyla geçinemezdik. Oda kiralamak da benim aileye katkım işte."

"Öyle düşünme Misia'cığım, ne de olsa kadın evde çalışır, çocuk doğurur, evi çekip çevirir, sen daha iyi bilirsin zaten..."

"Ama para kazanıp da eve getirmez ya..."

Masadaki zencefilli, çikolatalı kurabiye tabağı üzerine arılar doluşmuştu. Misia bu durumdan rahatsız değildi, ama Bayan Popielska arılardan korkuyordu.

"Küçükken, bir arı benim yanağımdan sokmuştu. O zaman annem Krakow'daydı, babamla yalnızdık... Otuz beş, otuz altı yılıydı sanırım. Babam telaşa kapılmış, evden koşup üstüme atlamıştı, sonra da arabayla bir yere götürmüştü beni. Hayal meyal hatırlıyorum, kentteki Yahudilerin oraya..."

Bayan Popielska, elini çenesine dayadı, bakışları elma ve ıhlamur ağaçları arasında geziniyordu.

"Toprak Sahibi Popielski... ne adamdı ama," dedi Misia.

Bayan Popielska'nın ela gözleri parladı, birer damla bal gibi göründüler Misia'nın gözüne. Misia, zaman zaman, herkeste olduğu gibi, şimdi bu kadının da içsel zaman akımının yapraklar arasındaki boşluğa döndüğünü ve geçmişi gözlerinin önüne serdiğini anladı.

Popielskiler Krakow'a gittiklerinde yoksulluğa düşmüşlerdi. Yürekleri burkularak gümüşlerini satmışlar ve bir süre bununla geçinmişlerdi. Dünyanın birçok yerine saçılmış Popielski ailesine kuzenleri biraz yardım etmiş, gönderebildikleri kadar dolar ve altın yollamışlardı. Toprak Sahibi Popielski, Almanlara kereste satarak işgalcilerle ortaklık kurduğu için ceza almıştı. Birkaç ay hapis yatmış, sonra rüşvet verilmiş psikiyatristin, çok değil, biraz abartması sonucu ruhsal durumunun bozukluğu yüzünden salıverilmişti.

Toprak Sahibi Popielski, artık bütün gün Salwator'daki küçücük dairede, o duvardan bu duvara volta atıyor ve

inatla masaya yaydığı Oyununu oynuyordu. Ama karısı ona şöyle bir bakınca, her şeyi hemen kutuya kaldırıyor ve sonu olmayan bir yürüyüşe çıkıyordu.

Zaman akıp giderken Popielski'nin karısı, dualarında geçtiği, ilerlediği ve bu biçimde insanların yaşamında değişiklikler getirdiği için ona pek az yer ayırmaya başlamıştı. O koskoca Popielski ailesi gücünü yeniden toplamaya başlamış ve Krakow'da küçük bir iş kurmuştu. Toprak Sahibi Popielski, aileyle yapılan bir anlaşma bağlamında kundura üretimi, daha doğrusu kundura tabanı imalatında yönetici olmuştu. Batıdan ithal edilen bir baskı makinesinin bulunduğu ve sandaletler için plastik taban üreten küçük bir atölyeyi yönetiyordu. Başlangıçta gönülsüzce yapıyordu bu işi, sonra iş onu öyle bir içine çekti ki, Toprak Sahibi olduğu zamanlardaki gibi neredeyse tümüyle yutmuştu. Biçimsiz, formsuz nesnelere biçim vermek büyülemişti onu. Hatta ateşli bir biçimde deneylere başlamıştı. Tümüyle şeffaf üretim yapıp sonra değişik tonlara boyuyordu. Kadın ayakkabısındaki modayı öyle bir yakalamıştı ki, parlak konçlu plastik botları kapış kapış gidiyordu.

"Babam kendine küçük bir laboratuvar bile kurdu." Özetle bir adam ki ne yaparsa tümüyle kendini vererek yapardı. Bu bağlamda çekilmezdi. Bu tabanlar, çizmeler sanki insanlığı kurtaracak gibi davranıyordu. Deney tüplerini damıtır, demler, ısıtar, bunlarla eğlenirdi.

"Bu kimyasal deneyler sonucunda deri hastalığına tutuldu. Artık, ışınlardan mıdır nedendir bilmem. Neyse, korkunç görünüyordu. Derisi yama yama olmuştu. Doktorlar, deri kanseri olduğunu söylediler. Onu akrabaların yaşadığı Fransa'ya götürdük, en iyi doktorlara gösterdik; ama deri

kanserinin ilacı yok, ne orada ne burada. En azından o zaman yoktu. En garibi de artık ölümcül olduğunu bildiğimiz bu hastalığa karşı yakındığı tavırdı. 'Tüy döküyorum,' derdi çok memnun, hatta gururlu bir ifadeyle."

"Garip bir adamdı," dedi Misia.

"Ama deli değildi," diye çabucacık ekledi Bayan Popielska. "Huzursuz bir ruhu vardı. Savaştan sonra malikânemizi de elimizden aldıklarında şok geçirdi sanıyorum. Savaştan sonra dünya öyle değişti ki. Kendine bu dünyada bir yer bulamadı ve öldü işte. Ama sonuna kadar kendindeydi ve dingindi. Neden bilmem, ama sanıyorum, ağrıdan her şeyi birbirine karıştırıyordu. Çok ağrısı vardı biliyor musun, kanser son dönemlerde tüm bedene saldırmıştı, çocuk gibi durmadan tüy döküyorum diye tekrarlardı."

Misia içini çekti ve kalan kahvesini bitirdi. Bardağın dibindeki bronz telve donmuştu, üzerinde güneş ışıkları oynaşıyordu.

"Şu garip kutuyla birlikte gömülmeyi istemişti ama o cenaze telaşında biz bunu unutmuşuz. Vasiyetini yerine getiremedik diye çok vicdan azabı çekiyorum. Cenazeden sonra, annemle içine baktık, ne bulduk biliyor musun? Bir parça eski çuha, tahtadan zarlar ve değişik figürler: Oyuncak gibi hayvan, insan, nesne figürleri. Saçma sapan, anlaşılmaz, yıpranmış bir kitapçık. Annemle hepsini masaya serdik ve bu oyunun onun için neden bu kadar değerli olduğuna akıl erdiremedik bir türlü. Bugün gibi hatırlıyorum: Pirinçten küçük kadın, erkek figürleri, hayvanlar, ağaçlar, evler, saraylar, minyatür nesneler, tırnak

kadar kitaplar, kahve değirmeni, kırmızı bir posta kutusu, saplı bir kova –her şey aynı gerçeği gibi...”

“Ne yaptınız peki onları?” diye sordu Misia.

“Önce fotoğraf albümlerinin bulunduğu rafa koyduk. Sonra çocuklara oyuncak oldu. Evde bir yerdedir kesin, belki Legoların arasındadır. Sormam lazım. Ama hep, tabutuna bu kutuyu da koymadık diye suçluluk duyuyorum.”

Bayan Popielska dudaklarını ısırdı, gözlerinde yaşlar parladı.

“Onu anlıyorum,” dedi Misia bir süre sonra. “Benim de içinde ıvır zıvır olan bir çekmecem vardı bir zamanlar.”

“İyi de sen o zaman çocuktun. O koskoca adamdı.”

“Bizim de Izydor’umuz var...”

“İşte her ailede, herkesin tüm çılgınlıkları üstlenen böyle bir nazar boncuğu oluyor demek.”

“Yok, Izydor aslında göründüğü gibi değil,” dedi Misia.

“Ah, kötü bir niyetle söylemedim... Benim babam da deli değildi. Yoksa öyle miydi?”

Misia telaşla yalanladı.

“Misia’cığım en çok da bu gariplikler irsî olabilir de çocuklarıma geçer diye korkuyorum. Olmasın diye elimden geleni yapıyorum. İngilizce öğreniyorlar, dünyayı görsünler diye akrabaların yanına Fransa’ya göndermek istiyorum. İyi üniversitelerde okusunlar, Batıda bilgisayar, ekonomi okusunlar ya da neye yetenekleri varsa ona göre uzmanlaşsınlar istiyorum. Yüzüyorlar, tenis oynuyorlar,

sanat ve edebiyatla ilgileniyorlar... Baksana, nasıl da sağlıklı, normal çocuklar."

Misia, Bayan Popielska'nın bakışlarını takip etti ve Popielski'nin nehir kenarından dönen torunlarını gördü. Üzerlerinde renkli mayolar, ellerinde dalış aletleri vardı. Kapıyı gürültüyle açtılar.

"Her şey çok güzel olacak," dedi Bayan Popielska. "Dünya bir zamanlar olduğundan çok farklı artık. Daha iyi, daha anlaşılır. Hastalıklara karşı aşılar var, savaşlar yok, insanlar artık daha uzun yaşıyorlar... Sen de öyle düşünmüyor musun?"

Misia içinde telve olan fincanlara baktı ve başını salladı.

Oyunun Zamanı

Yedinci Dünya'da, ilk insanların neslinden gelenler, olağanüstü bir vadiye ulaşana kadar ülkeden ülkeye birlikte dolaşmışlardı. Hadi demişlerdi, burada kendimize bir kent ve göğe ulaşan bir kule yapalım ki, tek bir ulus olalım ve Tanrı bizi bıraksın. Ve hemen işe koyulup taşlar taşıdılar ve harç yerine katran kullandılar. Ortasında, tepesinden Sekiz Dünya'nın ötesi görülebilecek yükseklikte bir kulenin yükseldiği, büyük bir kent inşa edilmişti. Bazen, gökyüzü açıkken, en yüksek noktada çalışanlar, güneş kör etmesin diye ellerini gözlerine siper ettiklerinde Tanrı'nın ayağını ve zamanı yutan dev bir yılanın gövdesinin hatlarını görürlerdi.

Hatta bazıları, sopalarla daha yükseğe erişmeye çalışırlardı.

Tanrı onlara bakıp endişeyle düşünmüştü: Tek bir dil konuşan tek bir halk olurlarsa, bunlar her şeyi yapabilirler, akıllarına gelen her şeyi... Ben de dillerini karıştırıp onları kendi içlerine kapatacağım ve öyle yapacağım ki, biri diğerini anlayamayacak. Sonra birbirlerine karşı çıkacaklar ve Bana huzur verecekler –işte Tanrı böyle yapmıştı.

İnsanlar her yöne dağıldılar ve birbirlerine düşman oldular. Ancak gördüklerinin hatırası içlerinde kaldı. Ve her kim ki dünyanın sınırlarını bir kez görür, mahkûmiyetini en acılı şekilde çeker.

Papugowa'nın Zamanı

Stasia Papugowa, her Pazartesi Taszów'daki pazara giderdi. Pazartesileri otobüsler öyle dolu olurdu ki, ormandaki durağı pas geçerlerdi. Bu nedenle, Stasia yolun kenarında bekleyip arabaları durdururdu. Önce Syrenkalar ve Warszawalar, sonra büyük ve küçük Fiatlar. İçlerine güçlükle girer ve sürücüyle sohbeti hep aynı şekilde başlardı:

"Paweł Boski'yi tanır mısınız?"

Bazen tanırlardı.

"O benim kardeşim. Müfettiş."

Şoför ona dönüp şüpheyle baktığında, o da tekrarlardı.

"Ben Paweł Boski'nin kız kardeşiyim."

İnanamazlardı.

Stasia ihtiyarlamış, şişmanlamış ve kısalmıştı. Her zaman dikkatleri çeken burnu, daha da büyümüş, gözleri parlaklığını yitirmişti. Ayakları hep şişti, bu nedenle hep erkek sandaletleri giyerdi. Güzel dişlerinden sadece iki tane kalmıştı. Zaman, Stasia Papugowa'ya iyi davranmamıştı ve şoförler onun Müfettiş Boski'nin kardeşi olduğuna inanamıyorlardı.

Bir gün, böyle hareketli bir Pazartesi pazarında, ona araba çarpmıştı. Kulakları sağır olmuştu. Kafasında daimi bir

gürültü, dünyanın seslerini bastırıyordu. Bazen gürültünün içinde sesler, müzik parçaları ortaya çıkıyordu, ancak Stasia onların nereden geldiğini bilemiyordu –dışarıdan mı geliyorlardı, yoksa içinden mi akıyorlardı ona. Çorapları yamarken ve Misia'nın kullanılmış eşyalarının tadilatını yaparken onları dikkatle dinliyordu.

Akşamları Boskilere gitmeyi severdi. Özellikle yazın bir şeyler varsa. Tatilciler üst katta otururlardı. Çocuklar ve torunlar gelirdi. Meyve bahçesinde, elma ağaçlarının altına masa kurup votka içerlerdi. Paweł, kemanını çıkardığında, çocuklar da hemen kendi aletlerini getirirlerdi: Antek akordeonunu, Adelka –ayrılmadan önce– kemanını, Witek basgitarını ve Lila ile Maja da gitarla flütlerini getirirdi. Paweł yayıyla işaret verdiğinde, hepsi de parmaklarını bir ritim içinde oynatmaya başlarlar, kafalarını sallarlar, ayaklarıyla ritim tutarlardı. Her zaman, *Mançurya'nın Siperleri* ile başlarlardı. Stasia müziği yüzlerinden anlardı. *Mançurya'nın Siperleri*'ni çalarlarken, Michał Niebieski, çocukların çehrelerinde açıkça ortaya çıkardı. "Bu mümkün mü," diye düşünürdü, "ölülerin, torunların bedenlerinde yaşaması?" Ve o da Janek'in çocuklarının yüzlerinde yaşayacak mıydı acaba?

Stasia, okulu bitirdikten sonra Silezya'da yaşamaya başlayan oğlunu özlerdi. Nadiren ziyarete geliyordu, Stasia'ya beklemesini söyleme huyunu babasından almıştı. Yaz başlarında, ona bir oda hazırlardı, ancak oğlu asla Paweł'in bütün tatil boyunca kalan çocukları gibi uzun kalmak istemezdi annesinin yanında. Her seferinde, geldikten birkaç gün sonra gider ve annesinin onun için bir yıl uğraşıp yaptığı meyve şurubunu da almayı unuturdu. Ancak annesinin votka satarak kazandığı parayı alırdı muhakkak.

Stasia, Kielce yolundaki otobüs durağına kadar oğluna eşlik ederdi. Kavşakta bir taş dururdu. Stasia, taşı alıp derdi ki:

"Elini buraya koy. Bunu senden bir anı olarak saklayacağım."

Janek öfkeyle etrafına bakıp elinin izinin kavşaktaki taşın altında bir yıl kalmasına izin verirdi. Sonra, Noel ve Paskalya'da, ondan hep aynı şekilde başlayan mektuplar gelirdi: "Mektubuma başlarken sağlığımın iyi olduğunu bildirir, senin de iyi olduğunu umar ve dilerim."

Dileklerinin bir gücü yoktu. Yazarken başka bir şey düşünüyor olmalıydı. Bir kış Stasia birden hastalanmıştı ve daha ambulans karda yolunu açamadan ölmüştü.

Janek, mezar kapatıldığında ve herkes mezarın başından artık ayrıldığında, gecikmeyle gelebilmişti ancak. Annesinin evine gidip eşyalara bakarak uzun bir zaman geçirmişti. Bütün o şurup kavanozlarının, patiska perdelerin, tığla işlenmiş yatak örtülerinin, tatillerde ve yaş günlerinde annesine gönderdiği kartpostallardan yapılan küçük kutuların muhtemelen onun için bir değeri yoktu. Büyükbabası Boski'nin bıraktığı mobilyalar kabaydı ve cilalı raflara hiç uymazdı. Fincanların çevreleri ufalanmış, sapları kırılmıştı. Kar, kapılardaki yarıklardan müştemilatın içine sızmıştı. Janek evi kilitleyip anahtarı vermek için dayısına gitmişti.

"Evi ve Kadimzamanlar'dan kalan hiçbir şeyi istemiyorum," demişti Paweł'e.

Karayolu'ndaki otobüs durağına yürürken taşın orada durmuş ve bir an için tereddüt ettikten sonra her yıl olduğu gibi aynı şeyi yapmıştı. Bu sefer elini, serin, yarı donuk zeminde daha derine bastırıp parmakları soğuktan uyuşana kadar orada tutmuştu.

Dörtlülerin Zamanı

Yıldan yıla Izydor, Kadimzamanlar'ı asla terk edemeyeceğinin giderek daha fazla farkına varmıştı. Ormandaki sınırı, o görünmez duvarı hatırlamıştı. O sınır onun içindi. Demek Ruta onun nasıl geçileceğini biliyordu, kendinde yeterli güç ve istek yoktu belki de.

Ev boşalmıştı. Sadece yazın, tatile gelen misafirlerle canlanıyordu, o zaman Izydor tavan arasından neredeyse hiç ayrılmıyordu. Yabancılardan korkuyordu. Son kış Ukleja, sıklıkla Boskilere gelmişti. Yaşlanmış ve daha da şişmanlamıştı. Yüzü gri ve şişikti, gözleri votkadan kan çanağına dönmüştü. Masada oturur, sonra biraz bozulmuş et dağına bakıp boğuk, hışırtılı sesiyle durmadan övünürdü. Izydor ondan nefret ederdi.

Ukleja bunu hissetmiş olmalıydı, şeytan kadar da cömert olduğundan, Izydor'a bir hediye vermişti –Ruta'nın bazı fotoğraflarını. Bu önceden planlanmış bir hediyeydi. Ukleja, sadece Ruta'nın garip bir aydınlatmayla parçalı görünen çıplak bedeninin yarı örtülü fotoğrafları seçmişti. Sadece pek azında kadının yüzü seçilebiliyordu –ağzı açıktı, terli saçları yanaklarına yapışmıştı.

Izydor fotoğraflara sessizce bakmış, sonra da onları masanın üstüne koyup yukarı çıkmıştı.

"Neden ona o resimleri gösterdin?" diye Paweł'in sorduğunu duymuştu.

Ukleja kahkahayla gürlemişti.

O günden sonra, Izydor aşağı inmeyi bırakmıştı. Misia, yemeğini tavan arasına getirip yatağın üstünde yanına oturuyordu. Bir süre ikisi de sessiz duruyorlar, sonra Misia iç çekip mutfağa dönüyordu.

Kalkmak için bir arzusu yoktu. Yatıp düş görmek güzeldi. Hep aynı şeyleri düşlüyordu –geometrik şekillerle dolu geniş alanlar, opak çokyüzlüler, şeffaf piramitler, yanardöner silindirler. Şayet üstünde gökyüzü olsaydı, hepsi dünya denebilecek geniş bir düzlüğün üstünde yüzerlerdi. Onun yerine, büyük ve açık bir kara delik vardı. Ona bakmak, düşe korkuyu getiriyordu.

Düşte sessizlik hâkimdi. Büyük maddeler birbirleriyle temas ettiklerinde bile eşlik eden bir ses yoktu, fısıltı bile.

Izydor, düşün içinde değildi. Sadece bir tür yabancı gözlemci, Izydor'un içinde yaşayan ve onun yaşamındaki olaylara tanık olan biri vardı, ama kendisi değildi.

Bu tür bir düş görünce, Izydor'un başı ağrırdı; hüznün neden olduğu ağlama duygusuna ve bunun boğazına kalıcı olarak yerleşmesine karşı direnmek durumunda kalırdı.

Bir gün Paweł onu görmeye gelmişti. Bahçeye çıkacaklarını ve gelip onlara katılması gerektiğini söylemişti. Tavan arasını incelemeyi de ihmal etmemişti.

"Burada güzel bir yerin varmış," diye mırıldanmıştı.

Kış, Izydor'un hüznüne eşlik etmişti. Ne zaman çıplak tarlalara ve nemli, gri gökyüzüne baksa, Ivan Mukta yü-

zünden gördüğü görüntü, dünyanın anlamsız, manasız, Tanrısız bir görüntüsü aklına geliyordu. Gözlerini korkuyla kırpıyordu, bu görüntüyü aklından sonsuza dek silmeye öyle istekliydi ki. Ancak hüzünle beslenen görüntünün büyüme, bedenini ve ruhunu ele geçirme eğilimi vardı. Izydor giderek kendini daha yaşlı hissediyor –kemikleri ne zaman hava değişse ağrıyordu– ve dünya onu her şekilde sıkıyordu. Izydor, kendisiyle ne yapacağını bilemiyordu veya nereye saklanacağını.

Bu durum, içinde bir içgüdü uyanana kadar birkaç ay boyunca devam etmişti ve nihayet Izydor kendini kurtarmaya karar vermişti. İlk defa mutfakta göründüğünde, Misia gözyaşlarına boğulmuş, yemek kokan önlüğüyle ona uzun uzun sarılmıştı.

"Annem gibi kokuyorsun," demişti.

Artık günde bir defa, dar merdivenlerden yavaşça aşağı iniyor ve düşünmeden ateşe dallar atıyordu. Misia, her zaman süt veya çorba kaynatırdı ve güvenli, tanıdık koku, reddedilmiş, boş dünyayı ona geri getirirdi. Kendine yiyecek bir şeyler hazırlayıp mırıldanarak yukarıya dönerdi.

"Biraz odun kesmelisin," derdi Misia arkasından.

Minnettar bir şekilde odunları kesip odunluğu kütüklerle doldururdu.

"Odun kesmeyi bırakabilirsin artık," diye öfkelenirdi Misia.

Izydor, Ivan'ın dürbününü kutusundan çıkarıp dört penceresinden tüm Kadimzamanlar'ı izlerdi. Doğuya baktığında, ufukta Taszów'un evlerini ve önlerinde Aknehir boyunca

uzanan ormanları ve çayırları görürdü. Florentynka'nın evinde yaşayan Bayan Niechcialowa'yı çayırda ineklerini sağarken izlerdi.

Güneye, Aziz Roch şapeline ve mandıraya, kasabaya giden köprüye ve yolunu kaybeden otomobile ve postacıya bakardı. Sonra Jeszkotle'nin, Karanehir'in, malikâne çatısının, kilise kulelerinin ve devamlı büyütülen huzurevinin göründüğü batı penceresine geçerdi. Sonunda kuzeye bakan pencereye gider ve Kielce yolunun kıvrımlarıyla ikiye bölünen ormanın tadını çıkarırdı. Bu aynı manzaraları yılın her mevsimi görürdü –kışın karlı, baharda yeşil, yazın renkli ve sonbaharda soluk.

İşte Izydor dünyada önemli olan çoğu şeyin dörtlü olduğunu böyle keşfetmişti. Bir tabaka kahverengi paket kâğıdı alıp kalemle bir tablo çizmişti. Tablonun dört sütunu vardı. İlk sütuna Izydor şöyle yazmıştı:

Batı Kuzey Doğu Güney

Ve hemen sonra eklemişti:

Kış İlkbahar Yaz Sonbahar

Sanki çok önemli bir cümlenin ilk birkaç sözcüğünü yazmış gibi hissetmişti, o zaman.

Yazdıklarının inanılmaz gücü olmalıydı, zira artık Izydor'un hisleri, dörtlü şeyleri izlemeye odaklanmıştı. Onları tavan arasındaki odasında da aramıştı, salatalıklardan yabani otları temizlemesi söylendiğinde bahçede de. Onları günlük işlerde, nesnelerde, alışkanlıklarında ve çocukluğundan hatırladığı halk hikâyelerinde bulmuştu. İyileştiğini, artık çalılıklardan düz bir yola çıktığını his-

sedebiliyordu. Her şey daha belirgin olmaya başlamamış mıydı? Hemen gözlerinin önünde olan düzeni anlamak için aklını birazcık daha buna vermesi, biraz daha bakmak için zahmete girmesi gerekmez miydi?

Tekrar yerel kütüphaneye gitmeye başlamış, çantalar dolusu kitap almıştı, zira dörtlü olan şeylerin zaten kaydedilmiş olmaları gerektiğini düşünmüştü.

Kütüphanede, Toprak Sahibi Popielski'nin isim etiketini taşıyan birçok kitap vardı –bir taş yığınının üzerinden, kanatlarını açmış bir kartal gibi yükselen bir kuş yükseliyordu. Kuşun pençeleri FENIX harflerinin üzerinde duruyordu. Kuşun üzerinde; "Ex libris Feliz Popielski"[13] yazıyordu.

Izydor, FENIX yazan kitaplardan başkasını almamıştı ve bu işaret, iyi bir kitabın alametifarikası olmuştu. Ancak kısa süre sonra tüm kitap koleksiyonunun L'den başladığını anlamıştı. Rafların hiçbirinde, soyadları A'dan K'ye yazarlar bulamamıştı. Bu nedenle Lao-tzu, Leibniz, Lenin, Loyola, Lucian, Martial, Marx, Meyrink, Mickiewicz, Nietzsche, Origenes, Paracelsus, Parmenides, Platon, Plotinus, Poe, Porfirius, Prus, Quevedo, Rousseau, Schiller, Shakespeare, Sienkiewicz, Słowacki, Spencer, Spinoza, Suetonius, Swedenborg, Towiański, Tacitus, Tertulian, Saint Thomas Aquinas, Verne, Virgil ve Voltaire okumuştu. Ve okudukça da A'dan K'ye kadar olan yazarların eksikliğini hissetmişti: Augustine, Andersen, Aristoteles, Avicenna, Blake, Chesterton, Clement, Dante, Darwin, Diogenes, Laertius, Eckhart, Eriugena , Euclid, Freud,

13 Feliz Popielski'nin kütüphanesinden. (Lat.) (ç.n.)

Goethe, Grimm Kardeşler, Heine, Hegel, Hoffmann, Homer, Hölderlin, Hugo ve Jung. Ayrıca, onu daha bilge veya daha iyi yapmasa da, evde ansiklopedi de okuyordu. Böylece giderek tablolarına yazacak daha çok şeyi olmuştu.

Bazı dörtlüler çok belirgindi –sadece dikkatli olması gerekiyordu:

Ekşi Tatlı Acı Tuzlu

veya:

Kökler Sap Çiçek Meyve

veya:

Yeşil Kırmızı Mavi Sarı

veya:

Yukarı Aşağı Sağa Sola

Ve ayrıca:

Göz Kulak Burun Ağız

İncil'de de dörtlülerden birçok şey bulmuştu. Bazıları daha ilkel, eski görünmüşlerdi ve bu diğerlerinin doğmasına fırsat vermişti. Dörtlüler gözünün önünde sonsuzluğa kadar çoğalıyorlarmış gibi hissetmişti. Sonunda sonsuzluğun da Tanrı'nın ismi gibi, dörtlü olması gerektiğinden şüphelenmişti:

Y H W H [14]

14 Yahveh Kitab-ı Mukaddes'te geçen Tanrı'nın gerçek ismidir. Yahveh kelimesinin Latin harfleriyle yazımında kullanılan harflerden birisi "v" değil, "w"dur. Türk alfabesinde "w" harfi yer almadığı için Türkçe kaynaklarda "v" harfiyle yazılabilmektedir. (ç.n.)

Eski Ahit'in dört peygamberi:

Yeşaya Yeremya Hezekiel Danyal

Cennetin dört nehri:

Pişon Gihon Dicle Fırat

Kerub'un yüzleri:

İnsan Aslan Öküz Kartal

Dört Evangelist:

Matta Markos Luka Yuhanna

Dört kardinal erdemi:

Cesaret Adalet Sağduyu Dizginleme

Mahşerin dört atlısı:

Savaş Katletmek Kıtlık Ölüm

Aristoteles'e göre dört element:

Toprak Su Hava Ateş

Bilincin dört yönü:

Algılama Hissetme Düşünce Sezgi

Kabala'nın dört krallığı:

Maden Bitki Hayvan İnsan

Zamanın dört yönü:

Uzay Geçmiş Şimdi Gelecek

Dört simya içeriği:

Tuz Kükürt Azot Cıva

Dört simya işlemi:

Pıhtılaşma Çözelti Arıtma Kireçleştirme

Kutsal hecenin dört harfi:

A O U M[15]

Dört kabalistik yaşam ağacı:

Merhamet Güzellik Güç Hükmetme

Var olmanın dört hali:

Yaşam Ölmek ve ölüm Ölümden sonra zaman Yeniden doğuş

Bilincin dört hali:

Uyuklama Derin uyku Sığ uyku Uyanma

Yaratının dört niteliği:

Kalıcılık Akıcılık Uçuculuk Işık

Galen'e[16] göre dört insan kapasitesi:

Fiziksel Estetik Entelektüel Ahlaksal ve ruhsal

Cebirin dört temel işlemi:

Toplama Çıkarma Çarpma Bölme

---

15 OM, AUM, Hinduizm'de mantra, en kutsal sayılan hece bütün evrenin özünü temsil eder, Kabala'da ise Tanrı'nın yetmiş iki adından biri olduğu ifade edilir. (ç.n.)

16 Bergamalı Galen (Claudius Galenus, MS 130-MS 210, Roma, İtalya) Tıp doktoru, bilim insanı ve filozof. Antik Roma'nın en önemli hekimlerindendir. Deneysel fizyolojinin kurucusu ve dünyanın ilk spor hekimi olarak kabul edilmiştir. (ç.n.)

Dört boyut:

Genişlik Uzunluk Yükseklik Zaman

Kümelenmenin dört hali:

Katı Sıvı Gaz Plazma

DNA'yı oluşturan dört temel baz:

T A G C[17]

Hipokrat'a göre dört temel ruh hali:

Duygusuz Melankolik Neşeli Asabi

Ve hâlâ da liste tamamlanmamıştı. Hiçbir zaman tam olamazdı, zira o zaman dünya sona ererdi. Böyle düşünürdü Izydor. Bütün evrende yürürlükte olan düzenin, özel bir ilahî alfabenin üstünde durması gerektiğini de düşünüyordu.

Dörtlüleri araştırmak zamanla Izydor'un kafasını değiştirmişti. Her şeyde, hatta çoğu en önemsiz olayda bile dört parça, dört aşama, dört süreç görüyordu. Birbirini izleyen dörtlüleri, sekizlere ve on altılara çoğaldıklarını, yaşamın dört katlı cebirinin sürekli dönüşümünü görmüştü. Meyve bahçesinde açan elma ağacı artık onun için yoktu, ama köklerden, gövdeden, yapraklardan ve çiçeklerden oluşan, dörtlü, birleşik bir yapı vardı. Ve ilginç olansa dörtlülerin ölümsüz olmasıydı, sonbaharda çiçeklerin yerine meyveler geçiyordu. Izydor, kışın sadece gövdenin ve köklerin kalması gerçeği üzerine çok düşünmeliydi. Dörtlülerin ve ikililerin indirgenebilme yasasını keşfetmişti –ikili, dörtlü

17 Timin, adenin, guanin, sitosin. (ç.n.)

için bir dinlenme dönemiydi. Dörtlü, kışın bir ağaç gibi uyurken ikili haline geliyordu.

Dört katlı içyapılarını hemen ortaya çıkarmayan şeyler, Izydor'a sorun yaratıyorlardı. Bir keresinde genç bir atı terbiye eden Witek'i izlemişti. At, karşı gelip onu yere atmıştı. Izydor, çok yaygın olarak bilinen "atın üstünde bir adam" düzenlemesinin, görünüşte sadece iki elementi olduğunu düşünmüştü. Aslında prensipte bir adam ve bir at vardı. Ayrıca üçüncü bir bütün vardı, yani atın üstünde bir adam. Öyleyse dördüncü element neredeydi?

Bu bir kentaurdu,[18] yani bir adam ve bir attan daha fazlasıydı, bir adam ve bir at birleşmişti, bir insanın çocuğu ve bir at, bir adam ve bir keçi ve Izydor aniden, bir kez daha, Ivan Mukta'nın bir zamanlar ona bıraktığı, uzun zamandır unutulmuş aynı endişeyi hissetmişti.

18 Kentaur veya Sentorlar, Yunan mitolojisinde yarı insan ve yarı at görünümlü yaratıklar. (ç.n.)

Misia'nın Zamanı

Misia yıllarca uzun, gri saçlarını kesmeyi reddetmişti. Lila ve Maja gelseler ne zaman, yanlarında özel bir boya getirirler ve akşam boyunca, annelerinin saçını gerçek rengine döndürürlerdi. İyi gözleri vardı, renkten anlarlardı –tam da doğru olanı seçerlerdi.

Bir gün, aniden ona bir şey olmuş ve saçını kestirmişti. Boyalı kestane saçlar yere düşerken Misia da aynaya bakmış ve yaşlı bir kadın olduğunu anlamıştı.

Baharda, Toprak Sahibi'nin kızına ne bu ne de sonraki yıl tatil için misafirleri kabul etmeyeceğini söylemek için yazmıştı. Paweł karşı çıkmaya çalıştıysa da o dinlememişti. Geceleri, aniden kalbi atmaya başlayıp nabzı hızlandığında uyanıyordu. Elleri ve ayakları şişiyordu. Ayaklarına baktığında onları tanıyamıyordu. "Eskiden ince parmaklarım ve güzel bileklerim vardı. Topuklularla yürüdüğümde baldırlarım gerilirdi," diye düşünmüştü.

Yazın, Adelka'nın dışında çocukların hepsi eve döndüğünde, annelerini doktora götürmüşlerdi. Tansiyonu yüksek çıkmıştı. Pek çok ilaç kullanmalıydı, ayrıca kahve içmesine izin yoktu.

"Kahvesiz yaşam olur mu?" diye mırıldanmıştı Misia, büfesinden öğütücüsünü çıkarırken.

"Anne, çocuk gibisin," demişti Maja, öğütücüyü elinden alarak.

Ertesi gün Witek, Peweks'ten[19] büyük bir teneke kafeinsiz kahve almıştı. Onu severmiş gibi yapsa da yalnız kaldığında, o değerli, karneyle dağıtılan gerçek kahve çekirdeklerinin birazını öğütüp kendine bir bardak hazırlardı. Köpüklü, tam da sevdiği gibi. Mutfak penceresine oturup meyve bahçesine bakardı. Upuzun otların hışırtısını duyabiliyordu, onları ağaçların altından kesip temizleyecek kimse kalmamıştı. Pencereden Karanehir'i, rahibin çayırlarını ve onların ötesinde, insanların sürekli beyaz briketlerden yeni evler inşa ettikleri Jeszkotle'yi görebiliyordu. Dünya artık eskiden olduğu kadar hoş değildi.

Bir gün, kahve içerken birtakım insanlar Paweł'i görmeye geldiler. Paweł'in onları bir aile mezarlığı yapmaları için tuttuğunu öğrenmişti.

"Neden bana bundan bahsetmedin?" diye sormuştu.

"Sana sürpriz yapmak istemiştim."

Pazar günü kazılan yere bakmaya gitmişlerdi. Misia yeri beğenmemişti –İhtiyar Boski ve Stasia Papugowa'nın mezarlarının yanındaydı.

"Neden benim ebeveynlerimin yanında değil?" diye sormuştu.

Paweł omuzlarını silkmişti.

---

19 Polonya Halk Cumhuriyeti döneminde yalnızca Amerikan Doları ve yabancı parayla alışveriş yapılan, yurt dışı malların satıldığı dükkanlar zinciri. (ç.n.)

"Neden, neden, neden," diye onunla alay etmişti. "Orası çok sıkışık."

Yatağı Izydor'la birlikte ondan ayırdıkları günü hatırlamıştı.

Eve giderlerken mezarlığın çıkışındaki yazıya bir bakış atmıştı:

"Tanrı görür. Zaman kaçar. Ölüm kovalar. Sonsuzluk bekler."

Sonraki yıl sıkıntılıydı. Paweł, mutfaktaki radyoyu açtığında, Izydor dahil, üçü de haberleri dinlerlerdi. Çoğunu da anlamazlardı. Yazın, çocuklar ve torunlar gelmişlerdi. Hepsi gelememişti, zira Antek izin alamamıştı. Gece geç vakitlere kadar bahçede oturmuş, frenk üzümü şarabı içip politika hakkında tartışmışlardı. Misia, bahçede istemsizce kapıya bakıp Adelka'yı beklemişti.

"Gelmeyecek," demişti Lila.

Eylül'de ev tekrar boşalmıştı. Paweł günlerdir motorunu, işlenmemiş tarlaların etrafında sürüp duruyor, mezarın inşasına göz kulak oluyordu. Misia, Izydor'u aşağıya çağırıyor, ancak o inmeyi reddediyordu. Onun yerine, üzerine hiç bitmeyen tabloları çizdiği kahverengi kâğıtlara dalıyordu.

"İlk ben ölürsem, onu huzurevine koymayacağına dair bana söz vermelisin," demişti Misia Paweł'e.

"Söz veriyorum."

Sonbaharın ilk gününde, Misia gerçek kahve çekmiş, bir bardağa koyup üzerine kaynar su dökmüştü. Büfeden de zencefilli kek almıştı. Harika bir aroma mutfağı doldur-

muştu. Pencerenin yanına bir iskemle çekip kahvesini yudumlamıştı. İşte o zaman dünya Misia'nın kafasında patlamış ve küçük parçaları etrafa saçılmıştı. Misia, yere, masanın altına girmişti. Dökülen kahve, eline damlamıştı. Hareket edemediğinden, tuzağa düşmüş bir hayvan gibi birinin gelip onu özgürleştirmesini beklemişti.

Doktorların ona felç geçirdiğini söyledikleri, Taszów'daki hastaneye kaldırılmıştı. Paweł her gün, Izydor ve kızlarla onu ziyarete gelmişti. Misia'nın anlayıp anlayamadığından pek emin olamasalar da yatağının yanına oturup onunla sürekli konuşmuşlardı. Sorular sormuşlardı. O da bazen "evet" demek için başını öne eğmiş, "hayır" demek içinse sallamıştı. Yüzü göçmüş, bakışı içine dönüp sönmüştü. Koridora çıkıp doktordan olup biteni öğrenmeye çalışmışlarsa da doktor başka bir şeyle meşgul gibi görünmüştü. Hastanenin her penceresinde kırmızı-beyaz bayraklar asılmıştı ve çalışanlar grev pazubendi takmışlardı. Böylece onlar da hastanenin penceresinde durup birbirleriyle bu şanssızlık hakkında konuşmuşlardı. Belki de kafasını vurup konuşma, yaşam sevinci, yaşama olan ilgi, yaşama isteği merkezlerine zarar vermişti. Veya başka bir şey olmuştu: Düşmüş ve kırılgan olduğu düşüncesi onu korkutmuştu, yaşıyor olmanın mucizevi gerçeğiyle, ölümlü olduğu düşüncesi onu ürkütmüştü ve şimdi de gözlerinin hemen önünde, ölüm korkusundan ölmekteydi.

Ona komposto ve epeyce masraf ederek portakal getirmişlerdi. Yavaş yavaş, Misia'nın öleceği ve başka bir yere gideceği düşüncesine kendilerini alıştırmışlardı. Ama en korktukları şey, ölümün coşkusunda ruhun gövdeden ayrılması veya beynin biyolojik yapısının kaybolmasıydı:

Misia Boska sonsuza dek gidecekti; tavuk ciğeri ve turp salatası, donmuş çikolatalı pastaları, zencefilli keki yani bütün tarifleri de gidecekti. Sonuçta düşünceleri, sözcükleri, yaşamı kadar sıradan olan katıldığı eylemler –hepsi bundan emindi– karanlık ve kederle astarlanmışlardı, zira dünya insana dost değildi ve yapılacak tek şey, insanın kendisine ve sevdiklerine bir kabuk bulup özgür bırakılana kadar burada kalmasıydı. Yatakta oturan, bacakları battaniye ile örtülü ve yüzü dalgın Misia'ya bakarlarken düşüncelerinin, sözcükleri gibi parçalanmış, kopmuş olup olmadıklarını veya aklının derinliklerinde gizlenmiş, tüm tazeliklerini ve güçlerini koruyup korumadıklarını veya belki de renkler ve derinliklerle dolu saf görüntülere dönüşüp dönüşmediklerini merak etmişlerdi. Ayrıca Misia'nın düşünmeyi durdurabileceği gerçeğini de hesaba katmışlardı. Bu, kabuğun hava geçirmez olmadığı anlamına geliyordu ve Misia, daha yaşarken kaos ve yıkımla devrilmişti.

Bu arada, bir ay sonra ölene kadar, Misia, her zaman en önemli anlarda ortaya çıkan koruyucu meleğinin beklediği, dünyanın sol tarafından başka bir şey görmemişti.

Paweł'in Zamani

Mezar henüz hazır olmadığından, Paweł Misia'yı, Genowefa ve Michał'in yanına gömmüştü. Bunu seveceğini düşünmüştü. Kendisi mezarın inşasıyla meşguldü ve işçilere giderek daha karmaşık emirler vermeyi sürdürdüğünden iş gecikmişti. İşte müfettiş Paweł Boski, kendi ölüm zamanını böyle ertelemişti.

Cenazeden sonra, çocuklar gider gitmez, ev çok sessizleşmişti. Sessizlik Paweł'i huzursuz etmişti. Böylece televizyonu açıp tüm programları seyretmişti. Yayının sonundaki milli marş onun yatağa gitme zamanının işareti olmuştu. Ancak ondan sonra Paweł yalnız olmadığına dair gürültüler duymuştu.

Yukarıda zemin tahtaları, artık hiç aşağıya inmeyen Izydor'un birbirini izleyen, ağır adımları altında gıcırdıyordu. Kayınbiraderinin mevcudiyeti Paweł'in sinirlerini bozmuştu. Bir gün onun yukarıdaki odasına çıkmış ve onu huzurevine gitmesi konusunda cesaretlendirmişti.

"Daha iyi bakılırsın ve sıcak yemek yersin," demişti.

Izydor'un karşı gelmemesi onu şaşırtmıştı. Ertesi gün gitmeye hazırdı. Paweł iki karton bavulu ve giysiyle dolu

torbayı gördüğünde vicdan azabı duymuştu, ancak sadece bir an için.

"Daha iyi bakılacak ve sıcak yemek yiyecek," demişti kendi kendine.

Kasım'da ilk kar düşmüş, bundan sonra da yağmaya devam etmişti. Evde bir nem kokusu ortaya çıkmıştı; Paweł bir yerlerden, salonu zar zor ısıtabilecek bir elektrik sobası bulup getirmişti. Televizyon nem ve soğuktan hışırdamış, ama yine de çalışmıştı. Paweł, hava durumlarını takip edip umurunda olmasa da tüm haberleri izlemişti. Küçük gümüş pencerede bazı hükümetler değişmiş, bazı karakterler ortaya çıkmış ve ortadan kaybolmuştu. Tatillerden hemen önce kızları gelip Noel Arifesi için onu götürmüşlerdi. Tatilin ikinci günü onlara eve dönmek istediğini söylemiş, sonra Stasia'nın kulübesinin çatısının, karın ağırlığından çöktüğünü görmüştü. Kar içeri girip mobilyaları yumuşacık bir tabakayla kaplamıştı çoktan: Boş büfeyi, masayı, eskiden İhtiyar Boski'nin uyuduğu yatağı ve komodini. Paweł başta, eşyaları soğuk ve dondan kurtarmak istemiş, ancak sonra ağır mobilyaları kendi başına dışarı sürükleyemeyeceği aklına gelmişti. Ayrıca nerede lazım olacaklardı ki?

"Baba, uyduruk bir çatı yapmışsın," demişti mobilyalara doğru. "Kiremitlerin çürümüş. Benim dama bak, sapasağlam."

Bahar rüzgârları iki duvarı yıkmıştı. Stasia'nın kulübesindeki salon, bir moloz yığınına dönüşmüştü. Yazları, Stasia'nın çiçek tarhlarında ısırgan otları ve hindibalarla onların arasında çaresizce açan parlak renkli anemonlar

ve şakayıklar ortaya çıkmıştı. Çıldırmış çilekler kokuyordu. Paweł, çürüme ve yıkımın ne kadar hızlı ilerlediğini gördüğünde şaşırmıştı. Sanki evler inşa etmek göklerin ve dünyanın doğasına zıttı, sanki duvarlar dikip birbirinin üstüne taşlar dizmek zamanın akışına karşıydı. Bu düşünceyi dehşet verici bulmuştu. Televizyonda milli marş sona ermiş ve ekran karlanmıştı. Paweł tüm ışıkları yakıp dolapları açmıştı.

Titizlikle katlanmış yatak örtülerini, masa örtülerini, peçeteleri ve havluları görmüştü. Kenarlarına dokunduğunda, aniden tüm bedeni Misia'ya duyduğu özlemle dolmuştu. Kuştüyü yorgan kılıflarını çıkarıp yüzüne bastırmıştı. Eskiden olduğu gibi sabun, temizlik ve düzen kokuyorlardı –Misia gibi. Dolapların içinde ne var yok çıkarmıştı: Kendisinin ve Misia'nın giysileri, pamuklu yelek ve pantolon yığınları, torbalar dolusu çorap, Misia'nın iç çamaşırları, onun çok iyi tanıdığı donları, yumuşak çorapları, jartiyerleri ve sütyenleri, bluzları ve kazakları. Kendi takım elbiseleri (bunlardan çok vardı, vatkalı omuzları sahip olanlar dahil, hâlâ savaştan kalmaydı), britlerinde kemerlerin hapsolduğu pantolonlar, sert yakalı gömlekler, elbiseler ve etekler, hepsini askılarından çıkarmıştı. İnce yün dokumadan yapılmış, gri bir kadın elbisesini uzun uzun incelemiş ve o malzemeyi alıp sonra da terziye götürdüğünü hatırlamıştı. Misia, geniş klapalar ve iç cepler yapmasını istemişti terziden. Üst raftan şapkaları ve eşarpları, alttan da çantaları almıştı. Elini, ölü bir hayvanı temizler gibi serin, kaygan boşluklarına daldırmıştı. Yerde, karmaşa içinde dikkatsizce atılmış eşyalardan büyük bir yığın oluşmuştu. Hepsini çocuklara dağıtması gerektiğini düşünmüştü. Ancak Adelka gitmişti. Witek de. Nerede

olduklarını bile bilmiyordu. Sonra, nasıl olduysa, sadece ölü insanların giysilerinin verildiği aklına gelmişti, oysa kendisi hâlâ yaşıyordu.

"Ben yaşıyorum ve kendimi kötü hissetmiyorum. İdare ederim," demişti kendi kendine ve dolaplı saatin içinden kemanını almaya gitmişti. Yıllardır çalmamıştı.

Kemanı dışarı, ön merdivenlere götürüp çalmaya başlamıştı, önce *Bu Bizim Son Pazarlarımız*, sonra *Mançurya'nın Siperlerinde*'yi. Güveler lambaya doğru gelmişler ve başının üstünde daireler çizmişlerdi –küçük kanatlarla ve duyargalarla dolu, hareket eden bir hale gibi. Sert, tozlu teller kopana kadar çalmayı sürdürmüştü peş peşe.

Izydor'un Zamani

Paweł, Izydor'u huzurevine götürdüğünde, durumu onu karşılayan rahibeye açıklamaya çalışmıştı:

"O kadar da yaşlı olmayabilir, ancak hastalıklı ve ayrıca engelli. Bir sağlık müfettişi olmama..." Paweł, "müfettiş" sözcüğün üstüne bastarak söylemişti, "...ve birçok şeyi bilmeme rağmen, ona düzgün bir bakımı sağlayamıyorum ve bunu garanti edemiyorum."

Izydor taşınmayı isteyerek onaylamıştı. Buradayken, annesinin, babasının ve şimdi de Misia'nın yattığı mezarlığa çok yakın mesafedeydi. Paweł'in mezarı bitirememesinden ve Misia'nın ebeveynleriyle gömülmesinden memnundu. Her gün kahvaltıdan sonra giyinip bir süre onlarla oturmaya gidiyordu.

Ancak huzurevinde zaman başka yerlerde olduğundan daha farklı akıyordu, daha inceydi. Aydan aya gücünü yitiren Izydor, sonunda mezarlık ziyaretlerini bırakmıştı.

"Hasta olduğumu düşünüyorum," demişti bakımını üstlenen hemşire Aniela'ya. "Sanırım öleceğim."

"Yok artık Izydor, sen hâlâ gençsin ve güçlüsün," demişti Aniela, onu neşelendirmeye çalışarak.

"Yaşlıyım," diye ısrar etmişti.

Hüsrana uğramıştı. Yaşlılığın, her şeyin içini görmeyi ve dünyanın nasıl işlediğini anlamayı mümkün kılan, o üçüncü gözü açacağını düşünmüştü. Ancak hiçbir şey ona belirgin gelmemişti. Onun yerine kemikleri ağrımış ve uyuyamamıştı. Ne ölü ne diri, kimse onu ziyarete gelmemişti. Geceleri, tam da hatırladığı gibi Ruta'yı ve geometrik görüntüler içinde açılı ve oval şekiller olan boş alanları görüyordu. Bu görüntüler giderek solgunlaşıp bulanıklaşmış ve şekiller sanki onunla birlikte yaşlanıyormuş gibi bükülüp değersizleşmişti.

Artık tabloları üzerinde çalışacak gücü kalmamıştı. Hâlâ kendini yataktan sürüyüp pusulasının dört ucunu görebilmek için binanın etrafında dolaşıyordu ve bu onun bütün gününü alıyordu. Huzurevi doğru dürüst yapılmadığından kuzeye bakan pencereleri yoktu; sanki inşaatçılar sakinleri üzmemek için, bu dünyanın en karanlık, dördüncü tarafını inkâr etmeye çalışıyorlarmış gibiydi. Böylece Izydor, terasa çıkıp korkuluklara yaslanıyordu. Sonra binanın köşesinden, sonsuz karanlık ormanları ve kıvrılan yolu görebiliyordu. Kış onu bu manzaradan tamamen yoksun bırakmıştı, zira teras o zaman kapatılıyordu. Televizyonun durmadan mırıldandığı, sözüm ona gündüz odası denen yerde bir koltukta oturup kuzeyi unutmaya çalışmıştı.

Nasıl unutulacağını öğrenmişti ve unutmak onu rahatlatmıştı. Olmasını beklediğinden çok daha kolaydı bu. Bir gün bile ormanı ve nehri düşünmemek, annesini ve kestane saçlarını tarayan Misia'yı düşünmemek yeterliydi, ev ve dört pencereli tavan arasını düşünmemek yeterliydi; ertesi gün de bu görüntüler giderek soluklaşıyor ve kayboluyordu.

Sonunda Izydor, yürüyemez olmuştu. Antibiyotiklere ve ışın tedavilerine rağmen kemikleri ve eklemleri sertleşip hareket etmeyi reddetmişlerdi. Izydor, tecrit odasındaki bir yatağa yatırılmış ve burada yavaş yavaş ölmüştü.

Ölmek, Izydor'un sistematik ayrışımıyla alakalıydı. Hızlı ve geri dönülmez bir süreçti –kendini mükemmelleştirebilen ve olağanüstü etkili. Huzurevinde hesapların yapıldığı bilgisayardan gereksiz bilgileri silmek gibiydi.

İlk kaybolanlar, Izydor'un yaşamı boyunca elde etmek için uğraştığı fikirler, düşünceler ve soyut kavramlardı. Dörtlü şeyler birden yok olmuştu:

Çizgiler Kareler Üçgenler Daireler

Toplama Çıkarma Çarpma Bölme

Ses Sözcük Görüntü Sembol

Merhamet Güzellik Güç Hükmetme

Etik Metafizik Epistemoloji Ontoloji

Uzay Geçmiş Şimdi Gelecek

En Boy Yükseklik Zaman

Sol Yukarı Sağ Aşağı

Savaş Acı Suçluluk Ölüm

Kökler Sap Çiçek Meyve

Ekşi Tatlı Acı Tuzlu

Kış İlkbahar Yaz Sonbahar

Ve son olarak:

Batı Kuzey Doğu Güney

Sonra en sevdiği yerler silindi, sonra en sevdiklerinin yüzleri, sonra isimleri ve sonunda tüm insanlar unutulmaya teslim olmuşlardı. Sonra Izydor'un duyguları kaybolmuştu –bazı çok eski heyecanlar (Misia ilk çocuğunu doğurduğunda), bazı umutsuzluklar (Ruta ayrıldığında), bazı sevinçler (ondan mektup geldiğinde), belirlilik (nesnelerin dörtlü doğalarını keşfettiğinde), korkular (ona ve Ivan Mukta'ya ateş edildiğinde), gurur (postaneden para aldığında) ve daha niceleri. Nihayet, en sonunda, Hemşire Aniela demişti ki: "O öldü." Izydor'un içindeki boş alanlar, ne dünyevi ne de göksel olan boşluklar katlanmaya başlamışlardı –küçük parçalar haline dönüşmüşler, birbirlerini göçertip sonsuza dek kaybolmuşlardı. Diğerlerinden daha korkunç bir yıkımın görüntüsüydü bu; savaştan, yangından, patlayan yıldızlardan veya içeri çekilen kara deliklerden daha kötüydü.

Başak, tam bu sırada huzurevine gelmişti.

"Çok geciktin. O öldü," demişti Hemşire Aniela.

Başak cevap vermemişti. Izydor'un yatağının kenarına oturmuş, boynuna dokunmuştu. Izydor'un bedeni artık nefes almıyor, kalbi içeride atmıyordu, ancak hâlâ sıcaktı. Başak, Izydor'un üzerine eğilip kulağına şöyle demişti:

"Git ve hiçbir dünyada durma. Ve kimsenin seni geri gelmek için ayartmasına izin verme."

Izydor'un bedeni götürülene kadar yanında oturmuştu Başak. Sonra gece ve gündüz boyunca onun yatağının yanında kalıp sürekli mırıldanmıştı. Ancak Izydor'un sonsuza dek gittiğinden emin olduğunda ayrılmıştı.

Oyunun Zamani

Tanrı yaşlanmıştı. O artık Sekizinci Dünya'daydı ve yaşlıydı. Hafızası zayıflamış ve deliklerle dolmuştu. Sözcükleri anlamını yitirmişti. Akıl ve Sözcükten ortaya çıkan dünya da öyleydi. Gökyüzü, kurumuş tahta gibi çatırdıyordu, dünya çürümüş ve hayvanlarla, insanların ayakları altında parçalanıyordu. Dünyanın sınırları yıpranıyor ve toza dönüşüyordu.

Tanrı mükemmel olmaya çalışmış ve durma noktasına gelmişti. Hareket etmeyen bir şey, duruyor demektir. Duran bir şey de parçalanır.

"Dünyalar yaratmak bir işe yaramıyor," diye düşünmüştü Tanrı. "Dünyalar yaratmak bir şey kazandırmıyor, hiçbir şey gelişmiyor veya genişlemiyor ya da değişmiyor. Bunların hepsi boşuna."

Tanrı için ölüm var olmadığından, Tanrı da dünyalara hapsettiği ve zamana dolaştırdığı insanların ölmesi gibi ölmeyi isteyebilir. Bazen insanların ruhları Ondan kaçar ve Onun her şeyi gören gözünden kaybolurlar. İşte Tanrı en çok o zaman özler. Ondan başka değişken her şeyi, tek şekle bağlayan değişmez bir düzen var olduğunu bilir çünkü. Ve Tanrı'nın kendisini bile içeren bu düzende, zamanda geçici ve dağınık görünen her şey, zamanın dışında, eş zamanlı olarak ve sonsuza dek var olmaya başlar.

Adelka'nın Zamanı

Adelka, Kielce otobüsünden Karayolu'nda indiğinde, sanki uykudan uyanmış, sanki uykudaymış ve bir kentte bazı insanlarla, karışık, belirsiz olayların arasında yaşamını düşlüyormuş gibi hissetmişti. Başını şöyle bir sarsmış ve ormandan geçerek Kadimzamanlar'a giden ve her iki yanı ıhlamur ağaçları ve Wodenica'nın karanlık duvarıyla çevrili caddeyi önünde görmüştü –her şey yerli yerindeydi.

Omzundaki çantayı düzeltmek için durmuştu. İtalyan ayakkabılarına ve devetüyü paltosuna bakmıştı. Bir moda dergisinden çıkmış gibi, büyük kentten birisi gibi güzel göründüğünü biliyordu. İnce topuklularının üzerinde sallanarak yürümüştü.

Ormandan çıktığında, aniden tüm varlığıyla ortaya çıkan gökyüzünün enginliğiyle çarpılmıştı. Gökyüzünün bu kadar geniş olabileceğini unutmuştu, bilinmeyen başka dünyaları da içeriyormuşçasına. Kielce'de böyle bir gökyüzü görmemişti.

Evin çatısını gördüğünde, leylak ağacının ne kadar büyüdüğüne inanamamıştı. Yakına geldiğinde, bir an için kalbi durmuştu –Stasia Hala'nın evi orada değildi. Onun her zaman durduğu yeri gökyüzü işgal etmişti.

Adelka bahçe kapısını açıp evin önünde durmuştu. Kapılar ve pencereler kapalıydı. Arka bahçeye gitmişti. Bahçe, aşırı büyümüş otlarla kaplıydı. Tavuskuşları kadar renkli ispenç tavukları ona doğru koşuşmuşlardı. Aklına babasının ve amcası Izydor'un ölmüş olabileceği gelmişti, ancak bunu ona kimse söylememişti ve o şimdi hoş paltosu ve ince topuklularıyla boş bir evdeydi.

Bavulunu yere koymuş, bir sigara yakmış ve meyve bahçesinde, Stasia Hala'nın evinin durduğu yere doğru yürümüştü.

"Demek artık sigara içiyorsun," diyen bir ses duymuştu birden.

İçgüdüsel olarak sigarayı yere atmış ve boğazında, eskiden, babasından kalma çocukluk korkusunun neden olduğu bir düğüm hissetmişti. Yukarı baktığında onu görmüştü. Bir zamanlar kızkardeşinin evi olan moloz yığınında bir tabure üzerinde oturuyordu.

"Burada ne yapıyorsun, Baba?" diye şaşkınlıkla sormuştu.

"Eve göz kulak oluyorum."

Ne diyeceğini bilememişti. Sessizce birbirlerine bakmışlardı.

Babasının haftalardır tıraş olmadığını görebiliyordu. Kirli sakalları, şimdi sanki yüzüne kırağı yağmış gibi tamamen beyazlamıştı. Geçen yıllar içinde çok daha yaşlandığını fark etmişti.

"Değişmiş miyim?" diye sormuştu.

"Yaşlanmışsın," diye cevap vermişti, bakışlarını eve çevirerek. "Herkes gibi."

"Ne oldu, Baba? Izydor Dayım nerede? Kimse sana yardımcı olmuyor mu?"

"Herkes benden para talep ediyor ve sanki ben artık yaşamıyormuşum gibi evi almak istiyor. Ama hâlâ yaşıyorum. Neden annenin cenazesine gelmedin?"

Adelka'nın elleri bir sigara aramıştı.

"Sana iyi olduğumu söylemek için gelmiştim. Mezun oldum ve çalışıyorum. Büyük bir kızım var."

"Neden oğlun yok?"

Bildik düğüm tekrar boğazına takılmıştı ve bir kez daha sanki henüz uyanmış gibi hissetmişti. Kielce yoktu, İtalyan ince topuklular veya devetüyü palto da. Zaman aşağı doğru kayıyordu, altı oyulmuş bir nehir kıyısı gibi, ikisini de geçmişe taşımak için.

"Olmadı işte," demişti.

"Hepinizin kızı var. Antek'in iki tane, Witek'in bir, ikizlerin her birinin iki ve şimdi de sen. Hepsini anımsıyorum, sıkı hesap tutuyorum ve hâlâ bir torunum yok. Beni hayal kırıklığına uğrattın."

Adelka, cebinden bir sigara çıkarıp yakmıştı.

Babası, çakmağın alevine bakmıştı.

"Kocandan ne haber?"

Adelka, bir rahatlamayla sigarayı içine çekmiş ve duman bulutunu dışarı üflemişti.

"Kocam yok."

"Seni terk mi etti?" diye sormuştu.

Adekla dönüp eve yollanmıştı.

"Bekle. Ev kilitli. Burası hırsızlarla ve her tür ayaktakımıyla dolu."

Babası, yavaşça Adelka'nın arkasından yürümüştü. Sonra cebinden bir yığın anahtar çıkarmıştı. Adelka onu kilitleri açarken izlemişti, bir, iki, üç. Elleri titremişti. Adelka, babasından uzun olduğunu şaşkınlıkla fark etmişti.

Babasını mutfağa kadar izlediğinde, soğuyan sobanın ve yanık sütün tanıdık kokusunu hemen almıştı. Kokuyu içine çekmişti, bir sigara gibi.

Masanın üstünde, üzerlerinde sineklerin tembelce gezindiği kirli tabaklar vardı. Güneş, cilalı masa örtüsünün üzerinde, perdenin desenlerini çiziyordu.

"Baba, Izydor nerede?"

"Onu yaşamını sürdürmesi için Jeszkotle'deki huzurevine yatırdım. Zaten çok yaşlı ve bunaktı. Sonunda öldü. Hepimizi aynı şey bekliyor."

Adelka, iskemlenin üstündeki elbise yığınını kaldırıp oturmuştu. Ağlayacak gibi olmuştu. Yüksek topuklarına çamur ve kuru otlar yapışmıştı.

"Onun için üzülmene gerek yok. Gayet iyi bakıldı ve üç öğün yemek yedi. Benden daha iyiydi. Ben her şeyi görmek ve gözlemek durumundayım."

Adelka kalkıp salona gitmişti. Babası, onu gözden kaybetmemek için peşinden gitmişti ağır ağır. Adelka, masanın üstünde bir yığın griye dönmüş çamaşır görmüştü: Yelekler, külotlar, paçalı donlar. Bir gazetenin üstünde bir ıstampa ve ahşap saplı bir mühür duruyordu. Adelka, bir

çift külotu kaldırıp belirsizce damgalanmış mürekkepli yazıyı okumuştu: "Paweł Boski, Müfettiş."

"Çalıyorlar," demişti. "İpten paçalı donları bile alıyorlar."

"Baba, burada biraz seninle kalacağım, senin için temizlik yapıp kek pişireceğim..." Adelka paltosunu çıkarıp iskemleye asmıştı.

Kazağının kollarını sıvayıp masadan kirli bardakları toplamaya başlamıştı.

"Bırak kalsın." Paweł'in tavırları, beklenmedik şekilde sertti. "Kimsenin beni yönetmesini istemem. Ben kendimi harika idare ediyorum."

Bavulunu almak için bahçeye gitmiş, sonra pis masanın üstüne bazı hediyeler koymuştu: Babası için krem renkli bir gömlek ve bir kravat, Izydor için bir kutu çikolata ve kolonya. Bir süre kızının resmini elinde tutmuştu.

"Bu benim kızım. Görmek ister misin?"

"Kimseye benzemiyor. Kaç yaşında?"

"On dokuz."

"Bunca zamandır ne yapıyordun?"

Derin bir nefes almıştı, zira söyleyecek çok şeyi olduğunu düşünmüştü, ancak aniden hepsi kafasından uçup gitmişti.

Paweł, sessizce hediyeleri toplayıp salondaki büfeye koymuştu. Anahtar kümesi çıngırdamıştı. Açık kilitlerin, büfenin meşe kapağına zorla oturmasının sesini duymuştu. Mutfakta etrafına baktığında, çoktandır unuttuğu eşyaları hatırlamıştı. Çini sobanın yanındaki rafta, çorbanın hemen soğumaması için sıcak suyun konulduğu, çift ta-

banlı bir çanak vardı. Rafın üstünde, mavi harflerle un, pirinç, darı ve şeker yazan bazı seramik kaplar duruyordu. Hatırladığı kadarıyla, şeker kavanozu çatlamıştı. Salon kapısının üzerinde Jeszkotle'nin Bakire Meryemi ikonası asılıydı. Güzel elleri, boynunu davetkâr bir şekilde ortaya çıkarmıştı, ancak göğsünün olması gereken yerde, bir parça küçük, kan kırmızısı bit et parçası –bir kalp– vardı. Sonunda Adelka'nın bakışları, porselen gövdeli ve hoş, küçük çekmeceli kahve öğütücüsüne yönelmişti. Salondan büfenin kilitlerini açan anahtarların şakırtısını duymuştu. Bir an için tereddüt etmiş, sonra da hemen öğütücüyü raftan alıp bavuluna saklamıştı.

"Çok geç döndün," demişti babası koridorda. "Her şey zaten sona erdi. Ölmek zamanı."

Babası, sanki mükemmel bir espri yapmış gibi gülmüştü. Adelka, güzel dişlerinden geriye bir şey kalmadığını görmüştü. Sessizce oturmuşlardı. Adelka'nın bakışları, masa örtüsünün desenleri üzerinde gezindikten sonra içine meyve sineklerinin girdiği frenk üzümü suyu kavanozlarına takılmıştı.

"Kalabilirim..." diye fısıldamıştı, sigarasının külü eteğinin üzerine düşerken.

Paweł, yüzünü pencereden yana çevirip kirli camdan, meyve bahçesine bakmıştı.

"Artık hiçbir şeye gereksinimim yok. Artık hiçbir şeyden korkmuyorum."

Adelka, babasının ona ne demeye çalıştığını anlamıştı. Ayağa kalkıp yavaşça paltosunu giymişti. Babasını tıraşsız yanaklarından beceriksizce öpmüştü. Onu kapıya kadar

geçireceğini düşünmüştü, ancak babası, taburesinin hâlâ durduğu moloz yığınına doğru yollanmıştı.

Ancak Karayolu'na çıktığında, yolun asfaltlandığını fark etmişti. Ihlamur ağaçları daha küçük görünmüşlerdi. Hafif esen rüzgârla kopan yapraklar, Stasia Papugowa'nın yüksek otların bürüdüğü tarlasına düşüyordu.

Wodenica'ya geldiğinde, İtalyan topuklarını temiz bir mendille silip saçını düzeltmişti. Otobüsü beklemek için durakta bir saat oturmak zorunda kalmıştı. Otobüs geldiğinde, ondan başka yolcu yoktu. Bavulunu açıp öğütücüyü çıkarmıştı. Yavaşça kolunu çevirmeye başlayınca, şoför dikiz aynasından şaşkınlıkla bakakalmıştı.